

32201

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

XV. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN MESİHİ'NİN GÜL-İ SAD-BERG'İ

DOKTORA TEZİ

I. ÇETİN DERDİYOK

DANIŞMAN : PROF. DR. MİNE MENGİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ADANA 1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VII
I. BÖLÜM (GİRİŞ)	
A. XV. Yüzyıl Sonlarına Kadar Eski Türk Edebiyatı Nesri 1	
B. Eski Türk Edebiyatı Nesri İçerisinde İnşâ ve Münseât 9	
II. BÖLÜM	
A. Kaynaklara Göre Gül-i Sad-berg.....	17
B. Gül-i Sad-berg Adlı Diğer Eserler.....	29
C. Gülşen-i İnşâ ve Gül-i Sad-berg.....	48
III. BÖLÜM	
A. Biçim.....	54
a) Mektupların Bölümleri.....	54
1. Elkâb.....	54
2. İbtidâ.....	56
3. Tahallüs.....	58
4. Talep.....	59
5. İntihâ.....	61
6. Dua.....	62
7. İmza.....	62
B. İçerik.....	65
Mektupların Konularına Göre Tasnifi ve Mektup Türleri 65	
1. Şefkat-name.....	69
2. Talep-name.....	72
3. İrsal-name.....	74
4. Sevk-name.....	76
5. Tehniyet-name.....	77
6. İlâm-name.....	78
7. Şikâyet-name.....	80
8. Cevap-name.....	82
9. Şükür-name.....	83
10. Taziyet-name.....	85

11. İyâdet-name	87
12. Davetname	89
Ser-nâme	90
C. Dil ve Uslûp	92
1. Türkçe özellikler	92
2. Arapça özellikler	96
3. Farsça özellikler	98
4. Kalıp sözler	102
5. Seciler	109
6. Mecâzlar	117
7. Nazımlar	125
SONUÇ	129
IV. BÖLÜM	
A. Tenkitli Metnin Hazırlanması Hakkında	132
B. Karşılaştırılan Nüshalar ve Tavsifleri	134
C. Diğer Nüshalar	138
Ç. Transkripsiyon Sistemi	140
KAYNAKÇA	142
V. BÖLÜM	
METİN	155

ÖNSÖZ

Eski Türk edebiyatında münşeât türü araştırılmaya ve incelenmeye muhtaç durumdadır. Münşeâtların belirgin özellikleri, genel olarak mektup biçiminde ve ağıdalı bir dille yazılmış olmalarıdır. Bu nedenle hem edebiyat hem de içlerinde yer alabilecek tarihi ve toplumsal bilgilerden dolayı tarih ve sosyoloji açısından önemlidirler. Ancak dillerinin ağır olması ve bu eserlerin üslûplarının birbirine benzediği düşüncesi, araştırmacıları bu alanda araştırma yapmaktan uzaklaştırmaktadır.

XV. yüzyılın divan sahibi, önemli şâirlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg adlı eseri de, kaynaklarda yer almasına rağmen, üzerinde çalışma yapılmamış inşâ türündeki eserlerden biriydi. Hocam Prof.Dr.Mine Mengi'nin önerisiyle Gül-i Sad-berg'le ilgili çalışmalarımıza başladık.

Türkiye kütüphanelerindeki mevcut yerli ve yabancı yüzlerce kataloğun tarafımızdan taranması sonucu Gül-i Sad-berg'in dört nüshası tespit edildi. Çalışmalarımız, daha çok mikrofilm ve fotoğraflarını da elde ettiğimiz bu dört nüshaya dayanmaktadır.

Gül-i Sad-berg üzerine yaptığımız bu çalışma başlıca beş bölümden oluşuyor. Giriş bölümünde, XV. yüzyıl sonlarına kadar Türk edebiyatı alanında verilmiş nesir türündeki eserlerden söz edilmiş, daha sonra ayrı bir altbaşlık halinde nesir türü içerisinde inşâ ve münşeâtın yeri belirtilerek, yine inşâ türündeki bazı eserlerin tanıtılmasına çalışılmıştır.

İkinci bölümde, kaynaklarda geçen Gül-i Sadbergle ilgili bilgilerin tanıtımına ve kısa eleştirilerine yer verilmiş, daha sonra araştırmalar esnasında tespit edilen

Gül-i Sad-berg adlı diğer eserlerin, buldukları yerler de belirtilerek tanıtımları yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde kaynaklarda belirtilen Şeyh Mahmūd bin Edhem'in Gülşen-i İnşā adlı eseri ile Gül-i Sad-berg arasındaki ilgiye de değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Gül-i Sad-berg metninin biçim, içerik, dil ve üslup gibi yönlerden incelenmesine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüme birinci, ikinci ve üçüncü bölümde verilen bilgileri özetleyen kısa bir sonuç bölümü eklenmiştir.

Dördüncü bölümde, karşılaştırmalı metnin hazırlanması hakkında bilgi verildikten sonra, metnin kuruluşunda yararlanılan nüshaların tavsifleri yapılmış ve diğer nüshalar tanıtılmıştır.

Beşinci bölümde ise, Süleymaniye, Hacı Selim Ağa, Çorum ve Sarajevo Gazi Husrev Begova kütüphanelerinde tespit edilen Gül-i Sad-berg nüshalarına dayanılarak kurulan transkripsiyonlu ve tenkitli metin yer almaktadır.

Burada metnin daha kolay anlaşılabilmesi için, elden geldiğince sözlük ve gramer kitaplarından yararlanarak, Arapça ve Farsça ibarelerin okunuşları yazılmış, dipnotlarda anlamları verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Kur'an ayetlerinin ve hadislerin de anlamları verilmiştir.

Bu çalışmamız esnasında önümüze çıkan en büyük güçlüklerden biri de, örnek alabileceğimiz çalışmaların oldukça az ve sınırlı sayıda olmasıdır. Fakat Abdülkadir Karahan ve Namık Açıköz'ün mektup incelemeleri, metod konusunda bize yararlı olmuşlardır.

XV. yüzyıl Türk edebiyatında, şiirleriyle oldukça iyi bir yere sahip olan Mesîhî, inşā türünde verdiği bu eserle nesir alanında da bilgili ve yetenekli olduğunu kanıtlamış gibidir. Nesrinde secilerle elde ettiği ses uyumu ve mecazlı anlatımıyla şiire yaklaşır. Bir bakıma şiirdeki sanat gücünü ve söyleyiş özelliğini nesirde de gösterir.

Beş yıl gibi uzun sayılabilecek bir zaman içerisinde hazırlanan bu çalışmamızda, mümkün olduğu kadar araştırıp incelemeye, doğru ve yanlışsız bilgi vermeye gayret ettik. Kuşkusuz her şeye rağmen eksik ve yanlışlarımızın çıkabileceğini tahmin ediyoruz. Çıkabilecek yanlışları ve eksikleri düzeltme ümidini de içimizde taşıyoruz. Yapılacak uyarı ve düzeltmeler, bizi doğruya biraz daha yaklaştıracakları için sevinç vesilesi olacaktır.

Başta bu konu üzerinde çalışmaya vesile olan ve çalışmalarım esnasında büyük yardımlarını gördüğüm Sayın Hocam Prof.Dr.Mine Mengi olmak üzere bilgi ve düşüncelerinden yararlandığım hocalarım ve arkadaşlarıma hepsine teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca metinlerde bulunan Arapça ibarelerin okunuşunu ve anlamlarını, kontrol ederek yardımcı olan Osmaniye Merkez Vaizi Abdülcelil Ünalın'a da teşekkür ederim.

İ.Çetin DİRDİYOĞ

ADANA 6 Mayıs 1994

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser .
a.g.e.	: Adı geçen eser .
AKDYYK	: Atatürk Kültür , Dil ve Tarih Yüksek Kurumu .
AÜ	: Ankara Üniversitesi .
Aya .	: Ayasofya .
bkz.	: Bakınız .
B1.	: Bölüm , bölümü .
C.	: Cilt .
cl .	: Cildi .
ÇÜ	: Çukurova Üniversitesi .
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi .
Edb.	: Edebiyat .
Ef.	: Efendi .
H.	: Hicrî .
HSA	: Hacı Selim Ağa .
Hz.	: Hazret .
İst.th.	: İstinsah tarihi .
İst.kd.	: İstinsah kaydı .
İÜ	: İstanbul Üniversitesi .
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi .
kt.	: Kâğıt , kâğıdı .
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı .
Ktp	: Kütüphane , kütüphanesi .
M.	: Milâdî ; mektup .
Mad.	: Madde , maddesi .
ME	: Millî Eğitim .
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı .
MEGSB	: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı .
MFA	: Mikrofilm Arşivi .

mm.	: Milimetre.
nr.	: Numara.
Öç:	: Ölçüler.
p.	: Page.
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
st.	: Satır
Sül.	: Süleymaniye.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
v.	: Varak.
vr.	: Varak.
vs.	: Vesaire.
yk.	: Yaprak.
yz.	: Yazı.
Yz.	: Yazma.

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

A.XV. Yüzyıl Sonlarına Kadar Eski Türk Edebiyatı Nesri

Burada daha çok eski Türk edebiyatında nesirin, XV. yüzyıl sonlarına kadar olan durumu hakkında genel bilgi verilmeye çalışılmıştır. Eski Türk edebiyatı sözüyle de aslında divan edebiyatı kastedilmektedir. Daha doğru olacağını düşünerek "divan edebiyatı" yerine "eski Türk edebiyatı" adını kullanmayı tercih ettik.¹

Eski Türk edebiyatı nesrinin edebiyat tarihi içerisindeki gelişimine baktığımız zaman, nesrin nazma göre daha geri planda kaldığını görürüz. Nesir türünde yazılmış eser sayısı, nazım türünde yazılmış eser sayısına göre oldukça azdır. Bu nedenle nesir dili de nazım diline göre daha az işlenmiştir.

Türk edebiyatının bilinen en eski nesir örneği Orhun Abideleri'dir. Muharrem Ergin'in verdiği bilgiye göre "Birincisi olan Kül Tigin âbidesini ağabeyisi Bilge Kağan 732'de diktirmiş, ikincisi olan Bilge Kağan âbidesini de ölümünden bir yıl sonra 735'te kendi oğlu olan kağan diktirmiştir. Üçüncü olarak verilen Tonyukuk âbidesi ise 720-725 senelerinde kendisi tarafından dikilmiştir."² Miladi VIII. yüzyıla ait olan bu eserler, yine Ergin'in verdiği bilgiye göre "Türk yazı dilinin ilk, fakat

¹ İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", Türk Dili, C. 1993/II, Sayı: 500, Ankara 1993, s.119-121.

² Prof.Dr.Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 1980, s.8.

harikulâde işlek örneği.." ve "Türk yazı dilinin başlangıcını milâdın ilk asırlarına çıkartan delil.."dir. ³

İslâmîlik öncesi Türk edebiyatı içerisinde "Uygur edebiyatına ait Uygur (745-840), Koço (850-1250), Kan-çou (900-1028) hanlıklarından kalma zengin malzeme vardır." ⁴ Bu eserlerin büyük bir kısmı Çin, Sanskrit ve Tibet dillerinden çevrilmiş dinî metinlerdir. ⁵

Türklerin İslâmîliği kabulünden sonra özellikle nesir alanında XIV. yüzyıla kadar yazılmış eser pek görülmez. Bunda genel olarak bilim dilinin Arapça, edebiyat dilinin de Farsça olmasının etkisi vardır. Yine de bu dönemde Türkçe bazı nesir örnekleri görülmektedir. Örneğin X. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bir Kur'ân-ı Kerîm tercümesi vardır. ⁶ Fuad Köprülü'nün bildirdiğine göre H.Ş. yüzyılda, yani M. XI. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bir eser daha vardır. Bu da "Zeki Velidî Bey tarafından Türkistan'da bulunmuş olup hâlen Leningrad Asya Müzesi Yazmaları arasında 2475 numarada kayıtlı" ⁷ yazarı bilinmeyen bir "Tefsîr"dir.

³ Bkz. a.e. s.7.

⁴ Hasibe Maziöglu, "Türk Edebiyatı, Eski", Türk Ansiklopedisi, C.XXXII, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 1982, s.81.

⁵ "Uygur Edebiyatı" Büyük Türk Klâsikleri, C.I, Ötüken-Süçüt Yayınları, İstanbul 1985, s.79-88.

⁶ Bkz. a.e. s.253.

⁷ Ord.Prof.M.Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, (Gerekli sâdeleştirmeler ve notlar ilâvesiyle yayımlayanlar: Dr.Orhan F. Köprülü - Nermin Pekin), 3.Baskı, Ötüken Neşriyat, s.162,163.

XI. yüzyılda ise, aslında Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla 1077 yılında yazımı tamamlanmış Türkçeden Arapçaya bir sözlük olan *Dīvānū Lūgati't-Türk* de verdiği örnek cümleler ve atasözleriyle eski Türk edebiyatı nesri açısından önemli bir eserdir.

XII. yüzyılda da nesir alanına dahil edebileceğimiz *Zemahşerī'nin Mukaddimetü'l-Edeb* adlı bir eseri vardır. Bu eser, *Divānū Lūgati't-Türk*'ün tersine Arapça öğretmek amacıyla yazılmıştır.⁸ Nuri Yüce, daha ayrıntılı olarak eserin içeriği ile ilgili şu bilgileri veriyor: "Eser, Arapça öğrenmek isteyenlerin kolaylıkla kullanabilecekleri şekilde hazırlanmış, Arapça kelime ve kısa cümlelerden ibâret olan pratik bir sözlüktür. Bu bakımdan bir önceki kelime veya cümle ile bir sonraki arasında bir bağ yoktur."⁹

Yüce, eserin kim adına ve ne zaman yazıldığı hakkında da şu bilgileri veriyor: "Mukaddimetü'l-*edeb* (=Edebî öğrenime giriş), Mahmud b. 'Omar ez-Zamahşarī tarafından yazılmış ve Hārizmşjāh Atsız b. Muhammed b. Anūs Tigin'e ithaf edilmiştir. Yazılış tarihi tam olarak belli değilse de, Atsız'ın hükümdarlığının 1127-1156 yıllarında, ve Zamahşarī'nin ölümünün de 1144 yılında olduğu dikkate alınarak, eserin 1128-1144 yılları arasında yazılmış olduğu tahmin edilebilir."¹⁰

⁸ Prof.Dr.Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Ders Notları I, Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Ders Notları No: 57, Adana 1992, s.37.

⁹ Nuri Yüce, Mukaddimetü'l-Edeb H^vārizm Türkçesi ile Tercümeli Şuher Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks, AKDİTK TDK Yayınları, Ankara 1988, s.7.

¹⁰ Bkz. a.g.e.

XIII. yüzyılda Türkçe mensur eser hemen hemen yok gibidir. Bu dönemde yaşamış Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ve oğlu Sultan Veled, manzum mensur bütün eserlerini Farsça yazmıştır. Hacı Bektaş-ı Velî'nin mensur eserinin aslı da yine Arapçadır. Bu yüzyılda yaşayan Hoca Dehhânî, Ahmed Fakîh, Yunus Emre gibi şairler de, Türkçe manzum eserler vermelerine rağmen mensur eserler vermemişlerdir.

Özellikle Türkçe mensur eserler açısından XIII. yüzyıl oldukça kısır bir dönemdir. Yalnız Behçetü'l-Hadâik fî-Mev'izeti'l-Hakâik adlı hem Doğu hem Batı Türkçesinin özelliklerini taşıyan dînî mensur bir eserin bu yüzyılda yazıldığı bilinmektedir.

XIV. yüzyılda özellikle Anadolu sahasında Türkçe eser sayısında belirli bir artış görülür. Çünkü bu yüzyılda "Anadolu'nun siyasi yapısına bakacak olursak; Selçuklu Devleti'nin yıkıldığını, Moğollar'ın hakimiyetinin sona erdiğini ve beyliklerin kurulduğunu görürüz." ¹¹ cümlesinden anlaşılacağı gibi Türk beylikleri Anadoluya egemen olmuşlardır. Kütahya, Kastamonu, Karaman, Konya, Kayseri, İznik, Bursa ve Edirne gibi şehirler birer kültür merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla bu şehirlerde birçok bilim ve sanat adamı yetişmiştir.

Bu yüzyılda verilen mensur eserlerin büyük bir kısmının dînî ve tasavvufî konulu olması da dikkati çeken bir özelliktir. Bu, Fahir İz'in Eski Türk Edebiyatında Nesir adlı eserinin ana başlıklarında da açıkça görülmektedir. Fahir İz, eski Türk edebiyatı nesrinden seçtiği örnek metinleri, 1.Dinî Metinler, 2.Menkabevî İslâm Tarihi, 3.Dinî-Destânî Metinler, 4.Hikâye, 5.Halk Hikâyeleri,

¹¹ Prof.Dr.Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Ders Notları II, Adana 1993, s.7.

6.Destanî Eserler, 7.Destanî Tarihler olmak üzere yedi ana başlık altında toplamıştır. ¹²

Bu dönem eserlerinin büyük bir kısmının Farsça'dan Türkçe'ye çeviri olduğu da görülmektedir. Kul Mes'ud, Aydınoğlu Umur Bey adına (1309-1347) Kelîle ve Dimne adlı eseri Farsça'dan Türkçe'ye çevirir. Erzurumlu Mustafa Darîr, Siyer-i Nebî, Fütûhu's-Sâm Tercümesi, Yüz Hadis Tercümesi gibi eserler verir. Seyhoğlu Sadrü'd-dîn Mustafa, Marzubân-nâme, Kabus-nâme çevirilerini yapar. Sa'lebî'nin Arapça Arayisü'l-Mecâlis adlı eserinden Kısas-ı Enbiyâ çevirisi ve Tezkiretü'l-Evliyâ çevirisi yine bu dönemde yapılır. Fakat bu eserleri kimin çevirdiği bilinmemektedir.

Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî, dili oldukça sade olan Hamza-nâme ve İskender-nâme gibi eserleri yazmıştır. Ayrıca bu yüzyılda Cevâhirü'l-Esdâf adlı Kur'ân çevirisi ile İhlâs, Fâtiha, Tebâreke gibi birçok sürenin tefsiri de yapılmıştır.

XIV. yüzyıl mensur eserleri arasında iki de tarih bulunmaktadır. Bunlar Taberî Tarihi ile İbni Kesir Tarihi'dir.

Görüldüğü gibi bu yüzyılda henüz münşeat alanında yazılmış Türkçe bir eser dikkati çekmemektedir.

XV. yüzyıl Türk edebiyatı nesri, önceki yüzyıllara göre daha da gelişmiştir. Türkçe eserlerin bu yüzyılda sayı ve nitelik bakımından ilerleme gösterdiği açıkça görülmektedir. Bu durumla ilgili olarak Harun Tolasa, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde "XV. a. şairlerimiz için, Arap ve bilhassa İran edebiyatındaki örneklerini bütün incelikleriyle izleyip uygulayabildikleri ve o devir şiirimizin her nev'i ve şeklinde, rahatlıkla eser verme

¹² Prof.Fahir İz, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1964.

imkânına ulaştıkları bir devirdir. Gerçi nesir, şiirimiz gibi dört asırlık bir başlangıca , üstelik onun görmüş olduğu rağbet ve ihtimama sahip değildir. Buna rağmen , XV. a.da, şiir alanındaki bu gelişme, konu ve üslup itibariyle nesirde de görülür." ¹³ şeklinde bilgi veriyor.

Bu dönemde de yine dinî, tasavvufî ve tarihî konulu eserler çoğunluktadır. Bunun yanında Dede Korkut Hikâyeleri gibi bazı kahramanlık hikâyeleri görülür. Münşeât türündeki eserler de bu dönemde görülmeye başlanır.

XV. yüzyılın ilk yarısında Ahmed Dâ'î, nesir olarak Tercüme-i Tefsîr-i Ebü'l-Leys Semerkandî, Miftâhü'l-Cenne, Tercüme-i Tâbir-nâme, Tercüme-i Eşkâl-i Nasîr-i Tûsî, Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliyâ, Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî, Vesîletü'l-Mülük fî-Ehl-i Sülûk gibi daha çok çeviri eserler verir. Dâ'î, ayrıca eski Türk edebiyatının ilk inşâ örneklerinden sayabileceğimiz Teressül adlı eserini de, Arap ve Fars edebi-yatlarındaki örnekleri esas alarak meydana getirmiştir. ¹⁴ Şinasi Tekin de, yine bu yüzyılda yazılmış Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib'in Menâhicü'l-İnşâ adlı eserini en eski inşâ örneği olarak göstermektedir. ¹⁵

Bu dönemde görülen inşâ türündeki diğer eserler, Seyh Mahmud bin Edhem'in Gülşen-i İnşâ'sı ile Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'idir. Sinan Paşa'nın yazmış olduğu dinî, tasavvufî

¹³ Harun Tolasa, "Divan Nesri", TDEA, C.II, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s.341.

¹⁴ İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1952, s.159 ve 325.

¹⁵ Şinasi Tekin, Menâhicü'l-İnşâ The Earliest Ottoman Chancery Manual by Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib from the 15th Century, Community Art Workshop, Roxbury, Mass. 1971, s.7.

konulu Tazarru-nâme de süslü nesrin en güzel örneklerindedir. ¹⁶ Sinan Paşa'nın yine mensur Nasihat-nâme ve Tezkiretü'l-Evliyâ adlı iki çeviri eseri daha vardır. ¹⁷ Tursun Bey'in Tarih-i Ebü'l-Feth adlı eserinde de süslü nesrin özelliklerini az da olsa görmek mümkündür. ¹⁸

Bu yüzyılda yazılmış mensur eserlerin önemli bir kısmını da tarih kitapları oluşturmaktadır. Tarih kitapları arasında Tursun Bey'in Tarih-i Ebü'l-Feth'inden başka Yazıcıoğlu'nun Selçuk-nâme'si, Aşık Paşa-zâde'nin Tevârih-i Âl-i Osmân'ı, yine Oruç Beğ'in aynı addaki Tevârih-i Âl-i Osmân'ı ve Neşrî'nin Cihân-nümâ'sı sayılabilir.

Tasavvuf konusunda ise Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekkî'n-Nüfûs, Ahmed Bîcân'ın Envârü'l-Âşıkîn, Kaygusuz Abdal'ın Risâle-i Kaygusuz, Kitâb-ı Maglata ve Budala-nâme adlı eserleri vardır.

XV. yüzyılda yazılmış diğer mensur eserlerden Mercimek Ahmed'in Kabus-nâme çevirisi ise sade nesrin en güzel örneklerindedir. ¹⁹ Halîloğlu Yahyâ'nın da Ahîlerin bir tür el kitabı olan Fütüvvot-nâme adlı eserini

¹⁶ A.Mertol Tulum, Sinan Paşa Tazarru'nâme, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1971.

¹⁷ Türk edebiyatında evliyâ tezkireleriyle ilgili olarak daha geniş bilgi için Orhan Yavuz'un Tezkiretü'l-Evliyâ adlı çalışmasına bakılabilir.

Yrd.Doç.Dr.Orhan Yavuz, Tezkiretü'l-Eviyâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.16-20.

¹⁸ Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, (Hazırlayan: Mertol Tulum), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1977.

¹⁹ Mercimek Ahmed, Kabusname, (Yeniden Gözden Geçiren: Orhan Şaik Gökyay, 3.baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

sade nesrin güzel örnekleri arasına dahil edebiliriz.²⁰

Genel olarak bilgi ve öğüt veren eserlerle hikāye türündeki eserlerin dilinin daha sade olduğu görülmektedir. Örneğin Dede Korkut Hikāyeleriyle yazarı bilinmeyen Battal-nāme, Ebū Müslim-nāme, Menākıb-nāme-i Hacı Bektaş Velī, Eşrefoğlu Menākıb-nāmesi, Menākıb-ı Mahmūd Paşa ve Cevāhirü'l-Esdāf böyledir.

Sonuç olarak XV. yüzyıl, eski Türk edebiyatı nesrinin daha açık bir biçimde ortaya çıktığı dönemdir. Bu dönem daha önceki yüzyıllara göre eser bakımından da zengindir. Bu dönemde sade ve süslü nesir üslûplarıyla yazılmış dinî, dindışı, ahlākî, destanî, tarihî ve edebî eserlerin daha çok sayıda olduğu görülür.

²⁰ Büyük Türk Klāsikleri, C.2, Ötüken-Söğüt Neşriyat A.Ş., İstanbul 1985, s.275.

B. Eski Türk Edebiyatı Nesri İçerisinde İnşâ ve Münşeât

Arapça bir sözcük olan "nesr" in sözlük anlamı "yayma, saçma"dır. Edebiyatta ise, genel olarak "manzum olmayan söz" anlamında kullanılmaktadır. ¹

Tahirü'l-Mevlevî , Edebiyat Lügatı'nda nesri "Lügatde "saçmak ve dağıtmak" demektir. Bu münâsebetle manzûm olmaksızın derli toplu söz söylemeğe ve tabîî konuşma tarzındaki söze nesir denir." ² diye tanımlıyor.

Edebiyat teorisi, edebiyat terimleri sözlüğü gibi diğer birçok kaynakta da "nesr" in tanımı, bu tanımlara benzer biçimde "Dil kurallarından başka hiçbir ölçüye bağlı olmayan düz ve tabîî bir anlatma yoludur." ³ diye yapılmaktadır. Fakat biz burada nesrin özelliklerinden çok eski Türk edebiyatında inşâ ve münşeât hakkında genel bilgi vermeye çalışacağız.

Eski Türk edebiyatı nesri, genel olarak iki başlık altında incelenir : 1.Sade nesir, 2.Süslü nesir. Bazı araştırmacılar, dili pek sade olmayan, ama ustalık göstermek amacıyla da olmayan belirli bir ölçüde Arapça Farsça sözcük

¹ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara 1984.

² Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügatı, (Nesre hazırlayan: Kemâl Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1973, s. 116.

³ Abdurrahman Nisari, Türk ve Batı Edebiyatı, C.I, Örgün Yayınları, Ankara (Tarihsiz), s.19.

ve terkiplerle kurulu nesre de "Orta nesir" demişlerdir. ⁴

Sade nesir, geniş bir halk tabakasının rahatça anlayabileceği, yabancı etkilerin ve izlerin en az derecede bulunduğu bir nesirdir. Bu nesir diline örnek olarak eski Türk edebiyatı nesrinin ilk eserlerinden olan Divanü Lügati't-Türk, Mukaddimetü'l-Edeb gibi eserlerle birlikte, bazı tefsir ve hadis kitaplarını, bazı menakıbnâmeleri ve Dede Korkut Hikâyelerini gösterebiliriz.

Sade nesir, eski Türk edebiyatının yalnızca ilk devirlerine özgü bir nesir değildir. Sonraki yüzyıllarda da bu nesrin güzel örnekleri görülmektedir. Örneğin XVI. yüzyıl denizci, şair ve bilginlerinden olan Seydi Ali Reis'in Mir'âtü'l-Memâlik adlı eseri sade bir nesirle yazılmıştır. XVIII. yüzyıl devlet adamlarından Giritli Ali Aziz'in Muhayyelât'ı da yine sade nesirle yazılmış bir eserdir.

Süslü nesir, Arapça, Farsça sözcük ve tamlamaların yoğun olarak yer aldığı, Türkçenin çoğu kez bazı ek ve bağlaçlarda görüldüğü, benzetme ve mecaz sanatlarının, seci, yani iç kafiyenin bulunduğu, ustalık gösterme amacıyla olan bir nesirdir. Süslü nesir, eski Türk edebiyatında inşâ adı verilen yazı biçiminin belirleyici özelliği olmuştur.

"İnşâ"nın sözlük anlamı, "Yapma, vücuda getirme, imâl" dir. ⁵ Edebiyatta ise inşâ, "güzel nesir yazma veyâ güzel

⁴ Atilla Özkırımlı, "Divan Edebiyatı", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.2, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.386-388; Harun Tolasa, "Divan nesri", TDEA, C.2, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s.340-344; "Dīvān Edebiyatında Nesir", Büyük Türk Klāsikleri, C.I, Ötüken-Söğüt Yayını, İstanbul 1985, s.238-243.

⁵ Ş.Sami, Kāmūs-ı Türkī, Çağrı Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1989.

yazılmış nesir." anlamında kullanılmaktadır. ⁶

Münşeāt sözcüğü, inşā sözcüğüyle aynı kökten gelmektedir. Bu nedenle münşeāt da edebiyatta, "güzel nesir yazma veyā güzel yazılmış nesir" ⁷ anlamındadır.

Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügatı'nda münşeātı "Münşîlerin yazdıkları tumpuraklı nesir ve bunların topluca bulunduğu mecmūa veya kitab." ⁸ diye tanımlamaktadır.

Münşeātın tanımı, diğer birçok kaynakta da bu tanımlara uygun biçimde, "Çeşitli konularda mensur yazıların ya da mektupların toplandığı yapıtların genel adı." olarak yapılmaktadır. Eski Türk edebiyatında şiirlerin toplanmış olduğu kitaba nasıl divan deniyorsa, süslü nesirle yazılmış mektup ya da diğer mensur eserlerin toplanmış olduğu kitaplara da münşeāt deniyordu.

Münşeāt türünde yazılmış eserlerin dili, seci ve alliterasyonlarla yüklü, zaman zaman söz oyunlarına yer veren, Türkçe sözcüklerin hemen hiç yer almadığı son derece ağır bir dildir. Bu durumu Ali Karamanlıoğlu şöyle ifade ediyor: "Edebiyatımızın "Divan edebiyatı" denilen bölümünün öyle nesir ve nazımları vardır ki, yer yer sadece bazı edatlar ve yardımcı fiiller türkçedir." ⁹

Gerçekten münşeāt türündeki eserlerin en önemli özelliği, dillerinin oldukça sanatlı olmasıdır. Bu ayırıcı özelliği, yine Edebiyat Lügatı'nda Tahirü'l-Mevlevî'nin "münşî" sözcüğünü tanımlarken verdiği şu cümlelerde

⁶ Bkz. not 1.

⁷ Bkz. not 1.

⁸ Bkz. not 2.

⁹ Ali Karamanlıoğlu, Türk Dili Nerden Geliyor, Nereye Gidiyor?, Hareket Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1972, s.83.

görebiliriz: "Eskiden gayet iyi nesir yazan mânāsına kullanılır bir tábîr idi. Kâtib, muharrir, yazıcı kelimeleri, münşî lafzındaki kudreti ifâde edemezdi." ¹⁰

Bu özelliğiyle münşeât, tıpkı şiirde olduğu gibi duygu ve düşünceleri, en âhenkli, en olgun ses yapısıyla anlatan bir tür olmuştur. Ama inşânın, sadece belirli yer ve durumlarda yazılması, özellikle örnek alındığı kaynaklardaki biçiminin büyük ölçüde korunması, sanatçılara geniş bir kullanım alanı tanımamıştır. Bu nedenle de inşâ, belirli yapısını hep korumuş, büyük farklılıklar göstermemiştir.

Edebiyat araştırmacıları, eski Türk edebiyatı şiirini genel olarak 1.Kuruluş devri, 2.Geçiş devri, 3.Klasik devir, 4.Sebk-i Hindî akımı, 5.Yerlileşme devri gibi bölümlere ayırarak incelerler. ¹¹ Eski Türk edebiyatı nesri için böyle bir tasnif yapmak oldukça güç görünüyor. Çünkü ilk örneklerini XV. yüzyılda gördüğümüz inşâ örnekleriyle, diğer yüzyıllarda görülen inşâ örnekleri arasında gerek konu gerekse dil ve anlatım özellikleri bakımından çok büyük farklar bulunmamaktadır.

Münşeât türündeki eserlerin bu durumyla ilgili olarak bir örnek verecek olursak, eski Türk edebiyatı nesrinin en eski inşâ örneklerinden olan Ahmed Dâ'î'nin Teressül'ünde yer alan bir elkâb kısmıyla XVII. yüzyıl şair ve münşîlerinden Veysî'nin Siyer'inden seçilen bir bölümün, yine XVIII. yüzyıl şair ve münşîlerinden Sâkıb Mustafa Dede'nin Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyye'sinden aşağıya da aldığımız bazı cümleleri karşılaştırdığımızda, dil ve

¹⁰ Bkz. not 2.

¹¹ Atilla Özkırımlı, "Divan Edebiyatı", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.386.

anlatım açısından çok büyük farklar bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Ahmed Dā'ī'nin Teressül'ünden : "Devlet ü ma'ālī cenāb-ı hāzret-i 'ālī Hudāvendigār-ı a'zam ve kām-kār-ı mufabham mefharü'l-ümerā fāl-i i'zām kehf-i hātibetü'l-kübrā fāl-i efāhim ma'denü'l-elṭāf hādī-i hāmiyyü'l-a'ṭāf vāzi'-i merāsümü'l-'adl ve'l-insāf..." ¹²

XVII.yüzyıl şair ve münşîlerinden Veysî'nin Siyer'inden : "Bu dāstān-ı dil-sitān beyānında makām-ı rāstda bu resme zemzeme-sāz olmuşlardır ki ol hurşīd-i cihān-gīr-i risālet-i kübrā salla'llāhü aleyhi ve sellem, mevāsım-i sügür-ı ez mān olan mevāsım-i Hacda, cemāl-i nāzır-firīb-i hātır-rübāsın eṣrāf-ı kabāyil-i Araba arz iderdi." ¹³

XVIII. yüzyıl şair ve münşîlerinden Sākıb Mustafa Dede'nin Sefīne-i Nefīse-i Mevleviyye'sinden : "Hazreti Kāmile Hanım ibneti Çelebi Ārif-i Kūçek cenāb-ı velāyet-moābının kerīme-i mükerrreme-i sadriyyeleri ve netīcotü'n-notāyic mukaddemāt-ı ensāl-ı zekiyye-i hünkār-ı ekberi vü hayrū'n-nisāü's-sālihāt ve fahrü'l-kanitātü'l-ārifāt olup..." ¹⁴

Örnek olarak alınan bu parçalardan da anlaşılacağı üzere, münşeāt türündeki bu eserlerin dil ve anlatım özellikleri, şiirde olduğu gibi zaman ve duruma göre çok

¹² Ahmed Dā'ī, Teressül, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Muradiye Bölümü, No: 1856/3, vr.113-b; İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dā'ī Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1952, s.325.

¹³ Büyük Türk Klāsikleri, C.5, Söğüt-Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987, s.339.

¹⁴ Büyük Türk Klāsikleri, C.7, Söğüt-Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988, s.203.

büyük farklılıklar göstermemektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri de münşeât mecmualarının büyük bir kısmının el kitabı gibi kullanılmasıdır. Yanî birçok münşî veya kâtib, daha önce yazılmış olan münşeât mecmualarındaki ifadeleri, çoğu kez bazı kişi veya yer adlarını değiştirerek aynen kullanmıştır.

Bu konuyla ilgili olarak Orhan Şaik Gökyay da Türk Dili dergisi mektup özel sayısında yer alan "Tanzimat Dönemine Değın Mektup" başlıklı yazısında "Benim İstanbul kitaplıklarında, bu konu için bakıp incelediğim yetmiş kadar "Münşeât" içinde çoğu dil ve üslup bakımından, nerdeyse birbirinin örneği sayılabilecek niteliktedir ve birini ötekenden ayırt edebilecek belirli bir özellik göstermemektedir." diyor.¹⁵ Gökyay'ın bu düşüncesi yukarıda verdiğimiz örneklere de uygun düşmektedir.

Münşeât yazarı bazı müellifler de bazan bu durumu eserlerinde açıkça belirtmektedirler. Örneğin XV. yüzyıl müelliflerinden Şeyh Mahmüd bin Edhem, Gülşen-i İnşâ adlı eserinin sebeb-i telif kısmında "Rabbü'l-erbâbdan mes'ûl ve mutazarrı'dur ki bu risâle dağı sâ'ir resâ'il-i inşâ'iyye gibi mütedâvil olup bu fakîr-i hakîri du'â-yı hakîr ile yâd olmağa sebeb kıla."¹⁶ sözleriyle eserinin diğer inşâ kitapları gibi kullanılabileceğini açıkça yazıyor.

¹⁵ Orhan Şaik Gökyay, "Tanzimat Dönemine Değın Mektup", Türk Dili, C.XXX, Sayı 274, Ankara 1 Temmuz 1974, s.18.

¹⁶ Mahmüd bin Edhem, Gülşen-i İnşâ bi't-Türkiyyi fî't-Teressül, Milli Kütüphane, Yz.A.2276, v.3-a.

¹⁷ Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, 2. Baskı, AKDTYK TTK Yayınları, Ankara 1984, s.113-116.

Agāh Sırrı Levend, münşeāt mecmualarını konularına göre dört gurupta toplamaya çalışmıştır. ¹⁷ Bu gurupları özetle şöyle ifade edebiliriz :

a)Resmî yazıların toplanmış olduğu mecmualar.

b)Münşeāt ya da mecmua adı altında "ümera, hükema, havātīn, sādāt, şuara, ulema, guzāt, kuzāt, meşayih, vüzera" için yazılacak yazıların başlıkları, hâtimleri, bu yazılara uygun düşecek cümleler, ibareler, beyitler ve örnekler veren eserler.

c)Yalnız bir şairin mektuplarının toplanmış olduğu mecmualar.

ç)Başka başka şairlerin mektuplarının toplanması suretiyle oluşturulan mecmualar.

Bu guruplandırmadan da anlaşılacağı gibi münşeāt adı verilen bu eserler, daha ziyade resmî veya özel mektup örneklerinin toplanıp biraraya getirildiği kitaplardır.

Eski Türk edebiyatında münşeāt türünün ilk örnekleri XV. yüzyılda görülür. "XV. Yüzyıl Sonlarına Kadar Eski Türk Edebiyatı Nesri" konusunda da belirtildiği gibi, ilk inşā örnekleri, Arap ve Fars edebiyatlarındaki örneklerden seçilip alınarak meydana getirilen Ahmed Dā'ī'nin Teressül'ü, Yahyā bin Mehmed el-Kātib'in Menāhicü'l-İnşā'sı, Seyh Mahmūd bin Edhem'in Gülşen-i İnşā ve Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg adlı eserleridir.

Münşeāt türündeki eserler, diğer yüzyıllarda da önem kazanarak XIX. yüzyıl başlarına dek devam etmiştir. XVI. yüzyılda Feridun Bey'in Münşeātü's-Selātīni, Okçu-zāde Mehmed'in Münşeāt'ı, Sarı Abdullah'ın Düstürü'l-İnşā'sı resmî yazılardan oluşan ünlü münşeāt mecmualarıdır. XVII. yüzyılda Nev'i-zāde Atāyī, Azmī-zāde Hāletī, Ganī-zāde Nādirī ve Nābī gibi şairlerin de münşeātleri görülür. XVIII. yüzyıl münşileri arasında Kānī'nin özel bir yeri vardır.

XVIII. yüzyılda Veysî ve Nergisî gibi usta münşîlerle klasik dönemini yaşayan münşeât, XIX. yüzyılın başlarında değişen çağ ve edebiyat akımlarının da etkisiyle yavaş yavaş eski önemini yitirir. Daha doğrusu dönemini tamamlar.

Sonuç olarak münşeât, eski Türk edebiyatının kuruluş devrinin sonlarına doğru ortaya çıkmış, Tanzimat dönemine dek varlığını sürdürmüş, süslü nesirle yazılmış, daha çok özel ve resmî mektupların toplanmış olduğu eserlerin genel adıdır diyebiliriz. Toplum ve devlet hayatındaki haberleşme olayına katkısının yanı sıra münşeâtların, diğer edebî türlerde olduğu gibi devrini tamamlamış olmasına rağmen edebiyatımız ve edebiyat tarihimiz açısından büyük değeri bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

A. Kaynaklara Göre Gül-i Sad-berg

Kronolojik bir sıra izleyerek baktığımızda, eski kaynaklardan Sehi Bey Tezkiresi'nde Mesîhî ile ilgili olarak söylenenler arasında "inşâ ile ziyâde âşinâlığı ve münâsebeti var idi." ¹ şeklinde bir bilgiye tesadüf ediyoruz, fakat onun Gül-i Sad-berg adlı mektup örneklerinden oluşan eseri hakkında bir bilgiye rastlayamıyoruz.

Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i hakkında en ayrıntılı bilgiyi, yine eski kaynaklardan Latîfî Tezkiresi'nde bulabiliyoruz. Latîfî, Gül-i Sad-berg ile ilgili olarak tezkiresinde şu bilgileri veriyor:

"Ve Gülşen-i İnşâ uslûbunda 'ibârât-ı vâziha ile (Gül-i Sad-berg) tesmiye olunur yüz 'aded şuver-i mekâtîbi vardır. Münşiyân ve müteresilân beyninde hayli mer'î vü merğûbdur. Kavânîni 'ilm-i inşâyı ve kavâ'id-i uslûb-ı imlâyı anda tahrîr ü takrîr itmişdür. Nesr-i 'âdî ve nesr-i müsecca' ve gayr-ı müsecca' envâ' vü aksamın beyân idüp herkesün rütbesine muvâfık elkâb ve elfâzı anda derc itmişdür." ²

Latîfî, burada Mesîhî'nin yüz aded mektup örneğinden oluşan Gül-i Sad-berg adlı bir eserinin bulunduğunu, bu eserin inşâ ve mektup yazma işiyle uğraşanların yanında oldukça değerli olduğunu bildiriyor. Latîfî, bu eseri Seyh Mahmûd bin Edhem'in Gülşen-i İnşâ adlı eserine benzetiyor ve Gülşen-i İnşâ gibi açık bir dille yazıldığını da belirtiyor. Ayrıca bu eserde Mesîhî'nin, inşâ ilmi ve yazı yazmanın

¹ Edirneli Sehi, Tezkire-i Sehi, 1325, s.109.

² Kastamonulu Latîfî, Tezkire-i Latîfî, Dersaadet 1314, s.310, 311.

kuralları hakkında bilgi verdiğini de yazıyor. Yine Latîfî tarafından Gül-i Sad-berg'in bazen basit, bazen secili ve secisiz anlatımının bulunduğu, içerisinde çeşitli kimselerin rütbesine göre elkāb ve sözlerin yer aldığı bildiriliyor.

Latîfî'nin verdiği bu bilgiler, daha sonraki kaynaklarda da büyük bir değişikliğe uğramadan yer almıştır. Bu nedenle de bu eserin dilinin sade, açık ve anlaşılır olduğu hep tekrarlanıp durmuştur. Oysa dil ve uslūp bölümünde yapılan incelemede görüleceği gibi Gül-i Sad-berg'in dili hiç de sade değildir. Üslūbu da oldukça secili ve sanatlıdır.

Aşık Çelebi'nin Meşā'irü's-Şu'arā adlı tezkiresinde Mesîhî'den geniş bir şekilde söz edilmesine rağmen, Gül-i Sad-berg hakkında hiçbir bilgi verilmiyor. Hatta eserin adı da geçmiyor. Yalnız "Mesîhî bir miqdār sühtelikden şogra haţtdan haţz alup kâtib olmağa tâlib olur. Sehl-i zemānda sarmasık gibi işin başa iledüp nāmı küttāba 'unvān olur. Kendüyi yazısı gibi halk el üzre tutup kalem gibi meşhūr bi'l-benān olur. 'Alî Paşa ki zemānında mesned-i efāzıl u mürebbî-i kavābil imiş, Mesîhî'yi dīvānına kâtib ve hem-dem ü muşāhib idinür..."³ şeklinde verilen bilgilere tesadūf ediliyor.

Bu bilgilerden, Mesîhî'nin hat sanatına meraklı olduğu ve yazı yazmadaki başarısından dolayı Ali Paşa'nın divan kâtipliğine getirildiği anlaşılıyor. Bu da bize Gül-i Sad-berg gibi mektuplardan oluşan bir eser yazmasının nedenini daha iyi açıklıyor.

³ G.M.Meredith - Owens, Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of Aşık Çelebi, E.J.W. Gibb Memorial New Series XXIV., London 1971, v.122b.

Yine Meşā'irü's-Şu'arā'da yer alan "Bosna'da birkaç biç akçe tîmār ile kâ'imet eyler sonra Sultān Selīm merhūma kasīdeler ve inşālar şunup taleb-i lutf u himmet eyler..."⁴ ifadesinden Mesīhī'nin inşā alanında da padişaha sunacak kadar başarı gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kınalı-zāde Hasan Çelebi'nin Tezkire-i Şu'arā adlı eserinde de Mesīhī'den geniş şekilde söz edilmesine rağmen Gül-i Sad-berg adına tesadüf edilmiyor. Fakat bu tezkirede de Meşā'irü's-Şu'arā'da olduğu gibi "Aksām-ı hatta mahāret-i temām ve hoş nüvislikde kudret-i mā lā kelāmī olmağın merhūm 'Alī Paşa'nun kâtib-i dīvānı ve 'uṭārid-şifat muharrir-i ahkām-ı celālet-'unvānı olmuş idi."⁵ sözleriyle, Mesīhī'nin yazı yazmada çok başarılı olduğu ve Ali Paşa'nın divan kâtipiğine getirildiği bildiriliyor.

Beyānī'nin tezkiresinde de Mesīhī hakkında geniş bilgi verilmesine rağmen Gül-i Sad-berg adına tesadüf edilmiyor. Beyānī, Kınalı-zāde Hasan Çelebi'yle hemen aynı üsüpla "Aksām-ı hatta mahāret-i nāmı ve hoş nüvislikde kudret-i mā lā kelāmı olmağıla Sultān Bāyezid Hān'un veziri 'Alī Paşa'nun kâtib-i dīvānı ve muharrir-i ahkām-'unvānı olmuş idi..."⁶ şeklinde Mesīhī'nin kâtipliği hakkında bilgi veriyor.

Riyāzī, Riyāzü's-Şu'arā adlı tezkiresinde, daha önceki tezkirecilere göre Mesīhī hakkında daha az bilgi veriyor.

⁴ a.e. v.123a

⁵ Kınalı-zāde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arā, C.II, (Eleştirmeli baskıya hazırlayan: Dr.İbrahim Kutluk), TTK Yayınları, Ankara 1981, s.899.

⁶ Beyānī, Tezkire-i Mevlānā Beyānī Çelebi Raḥmetu'llāhi 'aleyh, Millet Kütüphanesi, Kısım: Tarih, Eski Kayıt No:757, Mikروفilm Arşivi No: 606, v.97a-98a.

Bu tezkirede de Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'inden söz edilmiyor. Fakat yine "Vezîr-i a'zam Hâdım 'Alî Paşa'nun kâtib-i dîvânı olup..." ⁷ sözleriyle, Mesîhî'nin Ali Paşa'nın divan kâtibi olduğu bildiriliyor.

Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ında ise, sadece Mesîhî'nin 918'de öldüğü bildirilmekte ve divanındaki kasidelerden alınan beyitler verilmektedir. ⁸

Diğer tezkirelerde ise Mesîhî ve eserleri hakkında herhangi bir bilgiye tesadüf edilmemektedir.

Eski kaynaklardan Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zünûn adlı eserinde Mesîhî'nin divanından ⁹ söz edilmesine rağmen, Gül-i Sad-berg'inden ¹⁰ söz edilmemektedir.

Yeni kaynaklardan Sicill-i Osmânî'de, Mesîhî'nin sadece ölüm tarihi veriliyor ve kâtib olduğu bildiriliyor. ¹¹

Semseddîn Sâmi'nin Kâmûsü'l-a'lâm adlı ansiklopedik eserinde, bir beyitle birlikte Mesîhî hakkında kısa bilgi veriliyor ve Ali Paşa'nın divan kâtibi olduğu belirtiliyor. ¹²

⁷ Riyâzî, Riyâzü's-Şu'arâ, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bl., nr.314, v.126a-127a; Esad Ef.Bl. nr.3871, v.99a-99b.

⁸ Fâ'izî, Zübdetü'l-Eş'âr, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Ef.Bl. nr.2726, v.12a-122a.

⁹ Kâtip Çelebi, Hacı Halîfe, Keşfü'z-Zünûn, C.I, Maarif Matbaası, İstanbul 1941, s.814.

¹⁰ Kâtip Çelebi, Hacı Halîfe, Keşfü'z-Zünûn, C.II, Maarif Matbaası, İstanbul 1943, s.1505, 1506.

¹¹ Mehmed Süreyâ, Sicill-i Osmânî, C.IV, İstanbul 1308/1890-1315/1897, s.369.

¹² Semseddîn Sâmi, Kâmûsü'l-a'lâm, C.VI, İstanbul 1316, s.4286.

Müstakīm-zāde Süleymān Sa'deddīn Efendi'nin Tuhfe-i Hattatīn adlı eserinde Mesīhī'nin divan kâtipliğinden söz edilmekte, fakat Gül-i Sad-berg adlı bir eseri olduğuna değinilmemektedir. ¹³

Fâik Reşād'ın Tārīh-i Edebiyât-ı Osmāniye'sinde "Gül-i Sad-berg isminde yüz aded suver-i mekâtîbi hāvî ve fenn-i inşāya müte'allik bir kitābı vardır." şeklinde bir bilgiye tesadüf ediliyor. ¹⁴ Fakat bu eski kaynaklarda verilen bilgilerden farklı değildir.

Bursalı Mehmed Tahir, Osmānlı Müellifleri adlı eserinde şu bilgileri veriyor: "Gülşen-i İnşā uslûbunda 'ibārât-ı vāziha ile Gül-i Sad-berg tesmiye olunur yüz aded mekâtîbi vardır ki kavā'id-i inşāyı mu'arrifdir. Bir nüshası Nūr-ı 'Osmāniye kütüphanesinde vardır." Bursalı Tahir, burada Latîfî'nin vermiş olduğu bilgiyi tekrarlıyor. Fakat diğer kaynaklardan farklı olarak eserin bir nüshasının Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde olduğunu bildiriyor. ¹⁵

¹³ Müstakīm-zāde Süleymān Sa'deddīn Efendi, Tuhfe-i Hattatīn, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, Aded: 12, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s.566.

¹⁴ Fâik Reşād, Tārīh-i Edebiyât-ı Osmāniye, Zarafet Matbaası, İstanbul 1329, s.246.

¹⁵ Bursalı Mehmed Tahir, Osmānlı Müellifleri, C.II, Matbaa-i Āmire, İstanbul 1333, s.410.

Bu bilgi üzerine Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne giderek yaptığımız araştırma sonucu, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'ine maalesef tesadüf edemedik. Fakat burada, "Gül-i Sad-berg Adlı Diğer Eserler" başlıklı inceleme bölümünde de görülebileceği gibi, Nev'î, Feyzî ve Füzûnî'nin olmak üzere Gül-i Sad-berg adlı üç ayrı eserin varlığını tespit edebilme fırsatı bulduk.

M.Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde sanatlı nesir temsilcisi olarak Mesîhî'den ve Gül-i Sad-berg'den söz ediyor. ¹⁶

Sadettin Nüzhet, Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri adlı kitabında Mesîhî hakkında bilgi vermesine rağmen Gül-i Sad-berg'den söz etmiyor. ¹⁷

Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda Latîfî Tezkiresi'ne dayanarak, Mesîhî'nin "kitabete dair Gül-i Sadberk ünvanlı mensur bir eseri bulunduğu" ¹⁸ bildiriliyor.

Başlangıçtan Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi'nde Mesîhî'nin şiirlerinden ve Şehrengîz'inden söz edilmesine rağmen, Gül-i Sad-berg hakkında bir bilgiye rastlanmıyor. ¹⁹

Meşhur Adamlar Ansiklopedisi'nde Latîfî Tezkiresi'nden yararlanılarak şu bilgiler veriliyor: "Lâtîfî tezkiresi Mesihînin yüz tane mektup suretini muhtevi bir eseri olduğunu da bildiriyor ki bu türlü mecmualara o zaman (Gülü sadberk) derlermiş." ²⁰

¹⁶ Ord.Prof.M.Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Nesriyat A.Ş., İstanbul 1986, s.372.

¹⁷ Sadettin Nüzhet, Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri, İstanbul 1931.

¹⁸ İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C.I, T.C. M.E.B. Kütüphaneler Kataloğları Yayınlarından, İstanbul 1947, s.87.

¹⁹ Hıfzı Tefvik Gönensay - Nihad Sami Banarlı, Başlangıçtan Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi, İkinci Basılış, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942, s.133.

²⁰ İbrahim Alâettin, Meşhur Adamlar, C.III, İstanbul 1933-35.

Murad Uraz'ın Türk Edip ve Şairleri adlı eserinde, Mesihî'nin Gül-i Sad-berg'i ile ilgili olarak şu şekilde bir bilgi yer alıyor: "Yüz tane mektubu ihtiva eden bir eseri vardır. Böyle eserlere o zaman (Gülü sadberk) derlerdi." ²¹

Bunlara benzer bilgileri, Latîfî Tezkiresi'nden yararlanıldığını bildiren Resimli Yeni Lûgat Ve Ansiklopedi'de de görüyoruz: "Gene bu tezkirede Mesihî'nin yüz mektup suretini toplamış bir eseri bulunduğu da bahsediliyor ki bu türlü eserlere vaktiyle Gül-i Sad--berk derlermiş." ²²

Yine Meşhur Adamlar, Türk Edip ve Şairleri, Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi gibi kaynaklarda görülen bilgiler, hemen aynı üslûpla Türkiye Ansiklopedisi'nde de görülüyor: "Lâtifî Tezkeresinde Mesihî'nin yüz adet mektup suretini muhtevi bir eseri bulunduğu da bildirilmekte olup bu türlü mecmualara o zaman Gül-i Sadberk denilmekte idi." ²³

"Diğer Gül-i Sad-bergler" bölümünde de görülebileceği gibi, araştırmalarımız sonucu, yüz mektuptan meydana gelen başka bir esere tesadüf edilmedi. Fakat yüz beyit, yüz gazel veya yüz hadis şeklinde düzenlenen bazı Gül-i Sad-berg adlı eserler görülmektedir.

Nihad Sami banarlı'nın Resimli Türk Edebiyat Tarihi'nde Mesihî'nin eserleri sayılırken "ve Gül-i Sadberk adlı bir

²¹ Murad Uraz, Türk Edip ve Şairleri, C.II, Tefeyyüz Kitabevi, Numune Matbaası, İstanbul 1939, s.112.

²² Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi, (Ansiklopedik Sözlük), "Mesihî" mad., C.IV, İskit Yayını, İstanbul 1947-1949, s.1825.

²³ M.Ekrem Özümeri-Selâmi Dinçer-Sadi Kazancı, Türkiye Ansiklopedisi, C.IV, "Mesihî" mad., Ankara 1957, s.169.

nesirler (mektuplar) kitabı vardır." şeklinde Gül-i Sad-berg'den haber veriliyor. ²⁴

Türk Ansiklopedisi'nde Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i hakkında şu bilgiler veriliyor: "Bir inşâ kitabı olan Gül-i Sad-Berk'i yazma olarak İstanbul Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi kitapları No.57'de kayıtlı Mecmuatü'r-Resâil içinde bulunmaktadır." ²⁵ Ayrıca Mesîhî'nin hangi eserinde olduğu belirtilmeden, genel olarak "Dilinin nisbeten sâde ve açık oluşu, ayrıca bazı mahallî (Rumeli) kelime ve tabirlere yer verisi ile dil ve edebiyat tetkikleri, eski Türk nesrinin tanınması bakımından ayrı bir değer taşımaktadır." ²⁶ denerek, eski kaynaklardaki bilgiler aktarılmıştır. İslâm Ansiklopedisi'nde de Abdülkadir Karahan tarafından benzer bilgiler aktarılmıştır. ²⁷

²³ M.Ekrem Üzümeri-Selâmi Dinçer-Sadi Kazancı, Türkiye Ansiklopedisi, C.IV, "Mesîhî" mad., Ankara 1957, s.169.

²⁴ Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1971, s.474.

²⁵ Türk Ansiklopedisi, "Mesîhî" mad., C.XXIV, M.E. Basımevi, Ankara 1976, s.37.

²⁶ a.e.

²⁷ Abdülkadir Karahan, İslâm Ansiklopedisi, "Mesîhî" mad.,C.VIII, Üçüncü Basılıs, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1979, s.126.

Oysa Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde yaptığımız araştırma sonucu, Gül-i Sad-berg'in Hüdâyî Efendi Yazmaları 1291 numarada kayıtlı olduğu anlaşılmıştır. Atta kitabın ilk sayfasının alt tarafında Arap harfleriyle 1291/57 numarası görülmektedir. Belkide kaynaklarda eksik olarak sadece 57 biçiminde verilen bu numara, iyice araştırılmadan verilen bilgiler sonucu sürüp gitmiştir.

Büyük Türk Klāsikleri'nde Gül-i Sad-berg'in Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdāyī Efendi Yazmaları arasında bulunan nüshasının 1291 olarak, doğru biçimde verildiği görülüyor. Yalnız burada da Gül-i Sad-berg'in dilinin açık ve sade olduğu belirtilerek, kanımızca yanlış bilgi veriliyor. ²⁸

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, ²⁹ Türk Edebiyatı Ansiklopedisi ³⁰ gibi edebiyat ansiklopedilerinde de Gül-i Sad-berg hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Bütün bu kaynaklardan farklı olarak Th. Menzel, Encyclopedie de L'Islām'da, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'inin tarih açısından ilginç bir eser olduğunu ve bu eserin güzel bir üslubunun bulunduğunu bildiriyor. Menzel'in bu düşünceye varması büyük bir ihtimalle, elinde bulunduğunu bildirdiği 1583 tarihinde istinsah edilmiş İnşā-yı Mesīhī başlıklı eseri okuyup, değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. ³¹

Eleazar Birnbaum, "Turkish Manuscripts Cataloguing Since 1960 And Manuscripts Still Uncatalogued" başlıklı makalesinde, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg adlı eserinin bir nüshasının Sarayevo Gazi Husrev-Begova Biblioteka'da 4885 numarayla kayıtlı olduğunu bildiriyor. Nitekim çalışmamızda

²⁸ Büyük Türk Klāsikleri, C.II, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1985, s.231.

²⁹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Mesihī İsa" mad., c.VI, Dergāh Yayınları, İstanbul 1986, s.276, 277.

³⁰ Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, "Mesihī (İsa)" mad., C.III, Cem Yayınevi, İstanbul 1982, s.845.

³¹ Th.Menzel, Encyclopedie de L'Islām, C.III, Paris 1936, p.546.

büyük rolü olan bu nüshayı, bu makaleden edindiğimiz bilgiler sayesinde elde edebildik. ³²

Gibb, A History of Ottoman Poetry adlı eserinde Mesîhî'nin şiirlerine ve edebî kişiliğine yer vermesine rağmen, Gül-i Sad-berg'den, Latîfî'ye göre Gül-i Sad-berg adlı mektup örneklerinden oluşan bir eseri vardır, şeklinde kısaca söz ediyor. ³³

Alessio Bombaci'nin Histoire De la Litterature Turque adlı eserinde, yine Mesîhî'den geniş bir biçimde söz edilmesine rağmen, Gül-i Sad-berg ile ilgili her hangi bir bilgiye tesadüf edilmiyor. ³⁴

Ayrıca Hasibe Mazıoğlu, Türk Ansiklopedisi'nin "Türk Edebiyatı, Eski" maddesinde "Mesîhî Gül-i Sad-bergi'nde sade dille yazılmış 100 mektup üzerinde inşâ esaslarını anlatır" diyerek bilgi veriyor. Daha sonra bir nüshasının British Museum, Or.11194'te kayıtlı olduğunu bildiriyor. ³⁵

Dr.İrfan Morina, Pristinelî Mesîhi adlı kitabında Gül-i Sad-berg ile ilgili olarak şu bilgileri veriyor: "Gül-i Sadberk (Yüz yapraklı gül) düz yazı özelliğini taşıyan bir

³² Eleazar Birnbaum, "Turkish Manuscripts Cataloguing Since 1960 And Manuscripts Still Uncatalogued", Journal of the American Oriental Society, 1983-1984, Part 2, New Haven Conn.

³³ E.J.W. Gibb, M.R.A.S., A History of Ottoman Poetry, Volume II, London 1965, p.230.

³⁴ Alessio Bombaci, Histoire De la Litterature Turque, (Traduite par I.Melikof), Libraire C. Klincksieck, Paris 1968, p.279-283.

³⁵ Hasibe Mazıoğlu, Türk Ansiklopedisi, "Türk Edebiyatı, Eski" mad., C.XXXII, Fasikül: 256, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 1982, s.104.

edebi eserdir. İçinde çeşitli vesile ile yazılmış yüz kadar mektup kapsamıştır. Dilinin genelde sade ve açık oluşu sanatsal değer taşıması ve bazı özellikleriyle eski Türk nesri bakımından üzerinde durulmağa değer." Görüldüğü gibi burada da daha önceki kaynaklarda yer alan bilgiler tekrarlanmaktadır. ³⁶

Gül-i Sad-berg hakkında daha ayrıntılı bilgi, tedbirli bir yaklaşımla Prof.Dr.Mine Mengi tarafından Türkoloji Dergisi'nde verilmiştir. Mine Mengi, "Mesîhî'nin Hayatı, Şairliği ve Eserleri" başlıklı makalesinde Latîfî'nin verdiği bilgilerle birlikte, Bursalı M. Tahir'in bildirdiği Nuruosmaniye nüshası ve Prof. Abdülkadir Karahan'ın bildirdiği Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi nüshasından söz eder. Fakat bu nüshaları göremediği için "Gül-i Sad-berg'in Divan nesrinin ilk ürünleri arasında bir yeri olup olmadığını bu nedenle bilemiyoruz." ³⁷ demektedir.

Fakat Prof.Dr.Mine Mengi'nin Erdem Dergisi'nde yayımlanan "The Fifteenth Century Ottoman Poet Mesîhî and His Works" başlıklı İngilizce makalesinde, Gül-i Sad-berg ile ilgili olarak "Kütüphanecilerle yapılan mektuplaşmalar, onun bir hadis mecmuası olabileceğini gösteriyor." ³⁸ şeklinde bir cümle yer almaktadır. Buradan "Diğer Gül-i

³⁶ Dr.İrfan Morina, Priştineli Mesîhi (Hayatı-Sanatı-Eserleri), Tan Yayınevi, Priştine 1987, s.15.

³⁷ Mine Mengi, "Mesîhî'nin Hayatı, Şairliği ve Eserleri", Türkoloji Dergisi, C.VI, S.1, AÜ DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 1974, s.119.

³⁸ Prof.Dr.Mine Mengi, "The Fifteenth Century Ottoman Poet Mesîhî and His Works", Erdem, C.II, S.5, Mayıs 1986, AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara 1986, s.369.

Sad-berg'ler" bölümünde de görülebileceği gibi, yüz hadis serhinden meydana gelen Muhyî'nin Gül-i Sad-berg'iyile Mesîhî'nin Gül-i Sad-bergi'nin kütüphaneciler tarafından karıştırıldığı anlaşılıyor.

Yine Prof.Dr.Mine Mengi'nin 1990 yılında Erdem dergisinde yayınlanan "İşret-nâme-i Mesîhî Üzerine" başlıklı makalesinin dipnotunda tarafımızdan tespit edilen Gül-i Sad-berg nüshaları haber verilmektedir. ³⁹

Sonuç olarak, Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i ile ilgili bilgilerin büyük bir kısmı birbirinin tekrarıdır. Bu da kaynakların birbirinden aynen aktarması sonucu olmuştur.Yani Gül-i Sad-berg hakkında ilk ve önemli bilgileri veren Latîfî Tezkiresi'nden sonra gelen kaynaklar farklı ve yeni bir bilgi vermemişler, üstelik kanımızca yanlış olan, dilinin sadeliği konusundaki bilgileri sürdürüp gitmişlerdir. Fakat Gül-i Sad-berg nüshalarının bulunduğu yerleri haber veren bazı araştırmacıların makaleleri, nüshaları görmemiz ve elde etmemiz açısından çok yararlı olmuştur.

³⁹ Prof.Dr.Mine Mengi, "İşret-nâme-i Mesîhî Üzerine", Erdem, C.VI, S.17, Mayıs 1990, AKDYYK Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara 1992, s.419.

B. Gül-i Sad-berg Adlı Diğer Eserler

Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'iyile ilgili çalışmamıza başlarken, Gül-i Sad-berg adını taşıyan diğer eserleri de tespit edip, eğer varsa inceleme konumuz olan Gül-i Sad-berg ile ilgilerini belirlemeyi planlamıştık. Bu nedenle Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'inin nüshalarını, yazma eser bulunan kütüphanelerde, çeşitli katalog ve makalelerin yardımıyla ararken, bir yandan da Gül-i Sad-berg adını taşıyan diğer şair ve müelliflere ait eserleri tespit etmeye çalıştık.

Bu araştırmalarımız sonucu, Mesîhî'nin eseri dışında Gül-i Sad-berg adını taşıyan on bir ayrı müellife ait on eser belirleyebildik. Böylece Mesîhî'ninkini de dahil edersek, şimdilik Eski Türk Edebiyatı sahasında yazılmış olduğu anlaşılan Gül-i Sad-berg adlı on iki eser ortaya çıktı. Araştırmalar devam ettikçe, belki aynı adı taşıyan daha başka eserler de ortaya çıkacaktır.

Mesîhî'nin eserini, bu çalışmanın konusu olduğu, Lâmi 'î ve Salâhî Abdullah Efendi'nin eserlerini de göremediğimiz ve hakkında daha fazla bilgi bulamadığımız için ayrı tutarsak, aşağıda sırasıyla yer alan ve kısaca tanıtılan bu eserlerden yalnızca Feyzî'ye ait olan muamma risalesi mensur, diğerleri ise manzumdur.

Bostan-zâde Yahya'nın eseri, aslında manzum olmakla birlikte bazan beyit aralarında mensur kısımlar görülmektedir. Rahmî, Muhyî, Bostan-zâde Yahya, Fuzûnî ve Bursalı Belîg'e ait olan bu manzum eserler, mesnevi tarzında kafiyelidirler. Celîlî'nin eseri ise, 67 beyitlik mesnevi ile 99 gazelden ibarettir.

Sözünü ettiğimiz bu eserlerde genel olarak dini konular işlenmektedir. Rahmî, Nev'î ve Fuzûnî'nin eserleri, dini, tasavvufi ve ahlaki konularda bilgi ve öğüt verir. Bostân-zâde Yahya'nın eserinde Peygamber'in mucizeleri; Muhyî ve Bursalı Belîğ'in eserlerinde ise Peygamber'in hadisleri yer alır. Tarihçi Gelibolulu Âlî Mustafa'nın eseri, matla beyitleriyle oluşturulmuş bir şiir mecmuasıdır. Celîlî'nin eseri ise, mesnevi bölümünde bahar tasviri ile dindışı konulu gazellerden oluşan yeni bir biçimdir.

Bu eserlerin her biri, aslında başlı başına çalışma konusu olabilecek durumdadır. Bursalı Rahmî, Celîlî ve Bursalı Belîğ'e ait Gül-i Sad-berg'ler üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Fakat çeşitli nüshaları tarafımızdan tespit edilen Nev'î, Muhyî, Bostân-zâde Yahya ve Fuzûnî'ye ait olanlarla ilgili bildiğimiz bir çalışma henüz yoktur. Anılan bu eserlerin her birinin ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınması planlanmış olup, çalışmalarımız sürmektedir. Bu nedonle eserler hakkında ayrıntılı bilgi vermek mümkün olmamış; elde bulunan eski ve yeni kaynaklarla, tespit etmiş olduğumuz bazı nüshalardan yararlanarak eserlerin kısaca tanıtılması yoluna gidilmiştir.

Yukarıda söz konusu ettiğimiz on iki Gül-i Sad-berg'den Mesîhî'ninki dışında kalan onbirinin kısa tanıtımlarını, aşağıda sırayla vermeye çalışacağız. Sıralamada, henüz eserlerin yazıldığı tarihler kesin olarak belirlenemediğinden, şair ve yazarların yaşadığı zamanlar, özellikle de ölüm tarihleri dikkate alınmıştır. Bu sıralama sonucu, Gül-i Sad-berg adını taşıyan eserler içerisinde şimdilik en eskisinin Mesîhî'ye ait olduğu da ortaya çıkmıştır.

Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'i

Bursalı Rahmî'ye yer veren eski kaynaklardan Sehi Bey ¹ Latîfî ² ve Kınalı-zâde Hasan Çelebi ³ Tezkirelerinde, 16.yy. sairlerinden olan Rahmî'nin (Bursa? - Yenisehir / Bursa 1566) Gül-i Sad-berg adlı bir eseri olduğundan söz edilmemektedir. Tezkirelere Göre İsimler Sözlüğü'nde ⁴ de Rahmî'nin bu eserinin adı geçmemektedir.

Yeni kaynaklardan Bursalı Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde ⁵, Dergâh Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ⁶ ve Atilla Özkırımlı'nın Türk Edebiyatı

¹ Günay Kut, Heşt Bihîşt The Tezkire By Sehi Beg, Sources of Oriental Languages and Literatures 5, Harvard University, Harvard 1978, s.299.

² Latîfî, Tezkire-i Latîfî, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1314, s.163,164.

³ İbrahim Kutluk, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Su'ârâ, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I, Ankara 1989, s.400-404.

⁴ Doç.Dr.Haluk İpekten (Doç.Dr.Mustafa İsen, Doç.Dr.Recep Toparlı, Doç.Dr.Naci Okçu, Yrd.Doç.Dr.Turgut Karabey ile), Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.362,363.

⁵ Bursalı Mehmed Tahir, Osmânî Müellifleri, C.II, İstanbul 1333 H., s.180.

⁶ "Rahmî (Nakkaş Bâlîoğlu)" mad., Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.7., Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s.271, 272.

Ansiklopedisi'nde ⁷ de Rahmî'nin Gül-i Sad-berg adında bir eserinden söz edilmemektedir.

Yeni kaynaklardan Büyük Türk Klasikleri'nde, Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'i hakkında bilgi verilmiştir. ⁸ Fakat burada Gül-i Sad-berg'den, Rahmî'nin seçme gazellerini ihtiva eden bir eser olarak söz edilmektedir. Azerî'nin Nakş-ı Hayâl adlı mesnevisini kaynak alan Ağâh Sırrı Levend , Türk Edebiyatı Tarihi'nde "mülket-i Rum'un iki üstâdından biri olarak gösterilen Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berk adlı mesnevisi Mahzenü'l-Esrar'a nazire olduğu halde 7 "ravza"ya ayrılmıştır. Her ravzadan sonra bir hikâye gelir.." ⁹ şeklinde bilgi veriyor.

Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi Pervin Aynagöz, Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'ini, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans tezi olarak hazırlamıştır. ¹⁰ Aynagöz, Fırat Üniversitesi Dergisi'nde yer alan "Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'i Üzerine Bir Değerlendirme" adlı yazısında, Ağâh Sırrı Levend'in verdiği bilgileri doğrulamaktadır. Ayrıca yazıda, eserin aslında

⁷ Atilla Özkırımlı, "Rahmî (Bursalı)"mad. Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.4., Cem Yayınevi, İstanbul 1982, s.983.

⁸ Büyük Türk Klasikleri, "Rahmî", Ötüken-Söğüt Yayınları, C.3., İstanbul 1986, s.407.

⁹ Ağâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I., 2.baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s.74.

¹⁰ Pervin Aynagöz, "Bursalı Rahmî'nin "Gül-i Sad-berg"i Üzerine Bir Değerlendirme", Fırat Üniversitesi Dergisi, Sosyal Bilimler, C.3., S.1., Elazığ 1989, s.26.

olduğu gibi Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fā'ilün kalıbıyla yazıldığı ve Kanūnī Sultān Süleyman'a takdim edildiği bildirilmektedir. ¹¹

Bursalı Rahmī ve Gül-i Sad-berg'i hakkında ayrıntılı bir inceleme de Gülgün Erişen tarafından yapılmıştır. Gülgün Erişen, Türkoloji Dergisi'nde yayınlanan geniş makalesinden aldığımız cümlelerle Rahmī'nin Gül-i Sad-berg'i hakkında ana hatlarıyla şu bilgileri veriyor:

"Bu eseri bize bildiren en eski kaynak, Azerī'nin Nakş-ı Hayāl adlı mesnevisidir. Eserin bilinen tek nüshası Erzurum'dadır. Gül-i Sad-berg'in hangi tarihte yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Elimizdeki Gül-i Sad-berg nüshasında 1498 beyit bulunmaktadır. Gül-i Sad-berg, Nizāmī'nin ve Cāmī'nin mesnevileri gibi serī bahrinin müfte'ilün / müfte'ilün / fā'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Eserin dili 16. yüzyıl şiir dilinin bütün olgunluğunu yansıtır. Arapça, Farsça kelime ve terkipler pek çok kullanılmış olmasına rağmen bu, metnin dilini anlaşılmasız kılabilecek ölçüde değildir." ¹²

Erişen'in makalesinden, eserin içeriği hakkında da kısaca şu bilgileri edinebiliyoruz:

"7 "ravza", 7 "hikāye" den oluşan mesnevi, baş tarafı eksik bir "besmele" manzumesi ile başlar. 80 beyit süren bu bölümde besmelenin önemi ve her harfin ifade ettiği mānā dile getirilir. Bu bölüm Rahmī'nin Allah'tan günahlarının affını istemesiyle biter. Besmeleden sonra alışılmış mesnevi planına aykırı olarak I. ravza gelir, sebep-i te'lif ise bundan sonra yer alır.

¹¹ a.g.e., s.6.

¹² Gülgün Erişen, "Bursalı Rahmī ve Gül-i Sad-berg'i", Türkoloji Dergisi, C.X, Sayı 1, Ankara 1992, s.305-308.

- 1.Ravza, Hz.Muhammed'in mi'rac mucizesi hakkındadır.
- 2.Ravza söz ve kalemin önemine ayrılmıştır.
- 3.Ravza insan tabiatının, Allah'ın zatının aynası olduğu hakkındadır.
- 4.Ravzada dünyadan el etek çekerek himmet erbabından himmet isteyen bir aşığın gönlünden hicap perdesinin kaldırılması anlatılıyor.
- 5.Ravza, hükümdarların adaleti ve dünya malına güvenmemek gerektiği hakkındadır.
- 6.Ravza aşk ve aşığın halleri hakkındadır.
- 7.Ravza, sonbahar hakkındadır.

Son ravza ve hikâyeden sonra "Mev'iza" başlığı altında nasihatler yer alır. Eser "hâtimetü'l-kitâb" bölümüyle sona erer." ¹³

Özetle Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'i, aruzun Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış, yedi bölümlük, Erişen'in belirttiğine göre aslında 1550 kadar beyitten oluşan dini, tasavvufi konulu bir mesnevidir.

2

Celîlî'nin Gül-i Sad-berg'i

Eski kaynaklardan Sehî Bey ¹⁴ ve Latîfî, ¹⁵ tezkirelerinde Bursalı Rahmî ile aynı zamanda yaşayan 16.yy. şairlerinden Celîlî'nin (1487 M./893 H. - 1569 M./977 H.) Gül-i Sad-berg'ine de değinmemişlerdir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi ¹⁶ ise, tezkiresinde Gül-i Sad-berg'e değinerek,

¹³ Bkz. not 12, s.308-313.

¹⁴ Bkz. not 1, s.275-276.

¹⁵ Bkz. not 2, s.119.

¹⁶ Bkz. not 3, s.258.

Celîlî'nin gazellerinden meydana gelen bir eser olduğunu bildiriyor. Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde eserin sadece adı anılıyor.¹⁷

Yeni kaynaklardan Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde eserden "Gül-i Sad-berg nâmiyle müretteb bir dîvanı,"¹⁸ diye söz ediliyor. İslâm Ansiklopedisi'nde Mecdūd Mansuroğlu, Hâmidî-zâde Celîlî'nin "Gul-i sadbark adı altında topladığı, oldukça çok sayıda gazelleri vardır,"¹⁹ diye bilgi veriyor. Dergah Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde,²⁰ Ziya Bakırcıoğlu'nun yazmış olduğu Celîlî maddesinde eserden yüz gazel olarak söz ediliyor. Atilla Özkırmımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde "Gül-i Sadberk adıyla topladığı gazelleri vardır,"²¹ diye belirtiyor. Ağâh Sırrı Levend ise, Türk Edebiyatı Tarihi'nde²² Gül-i Sad-berg'i Celîlî'nin mesnevileri arasında saymıştır. TDV İslâm Ansiklopedisi'nin²³ ilgili maddesinde

¹⁷ Bkz. not 4, s.85.

¹⁸ Bkz. not 5, s.125.

¹⁹ Mecdūd Mansuroğlu, "Celîlî, Hâmidî-zâde Celîlî" mad. İslâm Ansiklopedisi, C.III., M.E.Basımevi, İstanbul 1988, s.66.

²⁰ Ziya Bakırcıoğlu, "Celîlî Hâmidî-zâde" mad., Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.II, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s.31.

²¹ Atilla Özkırmımlı, "Celîlî (Hamîdîzâde)" mad., Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I., Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.272.

²² Bkz. not 9, s.111.

²³ Hasan Aksoy, "Celîlî, Hâmidî-zâde" mad. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.VII., İstanbul 1993, s.269.

Hasan Aksoy, Hüseyin Ayan'ın "Hämidi-zâde Celîlî" ²⁴ makalesinden yararlanarak daha yeni bilgiler veriyor.

Celîlî'nin Gül-i Sad-berg'i hakkında en iyi ve ayrıntılı bilgiyi Hüseyin Ayan'ın Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan "Hämidi-zâde Celîlî" adlı makalesinde bulabiliyoruz. Hüseyin Ayan'ın verdiği bilgiye göre Celîlî'nin Gül-i Sad-berg'i, Tanrıya hamde başlayan, na't ve dört halifeye övgüyle devam eden, bahar tavsifinin yapıldığı 67 beyitlik bir mesnevi ve 99 gazelden oluşan o güne dek görülmemiş yeni bir biçim denemesidir. ²⁵

3

Gül-i Sad-berg-i Nev'î

Eski ve yeni kaynaklarda adına rastlayamadığımız, ancak kendi gayretlerimizle Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde varlığını belirlediğimiz şair Nev'î'nin (Malkara 1533 - İstanbul 1599) Gül-i Sad-berg'i, aruzun Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün kalıbıyla ve kaside nazım şekline uygun olarak yazılmış yüz beyitlik dinî ve tasavvufî bir eserdir.

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4402-10/4966 ve 4412-48/4976 numaralarda kayıtlı mecmualarda iki ayrı nüshasını tespit ettiğimiz bu eserin metni, tarafımızdan okunmuş olup ayrı bir çalışma olarak değerlendirilmesi düşünülmektedir.

²⁴ Hüseyin Ayan, "Hämidi-zâde Celîlî" Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl XVII-XXI/1-2 1979-1983, Ankara 1983, s.15-45.

²⁵ a.g.e., s.22,23.

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gül-i Sad-berg'i

Eski ve yeni kaynakların büyük bir kısmında Âlî'nin (Gelibolu 1541 - Cidde 1600) Gül-i Sad-berg adlı eserinden söz edilmiyor. Örneğin eski kaynaklardan Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ'sında ²⁶ Âlî'ye geniş yer vermesine rağmen, onun Gül-i Sad-berg'inden söz etmiyor. Tezkire-i Rızâ'da ²⁷ da bu eserin adına tesadüf edilmiyor.

Yeni kaynaklardan Sicill-i Osmânî, ²⁸ Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, ²⁹ İslâm Ansiklopedisi, ³⁰ Türk Edebiyatı Ansiklopedisi ³¹ ve Büyük Türk Klasikleri ³² gibi eserlerde de Âlî'nin Gül-i Sad-berg'inin adına rastlanmıyor. Yeni kaynaklardan Osmanlı Müellifleri'nde, ³³ Dergâh Yayınlarının

²⁶ Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ, C.2, (Eleştirmeli baskıya hazırlayan :Dr.İbrahim Kutluk) Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I, Ankara 1981, s.591-595.

²⁷ Es-Seyyid Rızâ, Tezkire-i Rızâ, (Tâbi ve nâsiri: Ahmet Cevdet), Dersaâdet-İkdâm Matbaası 1316, s.66-67.

²⁸ Mehmed Süreyâ, Sicill-i Osmânî, C.3, Matbaa-i Âmire 1311, s.290.

²⁹ Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, C.I, s.185-189.

³⁰ K.Süssheim, İslâm Ansiklopedisi, C.I, "Âlî, Âlî (1541 - 1600)" mad. ME G.S.B. Yayınları, İstanbul (Tarihsiz), s. 304- 306.

³¹ Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, "Âlî (Gelibolulu Mustafa)" mad. 4.baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.91-92.

³² Büyük Türk Klasikleri, C.4, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1986, s.73.

³³ Bursalı Mehmed Tahir, Osmânlı Müellifleri, C.III, İstanbul 1342, s.94.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ³⁴ ve TDV İslâm Ansiklopedisi'nde ³⁵ ise, eser hakkında az da olsa bilgi bulabiliyoruz.

Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri'nde Âlî'nin 51 eseri arasında 50. olarak Gül-i Sad-berg'i de tanıtıyor. Eser hakkında "Yüz gazelini cāmi mecmu'a-i eş'arıdır," ³⁶ şeklinde bilgi verdikten sonra, "Matla'ından" ³⁷ diyerek şu beyitleri örnek veriyor:

"Hamdü'li'llāh esüp nesīm-i edā
Gül-i şad-berge virdi neşv ü nemā ³⁸

Şadef-i şad-güher bu up pâyân
Gül-i şad-bergi açdı bād-ı vezân

Ya'ni kim şad gâzel temām oldu
Tuḥfe-i ḥāş, ḥāş u 'ām oldu" ³⁹

³⁴ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.VI, "Mustafa Âlî(Gelibolulu)" mad. Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s.455.

³⁵ Ömer Faruk Akün, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.II, "Âlî Mustafa Efendi, Edebî Yönü" mad. TDV Yayını, İstanbul 1989, s.419.

³⁶ Bkz. not 33.

³⁷ a.g.e.

³⁸ Bu dize, kaynak alınan Osmanlı Müellifleri'nde "Gül-i berge virdi neşv ü nemā" biçimindeydi. Fakat bu biçimiyle vezne uygun düşmüyordu. Bu nedenle yukarıdaki gibi düzeltildi.

³⁹ Bkz. not 33.

Dergâh Yayınları TDEA'de "Gül-i Sad-berk (Yüz gazelinin matlalarından oluşan bir derleme, Yazması: Millet Ktp. Ali Emirî Kit. Nu. 1108)" ⁴⁰ şeklinde bilgi veriliyor. TDV İslâm Ansiklopedisi'nde de Ömer Faruk Akün, "...bu küçük eserde de Âlî gazellerinden seçme 100 matlaı bir araya getirir. Millet Kütüphanesi'nde (Ali Emirî, Manzum, nr. 1108, s. 286-290) yer alan nüshasında 100 yerine kırk sekiz beyit görülmektedir." ⁴¹ biçiminde TDEA'ne uygun, fakat ondan daha ayrıntılı bilgi vermektedir.

Burada dikkati çeken nokta, Bursalı Mehmed Tahir'in eserin 100 gazelden olduğunu bildirmesine karşılık, TDEA'de ve TDV İslâm Ansiklopedisi'nde eserin 100 matladan meydana geldiğinin bildirilmesidir.

5

Feyzî'nin Gül-i Sad-berg'i

Eski ve yeni kaynaklarda adına rastlayamadığımız eserlerden biri de Feyzî Abdullâh Efendi'ye (? - İstanbul 1610) ait olan Gül-i Sad-berg'dir. Bu eser ile ilgili olarak yalnız Sicill-i Osmânî'de "Mu'ammâda mâhir olup sanâyi'-i bedî'a ile yüz isim çıkar bir mu'ammâ yazmışdır. Mu'ammâ şudur:

Derde dermân olur idi olsa ger ey serv-ğad
Derde ğâyet derde ğâyet derde ğâyet derde ğad" ⁴²

şeklinde bir bilgiye tesadüf ediyoruz.

⁴⁰ Bkz. not 34.

⁴¹ Bkz. not 35.

⁴² Mehmed Süreyâ, Sicill-i Osmânî, C.IV, İstanbul 1308/1890 - 1315/1897, s. 40,41.

Feyzî'nin elimizde bulunan Gül-i Sadberg adlı eserinin girişinden anlaşıldığına göre eser, yüz isim için düzenlenmiş bir muamma risalesidir. Sicill-i Osmânî'de söz edilen ve yüz isim çıktığı bildirilen muamma risalesi de büyük bir ihtimalle bu eserdir. Her ne kadar eserin adı zikr edilmiyorsa da, kanımızca söz konusu edilen eser Feyzî'nin Gül-i Sad-berg'idir.

Bu eserin de yine Nuruosmaniye Kütüphanesi 4345-34 / 4909 numarada ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi kısmı 4224 / 1 numarada kayıtlı tarafımızdan tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır.

6

Muhyî'nin Gül-i Sad-berg'i

Muhyî'nin Gül-i Sad-berg adlı eserinin adına da eski ve yeni kaynaklarda tesadüf edilmedi. Yine kendi gayret ve çalışmalarımız sonucu, bu eserin de Bayezid Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalardan birincisi 1233/1 numarada kayıtlı 21 varaktan oluşan nüshadır. Diğeri ise 1234 numarada Kara Çelebi adına kayıtlı nüshadır.

Muhyî'ye ait bu Gül-i Sad-berg, aruzun Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün kalıbıyla yazılmış manzum yüz hadis serhidir. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir girişle başlıyor. Daha sonra şairin kendisinin de belirttiği gibi, bazıları Buhârî'den alınan hadislerin kıt'alar halinde Türkçe anlamının verilmesiyle devam ediyor.

7

Bostân-zāde Yahyâ'nın Gül-i Sad-berg'i

Bostân-zāde Yahyâ'nın (? - İstanbul 1639) Gül-i Sad-berg adlı eserine genel olarak kaynaklarda rastlanıyor. Fakat eski kaynaklardan tezkireleri esas alan Tezkirelere

Özre İsimler Sözlüğü'nde ⁴³ Bostān-zāde Yahyā'nın kendisi ve eseri hakkında bir bilgiye tesadüf edilmiyor. Şakaik-ı Nu'maniye zeyillerinden Vekayiü'l-fudalā'da ⁴⁴ da eserin adı yer almıyor.

Yeni kaynaklardan Sicill-i Osmani'de, ⁴⁵ Osmanlı Müellifleri'nde ⁴⁶ ve Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ⁴⁷ Bostān-zāde'nin bu eserinin adı görülüyor. Yalnız bir iki kaynakta, Bostān-zāde Yahyā'dan 57 yıl önce 1582'de vefat etmiş Dukakin-zāde Yahyā'nın da aynı adda bir eserine tesadüf ediliyor. Acaba gerçekten Dukakin-zāde'nin böyle bir eseri var mı? Yoksa Bostān-zāde'nin eseriyle karıştırıldı mı? Şimdi kaynaklardan yararlanarak bu konu hakkında bilgi vermeye çalışalım.

Osmanlı Müellifleri'nde Bostān-zāde Yahyā'nın eserinden "Mu'cizāt-ı nebeviyyeden yüz mu'cizeyi mübīn (Gül-i Sad-berg) isminde Türkçe mensür bir eser-i kıymeldarı vardır." ⁴⁸ diye söz edilmektedir. Yine Osmanlı Müellifleri'nde Dukakin-zāde Yahyā'nın da "Gül-i Sad-berg Der-Mu'cizāt-ı Sultān-ı Enbiyā" adlı bir eseri olduğu bildirilmektedir. Hatta "kuvve-i şā'irānesine dālldur." ⁴⁹ denilerek, onun bu eserde gösterdiği şairlik gücüne dikkat çekilmektedir.

⁴³ Bkz. not 4.

⁴⁴ Seyhî Mehmed Efendi, Vekayiü'l-fudalā, C.I; Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, C.3, (Neşre Hazırlayan: Doç.Dr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s.45,46.

⁴⁵ Bkz. not 42. s.636.

⁴⁶ Bkz. not 5. C.I, s.257.

⁴⁷ Bkz. not 7. s.1110.

⁴⁸ Bkz. not 5, C.I., s.257.

⁴⁹ Bkz. not 5, s.497.

Ayrıca Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kataloğu'nun ⁵⁰ birinci cildinde de, Dukaşin-zâde Yahya adına 1062 sıra numarasıyla kayıtlı, nazım-nesir karışık, Peygamber'in mucizelerini içeren bir Gül-i Sad-berg'den söz edilmektedir.

Araştırmalarımız sonucu, görebildiğimiz kadarıyla sadece Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda ve Osmanlı Müellifleri'nde Dukaşin-zâde'nin böyle bir eserinden söz edilmektedir.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ⁵¹ bu Gül-i Sad-berg'in Dukaşinzâde'nin değil Bostân-zâde'nin olduğunu belirtiyor. Fakat "mensurdur" diyerek, Bursalı Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde ⁵² yaptığı yanlışlığı sürdürüyor.

Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 3386 numarada kayıtlı olarak gördüğümüz nüshaya göre, nazım-nesir karışık bir görünüm arz etmektedir. Aslında Topkapı Sarayı nüshasını görmeden, bu nüshanın Bostân-zâdeye mi yoksa Dukaşin-zâdeye mi ait olduğu konusunda bir yargı belirtmenin yanlış olacağı düşüncesindeyiz.

Yine gördüğümüz nüshanın giriş kısmından anlaşıldığına göre, nazım-nesir karışık yazılan bu eserin konusu Peygamber'in mucizeleridir. Manzum kısımları, aruzun Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülür kalıbıyla yazılmıştır.

TDV İslâm Ansiklopedisi'nde Mustafa Çağrıcı, eser hakkında daha yeni ve gördüğümüz bu nüshaya uygun bilgiler

⁵⁰ Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I., Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul 1961, s.344.

⁵¹ Bkz. not 47.

⁵² Bkz. not 46.

vermektedir: "Gül-i Sad-berg, Hz. Peygamber'in 100 mucizesini konu edinen geniş ölçüde manzum Türkçe bir eserdir. Kitapta bir giriş ile münâcât, na't ve dönemin padişahı II. Osman'a bir kasideden sonra Hz. Peygamber'in cismanî mi'racının imkânı ve mahiyeti, Kur'an'ın i'câzı konuları üzerinde durulur. Daha sonra eserin asıl konusunu teşkil eden 100 mucize geniş bir şekilde ele alınır." ⁵³

Bu eserin de Bostan-zâde Yahya adına kayıtlı olarak tespit edebildiğimiz altı nüshası bulunmaktadır:

1. Süleymaniye Ktp. Ayasofya No: 3386; Milli Ktp. MFA (A) 638.

2. Süleymaniye Ktp. Ayasofya No: 3390; Milli Ktp. MFA 963.

3. Hacı Selim Ağa Ktp. Selim Ağa Bl. No: 842; Milli Ktp. MFA 964.

4. Süleymaniye Ktp. Lala İsmail Efendi No: 368; Milli Ktp. MFA (A) 2964.

5. Millet Ktp. Edb. 360/477

6. Kayseri Raşid Efendi Ktp. ⁵⁴

Bu Gül-i Sad-berg, büyük bir ihtimalle Bostân-zâde Yahya'ya aittir. Fakat daha kesin sonuç, Topkapı Sarayı nüshasının incelenmesinden sonra ortaya çıkacaktır.

⁵³ Mustafa Çağrııcı, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.VI, "Bostanzâde Yahyâ Efendi" mad. İstanbul 1992, s.311-313.

⁵⁴ Bu nüsha, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'ndan tespit edildi. Fakat kataloğda eserin numarasına tesadüf edilmedi.

Bkz. Ali Rıza Karabulut, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, Kayseri 1982.

Füzünî'nin Gül-i Sad-berg'i

Bu eserin de adına eski ve yeni kaynaklarda tesadüf edilmedi. Yine araştırmalarımız sonucu, bu eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi 4401-6/4965 numarada kayıtlı bir nüshasını tespit edebildik.

Füzünî'nin Gül-i Sad-berg'i aruzun Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün kalıbıyla yazılmış 167 beyitlik bir mesnevidir. Eserin başında Tanrı'nın birliğinden söz edildikten sonra sırasıyla bir na't ve dört halifenin övgüsü yer almaktadır. Daha sonra Şeyhülislam Yahya'nın övgüsü gelir. Bundan sonra Hikâyet-i Merd-i Bâğbân'a geçilir ve eser hatime kısmıyla son bulur.

Bursalı Belig'in Gül-i Sad-berg'i

Eski ve yeni kaynaklarda Bursalı Belig'in (D:1079/1668-Ö:10 Nisan 1729) Gül-i Sad-berg'iyle ilgili bilgiler görülmektedir, fakat en ayrıntılı bilgi, Abdülkerim Abdulkadiroğlu'nun "Bursalı İsmail Belig" ⁵⁵ adlı kitabında bulunmaktadır.

Abdulkadiroğlu'nun verdiği bilgiye göre eser, "100 hadisin birer beyitle açıklanmasından ibarettir. Aruzun Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün kalıbı ile yazılmış olup, mesnevi tarzında kafiyelenmiştir." ⁵⁶

⁵⁵ Yrd.Doç.Dr. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Bursalı İsmail Belig, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara 1985, s.131-139.

⁵⁶ a.g.e. s.135,136.

Salāhī'nin Gül-i Sad-berg'i

Kaynakların büyük bir kısmında, Salāhī'nin (Balıkesir 1718 - İstanbul 1782) Gül-i Sad-berg'inin adı geçmemektedir. Hatta Salāhī hakkında da geniş bilgi verilmiyor. Örneğin yeni kaynaklardan Türkçe Yazma Dīvānlar Kataloğu'nda,⁵⁷ Dergāh Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde⁵⁸ ve Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde⁵⁹ şair hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ama eserleri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Eserlerinden ya birkaç tanesi sayılmış ya da hiç biri sayılmamıştır.

Salāhī'nin Gül-i Sad-berg adlı eserinin varlığına Osmanlı Müellifleri'nde rastlıyoruz. Bursalı Mehmed Tāhīr, burada asıl adı Abdullāh Selāhaddīn Uşşākī olan Salāhī'nin 57 eserinin adını veriyor. Bunların arasında Gül-i Sad-berg adı da yer alıyor, fakat Gül-i Sad-berg'in ne türde ve nasıl bir eser olduğuna değinilmiyor.⁶⁰

Araştırmalarımız esnasında, özellikle kütüphane kataloglarında bu esere tesadüf edemediğimiz için, eser hakkında daha fazla bilgi vermemiz mümkün olmamaktadır.

Lāmi'ī'nin Gül-i Sad-berg'i

Lāmi'ī'nin Gül-i Sad-berg adlı bir eseri olduğunu, Ramazan Şeşen'in "Türkiye Kütüphanelerinde Bulunan Bazı

⁵⁷ Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C.III, s.849.

⁵⁸ Bkz. not 6, s.437.

⁵⁹ Bkz. not 7, s.1012.

⁶⁰ Bkz. not 5, C.I, s.104-107.

Nâdir Türkçe Yazmalar" ⁶¹ adlı makalesinden öğreniyoruz. Makalede eserin Diyarbakır Kütüphanesi'nde nr. A.2244'te kayıtlı olduğu bildiriliyor. Ayrıca (yap. 1b-36b, ist. 936h.) sekinde, eserin bulunduğu varaklar ve istinsah tarihi hakkında bilgi veriliyor.

Esas inceleme konumuz olan Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'inin metin bölümünde yer alan 18 numaralı mektup örneği, S, G ve Ç nüshasına göre, Lâmi 'î imzasını taşıyordu. Lâmi 'î'nin de Gül-i Sad-berg adlı bir eserinin olduğunun bildirilmesi, bu nedenle oldukça ilginizi çekmişti. Fakat bütün gayretimize rağmen bu nüshanın bir mikrofilmini veya bir kopyasını elde edemedik. ⁶²

Ramazan Şeşen, makalesinde Gül-i Sad-berg'in ilk beş sözcüğünü Arap harfleriyle yazılmış olarak veriyor. Bu sözcükleri transkripsiyonlu olarak şöylece yazabiliriz: "Fâtiha-i genc-i kelâm-ı kadîm-i faşâhat..." Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i bu sözlerle başlanıyor. Eserin her hangi bir yerinde de bu ifadeye tesadüf edilmedi. Bu nedenle şimdilik Lâmi 'î'nin Gül-i Sad-berg'iyile Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'inin farklı eserler olduğunun düşünüyöruz.

⁶¹ Ramazan Şeşen, "Türkiye Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Nâdir Türkçe Yazmalar", IÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, Sene : 1978, İstanbul 1978, s.385,386.

⁶² Lâmi 'î'nin Gül-i Sad-berg'inin bir mikrofilmini veya fotoğraflarını edinebilmek için Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürüğü'ne, Diyarbakır Valiliği İl Kültür Müdürlüğü'ne başvurduk. Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün bütün ilgisine rağmen Diyarbakır Kütüphanesi'nden bu eserin bir mikrofilmini almak mümkün olmadı.

Bu çalışmamız, tez konumuz olan Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'iyle diğer müelliflere ait Gül-i Sad-bergler arasında bir benzerliğinin olmadığını ortaya koydu. Gerçekten yukarıda tek tek ele alınan ve tanıtılan eserler, gerek biçim gerekse içerik açısından, Mesîhî'nin mektuplardan oluşan Gül-i Gül-i Sad-berg'ine benzememektedir. Eserlerin benzeyen yönü sadece adlarıdır.

Yalnız tespit edilen bu eserlerde dikkati çeken genel özellik, yazılanların 100 rakamına uygun düşecek şekilde düzenlenmesidir. Örneğin eser, konu olarak hadis şerhini işliyorsa yüz hadisten oluşmasına, peygamberin mucizelerini işliyorsa yüz mucizenin anlatılmasına dikkat edilmiştir. Bunun gibi diğerleri de yüz mektup, yüz gazel veya yüz matla şeklinde düzenlenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmamızla, Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'inin diğer Gül-i Sad-berglerle ilgili olmadığı belirlendi. Ayrıca araştırabildiğimiz kadarıyla eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış Gül-i Sad-berg adı verilen on iki eserin bulunduğu ortaya çıktı. Böylece kaynaklarda varlığı belirtilmeyen bazı Gül-i Sad-bergleri de tespit etmiş olduk. Bu da edebiyat tarihimize katkısı açısından bizi ayrıca sevindirdi.

C. Gülşen-i İnşâ ve Gül-i Sadberg

Tez konumuz olan Mesîhî'nin Gül-i Sadberg'iyle ilgili çalışmamıza başlarken, Latîfî Tezkiresi'nde yer alan "Gülşen-i İnşâ uslubunda ibârât-ı vâziha ile Gül-i Sadberg tesmiye olunur yüz 'aded şüver-i mekâtîbi vardır." ¹ ifadesine dayanarak, Mesîhî'nin Gülşen-i İnşâ adlı bu eserden etkilenmiş olabileceğini düşünmüştük. Bu nedenle bir taraftan da Gülşen-i İnşâ ile ilgili bir araştırma yapmayı planladık.

Araştırmalarımız esnasında, eski ve yeni kaynaklarda Şeyh Mahmûd bin Edhem ve eseri Gülşen-i İnşâ hakkında yeterince geniş bilgiye tesadüf edilemedi. Yalnız katalog ve kütüphane taraması sonucu Gülşen-i İnşâ'nın 12 yazma nüshasını belirleyebildik. Bunlardan Bursa Haraççioğlu,² Muğla³ ve Zile⁴ nüshaları dışında kalan dokuz nüsha kütüphanelerde yaptığımız araştırmalar sonucu tespit edilmiş ve bir kısmının mikrofilmî elde edilmiştir.

Şeyh Mahmûd bin Edhem'in Gülşen-i İnşâ adlı eserinin tespit ettiğimiz 12 nüshasının bulunduğu kütüphaneler

¹ Latîfî, Tezkire-i Latîfî, Kitâb-hâne-i İkdâm, Dersaâdet 1314, s.310, 311; Latîfî Tezkiresi (Hazırlayan: Doç.Dr.Mustafa İsen), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.311.

² Muharrem Ergin, "Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında", TDED, C.IV, Sayı 1-2, İstanbul 30 Kasım 1950, s. 118, 119.

³ Ramazan Şeşen, "Bazı Nâdir Türkçe Yazmalar", İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, Sene: 1978, İstanbul 1978, s.387.

⁴ Bkz. not 3.

ve kayıt numaraları şunlardır :

- 1.Manisa İl Halk Kütüphanesi (Kitap Saray), No:2781.
- 2.Manisa İl Halk Kütüphanesi (Kitap Saray), No:2782.
- 3.Manisa İl Halk Kütüphanesi (Kitap Saray), No:6450.
- 4.Bursa İl Halk Kütüphanesi (Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi), Haraççioğlu No:996. ⁵
- 5.İzmir Millî Kütüphane, Edebiyat A No:5578.
- 6.Türk Dil Kurumu Kitaplığı, Y/504.
- 7.Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankes No:525/1
- 8.Millî Kütüphane, Yz.A.2276.
- 9.Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed Ef.Bl. No: 421; MFA 1405.
- 10.Millet Kütüphanesi, Edb. 368/419.
- 11.Muğla, Hoca Mustafa, nr. 800. ⁶
- 12.Zile, nr. 1009. ⁷

Yaptığımız ön araştırmalar, Gülşen-i İnşâ'nın tamamen ayrı bir çalışma konusu olabilecek hacimde ve nitelikte bir eser olduğunu ortaya koydu. Bunun için burada Gülşen-i İnşâ ile Gül-i Sadberg'i karşılaştırmaktan çok, elde ettiğimiz bilgilerden yararlanarak Gülşen-i İnşâ'yı tanıtmaya ve Gül-i Sadberg'le ilgisini belirtmeye çalışacağız.

Gülşen-i İnşâ, adından da anlaşılabilceği gibi bir inşâ kitabıdır ve Şeyh Mahmūd bin Edhem tarafından yazılmıştır. Eski kaynaklarda Şeyh Mahmūd bin Edhem hakkında bilgiye tesadüf edilmedi. Yeni kaynaklardan yalnızca Osmanlı Müellifleri'nin birinci cildinin Meşâyih Faslı'nda yazar ve eserleri hakkında çok kısa bilgi bulunmaktadır. Bursalı Tahir şu bilgileri veriyor:

⁵ Bkz. not 2.

⁶ Bkz. not 3.

⁷ Bkz. not 3.

"Meşāyih-i nakşibendiyeden ve erbāb-ı 'ilm ü kalemeden bir zāt olup pederi Akşehirli ise de kendisininı tevellüdi (Amasya) dadur. (Tuḥfetü'l-edeb Şarfu Lügati'l-'Arab), (Gülşen-i İnşā) isimlerinde āşār-ı edebiyesi vardır. İkincisini ihtişār ve şoġra intihāb ederek iki eser daha moydāna getirmiştir. Fārisī ve Türkī (Miftāhü'l-lüġa) isminde (897) tārīhinde bir eser-i lügavī de yazmıştır ki bir nüshası Şehīd 'Alī Pāşā Kütübhanesinde dir." ⁸

Bu bilgilerden Mahmūd bin Edhem'in Nakşibendī şeyhlerinden, yazar ve bilgili bir kiři olduġu anlaşılıyor. Babası Akşehirlidir. Kendisi ise Amasya'da doğmuştur. Tuḥfetü'l-edeb Sarfu Lügati'l-'Arab, Gülşen-i İnşā ve Miftāhü'l-lüġa olmak üzere adı bilinen üç eseri vardır.

Gülşen-i İnşā adına Ahmed Remzī tarafından hazırlanan Miftāhü'l-kütüb ve Esāmī-i Müellifīn Fihrist adlı eserde de rastlanılmaktadır. Burada eserin, Osmanlı Müellifleri'nde yer aldığı cilt ve sayfa numaraları belirtilmiştir. ⁹

Gülşen-i İnşā hakkında daha açık ve tanıtıcı bilgiyi Muharrem Ergin'in TDED'de yayınlanan "Bursa Kitaplıklarında-ki Türkçe Yazmalar Arasında" ¹⁰ başlıklı makalesinde bulabiliyoruz. Ergin, burada Gülşen-i İnşā'nın Bursa Haraççıoġlu Kitaplığı 697 numarada kayıtlı bulunan nüshasını fizikī durumuyla tanıttıktan sonra, alıntı da yaparak eserin "Sultān Selīm ibn Sultān Bāyezīd Han" ¹¹ adına yazıldığını bildiriyor.

⁸ Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I, Matbaa-i Āmire, İstanbul 1333, s.160.

⁹ Ahmed Remzi, Miftāhü'l-kütüb ve Esāmī-i Müellifīn Fihristi, İstanbul 1346/1928.

¹⁰ Bkz. not 2.

¹¹ Bkz. not 2.

Ergin, daha sonra yine alıntı yaparak eserin içeriği hakkında bilgi veriyor. Bu bilgiye göre *Gülşen-i İnşā*, bir mukaddime ve üç bölüm olarak düzenlenmiştir. Mukaddime kısmında mektup yazarken uyulması gereken usul ve kurallar hakkında bilgi yer almaktadır. Diğer bölümlerin birincisinde mektup ve küçük yazı örnekleri; ikincisinde hitap ve cevap örnekleri; üçüncüsünde padişah fermanları yer almaktadır.

Bu bilgiler, elimizde mikrofilm bulunan Millî Kütüphane nüshasındaki bilgilere de uymaktadır. Yalnız dikkatimizi çeken noktalardan biri, Ergin'in tanıttığı Bursa Haraççioğlu Kitaplığı nüshasında eserin "*Sultān Selīm ibn Sultān Bāyezīd Han*" ¹² adına yazıldığı belirtilirken, Millî Kütüphane nüshasında eserin "*Sultān Bāyezīd Hān bin Sultān Mehmed Hān*" ¹³ adına yazıldığı görülmüştür. Yine elimizde bir kopyası bulunan Haraççioğlu nüshasıyla karşılaştığımızda, bu durumun tamamen nüsha farkından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Burada aslında Muharrem Ergin'in önemli bir tespiti de dikkati çekmektedir. Ergin, yazısında "Bizde ilk mektup kitaplarından olan *Gülşen-i İnşā* nüshamızda kaydedildiği gibi Yavuz Selim adına yazılmıştır. Eğer böyle ise eseri Mahmud b. Edhem'in çok ihtiyar bulunduğu bir zamanda yazdığını kabul etmek lāzım gelecektir. Çünkü aynı müellifin Sultan Murad (II.Murad olacak) adına bir lūgat kitābı da vardır." ¹⁴ diyerek iki eserin yazılışı arasındaki büyük zaman farkına dikkat çekiyor. Görüldüğü gibi Ergin'in burada bir kuşkusunu olduğu farkediliyor, fakat diğer nüshalar

¹² Bkz. not 2.

¹³ Mahmūd bin Edhem, *Gülşen-i İnşā bi't-Türkiyyi fī't-Teressül*, Millî Kütüphane, Yz.A.2276, v.4-a.

¹⁴ Bkz. not 2.

görülemediği için Ergin, Mahmud bin Edhem'in eserini çok yaşlıyken yazmış olabileceğini düşünüyor.

Millî Kütüphane nüshasında eserin, Yavuz Selim'in babası Sultan Bāyezīd adına yazıldığı hatırlanacak olursa, bu bilginin akla ve gerçeğe daha yakın olduğu düşünülebilir. Bu ve buna benzer durumlar, öteki nüshaların da karşılaştırılmasıyla daha net ve doğruya yakın biçimde ortaya çıkabilecektir.

Tez konumuz olan Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'inde ise, mukaddime, sobeb-i te'lif gibi bölümler bulunmamaktadır. Eser, doğrudan doğruya mektup örnekleriyle başlamaktadır. Ayrıca mektup örnekleri, Gülşen-i İnşā'da olduğu gibi üç bölümde toplanmamıştır veya bölümlere ayrılmamıştır. Gül-i Sad-berg, bu yönleriyle Gülşen-i İnşā'ya benzememektedir.

Yalnız uslup bakımından dikkati çeken bazı benzerlikler incelemeye değer. Aslında bu, inşā türünde yazılmış eserlerin genel bir özelliğidir. İnşā yazarları, inşā türünde yazılmış başka eserlerden yararlandıklarını kendileri de belirtmektedirler. Örneğin Ahmed Dā'ī, Teressül adlı eserinin giriş kısmında "Bu Teressüli Türkçe terkīb eyledük. 'Arabī ve Pārsī teressüllerden ihtiyār idüp (6) şöyle kim mübtedī kişilere āsān ola ve ol ser-nāmeleri ki muhtaşar ve müsta'mel (7) ve muhayyerdür, kaleme getürdük, me'ālinden fāyide dutmaqlık her kişiye edebī nazarda müyesser ola." ¹⁵ sözleriyle eserini Arapça, Farsça teressül kitaplarından seçerek aldığını açıkça ifade ediyor.

Mahmūd bin Edhem de Gülşen-i İnşā'nın sobeb-i te'lif kısmında eserinin diğer münşeāt kitapları gibi elden ele

¹⁵ Ahmed Dā'ī, Teressül, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Muradiye, No: 1856/3, vr. 113-b; İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dā'ī Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1952, s.325.

dolaşıp kullanılabilirliğini yazıyor. Hatta bu durumun kendisinin anılmasına bir vesile olmasını diliyor. Mahmūd bin Edhem bu duygu ve düşüncesini eserin Millî Kütüphane nüshasının 3-a varağından aldığımız şu sözlerle anlatıyor:

"(2) Lîkin bu fende vâkı' olan resâ'il terekkübe münakkaḥ u müretteb olmadığı ecden (3) kemterin-i bendegān ve kihterin-i çakerān bu fende vâkı' olan kütüb-i kibār (4) u resâ'il-i nām-dāri tetebbu' idüp envā'-ı mükātebāt ve eşnāf-ı muḥātabāt (5) u mücāvebāt ve menāşir-i sultāniyye ve sâ'ir uşūl u ādāb-ı inşā'iyye (6) cem' ve tertīb idüp Gülşen-i İnşā ismiyle müsemmā kıldı. Rabbü'l-erbābdan (7) mes'ul ve mutazarri'dur ki bu risāle daḥi sâ'ir resâ'il-i inşā'iyye gibi (8) mütedāvil olup bu fakir-i ḥakiri du'ā-yı ḥakir ile yād olmağa sebep kıla." ¹⁶

Ayrıca bu sözlerden, Mahmūd bin Edhem'in de eserini daha önce yazılmış inşā türündeki eserlerden yararlanarak, incelediği bölüm ya da parçalardan oluşturduğu anlaşılıyor.

Buradan şu sonuç çıkarılabilir. İnşā kitaplarında dikkati çeken üslup benzerliğinin nedeni, gerek Ahmed Dā'î'nin gerekse Mahmūd bin Edhem'in ifadelerinde belirtildiği gibi, büyük bir ihtimalle inşā türünde yazılmış eserlerin herkesin malı gibi elden ele dolaşması ve örneklerin istenildiği gibi alınıp kullanılmasıdır. Bu durumun daha açık olarak ortaya konulabilmesi için karşılaştırmalı bir üslup çalışması yapılmasının gerekli olduğunu düşünüyoruz.

¹⁶ Bkz. not 13, v.3-a.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. BİÇİM

Gül-i Sadberg'de yer alan mektuplar, genel olarak aynı biçim özelliklerini göstermektedirler. Yalnız rütbece farklı kişi ve makamlara yazılan mektuplarla farklı konularda yazılan mektuplar, biçim olarak da bazı farklılıklar yansıtmaktadırlar. Bu nedenle burada önce mektupların bölümlerine göre bir tasnifi yapılmıştır. Yapılan tasnif sonucu, mektuplarda elkāb, ibtidā (veya ser-name), tahallüs, talep, intihā, dua ve imza olmak üzere yedi bölüm ortaya çıktı.

Mebāniyü'l-İnşā'da "Mekātīb" başlığı altında mektup hakkında genel bilgi verildikten sonra, "Erkân-ı Kelām" başlığı altında, ibtidā, tahallüs, talep ve intihā olmak üzere mektubu oluşturan dört ana bölümden söz ediliyor.¹ Bu bölümleri, Gül-i Sadberg'de de görmek mümkündür. Fakat Gül-i Sadberg'i biçim yönüyle incelediğimizde, bazı mektuplarda elkāb ve dua kısımlarının da bulunduğu görülür. Ayrıca her mektubun sonunda, mektubu yazanın da adı bulunmaktadır. Yani mektupların bir de imza kısmı vardır. Bu nedenle, her ne kadar ana bölüm durumunda olmasalar da, mektupların biçim yönünden incelenmesi konusuna elkāb, dua ve imza bölümleri de dahil edildi. Şimdi, incelenen bu bölümler hakkında sırasıyla bilgi vermeğe çalışacağız.

a) Mektupların Bölümleri

1. Elkāb

Elkāb, "Birine lākap takmak" anlamına gelen Arapça "Lākkabe" fiilinden türemiş bir sözcük olup, Mevārid'de

¹ Mīralay Süleymān Bey, Mebāniyü'l-İnşā, C.I, 9 Ramazān 1291, s.208-219.

"Asıl isminden gayri isimle isimlendirildiği isim, künye" biçiminde tanımlanmıştır. Fakat sözcük daha sonra "Unvanlar, soyadları" anlamlarında da kullanılmıştır.

Gül-i Sad-berg metni içerisinde yer alan elkâblar, daha çok unvan ve büyüklük derecesi bildiren sözler olarak görülmektedir. Gül-i Sad-berg'deki bazı mektuplarda elkâb sözcüğü yerine ta'rîf sözcüğünün kullanıldığı da görülmüyor. Hatta bazen "Elkâb ve Ta'rîf" şeklinde iki sözcüğün bir arada kullanılması da dikkati çekiyor.

Metinde 54 numaralı mektup örneğinde elkâbın dua niteliğinde olan devam kısmına "Ta'rîf ve Du'â" denildiği de görülmüyor. Bu durum daha çok Çorum nüshasında farkediliyor. Burada, daha çok bilinen ve yaygın olan elkâb sözcüğünün kullanılması tercih edildi.

Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan 17 ser-nameyi saymazsak, 83 mektup örneğinin 16'sında elkâb bulunmaktadır. Bu elkâblar, 4, 17, 21, 23, 29, 48, 49, 54, 55, 62, 75, 78, 80,81, 82 ve 83 numaralı mektup örneklerinin başında yer alıyorlar.

Elkâbların genel özelliği, daha çok rütbe ve saygı bildiren sözler olmalarıdır. Usûl-i Kitâbet-i Resmîye'de² elkâb hakkında ayrıntılı bilgi ve rütbelere göre çeşitli örnekler verilmiştir. Burada Gül-i Sad-berg metni içerisinde yer alan elkâblardan tanıtıcı nitelikte bazı örnekler vermeye çalışacağız.

Mektup örnekleri içerisinde 17 numaralı metnin başında yer alan elkâbdan bunun bir paşaya yazıldığı anlaşılmaktadır.

"Cenâb-ı 'izzet-me'âb-ı sa'âdet-nişâb Paşa-yı kâm-yâb

² Dîvân-ı Muhâsebat. Bas. Kâtibi Mehmed Fuâd. Usûl-i

zeyyena'llāhu te'ālā mesnedü'l-şadāret bi-vücūdihi'l-kerīm
ilā yevmi'l-ḥisāb"

İkinci bir örnek olarak da 49 numaralı metnin başında yer alan elkāba bakılabilir,

"Ḥazret-i 'izzet-me'āb-ı devlet-nişāb Sultānum
Ḥazretleri kām-yāb zāda'llāhu nuḳūde 'ömrehu ilā yevmi'l-
ḥaşr ve'l-ḥisāb"

Bu elkābın da içerisinde yer alan "Sultānum Ḥazretleri"
sözlerinden bu mektubun bir bey veya padışaha yazıldığı
tahmin edilebilir.

Elkābların biçim yönünden en önemli özellikleri,
mutlaka mektupların başında yer almalarıdır. Gerçekten Gül-i
Sad-berg metnindeki örnek mektuplara bakıldığında,
elkābların ibtidā veya ser-name denilen bölümden de önce
geldiği görülecektir.

2. İbtidā

İbtidā, "Bir şeyin evveli" anlamına gelen "Beda"
sözcüğünden türemiş olup, "Başlama, başlangıç" anlamlarında
kullanılmaktadır.

Aslında mektupların giriş veya başlangıç kısımları için
Gül-i Sad-berg metninde ser-name sözcüğü kullanılmaktadır.
Fakat mektup türü ve bölümleri hakkında sağlıklı ve tutarlı
bilgiler veren Mebāniyü'l-İnşā adlı esere dayanarak, burada
mektubun başlangıç kısmı için ibtidā sözcüğünün kullanılması
tercih edildi.³

İbtidā, mektubun giriş kısmı olması nedeniyle mektubun
oldukça önemli bir bölümünü oluşturur. Mektuba genel olarak
selām ve saygı sözleriyle başlanır. Bazen āyetlere de yer

³ Bkz. not 1, s.213.

verilerek övgü ve dua sözleri sıralanır. Bu, Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan hemen her mektupta görülmektedir. Yalnız 47, 51 ve 58 numaralı mektup örnekleri doğrudan taleple başlayan mektuplar oldukları için bu üç mektup örneğinde ibtidā bölümü görülmemektedir.

Şimdi mektupların ibtidā bölümü hakkında bir fikir verebilmesi için 2 numaralı metinden aldığımız bir ibtidāyı örnek olarak veriyoruz:

"Envā'-ı niyāz-mendī vü şikesteğī ve ešnāf-ı arzū-mendī vü dil-bestegī birle ithāf u ihdā olındukdan sonra..."

Görüldüğü gibi bir şefkat-name ibtidāası olan yukardaki sözlerde çeşitli yalvarma, gönülden bağlılık ve arzu etme

7 numaralı metnin ibtidāasını örnek olarak verebiliriz:

"Envā'-ı dürer-i gürer-i 'ināyāt-ı Rabbāniyye ve ecnās-ı cevāhir-i zevāhir-i Sübhāniyye ki maḥzūn-ı ḥazā'in-i Ḥālikü'l-kevneyn ve meknūn-ı ma'ādin-i Rāziķü's-ṣaḳaleyndür. Hemīşe İṣār-ı zāt-ı muḥahhar ma'ālī-niṣāb ve niṣār-ı şifāt-ı müzekkā e'ālī-erbāb bād bi-Rabbi'l-'ibād. Ulūf-ı da'vāt-ı 'cābet-i beyyināt ve şunūf-ı taḥiyyāt-ı sāmī-derecāt ki vird-i zümre-i muḳarreb-e-i melā'ik ve zikr-i ervāḥ-ı mukaddese-i müteke'yyīn-i 'ale'l-erā'ikdür. Revāhil-i ervāḥ-ı şerīfetü'r-rubā' ve kavādim-i evvelī-i ecnihā-i müsennā vü selās u rubā' birle mutḥef ü mühdā kılmakdan sonra..."

Burada ikinci cümlenin daha çok dua niteliği taşıdığı görülüyor. Öteki cümleler ise, daha çok saygı, selām ve tazim niteliği taşıyorlar.

Aslında Gül-i Sad-berg metni içerisinde, mektup örneklerine dahil etmediğimiz 64, 72, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98 ve 99 numaralı metinlerde olmak üzere toplam 17 ser-name bulunmaktadır. Bunların her

biri ibtidā dediğimiz mektubun giriş bölümü için birer örnektir. Fakat tam bir mektup durumunda olmadıkları için mektup bölümlerinin tasnifinde yer verilmedi.

İbtidā bölümünün biçim bakımından en önemli özelliği, mektubun başladığı asıl yer olmasıdır. Her mektupta elkāb olmadığı düşünülürse, ibtidā bölümünün mektubun ilk bölümü sayılması doğaldır.

3.Tahallüs

Tahallüs, "Tehlike vs.den kurtulmak" anlamına gelen Arapça "Halasa" fiilinden türemiş olup, "Halās olma, kurtulma" anlamındadır. Tahallüsün bir de şiirde "Takma ad, bir mahlas kullanma" anlamı da vardır.

Mektupla ilgili bir bölüm adı olarak kullanılan tahallüs sözcüğü ise, birinci anlamla yani "Kurtulmak" anlamıyla daha yakından ilgilidir. Çünkü mektupların tahallüs bölümünde, kasidelerin girizgāh bölümünde olduğu gibi bir bölümden diğer bölüme geçiş söz konusudur. Mektuplarda da ibtidā bölümünden talep bölümüne geçiş için kullanılan söz ve ibarelere tahallüs adı verilir. Hatta Mebāniyü'l-İnşā'da verilen bilgilerden anlaşıldığına göre, tahallüs bölümüne girizgāh diyenler de vardır. ⁴

Tahallüs, ibtidā ve talep bölümleri bulunan mektupların vazgeçilmez öğeleridir. Gül-i Sad-berg'de yer alan 83 mektup örneğinden sadece 1, 10, 22, 26, 37, 41, 67, 70, 81 numaralı metinlerde bulunan 10 mektupta tahallüs özelliği gösteren sözcüklere tesadüf edilmemektedir. Kalan 74 mektup örneğinde kesin olarak, şu veya bu şekilde bağlantı bildiren belirli sözcük ve ibarelerin kullanıldığı görülmektedir.

⁴ Bkz. not 1, s.214.

Bu bölüm, ibtidā bölümünün sonunda "ithāf u ihdā olınduktan sonra", "irsāl u iblāğ kılınduktan sonra" gibi sözlerle selām ve saygı sözlerinin gönderilmesinin ardından gelen "Ma'rūz-ı bende-i devlet-ḥāh-ı bī-istibāh budur ki...", "Arz-ı dā'ī-i devlet ü mādiḥ-i şevket budur ki..." gibi daha çok arz bildiren sözlerin sıralanmasıyla meydana gelir.

Tahallūs bölümünün biçim açısından en büyük önemi ise, ibtidā bölümüyle talep bölümü arasında bir geçiş bölümü olmasıdır.

4.Talep

Talep de "İstemek" anlamında Arapça bir sözcüktür. Mektupta da istekte bulunulan bölüme genel olarak talep denilmektedir. Gerçi her mektupta mutlaka bir istekte bulunulduğu düşünülemez, fakat mutlaka anlatılmak istenen bir duygu, bir düşünce vardır. Kanımızca Mebāniyü'l-İnşā'da da bu düşünceyle bu bölüme talep adı verilmiştir. Mebāniyü'l-İnşā'ya dayanarak biz de bu bölümün talep olarak adlandırılmasını tercih ettik.⁵

Talep, mektubun en gerekli ve en önemli bölümüdür. Nitokim Gül-i Sad-berg'de yer alan 83 mektup örneği içerisinde talep bölümü olmayan mektup örneği bulunmamaktadır. Yalnızca 1 ve 70 numaralı mektup örneklerinde belirli bir talep yok gibi görünüyor. Fakat 1 numaralı metinde de Mısır'ın fethedildiği haberi bildirilmektedir. 70 numaralı mektup örneğinde ise, cevap verilip dua edilmektedir.

⁵ Bkz. not 1, s.215.

Talep bölümü, tahallüs bölümünde görülen "Ma'rûz-ı bendeğî...", "'Arz-ı fakîr..." gibi sözlerle başlar. Daha sonra mektubun gönderilme amacı olan şey veya bir haber bildirilir. Bundan sonra genel olarak "Mercûdur ki...", "Ümîddür ki..." gibi sözlerle beklentiler bildirilir ve bu bölüm sona erer.

Bu bölüme örnek olarak, metin bölümünde yer alan 44 numaralı mektup örneğinin talep kısmını verebiliriz:

"ma'rûz-ı bende-i bî-fütûr oldur ki bende-zâdeğüz 'Abdü'r-raḥîm du'â-nâme ile siz şâhibü'l-meveddet ve'l-kerîme fülân tîmâr şadaka olunmak recâsı ile revâne olındı. Mercûdur ki üftâde-gân-ı zemâne ḥaḳḳında zuhûr bulan mu'avenet ü pür-'inâyetüñüz mezbûr bendeğüze daḫı şâmil olup mezra'a-i dünyâda meşûbât-ı 'uzmâ ḥâşıl ola."

Bu örnek metinde de görüldüğü gibi talep bölümü, "ma'rûz-ı bende-i bî-fütûr oldur ki..." sözleriyle başlıyor. Daha sonra tîmâr isteği dile getiriliyor. En sonra da "Mercûdur ki..." sözleriyle devam edilerek ilgi ve yardımların esirgenmemesi bildiriliyor ve bölüm böylece son buluyor.

Bu özellikleri, metin bölümünde yer alan diğer mektup örneklerinde de görmek mümkündür. Özellikle metin bölümünde 47, 51 ve 58 numaralarda yer alan ve ibtidâ bölümü olmayan mektup örnekleri, yalnızca talep bölümünden oluşmuş gibidir.

Talep bölümünün biçim bakımından en önemli yanı, mektubun orta direğini oluşturmasıdır. Yani talep olmadığı zaman, mektup da olmaz. Talep bölümü bulunmayan bir mektup ser-name olmaktan öteye gidemez. Nitekim Gül-i Sad-berg metni içerisinde yer alan 17 ser-name, mektupların çeşitli yönlerden yapılan tasniflerine de dahil edilmemişlerdir.

5. İntihā

İntihā, "Bir şeyin sona ermesi" anlamına gelen Arapça "Nehha" fiilinden türemiş olup, "Nihāyet bulma, sona varma, gāyete erme; son, payān" gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

İntihā sözcüğü, Mebāniyü'l-İnşā'da mektupların sona erdiği bölüm anlamında kullanılmaktadır.⁶ Usūl-i Kitābet-i Resmīye'de ise, mektupların bittiğini bildiren bölüm veya sözler için yine intihā sözcüğüyle aynı kökten türemiş "Son" anlamına gelen nihayet sözcüğü kullanılmaktadır.⁷ Bu incelemede Mebāniyü'l-İnşā'da belirtilen intihā sözcüğünün kullanılması tercih edilmiştir.

İntihā, yani bir bakıma mektupların bittiğini bildiren kalıplaşmış söz ve ibareler, Gül-i Sad-berg metninde yer alan mektup örneklerinin 69'unda açık ve net olarak görülmektedir. Metin bölümünde 4, 5, 7, 8, 9, 16, 29, 41, 57, 63, 67, 70, 73 ve 80 numaralı metinlerde yer alan 14 mektup örneğinde ise, sonuç bildiren kalıplaşmış sözlere tesadüf edilmemektedir.

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektuplarda en çok kullanılan intihā sözleri, "Bāki'd-du'ā", "Bāki", "Bāki fermān Sultānumuğdur", "Bāki fermān ol zāt-ı 'ālī-şānuğdur" gibi söz ve ibarelerdir.

İntihā bölümünün biçim açısından en önemli yanı, mektup metninin bittiğini bildirmeleri ve mektup metninin en sonunda yer almalarıdır.

⁶ Bkz. not 1, s.215-217.

⁷ Bkz. not 2, s.9-217.

6. Dua

Dua "Birini çağırma, davet etmek" anlamına gelen Arapça "De'ā" fiilinden türemiş bir sözcük olup, "Tanrı'ya yalvarma, yakarış" anlamında kullanılmaktadır.

Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan mektuplarda dua sözlerine oldukça sık tesadüf edilmektedir. Özellikle biçim açısından, bazı dua sözlerinin inhā bölümünden sonra yer alması ve bunların bir kısmının kalıp özelliği göstermesi oldukça dikkat çekicidir.

Gül-i Sad-berg'de özellikle inhā bölümünden sonra gelen dualar, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 21, 29, 30, 44, 55, 56, 61 ve 80 numaralı metinlerde olmak üzere toplam 21 tanedir.

Metin bölümünde bulunan bu dualara bakıldığı takdirde, kalıp özelliği gösteren bazı benzerlikler dikkati çekecektir. Örnek olarak 1 numaralı metinde yer alan dua kısmını verebiliriz:

"Āfitāb-ı ma'delet ber-memālik-i rub'-ı meskūn tābān u dıraḥşān bād bi-Rabbi'l-'ibād ilā yevmi't-tenād."

İkinci bir örnek olarak da 3 numaralı metinde yer alan dua kısmı verilebilir:

"Sems-i sa'adet ez-burc-ı 'ināyet ü himmet her nefes tāli' ü lāmi' bād bi-Rabbi'l-'ibād."

Biçim yönünden bu duaların en önemli özellikleri, genel olarak mektup metninde inhā bölümündeki kalıp sözlerden sonra gelmeleridir.

7. İmza

İmza, "Devam etmek; tamamlamak, yerine getirmek, icrā etmek" anlamlarına gelen Arapça "Mezā" fiilinden türemiş bir sözcük olup, "Bir işi tamamlamak" anlamındadır. Fakat

sözcük, daha çok "Bir kimsenin, mektup ve sair resmî kağıtların altına, kendi eliyle, her zaman aynı biçimde yazdığı kendi adı" anlamında bilinip tanınmaktadır.

İmza sözcüğü, burada da daha çok bilinen bu anlamıyla kullanılacaktır. İmza, mektupların kim tarafından yazıldığıнын bilinmesi açısından, mektupların oldukça önemli bir kısmıdır. Gül-i Sadberg'de yer alan mektup örneklerinin 70, 71, 75 ve 84 numaralı metinlerde yer alan dördü dışında tamamı imzalıdır. Yani 83 mektup örneğinden 79'unun altında imza, yani yazarın adı bulunmaktadır.

3 numaralı metnin dışında, Gül-i Sad-berg metinleri içerisinde bulunan mektup örneklerinin altındaki imzaların tamamı Mesîhî'ye aittir. 3 numaralı mektup ise Melîhî imzasını taşıyor. İmza konusunda 18 numaralı mektup da dikkat çekiyor. H nüshasına göre Mesîhî'nin imzasını taşıyan bu mektup, S,G ve Ç nüshasına göre Lâmi'î imzasını taşımaktadır.

Gül-i Sad-berg metni içerisinde yer alan mektuplardaki imzaların biçim açısından en çok dikkat çeken yanı, mektup metinlerinin en altında, bugün yazılanın tersine sol tarafta bulunmalarıdır. Belki de bunda Arap harflerinin sağdan sola doğru yazılmasının bir rolü vardır.

Sonuç olarak Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinin biçimi hakkında şunlar söylenebilir: Mektuplar genel olarak ibtidâ adı verilen ve içerisinde daha çok saygı ve selâm sözleri bulunan bir girişle başlamaktadırlar. Daha sonra tahallüs adı verilen bir bölümle ibtidâ bölümünden tahallüs bölümüne geçilmektedir. Tahallüs bölümünde daha çok mektubun yazılış amacı yer alır. Burada bir istek, bir duygu bir düşünce veya bir haber yer alır. Bundan sonra mektup, uygun bir dille sona erdirilir. Bu son bölüme de intihâ adı verilir. En sonda da mektubu yazarın imzası yer alır.

Yalnız mektupların tamamında olmamakla birlikte 16 kadar mektubun başında, genel olarak ibtidā bölümünden önce elkāb da bulunmaktadır. Ayrıca 21 kadar mektup örneğinde, intihā bölümünden sonra bazı duaların yer aldığı görülmektedir. İmza da, edebiyat teorisi ile ilgili kaynaklarda bir bölüm olarak yer almıyor. Fakat mektupların biçim yönünden incelendiği bu araştırmada elkāb, dua ve imzaların bölüm olarak değerlendirilmesi uygun görüldü.

Sonuç olarak Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinin biçim açısından elkāb, ibtidā, tahallüs, talep, intihā, dua ve imza olmak üzere başlıca yedi bölümden meydana geldiği ortaya çıktı.

B. İÇERİK

Mektupların Konularına Göre Tasnifi ve Mektup Türleri

Eski Türk edebiyatı alanında mektup türüyle ilgili olarak, özellikle içerik açısından yapılmış geniş çaplı bir inceleme örneğine maalesef tesadüf edemedik. Gerçi belirli ölçü ve sınırdaki bazı önemli mektup incelemeleri bulunmaktadır. Fakat bunlar da divan incelemeleri gibi geniş çaplı çalışma özelliği göstermemektedirler. Bu nedenle de elimizde bulunan metinden yola çıkarak bir araştırma ve inceleme yöntemi geliştirmeye çalıştık. Bunun için önce Gül-i Sad-berg metnindeki mektup örneklerinin ayırıcı özelliklerini, başlıklarından da yararlanarak belirleme yoluna gittik. Daha sonra özellikleri belirlenen mektup örnekleri tasnif edildi ve ortaya çeşitli mektup grupları çıktı. Metindeki mektup örneklerine konulmuş başlıklar da, bu konuda bize oldukça yardımcı oldu.

Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan başlıklı metinlere 1'den başlayarak numara verdiğimizde, eserin gerçekten adına uygun bir biçimde büyüklü küçüklü yüz ayrı parçadan meydana geldiğini gördük. Gerçi bu mektuplar içerisinde 64 ve 72 numarada yer alan metinlerle 85'ten başlayarak 99'a kadar olan metinler, tam bir mektup özelliği göstermiyorlardı. Bunlar daha çok ser-nâme adı verilen ve mektupların giriş kısmını oluşturan parçalardır. Fakat bu parçaların da metin içerisinde yer alması, eserin yüz ayrı parçadan meydana gelecek şekilde düzenlenebilmesi için özel bir gayret harcandığını gösteriyor.

Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan mektupları, başlıklarına da dikkat ederek konularına göre tasnif ettiğimizde, ser-nâmeleri bu tasnifin dışında tutarsak tehniye, taziye, talep, şefkat-name, davet, cevap, mahabbet-name, şikâyet, ilâm, ıyâdet gibi belli başlı on iki grubun ortaya çıktığı görüldü.

Taradığımız eski ve yeni kaynaklarda bu türlerle ilgili olarak verilmiş ayrıntılı bilgiye rastlayamadık. Örneğin Münşeât-ı El-Hâc 'Akif Efendi, ¹ Mektûbât-ı Sırrı Paşa, ² Mektûbât-ı Mektûbî, ³ Numûne-i Muharrerât ⁴ gibi eserlerde genel olarak mektup örnekleri yer almaktadır. Kitâbet-i Usûl-i Resmîye ⁵ adlı eserde ise, mektup üslûbu hakkında kısa bilgiden sonra resmî mektup örnekleri yer almaktadır. Mîrâlây Süleymân Bey'in Mebâniyü'l-İnşâ ⁶ adlı eserinde ise, daha çok üslûp ve edebî sanatlarla ilgili bilgi verilmektedir. Bu eserin birinci cildinin üçüncü kısmında "Mekâtîb" başlığı altında, mektup hakkında genel bilgi yer alıyor. Daha sonra mektubun bölümleri ve mektup yazarken dikkat edilmesi gereken bazı şartlar hakkında bilgi veriliyor. Burada da mektup türleri hakkında bir bilgiye rastlanmıyor. ⁷

Eski Türk edebiyatı alanında mektup konusunda yapılan araştırma ve inceleme sayısı oldukça azdır. Yapılan incelemelerin büyük bir kısmı, ya metin yayını ya da tanıtıcı çalışmalardır. Bazan Abdülbâki Gölpınarlı'nın

¹ El-Hâc Akif Efendi, Münşeât-ı El-Hâc Akif Efendi, İstanbul 1262.

² Sırrı Paşa, Mektûbât-ı Sırrı Paşa, İstanbul 1303.

³ Süleymân Fâik, Mektûbât-ı Mektûbî, Kastamonu 1314.

⁴ Mûlgâ Dersim Vilâyeti Mektûbcusu Hayri, Numûne-i Muharrerât, Dersaâdet 1316.

⁵ Dîvân-ı Muhâsebât Baş Kâtibi Mehmed Fuâd, Usûl-i Kitâbet-i Resmîye, İstanbul 1328.

⁶ Mîralay Süleymân Bey, Mebâniyü'l-İnşâ, C.I, 9 Ramazân 1291; C.II, 13 Ramazân 1289.

⁷ a.g.e. C.I, s.208-219.

Mevlânâ'nın mektuplarını Türkçeye çevirdiği gibi çeviri örneği de görülmektedir. ⁸ Örneğin Hikmet İlaydın'ın Sadık Adnan Erzi ile birlikte yayınladığı "XVI. Asra Âid Bir Münşeât Mecmuası" ⁹ adlı makaleleri daha çok mecmuanın transkripsiyonlu metninin yayınıdır. Kemal Edip'in "Fuzulî'nin Bilinmeyen Bir Mektubu" ¹⁰ adlı makalesi de bir metin yayınıdır. Prof.Dr.Hasibe Mazıoğlu'nun 1948'de İlmî Yardımcı iken yayınlamış olduğu "Fuzulî'nin Bir Mektubu" ¹¹ adlı makalesinde ise, mektubun içeriği hakkında bilgi verildikten sonra mektup metninin bir transkripsiyonu ve günümüz Türkçesine çevirisi yer almaktadır. Prof.Dr. Abdüladir Karahan'ın Osmanlı Edebiyatı ve Metinler Serhi asistanıyken hazırlamış olduğu "Fuzulî'nin Mektupları" ¹² adlı kitabında mektupların daha çok içerik yönüyle incelendiği görülmüyor. Kitapta, mektup metinlerinin nüshaları hakkında bilgiyle birlikte mektupların transkripsiyonlu metni ve fotoğrafları da yer alıyor.

⁸ Mevlânâ Celâleddîn, Mektuplar, (Türkçeye çeviren ve hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1963.

⁹ Hikmet İlaydın-Adnan Sadık Erzi, "XVI. Asra Âid Bir Münşeât Mecmuası", BELLETEREN, C.XXI, S.82, TTK Yayınları, Ankara 1957, s.221-252.

¹⁰ Kemal Edip, "Fuzulî'nin Bilinmeyen Bir Mektubu", TDAY Belleten, Seri; 3, Sayı: 4-5, Ankara 1945.

¹¹ Hasibe Çatbaş, "Fuzulî'nin Bir Mektubu", DTCF Dergisi, C.VI, Sayı: 3, Ankara 1948.

¹² Dr. Abdülkadir Karahan, Fuzulî'nin Mektupları, İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı dalı Mezunları Cemiyeti yayımlarından, İstanbul 1948.

Mektup incelemeleriyle ilgili olarak Nāmuk Açıkgöz'ün "Dīvān Edebiyatında Mektup ve XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Riyāzī'nin İki Mektubu" ¹³ adlı makalesi dikkat çekici bir özellik gösteriyor. Hacmi küçük de olsa, belirli bir yöntem izlemesi bakımından Açıkgöz'ün incelemesi önemli bir örnek teşkil ediyor. Bu çalışmada, mektupların eski Türk edebiyatı açısından önemi belirtildikten sonra, önce mektupların şekil bakımından incelenmesine geçiliyor; sonra mektupların içeriği hakkında bilgi veriliyor; daha sonra da mektuplar dil ve üslup açısından inceleniyor. Sonuç bölümünde de elde edilen bilgilerle bir senteze gidiliyor.

Mektup türleriyle ilgili olarak yalnızca Fevziye Abdullah Tansel, Refik Bey'in "Lātaif-i inşā" adlı eserinin birinci cildini kaynak göstererek "Münşeāt mecmuaları umumiyetle resmī, kısmen hususī muhaberatı ihtiva etmekle beraber, bunlarda bazan nutuklara, makalelere de rastlarız; Münşeāt tábiri, nesir külliyyatı mānasına da gelmektedir. Münşeāt mecmualarında resmī işlerle alākalı tezkiroler, hususī veya resmī teşekkür, tebrik, ta'ziye v.b. mektupları, XIX. asrın sonuna ait mecmualarda hayatımızdaki değişmeler te'siri ile şirket akdi, vekālet, mukavele, konturat, bir mektebe kayıt mevzularında da iş mektupları mevcuttur." ¹⁴ şeklinde bilgi verirken bazı mektup türlerinin adlarını yazıyor.

¹³ Nāmuk Açıkgöz, "Dīvān Edebiyatında Mektup ve XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Riyāzī'nin İki Mektubu", Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, C.I, Sayı: 2, Elazığ 1987, s.7-14.

¹⁴ Fevziye Abdullah Tansel, "Türk Edebiyatında Mektup", Tercüme (Mektup Özel Sayısı), C.XVI, Sayı: 77-80, Ankara 1964, s.337.

Eski Türk edebiyatında görülen bazı mektup türlerinin adlarını, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin "Mektup" maddesinde de görebiliyoruz. Burada da "Mektuplar işlediği konulara göre; tehniyetnâme (tebrik etmek), tebriknâme (kutlama), takriz (bir eseri övmeye yazısı), taziyetnâme (bassağlığı), arzihal (dilekçe), niyaznâme (büyüklerden dilek dileme), müzekkere (resmî dairelerden bir diğerine bir işle ilgili olarak yazılan yazı), teşekkürnâme, dâvetnâme, cevapnâme gibi çeşitlere ayrılmıştır." ¹⁵ şeklinde bilgi verilmektedir. Fakat bu mektupların tür özellikleri hakkında her hangi bir bilgiye tesadüf edilmiyor.

Sonuç olarak bu bilgilerden, eski Türk edebiyatı alanında divanların incelenmesine benzer şekilde geniş çaplı ve ayrıntılı münşeât veya mektup incelemesi yapılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Şimdi burada sırasıyla Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan ve konularına göre tasnif ettiğimiz mektuplar hakkında, konu başlıklarının anlamlarıyla da ilgi kurarak bilgi vermeye çalışacağız. Ayrıca elden geldiğince örnekler verilerek bu mektupları tür yapan ayırıcı özelliklerin belirlenmesine de çalışılacaktır.

1.Şefkat-name

Şefkat, Arapça bir sözcük olup, "Şefkat etmek, ıslahına hırslı olmak, meyl etmek" anlamlarına gelen "şafika" fiilinden türemiştir ve F. Devellioğlu'nun Osmanlıca- Türkçe Lügat'inde belirtildiğine göre "Acıyarak ve esirgeyerek sevme" anlamındadır.

Mesihî'nin Gül-i Sad-berg'i içerisinde yer alan ve

¹⁵ H.Ersoylu-M.Kutlu-R.Ertem, "Mektup", TDEA, Dergâh Yayınları, C.VI, İstanbul 1986.

şefkat-name başlığı taşıyan mektuplar da, gerçekten ilgi ve yardıma muhtaç olan değerli kişileri himaye etmek için yazılmış mektuplardır. Bu özelliğinden dolayı bu tür mektuplara 83. metinde olduğu gibi muavenet-name denildiği de görülüyor. Muavenet, Arapça "yardım, yardım etme, yardımcılık" anlamlarına gelen bir sözcüktür.

Yine 18 ve 48 numaralı metinlerde görülebileceği gibi bu tür mektuplara terbiyet-name de deniliyor. Arapça bir sözcük olan "terbiyet" in "besleyip büyütme, beslenip büyütülme" gibi anlamları düşünülecek olursa, şefkat ve muavenet sözcükleriyle ilgisi hakkında bir fikir oluşabilir.

Tespitimize göre, Gül-i Sad-berg içerisinde şefkat-name özelliği gösteren ve metin bölümünde 2, 3, 18, 21, 24, 27, 45, 48, 59, 78, 80, 83 numaralarda yer alan 12 mektup örneği bulunmaktadır. Bu mektupların en belirgin özelliği, bir konuda yetişmiş, bilgili ve olgun kişilerin geçimlerini sağlayacak bir görev veya yer edinebilmeleri için kendilerini iyi tanıyan hamileri tarafından yazılmış olmalarıdır. Bu mektuplar, bu özellikleriyle bugünkü referans mektuplarını da hatırlatmaktadırlar.

Şimdi burada bazı örneklerle şefkat-name türünde yazılmış mektup örneklerinin özelliklerini belirlemeye çalışacağız:

1)Şefkat-nameler, mutlaka devrin şeyh, ulema, emir, bey gibi yetkili kişileri tarafından, yine daha yetkili üst makamlara veya kişilere yazılmaktadır.

Bu durum, mektup örneklerinin içeriğiyle birlikte başlıklarından da kolayca anlaşılmaktadır. Örneğin 21 numaralı metnin başlığında Arapça bir ifadeyle "Mine'l-ümerā ilā emīrū'l-ümerā" yani "Beylerden Beylerbeyine" denilmektedir. "Şefkat-nāme ber-defterdārān ve terbiyet-nāme

ve 'arż-nāmedür" şeklinde Farsça bir ifadeyle yazılmış 24 numaralı metnin başlığından da mektubun defterdârlara yazıldığı anlaşılmaktadır.

2)Şefkat-namelerde, talep-namelerde olduğu gibi çoğu kez bir görev veya geçimini sağlayabilecek bir yer istenmektedir. Fakat şefkat-nâmelerde bu, mutlaka hamileri tarafından bir başkası için istenmektedir.

Bu özellikleriyle şefkat-nameler, günümüzde yazılan referans veya tavsiye mektuplarını da hatırlatmaktadırlar. Örneğin beylerden kazaskerlere yazılan 78 numaralı metinde, Mevlânâ Nûre'd-dîn adlı bir müderris, arkadaşları arasında kendisini kanıtlamış, bilgili ve görevine düşkün bir kimse olarak tanıtıldıktan sonra onun meramına uygun şekilde davranılması ve yardımcı olunması isteniyor. 24 numaralı metinde de Ahmed adlı bir kimse için bir kâtiplik istendiği görülüyor. Öteki metinlere bakıldığında da bu durumların benzerleri görülebilir.

3)Kendisi için yer veya görev istenen kimseler mutlaka işinin ehli, kendisini ve görevini bilen, bilgili ve erdemli kişilerdir.

4)Bazan görevinden alınmış, haksızlığa uğramış kimselerin bağışlanıp, tekrar eski görevlerine dönebilmeleri için de şefkat-name yazılmaktadır.

2, 3 ve 59 numaralı metinlere bakıldığında burada görevi ellerinden alınmış, güç şartlar altında kalmış kişilerin tekrar göreve getirilmesinin istendiği görülür. Örneğin 3 numaralı metinde, Mevlânâ Mu'ammâyî'nin elinden geçimini sağladığı zaviye şeyhliğinin alındığı, fakat onun dünyevi ve manevî bilgilerle dolu, kanaatkâr bir insan olduğu bildiriliyor ve elinden alınan zaviye şeyhliğinin tekrar verilmesi isteniyor. Yine bu şefkat-namelerden 2. numaralı metinde yer alan mektupta da, elinden geçimini sağladığı görevi veya yeri alınan, hakkında kötü sözler

söylenerek kendisine haksızlık edilen Abdülelî bin Cemîl adlı bir kimse için Pîrî Paşa'dan ilgi ve yardım istendiği görülüyor.

Kısacası şefkat-nameler, bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi mevki, makam sahibi kimseler tarafından, özellikleri bilinen kimseler için bir görev ve yer istemek amacıyla daha üst makamlara yazılan mektuplardır ve bu özellikleriyle de bugünkü tavsiye mektuplarına da benzemektedirler.

2.Talep-name

Talep, Arapça bir sözcük olup, "Bir şeyi istemek, almaya çalışmak" anlamlarına gelir. Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan ve talep başlığı taşıyan metinler de bir istekte bulunmak amacıyla yazılmış mektup örnekleridir. İstek bildiren bu mektup örneklerinin başında bazen talep yerine "recâ, istid'fa, iltimâs" sözcüklerinin de kullanıldığı görülüyor, fakat bu sözcüklerin anlamı da sonuçta "Bir şey istemek, bir işin olmasını arzu etmek"te birleşiyor. Metin başlıklarında da daha çok talep sözcüğü kullanıldığından burada "talep-name"nin kullanılması uygun görüldü.

Talep-name, adından da anlaşılabilceği gibi bir istekte bulunmak amacıyla yazılan mektuplardır. Yaptığımız tasnif sonucu, Gül-i Sad-berg içerisinde 6, 19, 22, 23, 34, 36, 44, 47, 67, 75 ve 84 numaralı metinlerde olmak üzere talep özelliği gösteren toplam 11 mektup örneğinin yer aldığı ortaya çıktı. Bu mektupların en belirgin özelliği, mektuplarda doğrudan doğruya yazan tarafından bir istekte bulunulmasıdır. Bu istekler genel olarak bağış, maaş, bir görev, kâtiplik veya tîmâr isteme konularındadır.

Bu mektupların özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1)Talep mektupları, genel olarak istek sahiplerinin kendileri tarafından yazılmaktadırlar.

Yukarıda numaraları verilen metinlere bakıldığı takdirde, isteklerin istek sahipleri tarafından yapıldığı kolayca görülebilecektir. Bir örnek vermek gerekirse, 6 numaralı metinde kâtiplerin yıldan yıla aldıkları sâlyâne denilen maaşlarının gecikmesi üzerine defterdârlardan talepte buldukları mektup örneği gösterilebilir.

2)Talepler, genel olarak rütbece daha yüksekte bulunan kişi veya makamlara yapılmakla birlikte aynı rütbedeki kişi veya makamlara da yapılabilmektedir.

Daha önce örnek verilen 6 numaralı metinden anlaşılacağı gibi, kâtiplerin defterdârlardan rütbece daha aşağıda buldukları bilinmektedir. 23 numaralı metinde de Abdülaziz adlı bir kimsenin, yaptığı hizmetleri dile getirerek üst makamda bulunan bir kimseden bağış istediği anlaşılmaktadır. 22 numaralı metinde ise, büyük bir olasılıkla aynı rütbedeki iki dosttan birinin görüşme arzusu dile getirilmiştir.

3)Talepler genel olarak bağış, maaş, kâtiplik veya başka bir görev, tîmâr, görüşmek isteme konularında yapılmaktadır. Hatta 75 numaralı metinde görülebileceği gibi evlenmek amacıyla kız isteme konusunda da yapılabilmektedir.

Kısacası talep-nameler, Gül-i Sad-berg'deki örneklerle göre genel olarak bir iş, bir görev veya görüşme istemek amacıyla yazılmış istek mektuplarıdır.

3. İrsal-name

İrsal de Arapça "resele" fiilinden türetilmiş "Gönderme, gönderilme, yollama" anlamlarına gelen bir sözcüktür. Gül-i Sad-berg'de de bir kimse veya makama herhangi bir şey gönderilirken yazılan mektupların "İrsal" başlığını taşıdıkları görülmektedir.

Bu mektupların başında bazen yine "Göndermek" anlamına gelen Farsça "Firistāden" veya "Göndermek hakkında" anlamına gelen "Der-Firistāden" sözlerinin de kullanıldığı görülebilmektedir. Sonuç olarak bu sözcükler, herhangi bir şeyin gönderildiğini bildiren mektupların adı olarak kullanılmaktadır. Burada da metinlerde daha çok kullanılması ve bilinmesi nedeniyle "İrsal" sözcüğünün kullanılması tercih edildi.

Gül-i Sad-berg'de bulunan mektup örneklerinin tasnifi sonucu, 25, 30, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 54, 61, 62, 66 ve 79 numaralı metinlerde irsal-name özelliği gösteren toplam 13 mektup örneğinin bulunduğu ortaya çıktı. Bu mektupların en belirgin özelliği, genel olarak rütbece daha yüksek olan kimse veya makamlara çoğu kez istek üzerine istenilen şeylerin gönderilmesidir.

İrsal-namelerin özellikleri şöyle belirlenebilir :

1) İrsal-nameler, genel olarak rütbece daha küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olan kimse veya makamlara yazılmaktadırlar.

Yukarıda numaraları verilen irsal mektuplarının başlıklarından ve elkāb kısımlarından bu mektupların daha çok üst makamlara yazıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin 79 numaralı metinden rütbece daha küçük olan bir müderrisin, bilgili ve erdemli, sohbeti yararlı bir dānişmendini çeşitli

yönleriyle överek rütbece kendisinden daha büyük bir müderrise gönderdiği anlaşılmaktadır.

2)İrsal-nameler daha çok bir şey gönderildiğini bildiren mektuplardır. Bu nedenle çoğu kez gönderilen şeyle birlikte yollanır.

Metin bölümünde yer alan 42 numaralı mektup örneğinde, Kostantīniyye iskelesinden geçip giderken yakalanan bir casusun gönderildiği bildiriliyor. Yine 43 numaralı metinde, Mustafa adlı bir görevli ile hediye olarak kırk baş koyun, bir altın işlemeli at başlığı ve bir gulamın, yani kölenin gönderildiği bildiriliyor

3)İrsal-nameler, çoğu kez istek bildiren mektuplardan sonra sipariş edilen şeyler gönderilirken yazılır.

İrsal mektuplarının birkaçı dışında hemen hepsinde, önceden bir istekte bulunulduğu anlaşılmaktadır. İrsaller de bu isteklerden sonra yapılmaktadır. Örneğin 38 numaralı metinde güzel ve hoş şiirler istenmesi üzerine kırk tane seçkin ve āşıkāne tarzda şiir yazılıp gönderildiği bildiriliyor. Yine 54 numaralı metinde emredildiği gibi kanunlara uygun biçimde dört bin akçenin Sinan adlı bir görevli ile birlikte gönderildiği bildiriliyor.

4)Gül-i Sad-berg'de yer alan irsal-namelerde mektup, kitap, şiir, hat örneği, para gibi şeylerle kırk baş koyun, altın işlemeli at başlığı, gulam gibi hediyeler, bir işle görevli kimseler ve yakalanan bir casusun gönderildiği görülmektedir.

Bu bilgilerden anlaşılacağı gibi irsal-nameler, daha çok üst makamlardan gelen talep üzerine yazılan ve istenen şeylerle birlikte gönderilen mektuplardır. Bazen bir talep olmadan da görev gereği teslim edilmesi gereken bir şey veya hediye yollanırken de yazıldığı görülmektedir.

4.Şevk-name

Şevk, Arapça "Gönlü meyletmek, arzulamak" anlamlarına gelen "Şaka" fiilinden türemiş bir sözcük olup "Siddetli arzu" anlamına gelmektedir. Gül-i Sadberg'de yer alan bu türde yazılmış mektup örneklerinde de genel olarak sevgi, özlem ve bağlılığın dile getirildiği görülmüyor.

Şevk-name niteliğindeki bu metinlere, farklı nüshalarda iştihāk-name veya mahabbet-name denildiği de görülmüyor. Aslında iştihāk sözcüğü de şevk ile aynı kökten türemiş "Göreceği gelme, özleme, hasret" anlamlarına gelen bir sözcüktür. Mahabbet de yine Arapça bir sözcük olup "Sevgi" anlamındadır. Görüldüğü gibi iştihāk ve mahabbet sözcükleri de hemen hemen şevk sözcüğüyle aynı anlamı ifade etmektedirler. Metinlerde şevk-name sözcüğünün daha çok geçmesi nedeniyle burada da şevk-name sözcüğünün kullanılması tercih edildi.

Yapmış olduğumuz tasnife göre, Gül-i Sad-berg içerisinde 4, 5, 20, 49, 52, 55, 57, 63, 65, 69, 74 ve 77 numaralı metinlerde yer alan şevk-name türünde yazılmış toplam 12 mektup örneği olduğu ortaya çıktı. Bu mektup örneklerinin en belirgin özelliği, genel olarak rütbece daha büyük olan kimselere karşı sevgi ve bağlılığı dile getirmeleridir. Bazen rütbece birbirine yakın olan kimselerin de birbirlerine yazdıkları görülmektedir.

Şevk-namelerin özelliklerini şöyle belirleyebiliriz :

1)Şevk-nameler de genel olarak rütbece küçük olanlar tarafından, rütbece daha büyük olanlara yazılmaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak 5 numaralı metinde yer alan mektubu ve mektup başlığını örnek gösterebiliriz. Mektup başlığında yer alan "Şevk-nāme ki ednādan a'lāya yazıla"

ifadesinde açıkça mektubun küçükten büyüğe yazılması gerektiği belirtiliyor. Mektubun içeriğinde de güzel ve süslü cümlelerle, hitap edilen kimseye sevgi ve bağlılık duyguları dile getiriliyor.

2)Bazen rütbece yakın olan kimselerin de birbirlerine sevk-name yazdıkları görülüyor.

Bununla ilgili olarak da 4 numaralı metinde yer alan mektup örnek gösterilebilir. Burada bir dost başka bir dostuna karşı sevgi ve özlemini dile getirmekte, ayrı olmaktan dolayı üzüntüsünü bildirmektedir.

3)Sevk-namelerin konusu, yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi sevgi, özlem ve bağlılık duygularının anlatılmasıdır.

Kısacası sevk-nameler, bazen rütbece küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olanlara, bazen dostların birbirlerine yazdıkları sevgi, özlem ve bağlılık bildiren mektuplardır.

5.Tehniyet-name

Arapça bir sözcük olan tehniye, "Kutlamak" anlamına gelen "Henne'e" fiilinden türemiş olup, yine "Kutlama, tebrik etme; "Hoş geldin!" deme" anlamında kullanılmaktadır. Farklı nüshalardaki metin başlıklarında, tehniye sözcüğünün daha çok kullanıldığı görülmesine rağmen, daha doğru olacağı düşüncesiyle burada sözcüğün tehniyet biçimi tercih edildi.

Tehniyet-nameler, güzel bir olay veya durum karşısında sevinç bildiren kutlama mektuplarıdır. Gül-i Sad-berg'de 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15 numaralı metinlerde olmak üzere bu türde yazılmış toplam 9 mektup örneği bulunmaktadır. Bu mektupların en belirgin özelliği, iyi ve güzel bir durum karşısında sevinç ve mutluluğun dile getirilmesidir.

Tehniyet-namelerin özellikleri şöyle belirlenebilir :

1)Tehniyet-nameler, genel olarak rütbece küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olanlara yazılır.

Bir örnek vermek gerekirse, 11 numaralı metinde yer alan mektupta Sultan Süleyman Şah'ın (6 nüshasına göre Sultan Selim'in) oğlunun sünnet düğünü kutlanmaktadır. Yukarıda numaraları verilen öteki metinlere bakıldığı takdirde, bu durumun hemen her metin için geçerli olduğu görülecektir.

2)Tehniyet-nameler, mutlaka sevinç veren iyi ve güzel bir durumu kutlamak için yazılırlar.

Buna 9 ve 10 numaralı metinlerde yer alan doğum olaylarını örnek verebiliriz. 9 numaralı metinde bir büyüğün bir çocuğunun olduğu, haberi üzerine övücü ve güzel sözlerle çocuğun doğumu kutlanmaktadır. 10 numaralı metinde de yine bir kız çocuğunun doğması sevinçle karşılanıyor.

3)Gül-i Sad-berg'de yer alan tehniyet-nameler, doğum, düğün, sünnet düğünü, vezirlikteki başarı, müderris tayini, hac ve Hicāz'dan dönüş haberi gibi önemli ve sevinç veren durumlar karşısında yazılmışlardır.

Sonuç olarak tehniyet-nameler, doğum, düğün, önemli bir göreve atanma, görevdeki başarı ve uzak bir yerden geri dönme gibi sevinç veren olaylar karşısında daha çok küçükten büyüğe yazılan kutlama mektuplarıdır.

6.İlām-name

İlām, Arapça "Bilmek, hakikatini idrak etmek" anlamlarına gelen "Aleme" fiilinden türemiş bir sözcük olup, "Bildirme, bildirilme, anlatma" anlamlarına gelmektedir. Bu sözcük, günümüzde daha çok mahkemelerde "Hüküm sureti" anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcük inceleme konumuz olan

metinlerde daha çok ilām biçiminde görülmektedir, fakat bu incelemede öteki mektup adlarıyla uyum sağlaması bakımından ilām-name biçimi tercih edildi.

İlām, Gül-i Sad-berg'de "Bildirmek, anlatmak" anlamlarına uygun biçimde kullanılıyor. Gül-i Sad-berg içerisinde 1, 17, 28 ve 37 numaralı metinlerde olmak üzere, ilām-name niteliğinde toplam dört mektup örneği bulunmaktadır. Bu mektupların en belirgin özelliği, meydana gelen bir olay veya durumu bildirmeleridir.

İlāmın özelliklerini şöyle belirleyebiliriz :

1) İlām-nameler, rütbece daha küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olan kimse veya makamlara yazılırlar.

17 numaralı metine bakılacak olursa, burada adı belirtilmeyen bir paşaya yiğit bir Trabulus beyinin öldüğü bildiriliyor. Yine bir örnek verilecek olursa, 28 numaralı metine bakılabilir. Burada devlet adamları ve ulemanın genel gidişatı hakkında rütbece daha büyük makamlara bilgi verildiği açıkça görülmektedir.

2) İlām-namelerde genel olarak meydana gelen bir olay veya durum hakkında bilgi verilir.

Bu durum, yukardaki örneklerde de görülmektedir, fakat yine metin bölümünde 1 ve 37 numaralarda yer alan mektup örneklerine bakılabilir. Örneğin 1 numaralı metinde Mısır'ın fethi bildirilmektedir. Burada Mısır'ın Çerkesler ve firavunlarının elinden kurtarıldığı, Hz. Peygamber'in mirasının ve adaletinin egemen kılındığı bildiriliyor.

3) Gül-i Sad-berg'deki ilām-namelerde bir şairin şiirlerinin beğenilmesinden sonra devlet katında ilerlemesi, yiğit bir beyin ölümü, Mısır'ın fethi, devlet yöneticileri ve bilginlerin genel durumu hakkında bilgi verildiği

görülmüyor .

Sonuç olarak bu bilgilerden, ilām-namelerin, meydana gelen çeşitli durum ve olaylar hakkında bilgi vermek amacıyla yazılmış mektuplar olduğu anlaşılmaktadır. Bu mektuplar, daha çok rütbece küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olan kimse veya makamlara yazılmaktadır.

7.Şikāyet-name

Şikāyet, Arapça "Acı duymak, acı çekmek" anlamına gelen "Şekā" fiilinden türemiş olup, "Sızlanma, yakınma" anlamındadır. Günümüzde daha çok "Bir durum veya konudaki rahatsızlığı anlatma" anlamında kullanılmaktadır.

Gül-i Sad-berg'de de genel olarak zarar verici kötü durum ve olaylardan duyulan rahatsızlığı dile getiren mektup örneklerine şikāyet-name denilmiştir. Gerçi bazı nüshalarda "Gammazlık etmek, münafıklık etmek" anlamlarına gelen Türkçe "Kovlamak" sözcüğü de kullanılmıştır. Ama daha yaygın olması ve metinlerde daha çok kullanılması nedeniyle, burada şikāyet sözcüğü tercih edildi.

Yaptığımız tasnif sonucu, Gül-i Sad-berg içerisinde 26, 31, 32, 33, 35, 51 ve 53 numaralı metinlerde olmak üzere, şikāyet-name niteliğinde yedi mektup örneğinin bulunduğu ortaya çıktı. Bu mektupların en belirgin özelliği, içinde bulunulan güç yaşam koşullarından yakınma ve yasalara aykırı davranan, kötü davranışlarda bulunan devlet görevlilerini bildirme amacıyla yazılmış olmalarıdır.

Şikāyet-namelerle ilgili özellikleri, örneklerle şu şekilde belirleyebiliriz :

1)Şikāyet-nameler, daha çok zarara uğrayan ve rütbece daha küçük olanlar tarafından, yetkili kişi veya makamlara

yazılırlar.

Buna bir örnek verilecek olursa, 33 numaralı metnin "Şikāyet ki ümerāya ve kuẓāta ve eḳābire yazalar" şeklindeki başlığına bakılabilir. Bu başlıktan, bu şikāyet-namenin devlet yönetiminde önemli görevleri olan beylere, kadınlara ve devlet büyüklerine yazıldığı veya yazılması gerektiği kolayca anlaşılabilir. Bu durum, diğer mektup örneklerinde de görülebilmektedir.

2)Şikāyet-namelerde genel olarak uğranılan bir haksızlık veya görevini kötüye kullanan kimselerin durumu anlatılır.

Burada yine 33 numaralı metinde yer alan mektubu örnek gösterebiliriz. Bu mektupta günde dört akçe karşılığı gece gündüz çalıştığı hâlde hakkını alamayan bir kimsenin şikāyeti dile getirilmektedir. İkinci bir örnek olarak 26 numaralı metinde yer alan mektubu gösterebiliriz. Burada bir kimsenin kâtiplikteki görevine başlamasından sonra görevini kötüye kullanması anlatılmaktadır. Anlatılanlara göre bu kimse, kendisine yakışmayan kimselerle düşüp kalkmakta, kanunlara aykırı davranmakta ve suç işlemektedir.

3)Şikāyet-nameler, bir durum bildirmeleri nedeniyle ilām-namelere de benzemektedirler. Hatta bu nedenle bazı nüshalarda "İlām" yazılmış olduğu da görülüyor. Fakat kanımızca şikāyet-nameler, daha çok uğranılan bir haksızlığı dile getirmeleri bakımından ilām-namelerden ayrılmaktadırlar.

Sonuç olarak şikāyet-nameler, uğranılan bir haksızlığı, devlet yönetiminde bulunanların yasalara aykırı ve keyfi davranışlarını, üst makamlara bildiren mektuplardır.

8.Cevap-name

Cevap, "Soruya karşılık vermek" anlamına gelen Arapça "Cābe" fiilinden türemiş bir sözcüktür. Gül-i Sad-berg de de bir mektupla durumun sorulması üzerine, karşılık olarak yazılan mektuplara cevap başlığı konulmuştur.

Gül-i Sad-berg'in bazı farklı nüshalarında "İlām" başlığı da görülebilmektedir. Kanımızca bunun nedeni, cevap mektuplarının da sonuçta durum bildiren mektuplar olmasıdır. Fakat cevap-nameler, mutlaka alınan bir haber veya mektuptan sonra yazılmaktadır. Oysa ilām-namelerde böyle bir zorunluluk söz konusu değildir.

Gül-i Sad-berg içerisinde, 29, 50, 58 ve 68 numaralı metinlerde olmak üzere cevap-name özelliği gösteren toplam dört mektup örneği bulunmaktadır. Bu mektupların en belirgin özelliği, daha önce de belirtildiği gibi alınan bir mektup veya haberdan sonra, sorularına karşılık vermek amacıyla yazılmış olmalarıdır.

Cevap-namelerin özelliklerini, örneklerle şu şekilde belirleyebiliriz :

1)Cevap-nameler, genel olarak rütbece küçük olanlar tarafından rütbece büyük olanlara yazılmaktadırlar. Fakat rütbece birbirine yakın dostlar arasında da cevap-name yazıldığı görülmektedir.

Cevap-namelerin rütbece daha büyük olanlara yazıldığına dair bir örnek olarak 68 numarada yer alan metni ve başlığını gösterebiliriz. "İ'lām-ı şihhat-i ehibbā vü yārān u dūstān. Cevāb-ı mektūb-ı vūzerā ve sâ'ir erkān-ı devlet." şeklinde olan başlıktan, vezirler ve devlet ileri gelenlerinin mektubuna cevap olarak eş ve dostun sağlık haberlerinin bildirildiği anlaşılmaktadır. Metin bölümünde

50 ve 58 numaralı metinlerde yer alan mektup örnekleri, dostlar arasında yazılmış izlenimi vermektedir.

2)Cevap-nameler, adlarından da anlaşılabilceği gibi mutlaka bir haber veya mektuba karşılık olarak yazılmaktadırlar.

Yukarıda yer alan örnek, bu kural için de geçerlidir. Fakat ikinci bir örnek olarak 29 numaralı metinde yer alan mektup gösterilebilir. Burada Sultan Selim Han'ın Çerkesleri ve Kızılbaşları, zararlı ve kötü hareketlerinden dolayı öldürüp yok ettiği haberi üzerine duyulan sevinç anlatılmakta, Sultan Selim Han'a dua edilmektedir.

3)Gül-i Sad-berg içerisinde yer alan cevap-namelerde, daha çok şevk-namelerde olduğu gibi sevgi ve bağlılık duyguları anlatılmaktadır. Bir de, bir zafer haberi üzerine duyulan sevinç dile getirilmektedir

4)Cevap-nameler, bir durum veya duygu bildirmelerinden ötürü ilâm-namelere benzemekte, fakat bir haber veya mektuba karşılık olarak yazılmalarından dolayı ayrılmaktadırlar.

5)Cevap-nameler, 58 numaralı metinde olduğu gibi bazen sevgi, saygı ve bağlılık bildirmelerinden ötürü şevk-namelere de benzemektedirler, fakat yine bir haber veya mektuba karşılık olmaları nedeniyle şevk-namelerden ayrılırlar.

Sonuç olarak cevap-nameler, adlarından da anlaşılacağı gibi bir haber veya mektuba karşılık olarak yazılan, şevk-namelerde olduğu gibi daha çok dostluk ve bağlılık bildiren mektuplardır.

9.Şükr-name

Şükr, "Nimetini ve ihsanını bilip sahibine sena etmek" anlamına gelen Arapça "Şekere" fiilinden türemiş bir sözcük olup, "Görülen iyiliğe karşı gösterilen memnuniyet,

"minnettarlık" anlamındadır. Farklı nüshalarda, şükr sözcüğüyle aynı kökten türemiş, "Teşekkür etme, iyilik bilme" anlamlarına gelen "Şükrân" sözcüğünün kullanıldığı da görülmektedir. Burada daha çok bilinmesi ve kullanılması nedeniyle şükr sözcüğü tercih edildi.

Şükr-nameler, görülen iyi bir davranış ve gönderilen hediyelere minnet duygusunun ifadesi olarak yazılmış mektuplardır. Şükr-nameler, bu yönleriyle günümüzde oldukça sık kullanılan teşekkür mektuplarına benzerler.

Gül-i Sad-berg içerisinde 46, 70, 71 ve 82 numaralı metinlerde olmak üzere, şükr-name özelliği gösteren toplam dört mektup örneği bulunmaktadır. Gül-i Sad-berg'de yer alan şükr-nameler, daha çok gönderilen çiçek ve meyvelere teşekkür amacıyla yazılmış mektup örnekleridir.

Şükr-namelerin özelliklerini örneklerle şu şekilde belirleyebiliriz :

1)Şükr-nameler de genel olarak rütbece küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olanlara yazılırlar. Fakat rütbece birbirine yakın dostla arasında da yazıldığı görülmektedir.

82 numaralı metnin başlığından, elkâb kısmından ve mektupta anlatılanlardan bu mektubun rütbece büyük bir kimseye yazıldığı anlaşılmaktadır. Burada mesnevi tarzında kafiyeleşmiş Farsça bir şiirle, görülen ihsanlara karşı minnet duyguları dile getiriliyor.

2)Şükr-nameler, genel olarak görülen bir iyiliğe veya gönderilen bir hediyeye karşılık minnet duygularını ifade etmek için yazılmış mektuplardır.

46, 70 ve 71 numaralı metinlerde, gönderilen meyvelere teşekkür edilmektedir. 82 numaralı metinde yer alan Farsça şiirde de deste deste bağlanıp gönderilen güller ve görülen

iyilikler için teşekkür edildiği görülmektedir.

3)Şükr-nameler, görülen bir iyiliğe veya gönderilen bir hediyeye karşılık olarak yazıldıklarından cevap-namelere de benzemektedirler. Bu nedenle S ve H nüshasında, 70 numaralı metnin başlığı için cevap sözcüğü kullanılmıştır. Fakat şükr-nameler, alınan bir haber veya mektuba karşılık olmadıkları için cevap-namelerden ayrılmaktadırlar.

4)Şükr-nameler, bir bakıma sevgi ve bağlılık duygularını da dile getirdikleri için şevk-namelere de benzerler. Bu nedenle 46 ve 82 numaralı metinler için farklı nüshalarda mahabbet-name sözcüğü kullanılmıştır. Fakat şükr-nameler, görülen bir iyiliğe ve gönderilen hediyelere karşılık olarak yazıldıkları için şevk-namelerden ayrılmaktadırlar.

Sonuç olarak şükr-namelerin en belirleyici özelliği, görülen bir iyilik veya alınan hediyelere karşı minnet duygusunun bir ifadesi olarak yazılmış olmalarıdır. Her ne kadar cevap-name ve şevk-namelere benzeseler de, bu özellikleriyle öteki türlerden ayrılırlar.

10.Taziyet-name

Taziyet, "Sabretmek, tahammül etmek, katlanmak" anlamlarına gelen, Arapça "'Azā" fiilinden türemiş olup, "Başsağlığı dileme" anlamında kullanılmaktadır.

Gül-i sad-berg'de yer alan taziyet mektuplarında da sözcüğün, bu anlamıyla kullanıldığı görülmüyor. Eserde taziyet-nameler için sözcüğün taziyet biçiminin daha çok kullanıldığı görülmüyor. 100 numaralı metinde "'Azā-nāme" başlığı da dikkati çekiyor. Burada daha doğru olacağı düşüncesiyle sözcüğün taziyet biçimi tercih edildi.

Yaptığımız tasnif sonucu, Gül-i Sad-berg içerisinde 16, 56, 81 ve 100 numaralı metinlerde olmak üzere, taziyet-name

özelliği gösteren toplam dört mektup olduğu ortaya çıktı. Bu mektupların genel özelliği, alınan bir ölüm haberi üzerine ölene Tanrı'dan rahmet, ölenin yakınlarına sabır dilemek amacıyla yazılmış olmalarıdır.

Taziyet-namelerin de özelliklerini örneklerle şöyle belirleyebiliriz :

1)Taziyet-namelerin de daha çok rütbece küçük olanlar tarafından rütbece daha büyük olan kimselere yazıldığı görülüyor. Fakat şevk-namelerde olduğu gibi, rütbece birbirine yakın olanlar arasında da yazıldığı bilinmektedir.

Metin bölümünde yer alan 81 numaralı mektup örneğinin metin ve elkāb kısmından anlaşıldığına göre, bu taziyet-name Sinan adlı bir beyin ölüm haberi üzerine bir paşaya yazılmıştır.

2)Taziyet-nameler, mutlaka bir ölüm haberi üzerine ölenin yakınlarına sabır dilemek ve onları teskin etmek amacıyla yazılırlar.

16 numaralı metinde yer alan mektuba bakılacak olursa, burada dünyanın gelip geçiciliğinden, bir gün gelip herkesin öleceğinden söz edildiği görülür. 56 ve 100 numaralı metinlerde bu, "Herkes ölümü tadacaktır," anlamındaki "Küllü nefsin zā'ikatü'l-mevt" āyeti örnek gösterilerek anlatılmaktadır. Taziyet-namelerde buna benzer birçok örnek bulmak mümkündür.

3)Taziyet-namelerde mutlaka yazan tarafından, ölüm haberi üzerine duyulan üzüntüler dile getirilir.

Burada örnek olarak yine 16 numaralı metni gösterebiliriz. Bu metnin son kısmında taziye-nameyi yazan kendi durumunu şöyle anlatmaktadır: "Bu haber-i pür-süzug istimā'ından dīdemüz Ceyhun ve sīnemüz pür-ḥūn 'aql tīre dil ḥaṭīre cān bedende bī-cān ve dil sīnede ḥafaḳān olmışdur."

Yani günümüz Türkçesiyle ifade edersek "Bu ateş gibi yakıcı haberin işitilmesinden sonra gözlerimiz Ceyhun nehri gibi göz yaşı dökmekte, bağırmız kan dolmakta, aklımız bulanmakta, gönül elden gitmekte, can bedende âdeta ölmektedir," deniliyor. Bu cümlelerden anlaşılacağı gibi ölüm haberi karşısında duyulan üzüntü, mübalâğalı bir anlatımla dile getirilmiştir. Diğer taziyet-namelerde de bu durumu görmek mümkündür.

4)Taziyet-namelerde, ölüm haberi alınan kimseye mutlaka Tanrı'dan rahmet dilenir.

Gül-i Sad-berg metninde yer alan dört taziyet-namede de bu özellik görülmektedir. Örneğin 16 numaralı metinde "Allah onun kabrini aydınlatsın." anlamında "Enāra'llāhu kabrehu", 81 numaralı metinde "Allāh onun toprağını hoş kılsın ve mekânını cennet etsin." anlamında "Ṭābe serāhu ve ca'le'l-cennetü meṣvāhu" dualarının yapıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Taziyet-nameler, bir ölüm haberi üzerine, ölene Tanrı'dan rahmet, ölenin yakınlarına sabır dileyen ve üzüntü bildiren mektuplardır.

11. İyâdet-name

İyâdet, "Hastayı ziyaret" etmek anlamına gelen, Arapça "Âde" fiilinden türemiş olup, "1.Hatır sorma, ziyaretinde bulunma, gidip görme. 2.Hasta ziyaret etme, hasta ziyareti." anlamlarında kullanılmaktadır. Günümüzde bu sözcüğün kullanıldığı görülüyor.

İyâdet sözcüğünün ikinci anlamı, Gül-i Sad-berg'de yer alan İyâdet-name örneklerine daha uygun düşmektedir. Gül-i Sad-berg metinleri içerisinde 73 ve 76 numaralı metinlerde olmak üzere iki iyâdet-name örneği bulunmaktadır. Bu mektupların en belirgin özelliği, bir hastalığa tutulup tekrar eski sağlığına kavuşan kimselere, hastalanmasından

duyulan üzüntü ve iyileşmesinden duyulan sevincin anlatılmasıdır.

İyâdet-namelerin özelliklerini, örneklerle şöyle belirleyebiliriz :

1)İyâdet-nameler, genel olarak rütbece küçük olanlar tarafından, rütbece daha büyük olan kimselere yazılır. Fakat rütbece birbirine yakın dostlar da birbirlerine gerektiği zaman iyâdet-name yazmaktadırlar.

Metin bölümünde yer alan 76 numaralı mektup örneğinin içeriğinden ve "Der-'iyâdet-i büzürg-vārân" şeklinde olan başlığından, bu mektubun büyükler için yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu başlığın H nüshasına göre "Vā-'iyâdet-i büzürg-vār ve dōstân" şeklinde olan başlığından, bu mektubun dostlar arasında da yazılabileceği anlaşılmaktadır.

2)İyâdet-nameler, mutlaka hastalanmış ve tekrar sağlığına kavuşmuş kimselere, hastalanmasından duyulan üzüntünün ve iyileşmesinden duyulan sevincin bildirilmesi için yazılır.

Gül-i Sad-berg'de yer alan her iki iyâdet-name örneğinde de bu durum görülmektedir. Fakat hastalık haberine karşı duyulan üzüntüye şu cümleyi örnek olarak verebiliriz: "zāt-ı melek-şifâta 'arîza-i marâz 'arîz olup, haşş u 'amm karîn-i hayret ü hem-nişîn-i zücret olmuş idi." Bu cümleyi gönümüz Türkçesiyle şöyle ifade edebiliriz: "Melek gibi olan siz, hastalığa yakalandığınız zaman, herkes şaşırmış ve üzüntüye düşmüştü." 76 numaralı mektup örneğinde belirtilen üzüntü, daha mübalâğalı bir dille anlatılmaktadır.

İyileşme haberinden sonra sevincin belirtilmesine ise, yine 73 numaralı metinde yer alan şu cümleyi örnek gösterebiliriz: "Ammâ bu haber mûmyâsından şihhat 'alâ'imi belürdüğü sebebdan hâme-i miskîn 'imâme ile secde-i şükre

varup, münacâtında ol kadar "ibârât dökdi ki kaşresinden bu kelimât muharrer oldı." Bu cümlede sevinç duygusu, sanatlı bir biçimde anlatılıyor. İyileşme haberine kalemin bile çok sevindiği, şükr secdosine kapanıp yalvarması sonucu bu sözlerin ortaya çıktığı belirtiliyor. Yani dolaylı yolla sevinç duygusu anlatılıyor.

3)İyâdet-nameler, bir bakıma sevgi ve bağlılık duygusu bildirmeleri yönüyle şevk-namelere benzerler. Fakat şevk-nameler ve öteki mektup türlerinden, mutlaka hastalanıp iyileşen bir kimseye yazılmaları yönüyle ayrılırlar.

Sonuç olarak İyâdet-nameler, bir kimsenin hastalanıp tekrar iyileşmesi haberi üzerine yazılan, hastalıktan dolayı üzüntü, iyileşmeden dolayı sevinç bildiren mektuplardır, diyebiliriz.

12.Davet-name

Davet, Arapça bir sözcük olup, "Çağırma, çağrı; ziyâfet; duâ" gibi anlamlara gelmektedir. Bu sözcük, günümüzde de düğün ve çeşitli toplantılara çağrı için kullanılmaktadır.

Gül-i Sad-berg metni içerisinde 60 numaralı metinde olmak üzere, yalnızca bir davet name örneği tespit edilmiştir. Bu davet-name de, Ferhâd adlı bir kimsenin sünnet olacak yaşa gelen oğlunun sünnet düğününe çevre illerden gelecek eş ve dostun çağrılması için yazılmıştır.

Bu davet-namenin özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür :

1)Bu davet-name, daha çok rütbece büyük olan kimseleri çağırma için yazılmıştır.

Bu, 60 numaralı metinde yer alan davet-name örneğinin

elkâb kısmından kolayca anlaşılmalıdır. Bir örnek vermek gerekirse, "Şerefü'l-ekâbif ve'l-kifât" şeklindeki ilk ibare örnek olarak gösterilebilir. Bu ibarenin anlamı "Büyüklerin şerefi"dir. Aslında bu mektup örneğinin başlığından, bu davet-namenin hocalara yazılması gerektiği de anlaşılıyor.

2)Bu davet-name, sünnet düğünü için yazılmıştır.

Davet-name metninde Ferhâd adlı bir kimsenin, sünnet çağına gelmiş oğlu için bir sünnet düğünü yapıp, çevre illerden eşi dostu çağırmayı düşündüğü belirtilmiştir

3)Davet-namelerin en belirgin özelliği, bir yere veya bir toplantıya çağırarak amacıyla yazılmalarıdır.

Nitekim daha önce de belirtildiği gibi bu davet-name, Ferhâd adlı kimsenin oğlunun sünnet düğününe esin ve dostun çağırılması için yazılmıştır.

Kısacası davet-nameler, bir düğün ya da toplantıya yakınlığı bilinen kimselerin çağırılması için yazılmış mektuplardır, diyebiliriz.

Ser-name

Ser-nâme, Farsça "Baş" anlamına gelen ser ve "Mektup, yazı" anlamına gelen name sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuş, "Mektup başlığı, unvan, adres" gibi anlamlarda kullanılan bir sözcüktür. Sözcüğün aslı ser-i nâme "Mektubun başı" iken sonradan ser-name biçimini almıştır.

Ser-name sözcüğü, Gül-i Sad-berg metni içerisinde "Mektup başlığı" anlamından çok, "Mektubun giriş kısmı" anlamında kullanılmıştır. Bu kısımda daha çok elkâb adı verilen unvanlar, saygı ve övgü belirten sözler yer alır. Ser-name metinlerden anlaşıldığına göre, mektubun maruzat bildiren asıl kısmına kadar sürmektedir.

Gül-i Sad-berg metni içerisinde 64, 72, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98 ve 99 numaralı

metinlerde olmak üzere, toplam 17 ser-name örneği bulunmaktadır. Ser-nameler, bir mektup çeşidi değildir. Sadece mektubun bir parçasıdır. Bu nedenle ser-nameler, mektup çeşitleri içerisinde dahil edilmedi.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: İçerisinde çeşitli mektup örnekleri bulunan Gül-i Sad-berg, büyüklü küçüklü yüz ayrı parça mektubun bir araya getirilmesiyle düzenlenmiş bir münşeat kitabıdır. Bu eser içerisinde yer alan mektuplar, çeşitli zamanlarda, çeşitli durumlar karşısında çeşitli kimselere yazılmışlardır. Bu çalışmada mektupların kimlere, ne zaman, niçin yazıldığı sorularına cevaplar aranarak ve mektup örneklerinin başlıklarından da yararlanarak, mektupların tür özelliklerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu özelliklerin belirlenmesi ve yapılan tasnif sonucu, ortaya şefkat-name, talep-name, irsal-name, şevk-name, tehniyet-name, ilām-name, şikāyet-name, cevap-name, şükr-name, taziyet-name, ıyādet-name ve davet-name olmak üzere, toplam 12 çeşit mektup türü çıktı. Bu tasnif sonucu, ser-name başlığı taşıyan 17 metin parçası daha ortaya çıkmıştı, fakat bunlar mektup özelliği göstermedikleri ve mektupların sadece başlangıç kısımları oldukları için mektup türleri arasına dahil edilmedi.

C. DİL VE ÜSLÛP

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinin dili, Latîfî Tezkiresi'nde ve diğer kaynaklarda belirtildiği gibi açık ve sade bir dil özelliği göstermiyor. Mektuplarda kullanılan Türkçe sözcük sayısı oldukça azdır. Hemen her mektupta secili ve mecazlı bir anlatım görülmektedir. Burada mektupların dil ve üslûp özellikleri, sırasıyla örnekler verilerek tanıtılmaya ve incelenmeye çalışılacaktır.

1. Türkçe Özellikler

Türkçe anlatım, mektupların daha çok tahallüs ve talep bölümlerinde görülmektedir. Tahallüs bölümlerinde özellikle arzı belirten sözcükler Türkçedir: "arza kılınur ki, inhā olunur ki, inhā-yı faķır oldur ki" örneklerinde görüldüğü gibi. Talep bölümünde de, arzu ve isteklerin veya bildirilen bir haberin, belki de daha iyi anlaşılması düşüncesiyle dilin daha Türkçe olduğu fark ediliyor.

Genel olarak mektuplarda kullanılan Türkçe sözcük sayısı sınırlıdır. Buna karşın Arapça ve Farsça sözcükler, mektuplarda daha çok yer tutmaktadır. Eğer bir yüzde vermek gerekirse, mektuplarda kullanılan Türkçe sözcük sayısının yüzde on veya yirmi arasında değiştiğini söyleyebiliriz. Bazı mektuplarda da yalnızca bir ya da birkaç sözcüğün Türkçe olduğu görülmektedir. Hatta bazen tamamen Farsça yazılmış mektup örnekleri de Gül-i Sad-berg'de görülüyor.

Mektuplarda kullanılan Türkçe sözcük türleri, daha çok cümle sonlarında bulunan fiil veya gerindiumlarla edat ve edat türündeki sözcüklerdir.

Fiil türündeki sözcüklerin büyük bir kısmı, ol-, it-, eyle-, ir-, i-, di-, kıl-, bil-, buyur-, iste-, tut-, sür-gibi fiil köklerinden ve değişik şekillerdeki çekimlerinden oluşmaktadır :

- mülâhaza olınavuz. (S.13b, st.4; S.15a, st.15)
yüz sürüyü revâne oldı. (S.2a, st.11; S.15b, st.18)
ber-devâm olasız. (S.9a, st.20)
olmış ola. (S.6a, st.19)
şöyle istimâ' olındı ki (S.3b, st.16,17)
ilâm u ifhâm itmissiz. (S.7a, st.2)
ğadr itmişler. (S.2a, st.10)
murād itdük. (S.18b, st.20)
ol 'ibādı h^vâce-i ğamdan āzād idesiz. (S.8a, st.6,7)
tenzih eyleyümediler. (S.11b, st.3)
şöyle irişdi ki (G.44a, st.5)
irişdüre. (S.3a, st.3)
mağşud idinmiş idünüz. (S.8b, st.5)
huşüle mevşül kılına. (S.2a, st.13)
meşğül bilesiz. (S.13a, st.14)
ve yirlerin zîr-i ħāk itdi diyü buyurılmış. (S.9a, st.19)
istemissiz. (S.11a, st.6)
tuta. (S.15a, st.5)
- Gül-i Sad-berg'de görülen gerindiumlar daha çok -up / -üp, -u / -ü ve -ıcak / -icek biçimindedir :
- ol sefer-i mübâreke varup, (S.2a, st.17)
sadev-vâr gûş tutup, (S.9b, st.19)
sem' idüp, (S.8b, st.21)
eyleyivirüp, (S.5a, st.12)
sāye-veş sürünü, (S.12a, st.20)
istimâ' itdük diyü, (S.9b, st.12)
haberleri vârid ü nâzil olıcağ, (S.3b, st.4)
Sultānumuñ şeref-i mütâla'ası yetişecek, (S.13b, st.10)
diyicek, (S.19a, st.11)
irişicek, (G.44b, st.8)
bu haberi işidicek, G.44a, st.11)

Gül-i Sad-berg'de en çok kullanılan Türkçe edat, berkitme edatı "dağı"dır. Bir kez de bu edatın "de" biçiminin kullanıldığı görülüyor :

dağı (S.2a, st.9; S.3a, st.13)

de, sâ'ir hizmet-kârlar gibi ben de bende-vâr (S.12b, st.14.)

Gül-i Sad-berg'de en çok kullanılan Türkçe edatlardan biri de benzetme edatı "gibi"dir. Bunun yanın da çok seyrek olarak "teg" benzetme edatının kullanıldığı da görülmektedir :

kalem gibi (S.8b, st.3)

serv teg (S.8b, st.4)

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde "ne, kanda" gibi soru edatlarıyla "işbu" gibi Eski Anadolu Türkçesine özgü işaret edatının kullanılması da dikkati çekiyor :

ne var (S.10b, st.11)

ne lâzım (S.2b, st.13)

kanda hemmâz u ğammaz (S.8b, st.12)

Gül-i Sad-berg'de yer alan Türkçe sözcüklerin bir özelliği de Eski Anadolu Türkçesi'nin özelliklerini büyük ölçüde taşımalarıdır. Bu özelliklerden, belli başlılarını sırasıyla şöyle gösterebiliriz :

1.Üçüncü şahıs zamiri ol, anuñ, anda, andan, anlardan gibi şekiller göstermektedir.

2.Belirsiz zamirlerden "kimesne" oldukça sık kullanılmaktadır. (S.2a, st.8; S.9a, st.8)

3.Bugün kullanılmayan Farsça asıllı şart bildiren "ger, egerçi" edatları metinlerde görülmektedir. (S.14b, st.18; S.18a, st.20)

4.Bugün unutulmuş olan çokluk 1. şahıs eki -vuz, -vüz ile çokluk 2. şahıs eki -sız, -siz eki sıkça kullanılıyor :

mülâhaza olınavuz. (S.13b, st.4)

müşerref olavuz. (S.16a, st.11)

muvāzıb u muvādıb bilinevüz. (S.17a, st.13)

Yukarda vermiş olduğumuz fiil örneklerinden bazılarında da bu özellikleri görmek mümkündür.

5.Gereklilik sigası için Eski Anadolu Türkçesinde özel bir ek olmadığından, dilek-şart sigasına "gerek" sözcüğü eklenmek suretiyle yapılmaktadır :

zuhūr bulsa gerek (S.20a, st.21)

şabr payin cebr dāmenine çekmek gerekdür ki (S.15a, st.1)

6.Bugün -madan, -meden şeklinde kullanılan gerindium eklerinin -mazdan, -mezden şeklinde kullanıldığı görülüyor :

raht-ı iķāmeti bu dār-ı fenādan serāy-ı bekāya çekmezden evvel (S.15a, st.16)

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde, Arapça ve Farsça sözcüklere göre daha az kullanılmış olsa da Türkçe sözcüklerde Eski Anadolu Türkçesinin pek çok özelliğini bulmak mümkündür. Burada bu örneklerle yetiniyoruz.

Türk Ansiklopedisi'nin "Mesīhī" maddesinde "bazı mahallī (Rumeli) kelime ve tabirlere yer verışı ile dil ve edebiyat tetkikleri, eski Türk nesrinin tanınması bakımından ayrı bir değer taşımaktadır." ¹ şeklinde bir ifade yer alıyordu. Yaptığımız inceleme sonucu, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'i içerisinde mahallī kelime ve tabirlere, özellikle Rumeli'ye ait kelime ve tabirlere rastladığımızı söyleyemeyiz.

¹ "Mesīhī", mad., Türk Ansiklopedisi, C.XXXIV, M.E. Basımevi, Ankara 1976, s.37.

2. Arapça Özellikler

Gül-i Sad-berg'de yer alan sözcüklerin büyük bir kısmını Arapça ve Farsça sözcükler oluşturmaktadır. Bir oran vermek gerekirse, yabancı sözcüklerin yüzde seksen ile yüzde doksan arasında bulunduğu söylenebilir. Bu sözcüklerin büyük bir kısmını sıfat ve isim türünden sözcüklerle edatlar oluşturmaktadır. Metinlerde yer yer "bād, şüd, şevēd" gibi Farsça fiillerin kullanıldığı da görülmüyor.

Burada örnek olarak sıfat ve isim türünden sözcükleri saymayacağız. Fakat metinlerde oldukça sık kullanılan edatları, metinlerde buldukları yerleri de belirterek vermeye çalışacağız.

Metinlerde Arapça bağlama edatları oldukça sık kullanılıyor. Bunlardan en çok kullanılanı, bugün de kullandığımız "ve" dir. Metinlerde "ve" nin kullanılmadığı cümle yok gibidir.

Ayrıca Arapça cümle başı edatlarının da çok kullanıldığı görülmüyor: Ammā, lākin, a'nī, ya'nī, hāliyā, mahzā, ma' hazā, mā-dām, ma-dām ki gibi.

Ammā el 'ān kendümi bu dil-i mecrūh-ı nālān ve ciğer-i meşrūh-ı sūzān...(S.12b, st.16)

Lākin fā'ide virmez ki (S.44b, st.5)

A'nī bihi (S.5b, st.13)

Ya'nī medrese-i h^vāce cud-ı laṭīf vücūd-ı şerīfūğuz ile zīnet bulup, (S.5b, st.16)

Hāliyā 'ināyet-i Hākim-i ebēdī ve elṭaf-ı Ṭabīb-i sermedī yetişüp, (S.19a, st.9)

Ma' hazā ki müstahikḳ-ı himmet ola (S.2a, st.4)

Mā-dām ki felek-i refi'ü'l-mekān edvāriyetini dā'ir ve kevākib-i dıraḫşān-ı nūr-feşān burcında sā'ir ola, (S.5b, st.7)

Cümle sonlarında da Arapça kadar, āit, dāir, evvel, esbak, gayri gibi son çekim edatlarına tesadüf ediliyor. Özellikle "ba'de" ve "gıbbe" son çekim edatlarına Gül-i Sad-berg'de yer alan her mektup örneğinin ibtidā kısmında rastlamak mümkündür :

Ba'de irsāl-i leṭā'ifü's-senāyā bā-ḳāfile-i ihlāş ve gıbbe İşāl-i 'vāṭifü't-tahāyā bārāhile-i ihtisāş (S.3b, st.9) gibi.

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde, ecl, ūlū, ūlī, zū, in, beyn, 'ind, ğayr, ḳabl, lā gibi diğer edatlar da sıkça görülüyor.

Arapça bazı ibare ve sözlerin, metinlerde oldukça fazla olması nedeniyle, hemen bütün harf-i cerleri, Gül-i Sad-berg metninde bulmak mümkündür. Arapça ibarelere baktığımız takdirde bunlar kolayca görülebilir.

Gül-i Sad-berg'de Arapça ibareler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu ibareler diğer sözlerle uyum sağlayacak şekilde yeri geldikçe kullanılmıştır. Arapça ibareler genel olarak şunlardır :

Min ḳabl, min ba'd, 'inde'l-vuşūl, şıfru'l-yed, mā fī'l-bāl, kün fe-yekün, bi-ḫasbi'l-'ade, seb'ül-mesānī, el-hāletü hāzihi, yevmen fe-yevmen, 'āmmā fe-'āmmā, binā'en 'aleyh hazā, 'alā mā hüve'l-vaḳi', 'ale'l-'umüm, fī-zemāninā hazā, 'alā vefḳi'l-merām, fī'l-ḫaḳīḳa, fī'l-cümle, şābıḳan, 'ale'd-devām, bi's-şıdḳı's-şāf, bi's-şıdḳ ve's-şafā, mā lem yekün, mā lā ya'nī, beyne'l-aḳrān ve'l-emşāl, beyne'n-nās, kemā yenbaḡī, siyemmā.

Gül-i Sad-berg'deki Arapça sözcüklerle ilgili olarak kısaca şunlar söylenebilir: Arapça gerek sözcükleriyle, gerekse deyim ve ibareleriyle Gül-i Sad-berg metinlerinde uslūbu büyük ölçüde etkileyecek kadar önemli bir yer tutmaktadır.

3. Farsça Özellikler

Gül-i Sad-berg'de Farsça unsurlar, Arapça unsurlardan daha az yer tutmamaktadır. Zaten Farsça terkipler ve atıflar, mektupların genel uslûbunu belirleyen en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Gül-i Sad-berg'de Farsça'nın etkisinin Arapça unsurlara göre daha büyük ölçüde olduğunu söyleyebiliriz.

Arapça edatların olduğu kadar Farsça edatların da Gül-i Sad-berg metninin oluşmasında büyük rolü vardır. Farsça edatların tamamına yakını bu metinlerde görmek mümkündür. Örneğin Farsça eger, ger, egerçi, çün, zîrâ, meger, gūyâ, hem-çü gibi cümle başı edatlarıyla hem....hem gibi bağlama edatları bu metinlerde yer almakta ve sıkça kullanılmaktadır. Ayrıca atıf vavı, yani "u, ü, vü" kullanılmayan metin yoktur diyebiliriz.

Şimdi metinde bulunan cümle başı edatlarından birer örnek verebiliriz :

Eger bu ğarîk-ı lücce-i iştîyâk-ı bî-nâm u nişândan istinkâf itmeyüp, (S.2b, st.20)

Ger kalaydı kalur idi Faḫr-ı 'âlem bî-gümân (S.14b, st.18)

Egerçi ol eṣnâda şîşe-i ümîdümüz seng-i ḫavâdiş-i rûzgârdan şikeste vü beste idi.

Çün miḫnet-i temâdî-i eyyâm-ı firâk ve şiddet-i tevâlî-i âlâm-ı iştîyâk (S.2b, st.10)

Zîrâ ba'zî kâtib-i yârânlardan gelüp seyr itdüklerinde temeyyüz idemeyüp, (S.11b, st.2)

Meger sîm ü zer ve evṫanından bir kimesne cüdâ degül var ise cevher ü pür-gevherdür. (S.9a, st.9)

Hem-çü hilâl-i pür-kemâl mütezâyidü'l-envâr...(S.4b, st.3)

Yukarıda belirtildiği gibi Gül-i Sad-berg'de terkîb-i atfî bulunmayan mektup örneği yok gibidir. Bunlardan birkaç örnek verilebilir :

Bî-melîh ü kabîh, rûz u şebân, derd ü ğam u mihnet ü elem, zâhir ü bâhir, şādân u ħandân, mu'temed ü müstākîm u ħalîm, mutĥef ü mühdâ, şubĥ u mesâ, nişâr u işâr gibi.

Burada Arapça sözcüklerin de atıf vavıyla bağlandığı görülüyor. Bu da Farsça söyleyişi daha etkili kılan özelliklerden biridir.

Gül-i Sad-berg'de ez-, bā-, be-, ber-, der-, berāy-ı, tā gibi Farsça'nın hemen bütün ön-edatları görülür. Ayrıca Farsça bazı ibareler de metinde büyük ölçüde yer alır. Bunlardan bazıları şunlardır :

Ber-tarz, ber-mūcib, ber-tibk, ber-sebîl, ber-murād, ber-vech, cemāl-i bā-kemāl, sāl-be-sāl, ser-ā-ser, ser-te-ser.

Metinlerde Farsça bazı deyim ve atasözlerinin de yer aldığı görülüyor. Bunların büyük bir kısmı karşılaştırmalı metnin dipnotlarında verilmiştir. Bu nedenle ayrıca örnek vermeyi gerekli bulmuyoruz.

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde Farsça sözcük sayısı Arapça sözcük miktarına yakındır. Bir oran vermek gerekirse, bunun yüzde otuz kırk arasında olduğunu söylemek mümkündür. Sözcük sayısının Arapçaya göre daha az görünmesine rağmen "ki" edatıyla ve terkiplerle uzayıp giden cümleler, Farsça söyleyiş özelliğinin metinlere hakim olduğunu gösteriyor. Bu nedenle metinleri oluşturan "ki" edatıyla kurulmuş cümlelerden ve terkiplerden birkaç örnek verilebilir :

Mestūr olmaya ki bundan esbak ezmine-i māziyye vü evāne-i ħāliyyeden küt̄tāb bendeleriñüz ki min kadîmiz-zemān ilā hazā'l-ān devlet-ĥāh-ı bî-iştibāhlarıñuzdur. (S.3a, st.8,9,10)

Eşnâf-ı da'vât-ı icâbet-i beyyînât ki vird-i melâ'ik-i erâ'ik-i eflâk ve el'tâf-ı taḥiyyât-ı sâmī-derecât ki ḥâric-i havza-i idrâk ve mücâviz-i 'aql-ı derrâkdur. (S.6a, st.1,2)

'Arz-ı faḳîr budur ki çün sāye-i sa'âdet ya'nî vücūd-ı 'âlî ḥâzretlerine...(S.6a, st.3)

Örneklerde görüldüğü gibi "ki" edatı, kendisinden önce gelen cümle veya ibareyi kendinden sonra gelen cümlelere bağlamaktadır. Ayrıca kendisinden önceki cümle ve ibarelerin anlamını açıklayıcı ve güçlendirici bir özellik taşıdığı da görülmüyor.

Gül-i Sad-berd metinleri içerisinde "ki" edatı, özellikle mektupların ibtida kısmında, saygı bildiren sözlerde ve tahallüs kısmında, talep bölümüne geçerken daha çok kullanılmaktadır.

Farsça terkipler de mektup örneklerinin uslûbunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Farsça terkiplerin bütün çeşitleri mektup örneklerinde bol bol görülmüyor ve uzayıp giden terkipler söyleyişi belirliyor. Burada terkiplerden de birkaç örnek verilebilir :

a)İki sözcükten meydana gelenler :

'İlm-i şerîf, şemme-i 'inâyet, zerre-i bî-gâyet, zâviye-i zücret, peygüle-i hicret

b)Üç sözcükten meydana gelenler :

Zebân-ı ḥâme-i ta'dîd (S.3b, st.5)

Beyân-ı nâme-i tefrîd (S.3b, st.6)

Sâlik-i mesâlik-i Müzdelife (S.3b, st.14)

Şârib-i mâ-yi Zemzem (s.3b, st.14)

c)Dört sözcükten meydana gelenler :

A'tâf-ı vâşıl-ı 'âmme-i 'âlem (S.3a, st.15)

Ġarîḳ-ı lücce-i iştîyâḳ-ı bî-nâm u nisân (S.2b, st.20)

Şahā 'ik-i da'vāt-i teẓbet-i meyyūnāt (S.4a, st.3)

Vird-i melā'ik-i erā'ik-i eflāk (S.4a, st.3,4)

İkāmet-i velīme-i meymūn-ı evliyā (S.4b, st.18)

ç)Beş sözcükten meydana gelenler :

Envā-ı dürer-i ğurer-i sa'ādet-i Rabbāniyye ve eşnāf-ı cevāhir-i zevāhir-i 'ināyet-i Sübhāniyye (S.2b, st.15)

Tuḥaf-ı taḥiyyāt-ı şafiyyāt-ı 'anber-bār-ı maḥabbet-fezā (S.9b, st.9)

Ṭuraf-ı teslīmāt-ı vāfiyāt-ı güher-nişār-ı meveddet-nümā (S.9b, st.9)

d)Birleşik sıfatlar :

Sāmī-derecāt, 'ālī-şān, sitāre-bülend, pür-şafā, pür-kemāl, pür-süz, pür-ḥün, naḳḳāş-ḥāne, Nerīmān-şevket, İskender-nihād, gül-zār, sebze-zār, der-gāh, bezm-gāh, ḥüb-girdār, kīmyā-mişāl.

e)Partisiplerle yapılanlar :

Du'ā-güy, māh-tāb, ziyā-baḥş, devlet-ḥ^vāh, rāz-dār, ḥoş-refṭār, kebg-ḥırām, dem-sāz, āteş-tāb, 'anber-bār, güher-nişār, meveddet-nümā.

Metinlerde iki ya da üç sözcükten meydana gelen terkip örnekleri daha çok kullanılmaktadır. Dört ya da beş sözcükten meydana gelen terkipler daha az sayıdadır. Böyle uzun terkipler, daha çok saygı sözlerinin yer aldığı ibtidā bölümlerinde görülmektedir. Aslında güzellik açısından kısa terkipler daha makbuldür. Fakat burada anlaşıldığı kadarıyla saygı duygusunu anlatmaya birkaç sözcük yetmemektedir. Münşī, özellikle mektupların giriş kısmı olan ibtidā bölümünde, saygı ve sevgisini gösterebilmek için sözü elden geldiğince uzatmaktadır.

Kısaca, Farsça unsurların, Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde önemli yer tuttıkları ve uslûbu belirleyecek kadar önemli bir rol oynadıkları söylenebilir. Bir benzetme yapmak gerekirse, Farsça söyleyiş, az sayıda Türkçe ve çok sayıda Arapça, Farsça söz madenini kendi potasında eritmiş ve kendi kalıbına dökmüş gibidir.

4. Kalıp Sözler

Gül-i Sad-berg metninde yer alan bazı sözlerin, özellikle aynı konularda yazılmış birçok mektupta, çoğu kez aynı yerde ve aynı zamanda tekrarlandığı görülür. Tekrarlanan bu sözler, genel olarak mektupların ibtidâ bölümünden önce yer alan elkâblar, ibtidâ bölümündeki bazı saygı sözleri, tahallüs bölümündeki geçiş sözleri, talep bölümünde umulanı bildiren sözler ve intihâ bölümündeki selâm ve dua sözleridir. Burada sırasıyla bu kalıp sözleri tanıtmaya ve örnekler vermeye çalışacağız :

1)Elkâb bölümünde bulunan kalıp sözler : Bu sözler hitap edilen kişinin mevki ve makamına uygun, bir bakıma unvan bildiren sözlerdir :

Paşa-yı kām-yāb (S.7b, st.7)

Bu kısa elkâb, mektubun bir paşaya yazıldığını göstermektedir.

Cenāb-ı ma'ālī-me'āb-ı a'ālī-nişāb-ı kām-baḡş u kām-yāb (S.8a, st.8)

Cenāb-ı 'izzet-me'āb-ı sa'ādet-nişāb-ı kām-bīn ü kām-yāb (S.12b, st.19)

Cenāb-ı 'izzet-me'āb-ı Mīr-'alem Beg Ḥazretleri kām-bīn ü kām-yāb (S.14a, st.14)

Birbirine oldukça benzeyen bu elkâblardan, yine bir bey veya paşaya yazıldıkları anlaşılmaktadır.

Mu'azzama-i cihān Sultān Hazretleri besata'llāhu 'adlihā ve ihsānihā ve ebbede devletihā ve sa'adetihā ilā inkıraz'z-zemān. ((S>14b, st.1)

Bu hitabdan ve hemen arkasından gelen duadan, bu elkābın bir padişah eşi veya yakını ya da çok yüksek mevkide bulunan bir hanım için yazıldığı anlaşılıyor.

Hazret-i Paşa-yı kām-yāb edāma'llāhu ikbālehu ile'l-yevmi'l-hisāb. (S.16b, st.8)

Bu da yine bir paşaya yazılmış elkābdır.

Hulāşatü'l-mestūrāt ve netīcetü's-sa'ādāt ve'l-kerāmāt dā'imetü'l-berekāt nāşiretü'l-ḥayrāt 'azīzetü'd-devrān Hadīcetü'l-āvān Fāṭimetü'l-cihān Zelīhatü'z-zemān mette'an a'llāhu bi-tūli ḥayātihā ve rezākana'llāhu ḥuşūle likā'ihā. (S.18b, st.15)

Bu uzun övgü sözlerinden ve duadan bu elkābın, iyi bir mevkide bulunan değerli bir hanım için yazıldığı anlaşılıyor.

Ba'de kubleṭi zeyli kibleṭi zümreti'l-'ulemāyi'l-'izām ve Ka'betü kāffeti'l-fużalāyi'l-fihām (S.19b, st.20)

Bu elkāb da bilgili ve ālim kimseler için, özellikle müderrisler için yazılmıştır.

Hazret-i mekārīm-me'āb-ı kām-bīn ü kām-yāb (S.20a, st.16)

Cenāb-ı 'izzet-me'āb-ı rif'at-nişāb Paşa-yı kām-bīn ü kām-yāb. (S.20b.st.1)

Cenāb-ı sa'adet-nişāb Efendüm Hazretleri kām-bīn ü kām-yāb. (S.20b, st.10)

Cenāb-ı sa'adet-nişāb Beg Hazretleri kām-yāb.

Bu elkābların da yine cömert, büyük beyler veya paşalar için yazılmış olduğu anlaşılıyor.

Bu elkābların birkaçı dışında, hemen hepsinin aynı sözlerle veya benzer anlamdaki sözlere yazıldığı görülüyor. Bu sözlerden, hitap edilenin mevki ve makamı konusunda da bir düşünce çıkarılabiliyor.

2)Mektupların ibtidā bölümlerinde yer alan saygı ve selām sözlerinde de bir kalıplaşma farkediliyor. Aşağıda yer alan örneklerde bu durum açıkça görülebiliyor :

Envā-ı dūreri-i ğurer-i sa'ādet-i Rabbāniyye ve esnāf-ı cevāhir-i zevāhir-i 'ināyet-i Sübhāniyye ki (S.2b, st.15)

Envā'-ı dūreri-i ğurer-i 'ināyāt-ı Rabbāniyye ve ecnās-ı cevāhir-i zevāhir-i Sübhāniyye ki (S.3a, st.18)

Esnāf-ı da'vāt-ı zāhirat-ı ihlāş-şifāt ve elţāf-ı teslīmāt-ı bāhirāt-ı ihtisās-simāt ki (S.4a, st.12)

Tuĥaf-ı taĥiyyāt-ı şāfiyyāt-ı mütetāliyāt-ı maĥabbet-āyāt ve şāĥaf-ı teslīmāt-ı tayyibāt-ı mütevāliyāt-ı meveddet-ġāyāt ki (S.7b, st.20)

Tuĥaf-ı taĥiyyāt-ı şāfiyyāt-ı şabā-nūkhet ü vedād-irtisām ve luţf-ı teslīmāt-ı tayyibāt-ı nesrīn-nesemet ü sedād-intizām ki (S.9b, st.1)

Tuĥaf-ı taĥiyyāt-ı şāfiyyāt-ı 'anber-bār-ı maĥabbet-fezā ve tuĥaf-ı teslīmāt-ı vāfiyyāt-ı güher-nişār-ı meveddet-nümā ki (S.9b, st.9)

Ba'd-ez-takbīl-i ĥāk-i pāy-i serīf-i sa'ādet-dişār ve ġubār-ı pāy-i laţīf-i siyādet-şi'ār ki (S.10a, st.7)

Ba'd-ez-leţā'if-i du'ā-yı devlet ve zemīn-būs-ı ĥidmet-i Keyvān-menzilet (S.16a, st.16)

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örnekleri genel olarak bu saygı ve övgü dolu selām sözleriyle başlıyor. Bazen dualarla ve yine övgü sözleriyle devam ediyor.

3)Tahallūs bölümü tamamen kalıp sözlerden oluşmuştur denilebilir. Burada, ibtida bölümünde görülen saygı ve selāmın gönderilmesinden sonra, arz sözleriyle talep bölümüne geçilir. Burda da hemen hemen birbirinin benzeri sözlerin kullanıldığı görülür. Bazen farklı sözler

kullanılsa da anlam genellikle aynıdır, Dolayısıyla burda da bir kalıplaşma söz konusudur :

Bu bölüm, ibtidā bölümünde yer alan saygı ve selām sözlerinin "olınuğdan şoğra, kılınuğdan şoğra, kılmağdan şoğra" gibi, sözlerle gönderildiğinin bildilmesinden sonra, aşağıda görülen ve arz bildiren kalıp sözlerden oluşur :

'arz-ı faaķır budur ki...(M.14)

'arz-ı bendegī budur ki...(M.38)

'arz-ı bende-i efķar oldur ki...(M.47)

'arz-ı bende-i kemterīn budur ki...(M.53)

'arz-ı bende-i bī-vücūd budur ki...(M.42)

'arz-ı dā'ī-i devlet ü mādiğ-i şevket budur ki...(M.45)

'arz-ı zerr-i ħāk-sār-ı bī-miğdār oldur ki...(M.18)

ma'rūz-ı bende-i devlet-ğ^vāh-ı bī-iştibāh budur
ki...(M.69)

ma'rūz-ı rāy-ı enver oldur ki...(M.63)

ma'rūz-ı bende-i bī-miğdār oldur ki...(M.61)

ma'rūz-ı bendegī budur ki...(51, 64, 82, 84)

ma'rūz-ı bende-i bī-fütūr oldur ki...(M.44)

ma'rūz-ı ħidmet oldur ki...(M.50)

ma'rūz-ı devlet-cū vü du'ā-gū budur ki...(M.49)

ma'rūz-ı zamīr-i münīr ki...(M.74)

ma'rūz-ı bende-i bī-miğdār u zerre-i ħāk-sār budur
ki...(M.72)

'arza kılnur ki...(M>46)

'arza-i faķır-i ħaķır-i kalīl-miğdār be-'arşa-i
Cenāb-ı 'ālī-şān-ı 'Uğarid-iğtidār oldur ki...M.12)

'arza-i faķır-i du'ā-gūy-ı devlet-ğ^vāh be-'arşa-i
Cenāb-ı 'ālī-şān-ı 'izzet-penāh oldur ki...(M.11)

inhā olunur ki...(M.58)

inhā-yı faķīr oldur ki...(M.62)

inhā-yı faķīr ü inbā-yı haķīr oldur ki...(M.3)

inhā-yı bende-i kemterīn ki

i'lām olunur ki...(M.4, 39, 65)

i'lām kıllınur ki...(M.36, 40)

i'lām-ı muħibb-i mağrūķ-ı baħr-ı firāk budur ki...

(M.75)

i'lām olınan budur ki...(M.32)

maħfī vü pūşīde olmaya ki...(M.76, 83)

pūşīde buyurılmaya ki...(M.17)

pūşīde olmaya ki...(M.73, 77)

mestūr olmaya ki...(M.6)

'ilm-i şerīfī pūşīde olmaya ki...(M.57)

ma'lūm ola ki...(M.100)

Görüldüğü gibi bu sözler, bazen farklı da yazılmış olsalar anlam bakımından aynıdırlar. Hepsi bir durumu, belirtmek ve sunmak için yazılmıştır. Genel olarak sözcükler ve dizilişleri birbirine benzemektedir. Bu özellikleriyle tam olarak kalıp cümle görünümündedirler.

4)Talep bölümünde genel olarak istekler bildirilir. Burada kalıp sözler daha az görülmektedir. Duruma bağlı olarak "su'āl olunur ise, su'āl iderse, şöyle istima' olındı ki..." sözler kullanılmaktadır. Bazen de belenen şeyler, "ümīddür ki, umulan oldur ki, mercūdür ki..." gibi sözlerle ifade edilir.

5)Mektubun son bölümü olan intihā kısmında bazen "Bu kadar ile iktifā olındı." kalıp sözüne tesadüf ediliyor.

Fakat intihā bölümünde genel olarak kısa ibarelerle selām ve dua veya saygı ifade eden sözler kullanılır belirtilir. Burada kalıplar daha belirgindir :

- Bāki (M. 1, 2, 3, 6, 10, 11, 12, 13, 23, 54, 56, 61,
 Bāki'd-du'ā (M. 14, 20, 22, 37, 38, 43, 49, 50, 51, 52,
 55, 58, 65, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 100)
 Bāki ve'd-du'ā (M. 19, 30, 39, 40, 68, 83)
 Bāki du'ā (M.79)
 Bāki ve's-selām (M. 15, 17, 28, 31, 32, 36, 60, 66, 81)
 Bāki ve's-selām 'ale'd-devām (M.46)
 Bāki ve's-selām bād (M.69)
 Ve's-selām bād (M. 71)

Mektupların sonunda ayrıca sonsuz saygı ve bağlılık ifade eden şu kalıp sözler de yer almaktadır :

- Bāki fermān Sultānumundur . (M. 24, 27, 33, 34, 35, 47,
 48, 53, 59)
 Bāki re 'y ü fermān Sultānumundur . (M.45)
 Bāki fermān ol zāt-ı 'ālī-şānundur . (M.21)
 Bāki re 'y ü fermān rūḥ-fezāy u müdebbir-i memleket-
 gūsāyundur . (M.18)
 Bāki fermān ol Cenāb-ı sa'ādet-āyātundur . (M.84)
 Bāki fermān re 'y-i ḥürşīd-leme 'ānundur . (M.62)
 Bāki fermān Sultān-ı 'ālī-şānundur . (M. 44)
 Bāki fermān der-gāh-ı mu'allānundur . (M.42)
 Bāki fermān şāhib-re 'y-i bālā-güşānundur . (M.26)
 Bāki fermān rāy-ı 'ālem-penāhundur ve's-selām, (M. 25)

Bu sözlerde biçim ve anlam bakımından büyük bir farklılık dikkati çekmiyor. Bazı sözler farklı da olsa hemen aynı anlamı taşıyor.

6)Gül-i Sad-berg'de 30 kadar mektubun intihâ bölümünden sonra da, birbirine oldukça benzeyen büyük bir kısmı Farsça yazılmış dualara rastlanmaktadır. Hemen her duada "Kulların sahibi Allâh için veya Allâh hakkı için" anlamlarına gelen "bi-Rabb'l-'ibād" kalıbı dikkati çekmektedir :

Āfitāb-ı ma'delet ber-memālik-i rub'-ı meskūn tābān u dıraḡsān bād bi-Rabbi'l-'ibād ilā yevmi't-tenād. (M.1)

Hemīše sa'ādet-i siyādet ebedī bād ve 'izzet-i sevket sermedī bād bi-Rabbi'l-'ibād. (M.2)

Sems-i sa'ādet ez-burc-ı 'ināyet ü himmet her nefes ṭāli' ü lāmi' bād bi-Rabbi'l-'ibād.

Hemīše zıll-ı fezā'il-i ān zāt-ı ḡuceste-şifāt ber-mefāriḡ-ı efāzıl-ı kā'ināt memdūd-ı nā maḡdūd bād bi-Rabbi'l-'ibād. (M.4)

Metinlerde özellikle dua sonlarında "Ey âlemlerin rabbi olan Allâhım, duamızı kabul eyle." anlamına gelen "Āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn" kalıbına da oldukça sık tesadüf ediliyor.

Mektuplarda yer alan kalıp sözlerle ilgili olarak kısaca şunlar söylenebilir : Gül-i Sad-berg'de yer alan mektupların hemen her bölümünde bir kalıplaşma söz konusudur. Bu kalıplar, sadece mektubun gönderileceği mevki ve makam ile talebin durumuna göre bazı değişiklikler göstermektedir. Fakat bu değişikliklerde de çoğu kez anlam bakımından büyük farklar görülmemektedir.

Mektuplardaki kalıplaşmayı, çok sık kullanılan "fülān" sözcüğüyle daha iyi anlatmak mümkündür. Bu, şunu gösteriyor : Mektuplardaki fülān sözcüğünün yerine, durumu uygun düşen kimin adını koyarsanız koyun, bu mektubu kullanabilirsiniz. Bu da kalıplaşmayı çok net bir biçimde gösteriyor.

5. Seciler

Latîfî Tezkiresi'nde Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'iyile ilgili olarak "Neşr-i 'ādî ve neşr-i müsecca' ve ğayr-ı müsecca' envā' vü aksamın beyān idüp herkesün rütbesine muvāfık elkāb u elfāzı anda derc itmişdür." şeklinde verilen bilgiler, incelemiş olduğumuz Gül-i Sad-berg'e uygun düşmektedir.²

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde Latîfî'nin belirttiği gibi düz, secisiz ifadelerle birlikte secili ifadeler de bulunmaktadır. Hatta secili ifādelerin her mektupta yer aldığını, secisiz yazılmış mektup örneğinin bulunmadığını ve bu ifadelerin mektupların genel uslûbuna hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektup örneklerinde secinin hemen her çeşidini bulabiliriz. Gül-i Sad-berg'de yer alan secilerden örnekler vermeden önce, seci hakkında ön bilgi vermenin uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Ahmed Ateş, İslām Ansiklopedisi'nin "Seci'" maddesinde seciyi "Bir edebiyat ıstılahı olup, umūmiyetle nesirde kullanılan kafiye demektir," şeklinde kısaca tanımladıktan sonra, Arapça kaynaklara da dayanarak, geniş ve ayrıntılı bilgi veriyor. Sonra secinin şekil bakımından A)Muṭarraf, B)Tarşî', C)Mutavāzî olmak üzere üç türlü olduğunu bildiriyor. Ayrıca secinin güzel olması için gerekli şu şartları da ekliyor :

- 1.Kelimelerin iyi seçilmiş olması.
- 2.Terkiplerin doğru, fasih olması.
- 3.Mānanın sec'e değil, sec'in mānaya tābî olması.

² Kastamonulu Latîfî, Tezkire-i Latîfî, Kitābhāne-i İkdām, Dersa'adet 1314, s.310, 311.

4.Seci'li iki bölümden (fikra) birincide ifâde edilen mânânın ikincide tekrar edilmemesi.³

Kaya Bilgegil, Edebiyat Bilgi ve Teorileri adlı eserinde secinin tanımını verdikten sonra, secinin iki şekilde yapılan sınıflandırması hakkında bilgi veriyor. Biz de Gül-i Sad-berg'de bulunan secileri bu sınıflandırmaya göre incelemeye çalışacağız.

Kaya Bilgegil, seci hakkında önce şu bilgileri veriyor :

"Mutavvel ve Telhis tercemesine göre seci, ya bir fıkranın doğrudan doğruya son kelimesi ya da iki kelimenin bir harfte birleşmesidir. Burada verilecek bilgiler, bu ikinci mânâ ile ilgili olacaktır. Böylece de sözü edilen san'at, mensûr bir kelâmda, iki fâsılanın tek bir harfte birleşmesi mânâsını taşıyor. Burada fâsıla kelimesi üzerinde de, kısa bir fikir vermek lâzımdır: Nesirde fıkranın, nazımda mısraın son kelimesi bu adı alıyor. Sekkâkî'ye göre, nazımdaki kâfiyenin nesirde benzeri olan secî; "evâhir-i fıkârâtta üzerine tetâvû vâkî olan elfâzdır."⁴

Burada, fikra sözcüğünün de daha açık olarak belirtilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Fikra, burada ibare veya cümle anlamında kullanılmaktadır. Yani şiirde mısra neyse, nesirde fikra odur. Kafiye, şiirde nasıl mısralar arasında oluyorsa; nesirde de seci, fıkralar arasında olmaktadır. Fikra her zaman bir cümle olmayabilir.

³ Ahmed Ateş, "Seci'", İslâm Ansiklopedisi, C.X, MEGSB Yayını, İstanbul 1988, s.307-311.

⁴ Prof.Dr.M.Kaya Bilgegil, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, 1 Belâgat, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s.334.

Bilgegil daha sonra, secinin çeşitlerini iki şekilde veriyor. Bunlardan birincisi, Ahmed Ateşin de bildirdiği, şekil bakımından yapılan sınıflandırmadır. İkincisi ise, Recāizāde Mahmud Ekrem'in yaptığı, secilerin bulunduğu yere göre yapılan sınıflandırmadır. ⁵

A)Eskilere ait sınıflandırma:

1)Mutarref seci : Yalnız fāsılalar sonundaki harfte berāberlik bulunan seci'ler bu adı alırlar. Buna, "Yalnız revî harfleri kafiyeli olan secidir" diyebiliriz.

Gül-i Sadberg'de buna uygun çok sayıda seci bulmak mümkündür. Aşağıda, parantez içerisinde varak ve satır numaraları belirtilen örnekler Gül-i Sad-berg'den seçilmiştir. Fıkralarda altı yerler secileri göstermektedir:

huddām-ı mevķıfū'l-muqaddesī ve nüvvāb-ı meclisū'l-
aķdesī oldur ki (S.1b, st.5)

Āfitāb-ı ma'delet ber-memālik-i rub'-ı meskūn tābān u
dıraşşān bād bi-Rabbi'l-'ibād ilā yevmi't-tenād. (S.1b,
st.18,19)

2)Mütevāzīn seci : Mütevāzīn seciler, fāsılalarda vezin bakımından da uygunluk gösterirler. Yani secili sözcüklerin aynı vezinde olmasıdır.

mezālim-i Çerākese-i buġāt ve mevād-ı maķā'if-i
Ferā'ine-i tuġāt bi'l-küllīye istişāl kılınup, (S.1b, st.8)

⁵ a.e., s.335-337.

a'yân-ı 'izzet öğinde maqbül ve erkân-ı devlet yanında icâbete mevşül degüldür. (S.2a, st.1,2)

Birinci örnekteki sözcüklerin fu'âl, ikinci örnekteki sözcüklerin mef'ül vezninde oldukları açıkça görülebilmektedir.

3)Murassa seci : Buna muvazî seci adı verenler de vardır. İki fıkrada yer alan lafızların revî harfi, vezin ve harf sayısı bakımından birbirine uygun olması murassa seci'i meydana getirir.

inhâ-yı faķır ü inbâ-yı haķır oldur ki (S.2a, st.16,17)

Burada inhâ ile inbâ, faķır ile haķır sözcükleri secilidir. Bu sözcükler, vezin ve harf sayısı bakımından da birbirlerine uygundurlar.

Hemişe nişâr-ı zât-ı mekremet-şifât ve işâr-ı hażret-i maħmedet-simât olup, (S.2b, st.16)

Burada da altı çizili sözcüklerin genel olarak vezin ve seci bakımından uygunlukları dikkati çekmektedir. Gül-i Sad-berg'deki mektup örneklerinde buna benzer secilere sık sık tesadüf edilir.

ehemm-i me'arib-i cānî ve etemm-i meṭālib-i zindegānîdür. (S.3a, st.6)

elṭāf-ı şāmil-i kāffe-i benî Ādem ve a'ṭāf-ı vāşıl-ı 'ānme-i 'ālem dirîğ buyurılmayup, (S.3a, st.15)

müşil-i varaķa-i du'ā ve nākil-i vesīķa-i senā (S.13a, st.3)

'arşa-i hafıkaynda mansûb ve şafha-i maşrıqaynda mektûb
ola.

B)Recâizâde Mahmud Ekrem tarafından yapılan sınıflandırma :

Kaya Bilgegil, bu konuda şu bilgileri veriyor : "Ekrem Bey'in sınıflandırması, secilerin yerleriyle ilgilidir. Recâî-zâde'ye göre, seciler ya cümle ve fıkraların aralarında ya da sonlarında yer alırlar. Yer bakımından göze çarpan bu ayrılık, bir kelime ile birbirine bağlanıp bağlanmamalarına yol açar. Buna göre, de, iki türlü seci meydâna gelir." ⁶

1)Mutlak seci : Cümle ve fıkraların aralarında yer alan sec'e, bu ad verilmiştir. Mutlak secilerin dikkate değer husûsiyeti, bunların bir kelime mârifetiyle birbirine bağlanmamalarıdır.

Bilgegil'in verdiği bu bilgilerden sonra, biz yine örneklerimizi Gül-i Sad-berg'den vermeye devam ediyoruz. Gül-i Sad-berg'de buna uygun örnekler, daha çok, arada bir bağ bulunmadan sayılan sıfatların yer aldığı elkâb kısımlarında bulunmaktadır :

Cenâb-ı 'izzet-me âb sa'âdet-nişâb kâm-bîn ü kâm-yâb.
(S.12b, st.19)

Cenâb-ı devlet-me âb sa'âdet-nişâb 'izzet-iktisâb
(S.12b, st.21)

şâh-ı hübân şeh-zâde-i cihân sürür-ı dilân hübür-ı
cinân (S.14b, st.4)

⁶ a.e., s.336.

sümüm-ı hümüm-ı ecelden (S.14b, st.16)

Sultānum Hazretlerinin hātır-ı 'atırlarına buṭūr ide.
(S.15a, st.13)

maẓmūn-ı gevher-feṣān-ı 'anber-niṣānında Hazretüñüz ile
(S.15a, st.20)

2)Mukayyed veya rabtī seci : Bu çeşit seciler, cümle ve fıkraların sonunda yer alırlar. Aralarında bir kelime ile bağ kurulur.

Gül-i Sad-berg'de en çok bulunan seci türlerinden biridir :

ḥayli zemān münkesirü'l-bāl ü münkasımü'l-ḥāl olmuşsuz
ki (S.15b, st.1)

Altı çizilmiş secilerin bulunduğu sözcükler, "olmuşsuz" sözüyle birbirine bağlanmaktadır.

Huzūr-ı şerīfde kesret-i güftār ile taṣdī' ve kırṭās u mürekkeb-i müşg-fām u ṭumār ile taẓyī' ne lāzım. (S.2b, st.12)

Burada da altı çizilmiş sözcüklerin "ne lāzım" Sözcükleriyle bağlandığı görülüyor.

nāme-i 'anberīn-fāmuñuz eymen-i evkāt u aḥsen-i sa'ātda
vuşul buldı. (S.15b, st.5)

Buradaki seciler de "vuşul buldı" sözcükleriyle bağlanmışlardır.

3)Mefrūk seci : Bu seci türünü madde olarak almayan, fakat ayrı bir paragrafta bu maddeyle ilgili olarak bilgi veren Kaya Bilgegil, şunları yazıyor : "Ekrem Bey; bir de mefrūk sec'den söz eder. Ta'līm-i edebiyāt müellifine göre, bu çeşit seci, "sebk-i mefsūle" uygun yazılan makālelerde görülür." ⁷ Bu seci, Dergāh Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ayrı bir madde olarak verilmiş ve "Ayrı ayrı cümlelerin sonundaki seciler" ⁸ olarak tanımlanmıştır.

Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'inde bu seciye de uygun örnekler bulunmaktadır :

Hemīşe sa'adet-i siyādet ebedī bād ve 'izzet-i şevket sermedī bād bi-Rabbi'l-'bād. (S.2a, st.13)

"ve" ile ayrılmış iki cümlenin sonunda bulunan bu seciler yukardaki tanımlara uymaktadır.

Kudūm-ı şerīfin mübārek ü meymūn kılup ve her zemānda vücūd-ı laṭīfin ālāndan maşūn tuta.

Burada da yine "ve" ile ayrılmış iki cümlenin sonundaki "ün" seslerinin seciyi meydana getirdiğini görüyoruz.

hıfz-ı āmānda mü'temin-i imsāk olınu, serīr-i sürūrda feraḥ-nāk olup, (S.6a, st.12)

iḥbār-ı selāmet-i meserret-niṣān u behcet-feşān ile cānib-i yārānı ve semāt-ı iḥvānı şād bbuyurup ve ol 'ibādı ḥvāce-i ḡamdan āzād idesiz. (S.8a, st.6)

⁷ a.e., s.337.

⁸ "Seci" maddesi, IDEA, C.VII, Dergāh Yayınları, İstanbul 1990, s.480.

Bu bilgi ve örneklerden sonra, aslında seciyi şekillerine göre ve yerlerine göre değerlendirebiliriz. Örneğin aşağıda yer alan seciler, şekillerine göre mutarref, yerlerine göre mefrukturlar :

Güşe-i ferāgatda tüşe-i kanā'at ihtiyār idüp ve zāviye-i 'uzletde envā'-ı mücāhede vü riyāzet ile ıstıbar idenlerdendir .

aķtār-ı emtārdan füzün ve evrāk-ı eşcārdan ber-vech ile bīründür ki (S.19a, st.21)

Şekline göre mutarref, yerine göre mutlak seci :

Sem'-i táb-dāruğuz serāy-ı cihānda bī-şümārdur . (S.15b, st.22)

ol cevāb-ı hitāb-ı müsteṭāb için (S.16a, st.19)

Su örnekler de şekillerine göre murassa, yerlerine göre mukayyedir :

Kavāfil-i muvālāt u revāhil-i muvāḥāt birle ithāf kılınıduktan sonra (S.15b, st.13,14)

bu ḥuşuş için görinen zahmeti rahmet ve naḫmeti ni'met bilesiz. (S.16a, st.12)

Şekline göre mütevāzin, yerine göre mukayyed seci :

zāt-ı şerif ü 'unşür-ı laṭif bundan esbak niçe eyyām cādde-i i'tidālden cānib-i i'tilāle mā'il olup, (S.19a, st.3,4)

Sekline göre mütevâzin, yerine göre mefrûk seci :

şâbıkan rūḥ-ı ḥayvânî terbiyet-i tenden 'âṭıl ve kuvâ-yı cismânî tedbîr-i bedenden zâhil olup, (S.19a, st.8,9)

Bu seci örneklerini birkaç kat daha artırmak mümkündür, fakat bu örneklerin, Gül-i Sad-berg'de yer alan seciler ve çeşitleri hakkında bir fikir verdiğini umuyoruz. Bu nedenle de bu örneklerle yetiniyoruz.

Örneklerden de anlaşıldığı gibi Gül-i Sad-berg'de secinin hemen her çeşiti kullanılmıştır. Seci görülmeyen mektup örneği yoktur diyebiliriz. Üstelik bu seciler, ustaca kullanılmış, ifadede bir ahenk yakalanmıştır. Bu ahengi yaratmada, Batılıların alliterasyon dedikleri ses ve hece tekrarları da etkili olmuştur. Böylece Mesîhî, Gül-i Sad-berg adlı mektup örneklerinden oluşan bu mensur eserinde şiire özgü bir ahengi elde etmiştir.

6. Mecazlar

Gül-i Sad-berg'in uslûbunu belirleyen özelliklerden biri de söz sanatlarıdır. Mektup örneklerinin hemen hepsinde mecazlara ve anlamla ilgili sanatlara tesadüf edilebilir. Bu mecazların bir kısmı deyimlerde, atasözlerinde karşımıza çıkmakta, bir kısmı ise duygu ve düşüncelerin daha etkili ve güzel bir biçimde anlatılabilmesi için bilinçli olarak yapılmaktadır. Anlamla ilgili olarak da daha çok mübalâğa, istifham ve telmih gibi sanatların kullanıldığını görüyoruz.

Burada Gül-i Sad-berg'deki mektuplardan seçtiğimiz örneklerle, Gül-i Sad-berg'de mecazlar ve anlam sanatlarının kullanımı ve yeri hakkında bilgi vermeye çalışacağız

"Eski Türk Edebiyatı Nesri İçerisinde İnşâ ve Münşeât" başlığı altında verilen bilgilerde de görülebileceği gibi nesrin, nazımdan ayrılan birçok yönü vardır. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz, anlaşılır olmaktır. Yine nesrin önemli özelliklerinden biri, dil kurallarına ve mantıki plana uygun düz ve tabiî bir anlatım yolu olmasıdır. Fakat eski Türk edebiyatında özellikle münşeât türünde yazılmış eserlere baktığımız zaman, bu önemli özelliklerden bir hayli sapma olduğunu görebiliyoruz. Bazen anlatılmak istenilen geri planda kalır ve amaç, âdeta ustalık göstermek olur. Böylece bir ölçüde nesirde de şiire yaklaşılar. Zaten bu nedenle de bu şekilde yazılmış nesre, süslü nesir, sanatlı nesir, artistik nesir gibi adlar verilir.

Gül-i Sad-berg'de de genel olarak bir ustalık gösterme kaygısı görülmektedir. Fakat mektup türünün yapısı gereği bir şey anlatma düşüncesi birinci planda kalmaktadır. Bu nedenle mektuplar, her ne kadar şiire ait bazı özellikleri gösterebilirler de mensurdurlar.

Gül-i Sad-berg'de mecazlı anlatımla ilgili olarak deyimler ve benzetmeler dikkati çekmektedir. Gül-i Sad-berg'de Arapça, Farsça ve Türkçe birçok deyim bulunmaktadır. Arapça ve Farsça olanların büyük bir kısmı metin bölümünün dipnotlarında verildiğinden burada daha çok Türkçe deyimler örnek verilecektir.

Gül-i Sad-berg'de yer alan bazı Türkçe deyimler şunlardır :

İleyin almak: Yolunu kesmek, önüne çıkmak. (S.16b, st.14) "Ol melâ'înüñ ileyin alup.

Ayağ üzerine tırmak: Ayağa kalmak. (S.8b, st.15)

Sürünü varmak: Yere kapanacak kadar eğilerek gitmek. (S.8b, st.16)

Eger ricâl ve eger nisâ-yı pür-melâl ayağ üzerine tırup, şikâyet-i hâl ü hikâyet-i ahvâl için der-gâh-ı mu'allâ vü bâr-gâh-ı a'lâya sâye-veş sürünü varurlar.

El kıarmak: Karışmak, müdahale etmek. (S.7a, st.10)
"Ba'zı müfşidān el kıarmak isterler imiş."

Ayağ şarmak: İftira ederek kötü duruma düşürmek. (S.7a, st.11) "hidmet-i pür-mihnete şased-bürdān ayağ şarmak dilerler imiş."

Bunlardan başka "vatan tutmak, elinden gelmek, yüz sürmek, yüz urmak, üzerine düşmek, hizmete konılmak" gibi deyimler, Gül-i Sad-berg'de bulunmaktadır.

Burada, Gül-i Sad-berg'de kullanılan atasözüne benzer bir sözü de örnek olarak vermek istiyoruz:

"Nā-sipās ni'met-i bī-ķıyās ıssı olur. Hidmet-kār-ı rāst-refār u dürüst-güftār bend ü belāda ve renc ü 'anādudur."

Daha çok Farsça sözlerin yer aldığı bu sözde, kısaca "Şükr etmeyenler daha iyi şeylere sahip olurlar. Özü ve sözü doğru olanlarsa her zaman sıkıntısızdırlar." diyor.

Gül-i Sad-berg'de "Her ki ez-dīde dūr ez-dil dūr" yani dilimizdeki "Gözden ırak olan gönülden de ırak olur." anlamındaki sözün Farsça yazılması, buna benzer birkaç sözün daha bu durumda bulunması, bu sözlerin dilimize çeviri yoluyla geçmiş olabileceğini düşündürüyor.

Bu deyimler ve atasözlerinden sonra, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'deki anlatım gücünü ortaya koyan mecaz ve anlam sanatlarından örnekler verebiliriz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Gül-i Sad-berg'de yer alan hemen her mektup örneğinde mecaz veya anlam sanatlarına uygun örnekler bulmak mümkündür. Biz burada bu örneklerin tamamına değinemeyeceğimizden, mektuplardan seçmiş olduğumuz bazı örnekleri vermekle yetineceğiz.

Metin bölümünde 9 numaralı mektuptan aldığımız, bir bebeğin doğumundan söz eden şu örnek parça benzetmelerle doludur :

"İstimâ olındı ki ufķ-ı devletden bir kevkeb-i pür-sa'âdet-i ferhunde-fâl tulu' ve şıdķ-ı 'izzetden bir dürr-i bî-hemtâ-yı bî-miṣâl zuhûr bulup ve riyâz-ı cinânda bir nihâl-i tâze ve şâh-ı gülde bir gonce-i pâkize ya'nî bir ferzend-i ercümend ve bir sülâle-i sitâre-bülend vücûda gelüp şeref-i kudümü İcâb-ı sürûr-ı bî-gâye ve iktizâ-yı hubûr-ı bî-nihâye olmuş."

Görüldüğü gibi ilk cümlecikte devlet ufkundan uğurlu, saadetli bir yıldızın doğduğu ve yüceliğin saf temizliğinden eşi benzeri olmayan bir incinin meydana geldiği bildiriliyor. Anlaşıldığı gibi ilk cümlecikte, yeni doğan bebek bir yıldız ve eşi benzeri olmayan güzel bir inciye benzetiliyor. Burada anlam sanatlarından mübalâğa da dikkati çekiyor.

İkinci cümlecikte ise, bebek cennet bahçelerinde yetişen taze bir fidana ve gül dalındaki bir goncaya benzetiliyor. Daha sonra övücü sözlerle bir oğlan çocuğunun doğduğu bildiriliyor.

Metin bölümünde 16 numaralı mektuptan aldığımız, bir ölüm olayından söz eden örnek parça da benzetmelerle doludur :

"Naķķâş-ı naķş-hâne-i eflâk bu miḥnet-âbâd hıttâ-i hâk şahîfesinde hiç bir zemânda bir serv-i ser-efrâz dikmedi ki anı mâh u sâl 'izz ü nâz u iclâl ile besleyüp âhîr şadme-i havâdiş-i rûz-gâr ve âsîb-i çarķ-ı gaddâr ile yıķup, hâk-i ḥakîre berâber itmemiş ola ve bu sâķî-i bî-devrân-ı âmân bu bezm-gâh-ı zemânda kime kim câm-ı 'işreti Kevşer miṣâl şunup cur'a minvâl kanını ḥâke rîzân itmeye veyâ şarrâf-ı dehr bu vücûd gevherini cihân bâzârında imkân şadefinden kime lâ'ik gördi ki fenâ deryâsına ğarķ idüp helâke virmedi?"

Bu metnin daha ilk sözeüklerinde benzetmelerle karşılaşırız. Nakkāş sözüyle Allāh, nakş-hāne sözüyle ālem kastedilerek açık istiare sanatı yapılmıştır. Sonra "mihnet dolu toprak ülkesi" sözüyle dünya kastedilerek yine açık istare yapılmış; "toprak ülkesinin sayfası" sözüyle de toprak ülkesi bir sayfaya benzetilerek teşbih-i belîğ sanatı yapılmıştır.

Bundan sonra insanoğlu, Allāh'ın önce diktiği aylar ve yıllarla besleyip büyüttüğü, sonra bir rüzgārla yıktığı başı göğe yükselen bir serviye benzetiyor. Burada benzetilen "insanoğlu" bulunmadığı için yine açık istiare söz konusudur. "Çarḥ-ı ğaddār" sözünde de felek acımasız bir insan gibi düşünölmüş ve teşhis sanatı yapılmıştır. Ayrıca benzetmelik olan "insan" bulunmadığı için kapalı istiare vardır.

"Sākī-i bī-devrān-ı āmān" sözünde de talih veya kader, acımasız bir sākīye benzetilmiştir. Bu şekilde bir teşbih-i belîğ söz konusudur. Fakat "ecel şerbeti" deyiminden de hatırlayabileceğimiz gibi, burada bu sözle ayrıca ecel kastedilmiş olmalıdır. Yani ecel, içki sunan bir sākīye benzetilerek, hem teşhis sanatı hem de açık istiare yapılmıştır.

Daha sonra yine ard arda benzetmeler gelmektedir. Zaman bir meclise benzetilmiş, "cām-ı 'ışret" sözüyle de içki kastedilerek mecāz-ı mürsel yapılmış ve bu içki, cennetteki Kevser suyuna benzetilmiştir. İnsanın kanı toprağa dökölen içkiye, dünya sarrafa, insan vücudu mücevhere, dünya bir pazara, imkān inci kabuğuna, ölüm veya yokluk bir denize benzetiliyor

Göröldüğü gibi bu örnek parçada benetme yapılmamış ibare yok gibidir. Fakat bu benzetmelerin de duygu ve düşünceleri daha güzel ve etkili bir biçimde ortaya koyduğu bir gerçektir.

34 numaralı mektup örneğinden aldığımız, aşağıda vereceğimiz örnekte de görevinden alınmış bir kimsenin duygu ve düşünceleri mecazlarla dile getiriliyor :

"Elmās-ı ğayret ile ħamiyyet cigerin dūr gibi deler idüm, Hāliyā bī-günāh bāb-ı āşiyāne-i 'izz ü cāhdan dūr ve nazar-ı 'ināyet-eserden mehcūr düşdüm. Reşkümden ħayātum memāta ħarīb olup derd ü ğam u miħnet ü elem eyle ben ħastaya ħabīb olmuşlardur ki derd ile helāk ve yirüm ħāk kılalalar."

Birinci cümlede benzetmelerin iç içe olduğu görülüyor. "Elmās-ı ğayret" sözüyle ğayret elmasa benzetiliyor ve teşbih-i beliğ sanatı yapılıyor. "ħamiyyet cigerin" sözüyle de ħamiyyet ciğere benzetiliyor ve yine teşbih-i beliğ sanatı yapılıyor. "ħamiyyet cigerin dūr gibi deler idüm" ifadesinde ise, "ħamiyyet ciğeri", delinmesi yönüyle inciye benzetiliyor. Burada, bütün öğeleri bulunan mufassal teşbih sanatı yapılmıştır.

Mektubu yazan kimse, görevden haksız yere alındığını bildirdikten sonra, duygu ve düşüncelerini, benzetme, tezat, tenasüp ve teşhis sanatlarıyla anlatmaktadır : Hayat ile memāt zıt anlamlı kelimelerdir. Hayatın memāta yaklaşması, hayatın bitmesi demektir. Dolayısıyla burada tezat sanatı yapılmıştır. Aslında derd, ğam, miħnet ve elemiñ şifa veren tabibe benzetilmesinde de tezat vardır. Aynı zamanda burada teşhis ve teşbih-i beliğ sanatı da görülüyor. Sonra derd, ğam, miħnet ve elem sözcükleri anlam bakımından birbirlerine yakın oldukları için tenasüp sanatı da söz konusudur.

"yirüm ħāk kılalalar" sözü de mecazlı bir biçimde "ölmek" anlamında kullanılmıştır.

Benzetme, tezat, teşhis ve tenasüplere baş vurularak anlatılan bu duygu ve düşüncelerin, daha güzel ve etkili bir özellik kazandığı açıkça görülüyor.

Gül-i Sad-berg'de mübalâğalar da önemli yer tutmaktadır, Daha çok mektupların elkâb ve ibtidâ bölümlerinde, hitap edilen kimselerin sıfatları sayılırken özellikle akla ve göreneğe uygun mübalâğa çeşidi olan tebliği görmek mümkündür.

Metin bölümünde 6 numaralı mektub örneğinin ibtidâ bölümünde mübalâğalı bir anlatım görülmektedir :

"Hâk-i pâyi kîmyâ-miṣāl ki tütîyâ-yı 'uyûn-ı erbâb-ı kalem ve kuhl-i ibşâr-ı aşhâb-ı rakamdur."

Burada hitap edilen kimsenin ayağının tozu kimyaya, yani kimyasal değeri olan bir maddeye benzetiliyor. Sonra bu maddenin, yazı yazan kalem sahiplerinin, yani kâtiplerin gözlerinin sürmesi olduğu belirtiliyor.

38 numaralı mektubun ibtidâ bölümünde de mübalâğalı bir anlatım görülüyor :

"Her devlet-i ebed-peyvend-i rûz-efzûn ki ketebe-i kâr-hâne-i kün fe-yekûn şemme-i taḥrîrinde kâşîründür."

Burada "Kâinattaki her şeyi yazan kâtibler, ebediliğe ulaşmış uzun ömürlü devletten, saadetten bir zerre yazmakta eksiktirler," denilerek mübalâğalı bir anlatım kullanılmıştır.

Mübalâğalar, genel olarak mektupların baş taraflarında bulunmasına rağmen, mektupların değişik bölümlerinde de görülebilmektedirler. Aslında benzetmelerin olduğu birçok yerde mübalâğa da hissedilmektedir. Örneğin şu mübalâğa da 45 numaralı mektubun talep bölümünde yer almaktadır :

"du'â-nâme-i 'anberîn-hûme ile sâye-veş sürünü hâk-i pây-i dil-güşâya müteveccih olındı."

Burada anber kokulu kalemle yazılmış duanın, gölge gibi yerde sürünerek, gönül açıcı kimsenin ayağının tozuna gönderildiği mübalâğalı bir biçimde anlatılıyor.

Gül-i Sad-berg'de yer alan hemen her mektupta mübalâğalı bir anlatım da farkedilmektedir.

Gül-i Sad-berg'deki mektuplarda yer yer anlam sanatlarından olan telmih öğelerine de tesadüf edilmektedir. Örneğin 12 numaralı mektupta yer alan ifâdede vezirliği kutlanan kimse, Hz. Süleyman'ın ünlü veziri Āsaf'a benzetilmiş, aynı zamanda telmih yapılmıştır :

"li-'ālī-cenābi şāhibi'ş-şadri'l-cedīdi'r-refī'i'l-Āsaf fī'l-mülki'l-'Osmānī"

Aslında burda tebliğ niteliğinde bir mübalāğadan da söz edilebilir.

66 numaralı mektuptan aldığımız şu ifadeler, mecazlarla dolu olmakla birlikte telmih unsurları da taşımaktadır :

"sipāriş olunan gūlām-ı serv-ḫirām u kıyāmet-kıyām-ı kāmēt ve dil-firīb ve 'işve-sāz u ḡamze-kāz ve ḡannāc u ṭannāzı ve Mısr-ı ḫüsnüḡ Yūsuf-ı Ken'ānı ve vālidesi Belkīs-i devrānī Mevlānā Sinān Ya'ḡūb-zāde ile bu üftādeḡüz cānibinden irsāl olındı."

Burada sipariş üzerine gönderilen bir gulamın özellikleri çeşitli benzetmelerle sayılırken, güzellik ülkesinin Yūsuf-ı Ken'ānına da benzetiliyor. Böylece güzelliğiyle ünlü Hz. Yūsuf'a telmih yapılıyor. Yine bu gulamın annesi, Hz. Süleyman'ın eşi, Sabā ülkesinin kraliçesi Belkīs'a benzetilmiş ve telmih yapılmıştır. Yine burda da bir mübalāğadan söz edilebilir.

11 numaralı mektupta Sultan Selim veya Süleyman'ın sıfatları sayılırken "Nerīmān-şevket ü İskender-nihād" denilerek, İran mitolojisindeki Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babası Nerīmān'a ve eski kültürümüzde kahramanlığı ve yiğit kişiliğiyle tanınan İskender'e de benzetilmiş ve telmih sanatı yapılmıştır.

Kısaca söylemek gerekirse, Mesīhī'nin Gül-i Sad-berg'inde mecazlar ve anlam sanatları büyük ve önemli bir yer tutmaktadır. Anlam sanatlarından mübalāğa ve mecaz sanatlarından teşbih ve istiare, diğer sanatlara göre daha

çok kullanılmıştır. Mecazların ve mübalâğanın hâkim olmadığı mektup örneği bulmak hemen hemen mümkün değildir. Bu nedenle Gül-i Sad-berg'de uslûbu belirleyen öğelerden birinin de mecazlar ve anlam sanatları olduğunu söyleyebiliriz.

7. Nazımlar

Gül-i Sad-berg'de biri Türkçe, diğeri Farsça iki mısra; biri Türkçe, biri Arapça ve üçü Farsça beş musarra beyit; bir de mesnevi kafiyesiyle yazılmış beş beyitlik bir manzume bulunmaktadır.

1)Mısralar : Bu mısralardan birincisi, şefkat-name niteliğindeki 3 numaralı mektup örneğinde yer alan Türkçe beyittir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ṭa'n-ı a'dā bir yaña cev-r-i eḥibbā bir yaña

Mısralardan ikincisi, 4 numaralı şevk-name özelliğindeki mektup örneğinde bulunan Farsça mısradır.

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

Be-şad tûmâr u şad defter ne-şâyed serḥ-i müstākî

2)Beyitler : Bu beyitlerden birincisi, tehniye özelliğindeki 10 numaralı mektup örneğinde yer alan Farsça beyittir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Serverā ferhunde bādā mäh-ı nev k'āmed bedīd
K'āfitābes ez-seref çün sāye tābi' mī-şevēd

İkinci beyit Türkçedir ve 56 numaralı mektup
örneğindeki taziyet-namede yer almaktadır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bu cihān dārü'l-fenādur kimse kalmaz cāvidān
Ger kälâydı kälur idi Fahr-ı 'ālem bī-gümān

Üçüncü beyit Farsçadır ve 74 numaralı mektup
örneğindeki talep-namede yer almaktadır.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Hümāyün-nāme-i tū naqş-ı mā nist
Cevāb-ı ū nüvişten naqş-ı Mānist

Dördüncü beyit Arapçadır ve 77 numaralı mektup
örneğindeki şevk-namede yer almaktadır.

Mef'ülü Mefā'īlün Mef'ülü Mefā'īlün

Fe-'arāzat 'an zıkr iştıyāki li-ennenī
'Alīmü bi-enne's-şevke ekşerü min zıkrī

Beşinci beyit yine Farsçadır ve 100 numaralı mektup
örneğindeki taziyet-namede yer almaktadır.

Bu beyitin dikkati çeken özelliklerinden biri de rübāi
vezinlerinin ahreb kalıplarından biriyle yazılmış olmasıdır.

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'īlü Fa'ül

Der-vākı'a-i vefāt-ı ān mīve-i cān
Şāyed ki künem zi-dīde ħün-āb revān

3)Nazım : Gül-i Sad-berg metinleri içerisinde, 82 numaralı mektup örneğindeki şükr-namede yer alan beş beyitlik, mesnevi tarzında kafiyelenmiş bir nazım bulunmaktadır. Gerçi metinde bunlara ebyāt denilmiş, fakat beyitlerin anlamca birbirlerine uyması nedeniyle burda nazım demeyi tercih ettik.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Nesīmī ez-rüyāz-ı mihr-bānī
Semīmī ez-reyāhīn-i ma'ānī

Zülālī'z-çesme-i Tesnīm ü Kevşer
Fürūğī ez-şu'a-yı mihr-i enver

Ber-īn maḥzūn-ı künc-i beyt-i aḥzān
Resānīdend ez-ān deryā-yı iḥsān

Zi-Firdevs-i berīn gül-deste beste
Bi-ḥamdillāhi k'āmed deste deste

Dimāğ-ı cān-ı mā'z-ān şüd mu'aṭṭar
Şebistān-ı zamīrem şüd münevver

Bu beyitlerin anlamları, metin bölümündeki dipnotlarda verilmiş olduğu için ayrıca burada verilmedi. Fakat Gül-i Sad-berg'de yer alan nazım parçalarının topluca görülebilmesi ve mektupların uslûbu hakkında genel bir

fikir verebilmek için nazım parçalarının topluca verilmesi uygun görüldü.

Bu manzum parçalar, kuşkusuz nesrin duygu ve düşünceleri anlatmaya yetmediği yerlerde, özellikle sevgi ve bağlılık bildiren mektuplarda kullanılmıştır.

Bu nazım parçalarının dil ve üslup açısından dikkati çeken özelliklerinden biri de, daha çok Farsça yazılmış olmalarıdır. Gül-i Sad-berg'de yer alan sekiz nazım parçasından sadece ikisi Türkçedir. Kalan altı parçadan biri Arapça, beşi Farsça'dır. Bu da bize mektuplardaki İran ve Arap edebiyatlarının etkisini göstermesi açısından ilgi çekici bir özelliktir.

Sonuç olarak Gül-i Sad-berg'in dil ve üslubu hakkında kısaca şunları söyleyebiliriz : Gül-i Sad-berg'de yer alan mektupların dili, Latîfî tezkiresinde ve diğer kaynaklarda belirtildiği gibi çok açık ve kolayca anlaşılabilir bir dille yazılmamıştır. Mektupların dilinde Türkçe sözcükler, Arapça ve Farsça'ya göre daha az yer tutmaktadır ve bunların büyük bir kısmı fillerle bazı edatlardır. Buna karşılık Arapça bazı sözler ve ibareler, hatta Kur'ân'dan alınmış âyetler ve âyet parçaları mektuplarda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Farsça sözcük ve ibareler, mektuplarda Arapça'ya göre daha az yer tutmaktadırlar. Ancak Farsça terkipler mektuplardaki anlatıma genel olarak hâkimdir. Üstelik mektuplarda mecazlı ve mübalâğalı bir anlatım görülmektedir. Anlatımda secilerle yapılan bir ritm ve âhenk de dikkati çekmektedir. Az da olsa mektuplarda bazen duygu ve düşüncelerin daha iyi anlatılabilmesi için mısra ve beyitlerden de yararlanılmıştır.

SONUC

Sonuç olarak Gül-i Sad-berg hakkında şunlar söylenebilir :

Yaptığımız araştırma ve incelemelere göre, eski ve yeni kaynaklarda geçen, Gül-i Sad-beg ile ilgili bilgiler, gerekli araştırmalar yapılmadan verilmiş eksik ve yanlış bilgilerdir. Bu bilgilerin büyük bir kısmı, Latîfî Tezkiresi'nden başlayarak günümüz ansiklopedilerine kadar aktarma yoluyla gelmiştir. En yeni kaynaklarda bile Latîfî'nin verdiği bilgilerin bulunması bunu göstermektedir.

Araştırmalarımız esnasında Gül-i Sad-berg adlı 12 eserin daha varlığı ortaya konmuş, fakat bunların inceleme konumuz olan Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'iyile bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Latîfî Tezkiresi'nde belirtilen, Gül-i Sad-berg'in Seyh Mahmūd bin Edhem'in Gülşen-i İnşā adlı eserine benzediği yolundaki bilgileri aydınlığa kavuşturmak amacıyla Gülşen-i İnşā'nın 12 nüshası tespit edilmiş, fakat bu eserin ayrı bir çalışma konusu olabilecek hacimde olması nedeniyle bir karşılaştırma yapılamamıştır.

Mektupların biçim yönünden incelenmesi sonucu, elkāb, ibtidā, tahallūs, talep, intihā, dua ve imza olmak üzere yedi bölümden meydana geldiği ortaya çıkmıştır.

Gül-i Sad-berg'de yer alan mektupların konularına göre incelenmesi sonucu da sefkat-name, talep-name, irsal-name, sevk-name, tehniyet-name, ilām-name, şikāyet-name, cevap-name, sükr-name, taziyet-name, ıyādet-name ve davet-name olmak üzere, toplam 12 çeşit mektup türünün varlığı ortaya çıkmıştır.

Mektupların dil ve uslûp açısından incelenmesi sonucu da Gül-i Sad-berg'in dilinin, Latîfî tezkiresi ve diğer kaynaklarda belirtildiği gibi sade, açık ve anlaşılır bir dille yazılmadığı anlaşıldı. Örneğin Türk Ansiklopedisinde ¹ bildirilen Rumeliye ait mahalli kelime ve tabirlere, tesadûf edilmedi. Tersine, mektuplarda Arapça, Farsça sözcük ve ibarelerin daha çok kullanıldığı, hatta bazı bölümlerin sadece Arapça veya sadece Farsça cümlelerle yazıldığı görüldü.

Uslûbu da oldukça sanatlı olduğu için, yani Farsça terkipler, seciler ve mecazlarla örülmüş olduğundan kolay ve açık bir özellik göstermiyor. Bu konuda kaynaklar, genel olarak Latîfî'nin verdiği bilgileri tekrarlamışlardır.

Ayrıca mektuplardaki ifadelerde belirgin kalıplaşma da görülmüştür. Bazı söz ve ibareler mektupların belirli bölümlerinde aynen kullanılmaktadır.

Gül-i Sad-berg dahil olmak üzere Münşeat türündeki eserlerin dilinin bu kadar ağır ve sanatlı olmasının başlıca nedeni, herhalde örneklerin çoğu kez Arap ve Fars kaynaklarından büyük bir değişiklik yapılmadan aynen alınmış olmasıdır. Örneğinin Ahmed Dâ'î, Teressül adlı eserinin giriş kısmında kendi sözleriyle bunu şöyle anlatıyor : "Bu teressüli Türkçe terkîb eyledük. 'Arabî ve Pârsî teressüllerden ihtiyâr idüp söyle kim mübtedî kişilere âsân ola ve ol ser-nâmeleri ki muhtasar ve müsta'mel ve muhayyerdür, kaleme getürdük, me'âlinden fâyide dutmaqlık her kişiye edebî nazarda müyesser ola." ²

¹"Mesîhî", mad., Türk Ansiklopedisi, C.XXXIV, M.E. Basımevi, Ankara 1976, s.37.

² Ahmed Dâ'î, Teressül, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Muradiye Kısmı No: 1856/3, v.114a.

Görüldüğü gibi Ahmed Dā'ī, gayet açık bir dille yeni yetişenlere kolaylık olsun diye, Teressül adlı eserinde verdiği ser-nameleri Arapça ve Farsça mektup kitaplarından seçtiğini yazıyor.

Teressülle ilgili bilgi verirken dili gayet sade olan Ahmed Dā'ī'nin mektup örneklerine geçtiğinde dili oldukça ağırlaştırıyor.

"Devlet ü ma'ālī Cenāb-ı Hazret-i 'ālī Hudāvenigār-ı a'zām ve kām-kār-ı mufahham mefharü'l-ümerā fāl-i i'zām kehf-i hātibetü'l-kübrā fāl-i efāhim ma'denü'l-eltāf hādī-i hāmiyyü'l-a'tāf vāzi'-i merāsümü'l-'adl ve'l-insāf..."³

Mektup örneklerinde dilin bu kadar ağırlaşmasının başka bir nedeni, Dā'ī'nin kendisinin de belirttiği gibi Arapça ve Farsça kaynaklardan seçerek almaktadır. Diğer münşeat kitaplarının birçoğu da bu şekilde veya birbirlerinden alıntılar yapılarak hazırlandığı için dil bakımından ağır bir özellik gösterir.

Kısaca söylemek gerekirse, Gül-i Sad-berg'in dilinin bu denli ağır olmasında sanat kaygısının yanı sıra Arap, Fars kaynaklarının ve diğer münşeat kitaplarının etkisi olmalıdır.

³ a.e., v.115b.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

A. Tenkitli Metnin Hazırlanması Hakkında

Yerli ve yabancı katalogların, makalelerin taranmasından başka, yazma eser bulunduran başta Milli Kütüphane ve Süleymaniye Kütüphaneleri olmak üzere, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nuruosmaniye, Hacı Selim Ağa ve Millet kütüphaneleri, Edirne Selimiye Kütüphanesi, Bursa Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphane, Manisa ve Akhisar Kütüphaneleri olmak üzere birçok kütüphanenin tarafımızdan bizzat taranmasından sonra, Mesîhî'ye ait olarak yedi adet münşeât nüshası tespit edilebilmiştir. Bunlardan yalnızca dört adedi Gül-i Sad-berg adını taşımakta ve ortak özellikler göstermektedirler.

Bu nüshalardan biri Süleymaniye, biri Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde bulunmuştur. Çorum nüshasını ise, araştırmalarımız esnasında Süleymaniye Kütüphanesi'nde karşılaştığımız değerli hocamız sayın Günay Kut'un haber vermesi üzerine tespit ettik. Bir diğer nüsha da yurtdışında Saraybosna'da Gazi Husrev Begova Kütüphanesi'nde tespit edilmiştir.

Bu araştırmalar esnasında Münşeât-ı Mesîhî adını taşıyan bir, İnşâ-yı Mesîhî adını taşıyan iki nüsha olmak üzere toplam üç nüsha daha belirlenmiştir. İnşâ-yı Mesîhî adını taşıyan nüshalardan biri British Museum'da, diğeri ise Encyclopedie de L'Islâm'ın "Mesîhî" maddesinde verilen bilgilerden anlaşıldığına göre Th. Menzel'in kendisindedir. Münşeât-ı Mesîhî adını taşıyan nüsha ise, Kütüphane-i Umûmî defterinde kayıtlıdır.

Tespit ettiğimiz Gül-i Sad-berg nüshalarından 5 nüshasının ötekilerden sonra yazıldığını tahmin ediyoruz. Bu nüsha, öteki nüshalara göre son kısmı eksik olmasına rağmen,

metin ve anlatım yönünden daha sağlıklı görünmektedir. Karşılaştırmalı metnin dipnotlarına bakıldığında, öteki nüshalarda eksiklerin daha çok olduğu farkedilecektir.

Ayrıca diğer nüshalarda oldukça önemli sayılacak bazı bölümlerin eksik olduğu da görülmektedir:

Ç nüshası, S nüshasına göre, S.1b varağı 16. satırdan S.2b varağı 8. satıra kadar; S.5b varağı 17. satırdan S.6b varağı 9. satıra kadar; S.15a varağı 17. satırdan S.17b varağı 7. satıra kadar eksiktir.

G nüshası, S nüshasına göre, S.3a varağı 15. satırdan S.4a varağı 17. satıra kadar eksiktir.

H nüshası, S.13a varağı 8. satırdan 13b varağı 19. satıra kadar eksiktir.

İnşā-yı Mesīhī adını taşıyan British Museum nüshası ise, inceleyebildiğimiz kadarıyla tam olarak Gül-i Sad-berg'e benzememektedir. Bu mecmua içerisinde yer alan ve başlıklarında Mesīhī tarafından gönderildiği bildirilen mektupların büyük bir kısmında, Osmanlıların Avrupa'da yaptıkları savaşlar anlatılmaktadır. Hatta kişi ve yer adları bildirilerek çeşitli sevk ve idareler yapılmaktadır.⁷ Oysa inceleme konumuz olan Gül-i Sad-berg'de daha çok kimlere, ne zaman ve nasıl mektup yazılacağı konusuna ışık tutabilecek mektup örnekleri yer almaktadır.

Gerçi bu mecmuada yer yer Gül-i Sad-berg'de bulunan ifadelere rastlanmaktadır. Fakat bu ifadeler, nüsha karşılaştırmasına yetecek ölçüde olmadığı için bu nüsha, nüsha karşılaştırmasına dahil edilmedi.

⁷ Bu nüshanın tarih açısından önemine "Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I" adlı eserinin dipnotunda Halil İncılık da değinmektedir.

Bkz. Halil İncılık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I, AKDTYK TTK Yayınları, Ankara 1987.

Nüshaların bu durumları göz önünde bulundurularak ve Ahmed Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında" adlı makalesinin 7. maddesinde verilen bilgiler hatırlanarak, yani daha az vasıta ile geldiği düşünülerek, burada Ş nüshası esas alındı. Müellifin edebî kişiliği, devrin dil özellikleri gibi hususlara da dikkat edilerek nüshaların karşılaştırılmasıyla mümkün olduğu kadar müellif nüshasına yakın bir metnin elde edilmesi için gayret gösterildi.

B. Karşılaştırılan Nüshalar ve Tavsifleri

Yukarıda söz konusu ettiğimiz ve metnin kurulmasında esas aldığımız Gül-i Sad-berg nüshalarının tanıtımı hakkında ise şu bilgiler verilebilir :

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü nr.3351/2

Bu nüsha, nüsha karşılaştırmasında S harfiyle gösterilmiştir.

Baş: Bi'smi'llâhi'r-rahmani'r-rahîm ve'l-ḥamdü'li'llâhi Rabbi'l'âlemîn ve's-şalâtü 'alâ Muhammedin ve âlihi ve şahbihi ecma'in.

Son: vidād-ı tām ve ḥazā'in-i kamaḳām-ı i'tikād-ı temāmdan feyezān u seyelān ve tābān u dirahşān olup maḥsūd-ı ḥāzinān-ı

Son kısmı eksik olan bu nüshanın sonunda bir varak beyaz olarak bulunmaktadır. Bu nedenle Gül-i Sad-berg'in sonunda istinsah tarihi ve istinsah kaydına rastlanmamıştır. Fakat aynı kalem ve yazıyla yazıldığı anlaşılan bu mecmuanın içerisinde XVI. yüzyılda yaşamış Nev'î'nin ve XVII. yüzyılda yaşamış Veysî'nin de münşeâtleri yer aldığına göre, bu mecmua ya XVII. yüzyılda ya da daha sonra yazılmış olmalıdır.

Öç.:208x145(166x90)mm., yk.6-25., yz.:Ta'lik t. nesih.,
st.:21., cl.:Meşin kaplı., Başlıklar kırmızıdır.

Bu nüshanın başlığı şöyledir:

Gül-i Şad-berg-i Mevlānā Mesīhī
Kim oldur bülbül-i şî'rûğ faşîhî

Bu nüshanın sayfa kenarlarında bazı kelimelerin anlamlarının verildiği sıkça görülmektedir. Hatta bazı sayfalar boş yer bırakılmayacak kadar doldurulmuştur. Bu mecmuada yazılar çerçevesizdir. Mecmuanın başında veya sonunda her hangi bir mühür dikkati çekmiyor.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi Yazmaları nr.1291

Bu nüsha, nüsha karşılaştırmasında H harfiyle gösterilmiştir.

Baş: Ba'de vaz'u cebheti'l-'ubūdiyyeti ve'd-đarā'ati ve eserü safhāti'r-rıkkıyyeti ve't-ťā'ati 'ale's-süddeti

Son: nişār olduđan şođra fülān u fülān ve bāki fermān min lehi'l-reddeti ve'l-ķabūlüđdür.

İst.th.: 1015.

İst.kd.:Temmet Gül-i Şad-berg-i Mevlānā Mesīhī
ber-dest-i ķaşīrū'l-beyān bende-i Sa'bān.

Öç.:205x135(137x70)mm., yk:30-77, yz.:Ta'līk, st.:21.,
cl.:Sırtı meşin, kapaklar mukavva ve kağıt kaplı. Başlıklar kırmızıdır.

Bu nüshanın ilk varağınının b yüzünde "Kütüb-ķhāāne-i Ĥazret-i Pīr Maĥmūd Hüdāyī" mührü okunmaktadır. İlk altı varakta meşk edilmiş bazı yazı örnekleri ve bazı notlar bulunmaktadır. Yedinci varağın a yüzünde beş kez yazılmış "İnşā-yı Gül-i Şad-berg" ibaresiyle birlikte biri Hüdāyī Efendi'nin olan üç mühürün yer aldığı görülmüyor. Diđer mühürler okunamadı. Yedinci varağın b yüzünde eser başlıyor.

Bu nüsha "Gül-i Şad-berg-i Mevlânâ Mesîhî" başlığını taşıyor ve hemen bu başlığın altında "Fethiyye-i Mülk-i Mısr" şeklinde ikinci bir başlık yer alıyor. Bu nüshada bazı kurt yenikleri ve mürekkep lekeleri görülmektedir. Fakat bunlar, yazının okunmasını engellememektedir.

Gazi Husrev Begova Biblioteka nr.4885

Bu nüsha, nüsha karşılaştırmasında G harfiyle gösterilmiştir.

Baş: Ba'de vaz'u cebheti'l-'ubüdiyyeti ve'd-darâ'ati ve eserü şafhati'r-rıkkıyyeti ve't-tâ'ati

Son: ed-du'â. El-fakîr-i gam-gîn Mesîhî-i dîde-i nem-gîn.

İst.th.: 956

İst.kd.: Temmetü'l-kitâb bi-'avni'llâhi'l-Meliki'l-Vehhâb 'an yedi'l-fakîr Mehemmedü'l-hakîr.

Saraybosna'da bulunan bu nüshanın aslı görülememiştir. Fakat fotokopisinden eserin orijinal boyutlarda olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle yazmanın 202x120(135x68)mm. boyutlarında olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca fotokopilerde siyah olarak görülen başlıkların, daha açık tonda olmasından dolayı renkli, büyük bir ihtimalle kırmızı oldukları da tahmin edilmektedir. Bu nüshada yazıların 135x68mm. boyutlarında çift çizgili çerçeve içerisinde yer aldıkları da görülüyor. yk.:109. yz.:nesih, st.:15.

Bu nüshanın başlığı "Gül-i Şad-berg-i Mevlânâ Mesîhî" şeklindedir. Sayfalarda her hangi bir yırtık, kurt yeniği veya leke bulunmamaktadır. Bu nüsha okunaklı ve güzel, nesih yazısıyla yazılmış, oldukça temiz bir nüshadır.

Corum İl Halk Kütüphanesi nr.2237/1-2

Bu nüsha, nüsha karşılaştırmasında Ç harfiyle gösterilmiştir.

Baş: Ba'de vaz'u cebheti'l-'ubüdiyeti ve'd-đarā'ati ve eğerü şafhati'r-rıkkıyyeti ve'tā'ati 'ale's-süddeti's-sedīdeti

Son: ve bī-pāyān istikānet ile yüz nişār olduğdan sonra

Bu nüshada, bu sözlerden sonra temmet kısmı geliyor ve eser tamamlanmış gibi görünüyor. Fakat temmet kısmının hemen arkasından G nüshasında da yer alan 'Azā-nāme ile eser devam ediyor. Bu kısmı esas aldığımızda son şöyledir: Āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn.

İst.th.: 943

İst.kd.: Temmet Gül-i Şad-berg-i Mevlānā Mesīhī ber-dest-i faķīrū'l-beyān 'Alī bin 'Osmān eş-sehīr bi'l-Mu'ammāyī fī-beldeti (Krotovo?).

Bu nüsha, mikrofilmden tabedilen fotoğraflardan elde edildiği için cildi, kâğıt cinsi, iç ve dış ölçüleri konusunda bir bilgi veremiyoruz. Ancak yazı çeşiti, varak ve satır sayısı hakkında bilgi vermek mümkün olmaktadır. Bu nüshanın yazısı nesih özelliği göstermektedir. Yazılar bir çerçeve içerisine alınmamıştır. Varak sayısı 23, sayfalarındaki satır sayısı ise 19'dur. Başlıkların daha açık renkte oluşundan renkli olduğu anlaşılmaktadır. Büyük bir ihtimalle kırmızıdır.

Bu nüsha, "Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm Gül-i Şad-berg-i Mevlānā Mesīhī" başlığını taşımaktadır. Hemen bu başlığın sonunda, sayfanın en üst sol köşesinde ise "Vefātı /918" şeklinde, Mesīhī'nin ölüm tarihini bildiren bir ibare yer alıyor. Bu nüshada yer yer hareke de görülüyor. Yine bu sayfanın en altında dört satırlık bir kısmın yırtılmış olduğu da dikkati çekiyor.

C. Diğer Nüshalar

British Museum nr.11194

Bu nüshanın başında veya her hangi bir yerinde Gül-i Sad-berg adına veya başka bir ada tesadüf edilmedi. Yalnız mecmuanın sonunda yer alan ifadeden, bu mecmuanın Mesîhî'nin münşeâtı olduğu anlamı çıkarılabilmektedir.

Baş: Bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

Vâlâ-yı cenâb-ı emâret-me'âb 'izzet-niṣâb

Son: eṣfâk ve enzâr-ı 'inâyete müsteḥak u müstağrak olalar.

Ist.th.: Elimizdeki mikrofilmden elde edilen nüshada açık bir tarih görülmüyor.

Ist.kd.: Temmet Münşe'ât-ı Mesîhî rahmetu'llâh. Bu kayıttan da anlaşılabilceği gibi eserin kim tarafından istinsah edildiği de belirtilmemiş.

British Museum'da bulunan bu nüshanın aslı görülememiştir. Elimizde sadece mikrofilminden elde edilen fotokopileri bulunan bu nüshanın cildi, kâğıt çeşiti, iç ve dış boyutları hakkında bilgi vermek mümkün olmamaktadır. Ancak yazı çeşiti ve satır sayısı hakkında bilgi vermek mümkün olmaktadır. Yazıları çerçeve içerisinde bulunan bu nüshanın yazısı ta'likdir. Varak sayısı 183, satır sayısı ise 15'tir. Başlıklarda belirgin bir ton farkı olmadığından renk ayırımına gidilmedi.

Th.Menzel

Th.Menzel, Encyclopedie de L'Islâm'ın "Mesîhî" maddesinde, İnşâ-yı Mesîhî başlığını taşıyan H.991 (M.1583)

tarıhli bir yazmanın elinde bulunduğunu bildiriyor.²

Su anda nerede ve nasıl olduğunu bilemediğimiz bu nüşhayı elde edemedik. Menzel'in tarih açısından ilgi çekici bir eser olarak tanıttığı bu nüsha, British Museum'da bulunan nüshanın bir benzeri olabilir.

Kütüphanē-i Umūmī nr.5756

Araştırmalarımız esnasında Hamidiye Defterleri tabir edilen kütüphane kataloglarını tararken, Defter-i Kütüphanē-i Umūmī'nin 278. sayfasının Kütüb-i Devāvin kısmında, 118. sırada, 5756 numarayla kayıtlı olan Münşeāt-ı Mesīhī'ye tesadüf ettik.

Katalogdaki yerini tespit ettiğimiz bu nüshaya ulaşmamız mümkün olmadı. Bu nedenle bu nüsha hakkında da bilgi vermek mümkün olmamaktadır.

² Th.Menzel, "Mesīhī", Encyclopedie de L'Islām, C.III, Paris 1936, s.546.

C. Transkripsiyon Sistemi

1.Arap harfli alfabade bulunan, fakat yeni Türk alfabesinde bulunmayan harfler ve işaretler şöyle gösterilmiştir:

‘	ء
Ş, ş	ش
H, h	ح
Ḥ, ḥ	ح̣
Z, z	ذ
Ş, ş	س
Ž, ž; D, d	ض
T, t	ط
°	ع
Ġ, ġ	غ
K, k	ق
ñ	ك ve نك

2.Arapça ve Farsça kelimelerdeki hurūf-ı med denilen harfler şöyle gösterildi:

Ā, ā	آ
Ū, ū, ō	و
Ī, i, ī	ي

3.Farsça sözcüklerde görülen vav-ı ma'düle, ^vāce sözcüğünde olduğu gibi ^v şeklinde gösterildi.

4.Bitişik isim ve sıfatların arasına, hatta bazı Farsça eklerden önce - işareti konuldu.

5.Metinde gerek fonetik gerekse morfolojik özelliklerin yazıldığı çağdaki şekillerine bağlı kalındı.

6.Arapça ce Farsça kurallara göre meydana gelen Fars okunuş kuralları tercih edildi .

7.Özel isimler Türkçe okunuş kurallarına uygun olarak yazıldı . Abdu'llāh, Abdü'l-celīl gibi .

8.Metnin daha kolay okunup anlaşılabilmesi için, Arapça ve Farsça ibarelerin yeni Türk harfleriyle okunuşu ve Türkçe çevirileri verildi .

9.Metinde geçen āyetlerin sure numaraları romen rakamıyla, āyet numaraları diğer rakamlarla gösterildi : Kur ān, Sūre XXX, Er-Rūm, āyet 3. gibi .

10.Metnin daha kolay anlaşılması amacıyla uzun cümlelerde virgül , cümle sonlarında nokta kullanıldı .

11.Metinde yer alan mısra, beyit ve şiirlerin vezinleri, üst taraflarında verildi .

KAYNAKÇA

Abdülbâki, Muhammed Fuad, El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987 / 1408h.

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim, Bursalı İsmail Beliş, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara 1985.

Açıkgöz, Nâmk, "Dîvân Edebiyatında Mektup ve XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Riyâzî'nin İki Mektubu", Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, C.I, Sayı: 2, Elazığ 1987.

Ahmed Dâ'î, Teressül, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Muradiye Kısmı No: 1856/3, v.113b - 121b.

Ahmed Remzî, Miftahü'l-kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi,

Akalın, Şükrü Halûk, (Bkz. Ebü'l-Hayr-ı Rumî).

Akalın, Şükrü Halûk, Eski Anadolu Türkçesi, Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notu No:56, Adana 1992.

Akalın, L.Sami, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1984.

Âkif Efendi, (Bkz. El-Hâc Âkif Efendi)

Aksoy, Hasan, "Celîlî, Hâmidî-zâde", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.VII, İstanbul 1993, s.269.

Aktaş, Şerif, Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Akçağ Yayınları, Ankara 1986.

Akün, Ömer Faruk, "Âlî Mustafa Efendi, Edebî Yönü", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.II, TDV Yayını, İstanbul 1989, s.419.

"Âlî", Büyük Türk Klasikleri, C.IV, Ötügen-Söğüt Yayınları, İstanbul 1986, s.73-79.

Altun, Ara, Dipnotu ve Bibliyografya Esasları, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1986.

Ana Britannica, C.XV, İstanbul 1989.

Apaydın, Mustafa, Yeni Türk Edebiyatına Giriş (I. Bölüm), Ç.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Seri No: 37, Adana 1987.

Ateş, Ahmed, "Metin Tenkidi Hakkında", Türkiyat Mecmuası, C.VII-VIII, Yıl: 1940-1942, Cüz 1, İÜ Türkiyat Enstitüsü yayını, İstanbul 1942, s.253-267.

Ateş, Ahmet - Tahsin Yazıcı, Farsça Dilbilgisi, İkinci Basılış, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1973.

Ateş, Ahmed - Abdülvehhâb Tarzî, Farsça Grameri, (Gözden Geçirerek Yeniden Neşreden: Ahmed Ateş), Tercüman Yayınları, İstanbul 1982.

Ateş, Ahmed, "Seci'" İslâm Ansiklopedisi, C.X, MEGSB Yayını, İstanbul 1988.

Ayan, Gönül, Esrâr-nâme, (İnceleme-Metin), Konya 1989.

Ayan, Hüseyin, "Hâmidî-zâde Celîlî", Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl XVII-XXI/1-2 1979-1983, Ankara 1983, s.15-45.

Aynagöz, Pervin, "Bursalı Rahmînin Gül-i Sad-berg'i Üzerine Bir Değerlendirme" Fırat Üniversitesi Dergisi, Sosyal Bilimler, C.3, S.1, Elazığ 1989, s.1-27.

Bakırcıoğlu, Ziya, "Celîlî (Hâmidîzâde)", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.II, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s.31.

Banarlı, Nihad Sami, (Bkz. Gönensay, Hıfzı Tefvik)

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1971.

Beyânî, Tezkire-i Mevlânâ Beyânî Çelebi, Millet Kütüphanesi, Kısım; Tarih, Eski Kayıt No: 757, Mikrofilm Arşivi No: 606.

Bilgegil, Kaya, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, 1 Belâgat, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

Birnbaum, Eleazar, "Turkish Manuscripts Cataloguing Since 1960 And Manuscripts Still Uncatalogued", Journal of the American Oriental Society, 1983-1984, Part 2, New Haven Conn., p.519.

Bombaci, Alessio, Histoire De la Litterature Turque, (Traduite par I.Melikof), Libraire C. Klicksieck, Paris 1968.

Bostānzāde Yahyā, Gül-i Sad-berg, Sül. Ktp. Aya. Bl. nr.3386, nr.3390; Lala İsmail Ef. Bl. nr.368; HSA Ktp. nr.842; Millet Ktp. Edb. nr.360/477.

Burhān-ı Kâtı, C.I, Matbaa-i Āmire, 19 Receb Sene 1287.

Burhān-ı Kâtı, C.II, Matbaa-i Āmire, 15 Şabān-ı Şerīf Sene 1287.

Bursalı Mehmed Tahir, Osmānlı Müellifleri, C.I-III, İstanbul 1333-1342.

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I-III, 1299-1915, Meral Yayınları, İstanbul 1972.

Çağrıcı, Mustafa, "Bostanzāde Yahyā Efendi", TDV İslām Ansiklopedisi, C.VI, İstanbul 1992, s.311-313.

Çanga, Mahmud, Kur'an Kelimelerinin Anahtarı, Timaş Yayınları, İstanbul 1986.

Çatbaş, Hasibe, "Fuzulī'nin Bir Mektubu", DTCF Dergisi, C.VI, Sayı : 3, Ankara 1948.

Çögenli, M.Sadi, (Bkz. Toparlı, Recep)

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat Eski ve Yeni Harflerle, Aydın Kitabevi, Ankara 1984.

Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1983.

Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara 1983.

Diñer, Selāmi, (Bkz. Özümeri, M.Ekrem)

Divān-ı Muhāsebāt Baş Kātibi Mehmed Fuād, (Bkz. Mehmed Fuād)

Ebü'l-Hayr-ı Rumî, Saltuk-nâme I, (Hazırlayan: Dr.Şükrü Halûk Akalın), KTB Yayınları, Ankara 1988.

Edirneli Sehi, Tezkire-i Sehi, Matbaa-i Âmidî 1325, s.109.

El-Hâc Âkif Efendi, Münşeât-ı El-Hâc Âkif Efendi, İstanbul 1262.

Elker, Salâhaddin, Divan Rakamları, 2.Baskı, AKDIYK TTK Yayınları, Ankara 1989.

El-Mucemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî, (Bkz. Wensinck, A.J.)

El-Mucemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, (Bkz. Abdulbâki, Muhammed Fuad)

Ergin, Muharrem, "Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında", TDED, C.IV, Sayı; 1-2, İstanbul 30 Kasım 1950.

Ergin, Muharrem, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, 8.Baskı, İstanbul 1980.

Ergin Muharrem Türk Dil Bilgisi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.

Erişen, Gülgün, "Bursalı Rahmî ve Gül-i Sadberg'i" Türkoloji Dergisi, C.X, S.1, Ankara 1992, s.285-315.

Ersoylu, H. - M.Kutlu - R.Ertem, "Mektup", TDEA Dergâh Yayınları, C.VI, İstanbul 1986.

Ertaylan, İsmail Hikmet, Ahmed Dâ'î Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1952.

Erünsal, E.İsmail, "Türk Edebiyatı Tarihine Kaynak olarak Arşivlerin Değeri" Türkiyat Mecmuası, C.XIX, (213-222), İstanbul 1980.

Erzi, Adnan Sadık, (Bkz. İlaydın, Hikmet)

Es-Seyyid Rıza, (Bkz. Rıza.)

Fâik Reşâd, Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniye, Zarafet Matbaası, İstanbul 1329.

Fāizī, Zübdetü'l-Eş'ār, Süleymāniye Kütüphanesi, Esad Ef. Bl. nr.2726.

Feyzī, Gül-i Sad-berg, Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4345-34 / 4909; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nr.4224/1.

Fīrūzābādī, Mecdüddīn, Kāmūsü'l-Muhīt, (Bkz. Mütercim Asım)

Füzünī, Gül-i Sad-berg, Nuruosmaniye Ktpç nr.4401-6/4965.

Gibb, E.J.W., A History of Ottoman Poetry, Volume II, London 1965.

Gökyay, Orhan Şaik, (Bkz. Mercimek Ahmed).

Gökyay, Orhan Şaik, "Tanzimat Dönemine Değın Mektup" Türk Dili, C.XXX, Sayı 274, Ankara 1 Temmuz 1974, s.17-23.

Gölpınarlı, Abdülbāki, (Bkz. Mevlānā Celāleddīn)

Gönensay, Hıfzı Tefvik - Nihad Sami Banarlı, Başlangıçtan Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi, İkinci Basılış, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942.

Güngör, Şeyma, Fuzulî Hadikatü's-Sü'eda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

İlaydın, Hikmet - Adnan Sadık Erzi, "XVII. Asra Aid Bir Münşeāt Mecmuası", TTK Bülleten, C.XXI, S. 82, Ankara 1957, s.221-252.

Hayri, Numüne-i Muharrerāt, Dersaādet 1316.

İbrahim Alāettin, Meşhur Adamlar, C.III, İstanbul 1933-35.

İnalcık, Halil, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I, 2.Baskı, AKDIYK TTK Yayınları, Ankara 1987.

İpekten, Halūk, Aruz Ölçüsü, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1989.

İpekten, Halūk (M.İsen, R.Toparlı, N.Okçu, T.Karabey ile), Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

İsen, Mustafa, (Bkz.İpekten, Halûk)
İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu,
 C.I, TC MEB Kütüphaneler Kataloqları Yayınlarından, İstanbul
 1947, s.87,88.

İz, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Osman Yalçın
 Matbaası, İstanbul 1964.

Izmirli, İsmail Hakkı, Ma'āni-i Kur'an (Kur'an-ı Kerīm
ve Türkçe Anlamı, Eren Yayınları, İstanbul 1977.

Karabey, Turgut, (Bkz.İpekten, Halûk)

Karabulut, Ali Rıza, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi
Yazma Eserler Kataloğu, Kayseri 1982.

Karahan, Abdülkadir, Fuzūlī'nin Mektupları, İÜEF Türk
 Dili ve Edebiyatı dalı Mezunları Cemiyeti yayımlarından,
 İstanbul 1948.

Karahan, Abdülkadir, "Mesihî", İslām Ansiklopedisi,
 C.VIII, MEB Yayınları, İstanbul 1979.

Karatay, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, Topkapı Sarayı Müzesi
 Yayınları, İstanbul 1961.

Kastamonulu Latîfî, (Bkz. Latîfî)

Kâtip Çelebi, Hacı Halîfe, Keşfü'z-Zünün, C., Maarif
 Matbaası, İstanbul 1941.

Kâtip Çelebi, Hacı Halife, Keşfü'z-Zünün, C.II, Maarif
 Matbaası, İstanbul 1943.

Kazancı, Sadi, (Bkz.M.Ekrem, Üzümeri)

Kemal Edip, "Fuzūli'nin Bilinmeyen Bir Mektubu", TDAY
Belleten, Seri : 3, Sayı : 4-5, Ankara 1945.

Kınalızāde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'ārā, (Eleştir-
 meli baskıya hazırlayan Dr.İbrahim Kutluk), Atatürk Kültür,
 Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I,
 Ankara 1989.

Korkmaz, Zeynep, Şadru'd-din Seyhoğlu Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1973.

Köprülü, M.Fuad, Türk Edebiyatı Tarihi, (Gerekli sadeleştirmeler ve notlar ilâvesiyle yayımlayanlar: Dr.Orhan F.Köprülü - Nermin Pekin), 3.Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1986.

Kur'an Kelimelerinin Anahtarı Mu'cemü'l- Müfehres Tercümesi (Mütercim Mahmud Çanga), Timaş Yayını, İstanbul 1986.

Kut, Günay, Heşt Bihişt, The Tezkire By Sehi Beg, Sources of Oriental Languages and Literatures 5, Harvard University, Harvard 1978.

Kutluk, İbrahim, (Bkz. Kınalızâde Hasan Çelebi).

Latîfî, Tezkire-i Latîfî, İkdâm Matbaası, Dersaâdet 1314.

Levend, Ağâh Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Üçüncü Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

Levend, Ağâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, 2. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

Mahmūd bin Edhem, Gülşen-i İnşā bi't-Türkiyyi fî't-Teressül, Millî Kütüphane Yz,A. 2276.

Maksudoğlu, Mehmet, Arapça Dilbilgisi, A.Ü. İlähiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1969.

Mansuroğlu, Mecdüd, "Celîlî Hâmidî-zâde", İslâm Ansiklopedisi, C.III, M.E.Basımevi, İstanbul 1988, s.66.

Mazıoğlu, Hasibe, (Bkz. Çatbaş, Hasibe)

Mazıoğlu, Hasibe, "Türk Edebiyatı, Eski", Türk Ansiklopedisi, C.XXXII, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 1982, s.80-134.

Mehmed Fuād, Usûl-i Kitâbet-i Resmîyye, İstanbul 1328.

Mehmed Salāhī, Kāmūs-ı Osmānī, Sahib ve nāşiri: Ahmed Muzafferüddīn, İstanbul 1313.

Mehmed Süreyyā, Sicill-i Osmānī, (Tezkire-i Meşāhir-i Osmāniye), C.I-IV, İstanbul 1308-1315.

Mengi, Mine, "Mesīhī'nin Hayatı, Şairliği ve Eserleri", Türkoloji Dergisi, C.VI, S.1, AÜ DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 1974.

Mengi, Mine, "The Fifteenth Century Ottoman Poet Mesīhī and His Works", Erdem, C.II, S.5, Mayıs 1986, AKDİTK Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara 1986.

Mengi, Mine, "İşret-nāme-i Mesīhī Üzerine", Erdem, C.VI, S.17, Mayıs 1990, AKDİTK Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Ankara 1992.

Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Ders Notları I, Ç.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Ders Notları No: 57, Adana 1992.

Menzel, Th., "Mesīhī", Encyclopédie de L'İslām, vol.III, Paris 1936.

Mercimek Ahmed, Kabusname, (Yeniden Gözden Geçiren: Orhan Saik Gökyay), 3.baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

Meredith, G.M. - Owens, Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of Aşık Çelebi, E.J.W. Gibb Memorial New Series XXIV, London 1971.

Mesīhī, Gül-i Sad-berg, Gazi Husrev Begova Biblioteka, nr.4885, Sarayevo/Yugoslavya.

Mesīhī, Gül-i Sad-berg, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdāyī Ef. Yz. nr.1291.

Mesīhī, Gül-i Sad-berg, Süleymaniye Ktp. Esat Ef. nr. 3351.

Mesīhī, Risāle-i Münşeāt-ı Mesīhī, Çorum İl Halk Ktp. nr.2237/1-2.

Mesīhī, Münşeāt-ı Mesīhī, British Museum, Or.11194.

Mevlānā Celāloddīn, Mektuplar, (Türkçeye çeviren ve hazırlayan : Abdülbāki Gölpınarlı), İnkılāp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1963.

Meydan-Larousse, Büyük Lūgat ve Ansiklopedi, "Mesihī (İsa)" mad., C.VIII, İstanbul 1972.

Mīralay Süleymān Bey, (Bkz. Süleymān Bey)

Morina, İrfan, Priştineli Mesihī (hayatı, sanatı ve eserleri), Tan Yayınevi, Priştine 1987.

Muhyī, Gül-i Sad-berg, Beyazıt Kütüphanesi, nr.1233/1; nr.1234.

"Mustafa Ālī (Gelibolulu)", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.VI, Dergāh Yayınları, İstanbul 1986, s.455.

Mutluay, Rauf, 100 Soruda Edebiyat Bilgileri, Gerçek Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul Nisan 1979.

Mülgā Dersim Vilāyeti Mektūbcusu Hayri, (Bkz. Hayri)

Müstakīm-zāde Süleymān Sa'deddīn Efendi, Tuhfe-i Hattatīn, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, Aded: 12, Devlet Matbaası, İstanbul 1928.

Mütercim Āsım, Okyanusü'l-Basīt Fī-Tercümeti'l-Kāmüsi'l-Muhīt, C.I, II, III, Matbaatü'l-Osmāniyye, 1305.

Nev'ī, Gül-i Sad-berg, Nuruosmaniye Kütüphanesi, nr. 4402-10/4966; nr. 4412-48/ 4976.

Nisari, Abdurrahman, Türk ve Batı Edebiyatı, C.I, Örgün Yayınları, Ankara (Tarihsiz).

Okçu, Naci, (Bkz.İpekten Halūk)

Özen, Mine Esiner, Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü, İstanbul 1985.

Özkırımlı, Atilla, "Ālī (Gelibolulu Mustafa)", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, 4.baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.91-92.

Özkırımlı, Atilla, "Celilī, (Hamidizāde)", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.I, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s.272.

Özkırımlı, Atilla, "Rahmî (Bursalı)" mad., Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C.4, Cem Yayınevi, İstanbul 1987.

Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 6. Basım, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1979.

Öztürk, Mürsel, Farsça Dilbilgisi, Ankara 1988.

Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.I-III, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, C.I,II, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

"Rahmî", Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Sögüt Yayınları, C.3, İstanbul 1986.

"Rahmî (Nakkaş Bâlîoğlu)" mad., Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990.

Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi, (Ansiklopedik Sözlük), "Mesihî" mad., C.IV, İskit Yayını, İstanbul 1947-1949.

Rıza, Tezkire-i Rıza, (Tâbi ve nâşiri : Ahmed Cevdet), Dersaadet İkdâm Matbaası 1316.

Riyâzî, Riyâzü's-Su'arâ, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bl., nr.314; Esad Ef. Bl., nr.3871.

Sadettin Nüzhet, Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Nümuneleri, İstanbul 1931.

Sarı, Mevlüt, El-Mevârid Arapça-Türkçe Lügat, Bahar Yayınları, İstanbul 1982.

Sehi Bey, (Bkz.Edirneli Sehi)

Serin, Muhiddin, Hat San'atımız, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1982.

Sertoğlu, Miçhat, Osmanlı Tarih Lügatı, İkinci Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.

Sırrı Paşa, Mektübât- Sırrı Paşa, İstanbul 1303.

Sinan Paşa, Tazarru'nâme, (Hazırlayan: Mertol Tulum), Birinci Basılış, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul 1971.

Steingass, F., A Comprehensive Persian - English Dictionary, Fifth Impression, Routledge & Kegan Paul Limited, London 1963.

Süleymān Bey, Mebāniyü'l-İnşā, C.I, 9 Ramzān 1291; C.II, 13 Ramazān 1289.

Süleymān Fāik, Mektübāt-ı Mektübī, Kastamonu 1314.

Süssheim, K., "Ālī (1541-1600)", İslām Ansiklopedisi, ME G.S.B Yayınları, İstanbul (Tarihsiz), s.304-306.

Sahiner, Necmeddin, Edebī San'atlar, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1975.

Sakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, C.I-V, (Neşre Hazırlayan: Doç.Dr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

Şemseddin Sāmī, Kāmüsü'l-a'lām, C.VI, İstanbul 1316.

Seşen, Ramazan, "Türkiye Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Nādir Türkçe Yazmalar", İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, Sene: 1978, İstanbul 1978, s.373-404.

Seyh Mahmūd bin Edhem, Bkz. Mahmūd bin Edhem.

S. Sāmī, Kāmüs-ı Türkī, C.I, İkdām Matbaası, Dersaādet 1317.

S. Sāmī, Kāmüs-ı Türkī, C.II, İkdām Matbaası, Dersaādet 1318.

Sükün, Ziya, Gencīne-i Güftār Ferheng-i Ziyā, Farsça-Türkçe Lügat, M.E.B. Devlet Kitapları, C.I-III, İstanbul 1984.

Tahirü'l-Mevlevī, Edebiyat Lügati, (Neşre hazırlayan : Kemāl Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.

Tansel, Fevziye Abdullah, "Türk Edebiyatında Mektup", Tercüme, C.XVI, Sayı: 77-80, Ankara 1964, s.387-413.

Tarzī, Abdülvehhāb, (Bkz. Ateş, Ahmed)

Tekin, Şinasi, Menāhicü'l-İnşā The Earliest Ottoman Chancery Manual by Yahyā bin Meḥmed el-Kātib from the 15th Century, Community Art Workshop, Roxbury, Mass. 1971.

Timurtaş, Faruk K., Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük), İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.

Timurtaş, Faruk K., Osmanlı Türkçesi Grameri, 5.Baskı, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985.

Tolasa, Harun, "Divan Nesri", TDEA, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s.340-344.

Tolasa, Harun, Sehî, Latîfî, Aşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16.Y.Y.'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Bornova-İzmir 1983.

Topaloğlu, Ahmet, Muhammed Bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi, C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

Toparlı, Recep, (Bkz.İpökten, Halûk)

Toparlı, Recep - M.Sadi Çöğenli, Osmanlıcada Kullanılan Arapça ve Farsça Edat Zarf Deyim ve Terkipler, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1990.

Toparlı, Recep, İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin, AKDTYK TDK Yayınları, Ankara 1992.

Tulum, A. Mertol, (Bkz. Sinan Paşa).

Tulum, A. Mertol, (Bkz. Tursun Bey).

İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1977.

Tulum, Mertol, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", Türk Dünyası Araştırmaları (Faruk K. Timurtaş'a Armağan), İstanbul 1983, s.1-8.

Tuncel, Bedrettin, "Mektup Türü Üzerine", Tercüme, C.XVI, Sayı: 77-80, Ankara 1964, s.I-X.

Tursun Bey, Tārīh-i Ebü'l-Feth, (Hazırlayan: A.Mertol Tulum), İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1977.

Türk Ansiklopedisi, "Mesîhî" mad., C.XXIV, M.E. Basımevi, Ankara 1976.

Unat, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, 6.Baskı, AKDTYK TTK Yayınları, Ankara 1988.

Uraz, Murad, Türk Edip ve Şairleri, C.II, Tefeyyüz Kitabevi, Numune Matbaası, İstanbul 1939.

Uzun, Mustafa, Ney-nâme, Tenkidli Basım, İstanbul 1990.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.II, 2. Baskı, TTK Yayınlarından, Ankara 1964.

Ünver, İsmail, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", Türk Dili, C. 1993/II, Sayı: 500, Ankara 1993, s.118-126.

Üzümeri, M.Ekrem-Selâmi Dinçer-Sadi Kazancı, Türkiye Ansiklopedisi, C.IV, "Mesihî" mad.,Ankara 1957.

Wehr, Hans, Arabic-Enlish Dictionary, (Edited by J. Milton Cowan), Spoken Language Services Inc., Ithaca, New York 1976.

Wellek, Rene - Austin Warren, Edebiyat Biliminin Temelleri, (Çeviren: Prof.Dr.Ahmet Edip Uysal), KTB Yayınları, Ankara 1983.

Wensinck, A.J. (Avec le concours de nombreux orientalistes), Concordance de la Tradition Musulmane, Tome I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1988.

Yavuz, A.Fikri, Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli Âlisi, Sönmez Yayınları, İstanbul.

Yavuz, Kemâl, "XIII-XVI.Asır Dil Yادigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", Türk Dünyası Araştırmaları (Faruk K. Timurtas'a Armağan), İstanbul 1983, s.9-57.

Yavuz, Orhan, Tezkiretül-Evliyâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

Yazıcı, Tahsin, (Bkz. Ateş, Ahmet -)

Yüce, Nuri, Mukaddimetül-Edeb H^vârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuher Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin İndeks, AKDITYK TDK Yayınları, Ankara 1988.

M E T İ N

S 1-b
H 1-b
G 1-b
Ç 1-b

(1) Gül-i Şad-Berg-i Mevlânâ Mesîhî
Kim oldur bülbül-i şî'rüg faşîhî

1

FETHİYYE-İ MÜLK-İ MIŞR

(2) Bi'smi'llâhi'r-rahmani'r-rahim ve'l-
hamdü' li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtü 'alâ
Muhammedin ve âlihi ve şahbihi ecma'în. ¹

(3) Ba'de vaz'i cebheti'l-'ubüdiyyet 'alâ
arzi't- tezellül ve'd- darâ'at ve eşeri şafhati'r-
rıkkiyyet ve't- tã'at 'ale's- (4)süddeti's-
sedîdeti's- seniyye ve'l- 'atebeti'l- 'aliyye 'ale'l-
'âdeti'l- me'lûfe ve'l- kaziiyyeti'l- ma'rûfe (5)
huddâm-ı mevkıfû'l- muqaddesî ve nüvvâb-ı meclisül-
akdesî oldur ki mübeşşir-i beşâ'ir-i 'âlem-i gayb ber-
tarz-ı zâlik (6) ü'l- Kitâb-ı lâ-reyb sevâmi'-i
sükkân-ı sâye-i ma'dilete nidâ-yı incâz-ı va'd-ı

1 Bi'smi'llâhi'r-rahmani'r-rahim +Ç / Kim oldur
bülbül-i şî'rüg faşîhî : -H, -G -Ç / Fethiyye-i Mülk-i
Mişr : -S, -G, -Ç 2 Bi'smi'llâhi'r-rahmani'r-rahim
ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtü 'alâ
Muhammedin ve âlihi ve şahbihi ecma'în : -H, -G -Ç 3
'alâ arzi't- tezellül : -H, -G -Ç 4 'ale'l- 'âdeti'l
: 'alâ 'âdeti'l H, G, Ç 5 muqaddesî : muqaddes H, G,
Ç / nüvvâb : sevâb H / akdesî : akdes H, G -Ç 6
sevâmi' : şavâmi' S / sâye-i : -G

1 Hz. Muhammed, ümmeti ve sahabelerinin
cümlesine du'â, 'âlemlerin sahibi Allâh'a hamd ve
Rahman ve Rahim olan Allâh'ın adıyla.

"seyaglibüne"² ve 'āhd-ı "fe'asa'llāhü en yetiye (7) bi'l-fethi"³ yetiştirüp hikāyet-i hazā te'vil-i rü'yāyı min kabl bi-"naşrün min Allāhi ve fetḥun karīb"⁴ eyledi. Ya'ni ol (8) ārāzī-i muḳaddose-i nebiyān mezālīm-i Çerākese-i buğāt ve mevādd-ı maḥā'if-i Ferā'ine-i tuğāt bi'l- külliye istişāl (9) kılınup arz-ı Mısr kesā'irü'l- memāliki'l- maḥrūsati'l- mer'iyyeti Hazret-i Sıddīk mişāl "'alā nebiyyinā ve 'aleyhi's- şalāti'llāh (10) i'l-müte'āl "⁵ ḥizāne-i kıst-ı Muḥammedī ve zaḥā'ir-i 'adl-i Ahmedī birle müreffeh ü muğtenem kılınup bi-tetmīm "innā ce'alnāke (11) ḥalīfeten fī'l-arḍi"⁶ vāki' olms. "El-ḥamdü'lli'llāhi'l-lezi"⁷ " biyedihī melekütü

7 min Allāhi : Allāhi H, Ç / bi "naşrün : naşrün S, H, Ç 8 nebiyān : nebiyānī H, G, Ç / Çerākese : Çerāke G / istişāl : istibşāl Ç 9 'alā nebiyyinā : ve -H, -G, -Ç / 'aleyhi's-şalāti'llāhi'l-müte'āl : 'aleyhi şalāti'llāhi'l-müte'āl S, 'aleyhi's-şalāti'l- müte'āl H, 'aleyhi's- şalavāti'l- müte'āl Ç 10 bi-tetmīm : tetmīm H, G 11 ḥalīfeten fī'l-arḍi : fī'l-arḍi ḥalīfeten H, G, Ç

² Qur'ān, Sūre XXX, Er-Rūm, āyet 3. " Halbuki onlar yenildikten sonra birkaç yıl içinde yeneceklerdir."

³ Kur'an, Sūre V, El-Ma'ide, āyet 52. " olabilir ki Allāh fetih verir "

⁴ Kur'an, Sūre LXI, Es-Saf, āyet 13. "Allāh tarafından yardım ve yakın zamanda da bir fetih ve muzafferiyettir."

⁵ Yüce Allāh'ın rahmeti onun ve peygamberin üzerine olsun.

⁶ Qur'ān, Sūre XXXVIII, Şād , āyet 26. "...Biz seni yeryüzüne halife yaptık."

⁷ Allāha hamd olsun.

küllî şey'in"⁸ fe "**yüti'l-mülki**"⁹ li "**men yeşâ**"¹⁰
 mübârek olup (12) hemîşe râyât-ı hümâyün-ı
 G 2-a gîti-sitâni / ve âyât-ı meymün-ı cihân-bâni vü
 şeh-r-yâri 'arşa-i hafıqaynda manşüb (13) ve şafha-i
 maşriqaynda mektüb ola. " Âmin yâ Rabbe'l- 'âlemîn ve
 bi-hürmeti Seyyidü'l- mürselîn."¹¹ Çün bu 'abd-ı
 muhliş (14) ü dâ'î Mesîhî-i mütebaşşışa bu âsâyiş-i
 istibşâr u âlâyiş-i istisrârı i'lâm ber-mücib-i "**emmâ**
bi-ni'meti Rabbike (15) fehaddis "¹² ve muktezâ-yı
 "**yuhubbi inne yerâ eserü'n- ni'meti 'abdehu**"¹³ farz
 olduğı ciholden vesika-i niyâz u 'ubüdiyyet (16) ve *
 şahife-i i'zâz u rikkiyyet südde-i bâr-gâh-ı felek-
 miqdâra ve hademo-i der-gâh-ı melek- iktidâra irsâl

12 şeh-r-yâri : şeh-r-yâr H, G, Ç 14 mütebaşşışa
 : mütebaşşış H, G, Ç / istibşâr : istibşâr S /
 istisrârı : istisrâr H, G, Ç / ber-mücib : be-mücib H,
 G 16 hademe-i : cedeme-i G

⁸ Kur 'ân, Sûre XXXVI, Yâsîn, âyet 83. " ..her
 bir şeyin mutlak surette mâlikiyeti elinde
 bulunduran..."

Kur 'ân, Sûre XXIII, El-Mü'minün, âyet 88. " De
 ki her şeye tastamam mâlik olmak kimin elindedir? Ki
 O, aman verir, kendisine ise aman verilmez,
 Biliyorsanız cevap verin."

^{9,10} Kur 'ân, Sûre II, El-Bakara, âyet 247.
 "Allâh mülkü dilediğine verir."

¹¹ Ey âlemlerin sahibi (Allâhım), peygamberlerin
 efendisi (Hz. Muhammed) hürmetine duâmızı kabul eyle.

¹² Kur 'ân, Sûre XCIII, Ed-Duhâ, âyet 11. " ..fakat
 Rabbinin ni'metini gizlemeyip haber ver, halka bildir."

¹³ Hadis, "O, nimetinin eserini kulunun üzerinde
 görmeyi sever."

* Buradan başlayarak S 2-b varağı 8. satıra
 kadar olan kısım Ç nüshasında bulunmamaktadır.

olındı. (17) Mutazarrı'dur ki sem'-i iltifâtları ile müşerref ola.

Bâki.

H 2-a

Çün ğaraż temhîd-i / bünyân-ı du'â ve teşyîd-i (18) erkân-ı senâdur. Bu miqdâr ile iktifâ olındı.

Afitâb-ı ma'delet ber-memâlik-i rub'-ı meskûn tâbân (19) u dıraşsân bād bi-Rabbi'l- 'ibād ilâ yevmi't- tenâdd.¹⁴

Efkarü'l-'ibād Mesîhî-i dervîş-nihād.

2

Sefkat-nâme ki meşâyihden veyâ şulehâdan ğarazsuz ola.

(20) Envâ'-ı niyâz-mendî vü şikesteĝî ve eşnâf-ı ârzû-mendî vü dil-bestegî birle ithâf u ihdâ (21) olınduĝdan soĝra ma'rûz-ı zamîr-i münîr-i ħurşîd-naẓîr oldur ki her ne deĝlü erbâb-ı fakruĝ ibrâm u

S 2-a

iclâli / (1) ve aşhâb-ı züll ü ħanâ'atüĝ ilħâĝ u imlâli a'yân-ı 'izzet öĝinde maĝbûl ve erkân-ı devlet

G 2-b

yanında (2) icâbete mevşûl deĝüldür. Yine anlar ol / âsitâne-i kerem- âşiyândan istida'larını ve ol südde-i sa'âdet- (3) nişândan teĝazâlarını kesmezler.

19 Efkarü'l-'ibād : Ez'âfû'l-'ibād G / Sefkat- nâme ki meşâyihden veyâ şulehâdan ğarazsuz ola : Sefâ'at- nâme S, diger G 21 ibrâm : u -S, -H 1 züll : ü -G / ilħâĝ : u -H 2 icâbete : icâbet H / kerem- âşiyândan : kerem- âşiyânenen S

¹⁴ Kulların sahibi (Allâh) hakkı için, senin adâletinin güneşi, dünya memleketleri üstünde kıyâmet gününe dek parlasın.

Hemīşe sa'ādet-i siyādet ebedī bād ve 'izzet-i
sevket sermedī bād (14) bi-Rabbi'l- 'ibād.¹⁶

Bende-i bī-riyā Mesīhī-i hoş-edā.

3

**Şefkat-nāme ki 'ulūm-ı sūverī vü haqīkī ile
mücellā olan aşhāb-ı faqīr erbāb-ı fazldan kimesnelere
yazalar.**

(15) Her dem ol āsitāne-i sa'ādet-āşiyāne ve
südde-i siyādet-nişānenüñ hādīmān-ı şeref- intisābına
(16) ve mülāzımān-ı kadr- iktisābına envā'-ı
niyāz-mendī birle ma'rūz olındukdan sonra inhā-yı
faqīr ü inbā-yı (17) haqīr oldur ki melce'-i Edrine-i
pür-muḥassene dā'īlerinden hıdmet-i ed'ıye-i devlet-i
rüz-efzūn sā'īlerinden (18) faḫrū'l- fuḫarā vü
zuḫru'l- fuḫalā Mevlānā Mu'ammāyī du'ācıñuz me'āşir-i
'ilm-i zāhirī vü bāṭınī ile mevşūf (19) ve se'ā'ir-i
faḫr-ı şuverī vü mānevī birle ma'rūfdur. Güşe-i
ferāğatda tūşe-i kanā'at ihtiyār (20) idüp ve zāviye-i
'uzletde envā'-ı mücāhede vü riyāzet ile işṭibār

13 ebedī : bād -G / 'izzet : ü +G / sermedī :
bād -H 14 Bende-i bī-riyā Mesīhī-i hoş-edā :
Türābū'l- ḫadem Mesīhīyü'l- 'adem G, -S / Şefkat- nāme
ki 'ulūm-ı sūverī vü haqīkī ile mücellā olan aşhāb-ı
faqīr erbāb-ı fazldan kimesnelere yazalar : Şefā'at-ı
cihet S, Diğer G 18 faḫrū'l- fuḫarā : efḫarū'l-
fuḫarā G 20 mücāhede vü: -S, -G

¹⁶ Kulların sahibi (Allāh) hakkı için,
senin efendiliğinin sa'ādeti sonsuz olsun ve senin
büyüklüğünün izzeti sürekli olsun.

- idenlerdendir . Müddet-i medīd ü ezmine-i (21) ba'iddür
 ki kut-ı lā-yemūtına bā'is sedd-i ramak-ı cān-ı
 S 2-b fertūtına mūriş olan elindeki fülān zāviyenüğ / (1)
 meşihatı ciheti bī-cihet alınup āḫire şadaka olınup
 şıfrü'l- yed kalmışdur . Hemān tevekkül-i tām u
 G 3-b tevessül-i Rabbü'l-enām (2) / eyleyüp miḫnet-i faqr u
 fāka ile ve şiddet-i pīrī vü 'adem-tāka ile rüzgār
 geçürür .

Mışra° 17

Fā 'i lā tün / Fā 'i lā tün / Fā 'i lā tün / Fā 'i lün

Ṭa'n-ı a'dā bir yaḡa cevr-i eḫibbā bir yaḡa

(3) Müşārü'n- ileyh her vech ile lā'ik-i 'ināyet
 ü himmet ve müstaḫikḫ-i re'fet ü şefkatdur .

Bāki .

Şems-i sa'adet ez-burc-ı 'ināyet (4) ü himmet

21 kut-ı lā-yemūtına : kut-ı lā-yemūt S, H / ve
 : +S 1 āḫire : āḫir H 2 faqr u : -G / pīrī vü :
 şabr u S / 'adem-tāka ile : 'adem-tākat ile H / bir
 yaḡa cevr-i : bir yaḡadur u S 3 ve müstaḫikḫ-ı
 re'fet ü şefkatdur . : -H / Bāki : -H / Hemīşe : -S, -H
 / şems-i : -H, -G / sa'adet ez-burc-ı 'ināyet : -H 4
 ü himmet : -H /

¹⁷ Metinde **Mışra°** sözcüğü yerine yalnızca ' [ع] harfi bulunmaktadır .

H 3-a her nefes t̄ali' ü lāmi' bād bi-Rabbi'l- 'ibād.¹⁸
El-fakīr Melīhīyü' / ş-şehīr be-Mesīhī

4

Şevk-nāmedür ki dost dosta yaza.

(Elk̄āb) (5) İlā Cenābi'l- āhi'l- e'āzzi'l- ekrem
maḳbūlü'l- ḥaşā'il maḥmūdū's- şemā'il. A'lā'llāhu
şe'nehu ve şānehu 'ammā şānehu.¹⁹ (6) Şāḥa'if-i
da'vāt icābet-i beyyināt irsāl u iblāğ kılınduktan
şoḡra i'lām olunur ki ber-mūcib-i luṭf-ı 'amīm (7) ü
şān-ı kerīm bu muḥibb-i ḳadīm ü muḥliş-i ḥamīmüḡ
aḥvālinden istikşāf olunur ise **bi-ḥamdi'llāh ve'l-**
Ç 2-a **minneti**²⁰ yūmn-i himmetüḡüz (8) birle / ḥāliyā sāḥa-i
şihḥatde ve ḥuzūr u rāḥatda ve künc-i ferāḡatda ḥayr
du'āḡuza mülāzemetde ve zāviye-i (9) ḥayretde
iştiyāk-ı telāk-ı nihāyetde ve bādiye-i fūrḳatde
ḥasret- nirān-ı iḥtirāk-ı ḡāyetde biline.

Şevk-nāmedür ki dost dosta yaza. : Maḥabbet-
nāme-i yārān. S, Dīḡer G / 5 maḥmūdū's- şemā'il :
maḥmūdū's- şiyem S, G 6 kılınduktan şoḡra :
ḳılmaḡdan şoḡra G 7 ḥamīmüḡ aḥvālinden : ḥamīm
aḥvālinden H / yūmn : 'ayn H 8 sāḥa-i şihḥatde : ve
-S, -G 9 mışra' : ' G, -H

¹⁸ Kulların sahibi (Allāh) ḥaḡḡı için, senin
sa'adetinin güneşi her an ilgi ve baḡış burcundan
ışıldasın ve parlāsın.

¹⁹ Allāh onun şānını yüceltsin ve onu
kötülüklerden korusun.

²⁰ Allāh'a şükr ve ḥamd olsun.

Mışra'

Me fā 'ī lün/Me fā 'ī lün/Me fā 'ī lün/Me fā 'ī lün

(10) Be-şad tūmār u şad defter ne-şāyed şerḥ-i müstākī ²¹

G 4-a Çün miḥnet-i temādī-i eyyām-ı firāk ve şiddet-i tevālī-i ālām-ı (11) iştıyāk imdād-ı kāgād u / midād ve edevāt-ı kalem u devāt ile dā'ire-i taḥrīrden ve zābıta-i taşvīrden (12) bīründür. Huzūr-ı şerīfde keşret-i güftār ile taşdı' ve kırtās u mürekkeb-i müşg-fām u tūmār ile tazıyī' (13) ne lāzım.

Hemīşe zıll-ı fezā'ıl-i ān zāt-ı ḥuceste- şıfāt ber-mefāriḳ-ı efāzıl-ı kā'ināt memdūd-ı nā-maḥdūd bād (14) bi-Rabbi'l- 'ibād. ²²

Efkarü'n-nās Mesīhī-i pür-sipās.

10 ne-şāyed : ne-günced G 11 imdād-ı : imdād u G 12 müşg-fām : müşg-nāme G, Ç 13 Hemīşe : -H, -G -Ç / memdūd-ı : memdūd u G 14 bi-Rabbi'l- 'bād : -H, -Ç/

²¹ Yüz defterle ve yüz kağıt tomarıyla sevgi ve özlemi anlatıp açıklamak mümkün değildir.

²² Kulların sahibi (Allāh) hakkı için, o uğurlu zatın erdemlerinin gölgesi, daima, kâinatın en erdemlilerinin başı üstünde sınırsız uzasın.

Şevk-nâmedür ki ednâdan a'lâya yazıla.

(15) Envâf-ı durer-i ğurer-i sa'âdet-i Rabbâniyye ve eşnâf-ı cevâhir-i zevâhir-i 'inâyet-i Sübhâniyye ki hazâ'in-i defâ'in-i Hâlık-ı (16) bî-çûnda maḥzûn u meknûndur. Hemîşe nişâr-ı zât-ı mekremet- şifât ve İşâr-ı hazret-i maḥmidet-simât (17) olup **bi-Rabbî'l- 'ulâ ve Hâlıkü's- semâ**²³ gül-deste vü zîver-beste-i ed'îye-i fâ'iḥa vü reyâhîn-i rengîn-fâ'iḥa (18) ve eşniye-i müşgîn-râ'iḥa ki gülistân-ı ihlâş-ı tavîyyet ve büstân-ı ihtisâs-ı H 3-b ḥidmet içre zülâl-i selsâl-ı (19) şıdk u şafâ birle / reng u bü ve neşv ü nemâ ḥâşıl itmîşdür. Buḥûr-ı meclis-i hużûr-ı pür-ḥubûr lâzımü's-sürûr (20) kılındukdan sonra, ma'rûz-ı zerre-i ḥak-sâr u bende-i bî-miḥdâr oldur ki eger bu ğarîḳ-ı lücce-i iştîyâḳ-ı bî-nâm (21) u nişândan istinkâf itmeyüp istikşâf-ı aḥvâl-i pür-melâl ve iştîyâḳ-ı mâ fî'l-bâl olunur ise S 3-a / (1) iltikâ-yı likâ-yı cemâl-i zekâ- lema'âna

Şevk- nâmedür ki ednâdan a'lâya yazıla. :
Maḥabbet- nâme S, diger G 16 maḥmidet-simât :
maḥmidet-âyât S, maḥmidet -Ç, -G 17 ed'îye-i fâ'iḥa
: ed'îye-i fâ'iḥ H, G, Ç / vü : -S / reyâhîn-i : -G /
rengîn-fâ'iḥa : rengîn H, G, Ç 18 ve : -H, -G /
müşgîn-râ'iḥa : müşgîn-râ'iḥ Ç, müşgîn-revâ'iḥ H,
müşg-râ'iḥ G 21 iştîyâḳ-ı : istintâḳ-ı H 1
istikâ-yı : istiskâ-yı S, G / ârzü-mendî : vü -H

²³ Göklerin yaratıcısı ve yücelikler sahibi
(Allâh) hakkı için.

- G 4-b / ve istikā-yı sikkā-yı kemāl-i deryā-feyzāna olan ārzū- mendī vü dil-bestegī (2) ve niyāz-mendī vü şikestegī ol derece dükeldür ki debīrān-ı çarḥ-ı buḳalemün u kātībān-ı **kün fe-yekün** ²⁴ andan (3)
- Ç 2-b zerre-i beyāna zebān-ı feh̄m irişdüre. Her zemān / Ḥāzret-i Melik-i 'allām-ı Vāhibü'l-merām der-gāhına (4) dest-i du'ā merfū' ve dīde-i beḳā meftūhdur ki ber-vech-i ecmeḷ ü neh̄c-i ekmeḷ 'arūs-ı ferḥünde-fāl - (5) u ḥurrem-i cemāl-i bā-kemāl 'arż eyleye. A'nī istişḥāb-ı cenāb-ı 'izzet- fezā ve ḳurbet-i ḥidmet-i nüzhet- nemā ki (6) ehem̄m-i me'ārib-i cānī ve etemm-i meṭālib-i zindegānīdür. **'An ḳarīb bi-luṭfi'l-Mucīb** ²⁵ müyesser ü muḳadder ola.

(7) El-müfteḳır ilā Allāh Mesīḥī-i ḥādimü'l-fuḳarā-yı 'abdu'llāh.

1 istikā-yı : istiskā-yı S, G / ārzū-mendī : vü -H 2 dükeldür ki : degüldür ki H 3 beyāna : beyānına H, G, Ç / Ḥāzret-i Melik-i 'allām : Ḥāzretü'l-Meliki'l- 'allām G 4 dīde-i recā : dīde-i beḳā S 5 cenāb-ı : cemāl-i S 6 bi-luṭfi'l- mucīb : bi-luṭfihi'l- mucīb G 7 ḥādimü'l- fuḳarā : ḥādimü'l-faḳīr G /

²⁴ 1. Allāh'ın kün demesiyle varlıkların meydana gelmesi. 2. Olan oldu. 3. Kur'ān Sūre II, El-Bakara, āyet 117 / Sūre III, Āli İmrān, āyet 47, 59 / Sūre VI, El-En'ām, āyet 73, Sūre XVI, En-Nahl, āyet 40, Sūre 19, Meryem, āyet 30, Sūre 36, Yāsīn, āyet 82, Sūre 40, El-Mü'min- (Gāfir), āyet 68,

²⁵ Yakın zamanda, Allāh'ın lutfuyla.

Defter-dârdan küttâb idrâr ve sâlyâne-i Sultânî taleb itmektedir.

- (8) Hâk-i pâyi kîmyâ-mişâl ki tütüyâ-yı 'uyûn-ı erbâb-ı kalem ve kuhl-i ibşâr-ı aşhâb-ı raqamdur. Mestür olmaya ki bundan (9) esbak ezmine-i mâziyye vü evâne-i hâliyyeden küttâb bendeleriñüz ki **min kadîmi'z- zemân ilâ hazâ'l-ân** ²⁶ (10) devlet-
 h^Vâh-ı bî-iştibâhlarıñuzdur. 'Avâtıf-ı Sultâniyye vü 'avârif-i Hâkâniyyeden sâl-be-sâl in'âm u ihsân (11)
 G 5-a olınan şemme-i 'inâyet ü zerre-i bî-gâyet / şimdiki
 hâlde zemânı irişüp belki **bi-ħasbî'l-'âde** ²⁷ mütecâviz
 H 4-a (12) olduğına / 'ilm-i şerîfünüz dağı muhîṭ olup ve
 anda hâk-i pây-ı sa'âdet- ayātuñuza mübâşeret ü
 mülâzemet (13) hîdmet iden du'â- güylarıñuza dağı işâl
 olınmayup hâliyâ Cenâb-ı 'izzet- me'âbdan tevaḳku' u
 tazarru' (14) olunur ki bu zâviye-i źucret u peygüle-i

Defter-dârdan küttâb idrâr ve sâlyâne-i Sultânî taleb itmektedir : Diğer +Ç, Defter-dârlardan idrâr ve sâlyâne-i Sultânî talebindedür S, Der-nifâsî-i vefâ-yı sâlyâne ve idrâr ve sâ'ir vezâ'if H / 8 mişâl ki : mişâle ki S, G / 'uyûn-ı erbâb-ı : erbâb-ı 'uyûn-ı -Ç, mestür : fütür H, G, Ç 9 evâne-i hâliyyeden : evân-ı hâliyede S 10 'avârif-i : 'avâdif-i G 12 mübâşeret ve : -H, 13 'izzet-me'âbdan : cennet-me'âbdan S, G 14 olunur ki : oldur ki H / zâviye-i : dâriye-i H / źucret ü : źucretde ve G

²⁶ Eski zamandan şu ana dek.

²⁷ Âdet olduğı üzere.

hicretde rüz u şeb du'ā-güyuguz olan bendelere dağı
ihsān (15) olunması bābında elṭāf-ı şāmil-i kaffe-i
benī Ādem ve a'ṭāf-ı vāşıl-ı 'āmmē-i 'ālem / ²⁸ dirîğ
buyurılmayup (16) himmet ü 'ināyet olına.

Bāki.

Sürādikāt-ı 'izzet ü haşmet serā- perde-i devlet
ü rif'āt müstaḥkem bād (17) bi'n- nebiyi' llezī hüve
rahmeten li'l-'ibād. ²⁹

Bende-i devlet- ḥ^Vāh Mesīḥī-i 'abdī-i istibāh.

7

Der-tehniyet-i kudüm-i Hicāz ve sefer-i Hicāz.

(18) Envā'-ı dürer-i gurer-i 'ināyāt-ı
Rabbāniyye ve ecnās-ı cevāhir-i zevāhir-i Sübhāniyye
ki maḥzūn-ı ḥazā'in-i Ḥālikü'l- kevineyn (19) ve
meknūn-ı ma'ādin-i Rāzikü's- şakaleyndür. Hemîşe İṣār-ı
zāt-ı muṭahhar ma'ālī-nişāb ve nişār-ı şıfāt-ı (20)

15 şāmil-i : şāmile ve H 17 Der-tehniyet-i
kudüm-i Hicāz ve sefer-i Hicāz : Tehniye-i kudüm
ez-Hicāz S, Tehniyet-i kudüm-i Hicāz Ç 18 Sübhāniyye
: ki -H, -Ç 19 şıfāt-ı : -H

²⁸ G nüshasında , S 3-a varağı 15. satırda "
dirîğ buyurılmayup " sözcüklerinden başlayarak S 4-a
varağı 17. satırda " maṭla'-ı envār-ı ma'ārif-i kesbī
" sözcüklerine kadar olan kısım eksiktir.

²⁹ O kullara rahmet olan Hz. Peygamber hakkı
için, yüceliğinin ve devletinin çadırı, büyüklüğünün
ve izzetinin otağı sağlam olsun.

- Ç 3-a müzekkâ e'ālī-erbāb bād bi-Rabbi'l-'ibād.³⁰ / Ulūf-ı da'vāt-ı icābet-i beyyināt ve şunūf-ı taḥiyyāt-ı (21) sāmī- derecāt ki vird-i zümre-i muḳarrebe-i melā'ik ve zikr-i ervāḥ-ı muḳaddese-i müteke'yyīn-i 'ale'l-erā'ikdür. / (1) Revāḥil-i ervāḥ-ı şerīfetü'r-rubā' ve kavādīm-i evvelī-i ecniḥa-i müşennā ve selās u rubā' birle mutḥef ü mühdā (2) kılmāḳdan şonra ümīddür ki meḥebb-i vuşūlde hem-dem ḳabūl ola. Ba'dehu 'arṣa-i bende-i pür- iştıyāḳ be-'arṣa-i (3) zekā-yı işrāḳ budur ki 'ināyet-i Sübhānī ḳarīn ve hidāyet-i Raḥmānī rehīn olup ḫāliyā Hicāz seferinden (4) vürūd-ı ḳudūm-ı meymūn ve vuşūl-ı zāt-ı hümāyūn ḫaberleri vārid ü nāzil olıcaḳ [**ya'lemu'llāhu**³¹ ve **kefā biḫi şehiden**³²] ³³ (5) ki cevāzib-i ifrāḥ u meserret ve cevālib-i irtiyāḥ u behcetdür. Ber-vech ile isti'lā vü isti'lā buldı ki zebān-ı ḫāme-i (6) ta'dīd i'dādında ḳāşır / ve beyān-ı nāme-i tefrīd efrādında 'āciz ü fātirdür.

2 Ba'dehu : Ba'de-mā H, Ç 3 ḳarīn : ve -S / rehīn : rehn H 5 ifrāḥ : u -H, -Ç irtitāḥ : irtiyā' H / irtiyāḥ : u -H, -Ç / behcetdür. : behcet H, Ç / ber-vech ile : pür-vech ile S 8 Diğer ḳudūm-i sefer-i Hicāz : Tehniye-i ḳudūm-i Hicāz S

³⁰ Kulların sahibi (Allāh) hakkı için, daima temiz zātının ihsanı derecelerin en yükseği ve paklanmış sıfatının bahşisi efendilerin büyüklüğü olsun.

³¹ Kur'ān, Sūre III, El-Bakara, āyet 140. " Allāh'ın bilmesi " .

³² Kur'ān, Sūre XLVI, El-Ahkāf, āyet 8, " O'nun sizinle benim aramızda hakkıyla şahit olması elverir."

³³ Allāh bilir ve şahit olarak o yeter.

Hemîşe vâridât-ı mevârid-i ikbâl (7) ve vürüdât-ı menâzil-i iclâl ez-ğudüm-i hümâyün ber-mükinât mübârek ü meymün ola, Âmin yâ Mu'în (8) ve yâ Hayre'n- nâşirîn. ³⁴

Türâb-ı aqdamü'l-mesâkin Mesîhî-i miskîn.

8

DİĞER ĞUDÜM-İ SEFER-İ HİCÂZ.

(9) Ba'de irsâli letâ'ifi's-senâyâ bâ-ğâfile-i ihlâş ve ğabbe İşâli 'avâtıfı't- tahâyâ bâ-râhile-i ihtisâş (10) be-Cenâb-ı ân eşref-i erbâbü'l-meveddet ve ekrem-i aşhâbü'l- fütüvvet müsâfir-i tarîğ-i Beledü'l- ğarâm ve mülâbis-i libâsü'l- ihrâm (11) dâğil-i Bâb-ı ğarem ve vâşıl-ı mağâm-ı muğterem zâ'ir-i Beytu'llâhi'l- 'azîm tã'if-i Ka'be min verâ'i'l-Ħağîm (12) lâmis-i Ħacer-i Esved ve meşâhir-i nûr-ı ravza-i Muhammed "Aleyhi's- selâm" ³⁵

8 DİĞER ĞUDÜM-İ SEFER-İ HİCÂZ : Tehniye-i Ğudüm-i Hicâz S, DİĞER tehniye-i Ğudüm-i Hicâz -Ç 9 bâ-ğâfile-i ihlâş : bâ-ğâfile-i lâ-ğalâş H / ve : -H / bâ-râhile-i ihtisâş : bi-râhileti'l- ihtisâş H 10 ân : -H / Beledü'l- ğarâm : ve -S 11 bâb-ı ğarem : bâbü'l- ğarem H / ve : -S, -H / vâşıl-ı mağâm-ı muğterem : vâşılü'l- mağâmi'l- muğterem H / tã'if-i Ka'be : tã'ifü'l- Ka'be H 12 lâmis-i Ħacer-i Esved : lâmisü'l- Ħaceri'l- Esved H, Ç /

³⁴ Ey yardım edenlerin hayırlısı ve ey yardım eden (Allâh'ım) duâmızı kabul eyle.

³⁵ Ona selâm olsun.

zā'ir-i ravzāt-ı enbiyā sā'ī-i mesā'ī-i (13) evliyā
 rā'ī-i murā'ī-i aşfiyā es-sā'irü beyne'l- Merve ve's-
 Safā el-vākıfū mevķifi'l- ā'zam fī'l-'Arefe (14)
 sālİK-i mesālik-i Müzdelife rāmī-i cemretü'l- 'Aķabe
 sārİb-i mā-yi Zemzem kāsib-i envā'ü'l- ħayr ve'n-
 ni'am. (15) " El-müşerrefü bi-şerefi'l- maķāmāti's-
 şerİfeti el-muġtenemü bi-ġanā'imi'l- ħayrāti fī'l-
 emkineti'l- laġİfeti" ³⁶ "ce'ala'llāhu ħaccehu ħaccen
 (16) mebrūren ve zenbehu / zenban maġfūran ve sa'yehu
 sa'yan meşķūran. ³⁷ İnhā-yı faķİR oldur ki ħāliyā
 söyle istimā' (17) olındı ki ol sefer-i mübārek
 mübāreke varup temām idüp nūr-ı ravzāt-ı enbiyāyı ve
 manzar-ı maķāmāt-ı (18) evliyāyı görüp gözünüz
 münevver ve dimāġunuz mu'aġġar olmış. Ol murādunuz
 bi-ħamdi'llāh ³⁸ müyesser olup girü şİġġat ü

nūr-ı : envār-ı H / 'Aleyhi's- selām : 'a.m.
 H, Ç ravzāt-ı enbiyā : ravza-i enbiyā Ç, ravzātü'l-
 enbiyā / H mesā'ī-i evliyā : mesā'iyi'l- evliyā H -
 13 rā'ī-i murā'ī-i aşfiyā : dā'ī-i murā'iyi'l- aşfiyā
 H, dā'ī-i mürā'ī-i asfiyā Ç / el-vākıfū mevķifi'l-
 ā'zam : el-vākıfū'l- mevķifi'l- ā'zam H 14
 mesālik-i Müzdelife : mesāliki'l- Müzdelife H 17
 sefer : sa'y H / sefer-i mübārek : +S / manzar-ı :
 ravza-i S

³⁶ Hoş mekānlarda hayırlı ġānimetlerle
 ġānimetlenmiş, şereflİ makāmların şerefiyle
 şereflenmiş.

³⁷ Allāh, onun haccını kabul olunan hac
 eylesin; ġünahlarını baġışlasın; amellerinin
 sevabını da artırsın.

³⁸ Allāh'a ġamd olsun.

selāmet (19) birle mekân-ı aşliyyeye ve mesken-i me'lûfeye vuşul bulmuşuz. Hakk sübhāne ve te'ālā haccuşuzı kabûl ve cemî'-i (20) murādāta vuşul müyesser kıla. Āmīn yā Rabbe'l- 'ālemīn.

El-fakīr Mesīhīyü'l-ħakīr.

9

(21) Tehniye-i kudüm-i veled.

S 4-a / (1) Tā ki āfitāb-ı a'zam şafaḫāt-ı 'ālem üzre
H 5-a ziyā-baḫşdur ve mäh-tāb-ı enver tenvīri ile zemīn ü zemān münevverdür. (2) Aṭnāb-ı sürādikat-ı devlet-i ān zāt-ı 'ālī-şān bi-evtād-ı 'ināyāt-ı Ḥālīk-ı zemīn ü āsumān hemişe (3) üstüvār ola. Āmīn. Şahā'if-i da'vāt-ı icābet-i beyyināt ve letā'if-i taḫiyyāt-ı sāmī- derecāt ki vird-i melā'ik-i (4) erā'ik-i eflākdür. Hem- nefes-i kabûl-i Sübhānī vü qarīn-i me'āsır-i Seb'ü'l- meşānī olup bi's- şıdk ve's- şāf ihdā vü ithāf (5) olındıktan şonra inhā-yı muḫibb-i du'ā- güy-ı iḫlāş-ı qarīn be-Cenāb-ı refī-i kadr-i devlet-i hem-nişīn oldur ki (6) El-ḫāletü hāzihi istimā' olındı ki ufḫ-ı devletden bir kevkeb-i pür-sa'ādet-i ferḫunde- fāl ṭulū' ve şıdk-ı (7) 'izzetden

19 me'lûfeye : me'lûfiyyeye H 20 murādāta : murādāta H / müyesser : -H, -Ç 21 Tehniye-i kudüm-i veled : Tehniyet-i kudüm-i veled Ç, -H 1 tenvīri ile zemīn ü zemān münevverdür. : tenvīr-i zemīn ü zemān ile münevverdür S, tenvīr-i zemīn zemān ile münevverdür Ç 3 şahā'if-i : şafḫat-ı Ç 4 erā'ik-i eflākdür. : erā'ik-i eflāk H, Ç 5 olındıktan : olındıktan Ç 6 pür-sa'ādet-i : sa'ādet-i H

bir dürr-i bî-hemtâ-yı bî-miṣāl zuhūr bulup ve riyâz-ı cinânda bir nihâl-i tâze ve şâh-ı gülde (8) bir ḡonce-i pâkize ya'nî bir ferzend-i ercümend ve bir sülâle-i sitâre- bülend vücûda gelüp şeref-i kudümü ĩcâb-ı (9) sürür-ı bî-ḡâye ve iktizâ-yı ḡubûr-ı bî-nihâye olmuş. **Ḥaḡḡ te'âlâ te'âlet esmâ'uhu ve tevâlet âlâ'uhu** ³⁹ (10) kudüm-ı serîfin mübârek ü meymûn kırup ve her zemânda vücûd-ı laṭîfin âlâmdan maşûn tuta. Âmîn yâ Rabbe'l- 'âlemîn.

(11) Ez'afü'l-'ibâd Mesîḡî-i nâ-murâd.

10

Tehniye-i kudüm-i vilâdet-i bint

(12) Eṣnâf-ı da'vât-ı zâhirât-ı ihlâş- şifât ve eltâf-ı teslîmât-ı bâhirât-ı iṭtişâş- simât ki (13) Ç 4-a "ḡülistân-ı ravzât-ı ân / manend-i büstân-ı cinân ez-tünd-bâd-ı ḡazân der-i âmân bâşed ve ḡül-bün-i şafâyiş (14) münevver-i derûn-ı melâ'ik-i kudsiyân ve mu'aṭṭâr-ı meşâmm-ı şadr-nişînân-ı mecâlis-i 'arşiyân

8 sülâle-i : zülâle-i S, Ç 9 olmuş : eylemiş
S 10 tuta : duta Ç 11 Tehniye-i kudüm-ı vilâdet-i
bint : Tehniye-i kudüm-ı bint S, Tehniyet-i kudüm-ı
bint Ç 14 melâ'ik-i : -H, -Ç

³⁹ Adları yüce ve nimetleri bol olan yüce Allâh.

H 5-b seved " ⁴⁰ / " ez-sırr-ı sıdk (15) u niyâz der-
 şahâ'if-i ihlâş-ı bî-endâze ber-çarîk-ı itnâb u îcâz
 ve esâlîb-i terākîb-i haķîkat u mecâz(16) be-dest-i
 berîd-i şabâ-yı pür-şafâ ki müferrih-i kulûb-ı ehibbâ
 vü mürevvih-i ef'ide-i aşdikâ-est." ⁴¹ Be-Cenâb-ı ân
 zât-ı melek- (17) şemâ'il maķarr-ı maķâmid-i efâzıl /*
 maṭla'-ı envâr-ı ma'ârif-i kesbî ve menba'-ı esrâr-ı
 leṭâ'if ya'nî mazhar-ı kemâl-i (18) mefhûm-ı tevfiķ
 ve manzar-ı cemâl-i havârî-i taḥķîķ "lâ-zâlet eşi''atü
 'izzetihâ lâmi'aten min ufûki'l-hudâ ve ehilletü (19)
 rif'atihâ lâmiḥaten min maṭla'i'l-'ulâ" ⁴² ithâf u

16 zât-ı melek-şemâ'il : zât-ı şemâ'il H 17
 ma'ârif-i kesbî : ma'ârif-i gîtî H / ve menba'-ı
 leṭâ'if ya'nî : -S, -H 18 eşi''atü : eşeffetü H,
 eşikkatü G / 'izzetihâ : 'izzetihi S, G, 'izzeten Ç /
 ufûki'l-hudâ : ufûki'l-'ulâ Ç / ehilletü : ehille Ç 19
 rif'atihâ : rif'aten G, Ç / lâmiḥaten : lâyiḥaten H,
 G, Ç / maṭla'i'l-'ulâ : maṭla'i'l-hudâ Ç /

⁴⁰ O cennet bahçelerine benzeyen gül bahçesi,
 hazan rüzgârlarına karşı sığınak oldu ve o gül
 bahçesinin insana mutluluk veren gül fidanı, İlâhî
 meleklerin gönüllerinin ışığı ve arşın çevresinde
 dönerek tesbih eden meleklerin ileri gelenlerinin
 güzel kokusu oldu.

⁴¹ O gül bahçesi, sözü bazan uzatıp bazan
 kısaltan bazan da hakikat ve mecaz sanatları yoluyla
 sevgi ve dostluk sırlarından haber veren saba
 postacısı vasıtasıyla sevenlerin kalplerine ferahlık,
 dostların gönüllerine rahatlık verir.

⁴² Hidayet ufuklarından yüceliğinin ışıkları
 parlansın ve şerefın doğduğu yerden ululuğunun
 hilâlleri ışıldasın, devam etsin.

* G nüshası buradan tekrar başlıyor.

ihdâ olunur. " Me'mûl ez-Cenâb-ı kerîm ve mes'ûl ez-eltâf-ı 'amîm " ⁴³ (20) budur ki 'inde'l-vuşûl der-maḥall-i irtizâ vü ḥayyiz-i ḳabûl vâki' ola. Ba'dehu zamîr-i münîr-i ma'ârif- mu'tâda (21) zâhir ü rûşen olsun ki ravza-i leṭâfetde bir ḡonçe-i tâze vü ra'nâ ve ḥadîka-i ifḍâlde bir şükûfe-i / (1) pâkîze vü zîbâ / gûyâ burc-ı şerefden bir meh-i tâbân ve dürc-i şadefden bir dürr-i dıraḥşân zuhûr buldı.

Beyt

Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün

(2) Serverâ ferḥunde bādâ mâh-ı nev k'âmed bedîd
K'âfitâbes ez-şeref çün sâye tâbi' mî-seved ⁴⁴

(3) **Ḥaḳḳ te'âlâ 'azze şânuhu.** ⁴⁵ Ḳudûm-i şerîfin mübârek ü meymûn ḳılup yevmen fe-yevmen hem-çü hilâl-i pür-kemâl-i mütezâydü'l- (4) envâr ve 'âmen fe-'âmen ⁴⁶ çün nihâl-i büstân-ı iḳbâl mütezâ'ifü'l-miḳdâr eyleye ve beḳâ-yı şerîfi ki (5) mümidd-i ḥayât

mes'ûl : me'mûl G 20 ba'dehu : ba'de H, G, Ç / ma'ârif-mu'tâda : ma'ârif-muḳâdire G, muḳâdire H, Ç 21 bir ḡonçe-i tâze : vü -H 1 pâkîze : vü -S, -H, -G / bir meh-i tâbân : bir şemse-i tâbân H, Ç, bir şemme-i tâbân G / Beyt : Si'r S, Dîger H

⁴³ " Cömert saygı deḡer kişiliḡinizden beklenen ve herkese iyilikte bulunan zâtınızdan umulan "

⁴⁴ " Ey server, onun güneşinin şerefinden gölge tutulduḡu için yeni ay doḡdu, kutlu olsun. "

⁴⁵ Şanı yüce olan yüce Allâh.

⁴⁶ Seneden seneye.

ve mühezzib-i zāt u şifâtdur. Dâ'imâ müntedd olup sâ'ir dürer-i ğurer-i bî-hemtâlar ile ol Hazret-i (6) kerîme bağışlaya.

Bâki.

Çün ğaraż 'arż-ı vidād ve taħrîk-i silsile-i maħabbet ü ittiħaddur. Bu kadar ile (7) iktifā olındı.

Hemîşe der-mesned-i 'izzet ü sa'âdet bâki vü pâyidâr bād bi-Rabbi'l- 'ibād ve bi'n-nebiyyin ve âlihi'l- emcād. ⁴⁷

(8) Ed-dâ'iyü'l-fakîr Mesîhîyü'l-ħakîr.

H 6-a
Ç 4-b

11

/ Tehniye-i sūr-ı sülâle-i Şeh-zâde-i / Sultân
Süleymân Şâh " edāma'llāhu "ömrehu." ⁴⁸

(9) Cevâhir-i zevâhir-i iķbâl ve le'âlî-i ma'âlî-i 'izzet ü iclâl ki lâ'ik-i iklîl-i Şâhî vü sezâ-vâr-ı tâc-ı (10) Şehin-şâhî-est. ⁴⁹ Hemîşe nişâr-ı İşâr-ı ân Cenâb-ı Keyvân-ı eyvân Hazret-i ğulâşa-i

6 vidād : ve -S, -H, -G / Bu kadar ile : Bu miķdâr ile G 7 bi-Rabbi'l- 'ibād : ve -S, -G 8 Süleymân : Selîm G / Şâh : -S, -G / " edāma'llāh 'ömruhu " : -S, -G, -Ç 9 'izzet : ü -G 10 şehin-şâhî-est : şâhin-şâhî-est Ç

⁴⁷ Peygamber ve onun yüce soyu hakkı için ve kulların sahibi Allāh hakkı için o, daima sa'âdet ve izzet derecesinde sonsuz ve kalıcı olsun.

⁴⁸ Allāh onun ömrünü devamlı kılsın.

⁴⁹ Talihin parlak mücevherleri, ululuk ve onurun yüce incileri ki, padişahlık tacına layık ve şahlar şahının tacına yakışandır.

G 6-a netā'ic-i (11) selātin-i zemān-ı / 'izām hayyir-i
 ahlāk-ı havākīn-i fiḥām maḥall-i ḥil'at-ı " **innā
 ce'alnāke fī'l-ardı ḥalīfeten** " ⁵⁰ (12) ve maḥarr-ı
 tāc-ı pūr- cevāhir-i serīfeten revnāk-ı kār-ḥāne-i
 tekvīn zeyn-i müzeyyen-i naḳkaş-ḥāne-i çīn-zemīn (13)
 devlet- ḳarīn ve îcād-ı muḥyī- āsar emcād-ı felek-
 miḳdār melik-iḳtidār Nerīmān- şevket ü İskender-
 nihād (14) vāsıta-i ḳılāde-i istihḳak-ı Sāhī vü sāye-
 nişīn-i çetr-i 'ināyet-i İlāhī [**ce'ala'llāhu müddete**
(15) ḥayātihī ebeden ve ātāhu " mā lem yū'ti
eḥāden " ⁵¹ **bi-naşşı "innehu ra'ūfün bi'l- 'ibād**
⁵²] ⁵³ Ba'd-ı taḳdīm-i merāsım-i ḥidemāt-ı (16)
 lā'ikāt u da'vāt-ı icābet-i beyyināt ve ḡıbb-ı
 tetmīm-i levāzım-ı 'ubūdiyyāt-ı fā'ikāt u

12 naḳkaş-ḥāne-i : mūnaḳkaş-ḥāne-i G 13 Nerīmān-
 şevket : ü -Ç 15 eḥāden : bād +H, +G, +Ç /
 taḳdīm-i : taḳdīr-i Ç merāsım : merā'im H

⁵⁰ Kur 'ān, Sūre XXXVIII, Sād, āyet 26. "Biz seni yeryüzüne halife yaptık."

⁵¹ Kur 'ān, Sūre V, El-Mā'ide, āyet 20. "...bir ferde verilmeyen mucizeleri size verdi."

⁵² Kur 'ān, Sūre II, El-Bakara, āyet 207 ; Sūre III, Āli İmrān, āyet 30. "Allāh esirgeyicidir." ; Kur 'ān, Sūre IX, Et-Tevbe, āyet 117. "Allāh, onlar hakkında pek ziyāde esirgeyici, bağışlayıcıdır."

⁵³ Allāh, onun ömür süresini sonsuz kılsın ve "Allāh, onları esirgeyicidir." āyetinde açık olduğu gibi, ona "hiç bir kimseye verilmeyen mucizeleri" versin.

- teslīmāt-ı (17) sāmī- derecāt 'arza-i fakīr-i du'ā-
gūy-ı devlet- b^Vāh be-'arşa-i Cenāb-ı 'ālī- şān-ı
'izzet- penāh oldur ki (18) ri'āyet-i sūnnet-i
Seyyid-i enbiyā vü iķāmet-i velīme-i meymūn-ı evliyā
ki cümle-i şe'ā'ir-i müstaḥsene-i İslām (19) ve
ķavā'id-i cemīle-i kirām-ı enāmdandur. Binā'en 'alā
hazā şāh-ı devḫa-i şecere-i ḫilāfet ü emāret (20) ve
semere-i devlet ü saltanat için bu ķā'ide-i cemīle-i
ehl-i sūnnet ü cemā'at iķāmet olınup aḫsen-i vech ile
G 6-b (21) eyemen-i evķātda itmām olunmuş. / **Bārī te'ālā**
'azze şānuhu ⁵⁴ mübārek ü meymūn kılvire. Hemīşe
S 5-a eflāk-i /(1) devlet-i devvāra ber-vefķ-i murādāt dā'ir
ve kevākib-i 'izzet-i seyyāra ber-ṭıbķ-ı muķtezā sā'ir
olup, 'ömr-i ṭavīl (2) ü 'ıys-ı cemīl " ilā
intifā'i'z- zemān ve tā intihā'ü'd- devrān " ⁵⁵
H 6-b eyleyivirüp ol Cenāb-ı / 'izzet- me'āba bağıslaya. (3)
" Āmīn bi-ḫürmetihi Seyyidü'l- mürselīn " ⁵⁶ ve ol
velīme-i 'āliyye-i meymūnede bu ḫaķır-i nā-tüvāne
Ç 5-a lāzım olan / şerā'iṭ-i (4) ḫidemāt ve vācib olan
ķavā'id-i mersūmāt için mevāni'-i ḫaviyye olduğı
ol Cenāb-ı 'azīme pūşide degüldür. (5) Pes lā-cerem

19 ve : -H / ķavā'id-i : vaķ'-ı H 20
iķāmet olınup : iķāmet olunur H, iķāmet eyleyüp G -
21 olunış : olunmuş Ç / Bārī te'ālā : Bār te'ālā H, Ç
1 dā'ire-i : dā'ir-i H, G / sā'ire : sā'ir H, G
/ 'ömr-i : -H 2 intifā'i'z- zemān : aķşāyi'z- zemān
H, G, Ç / ve : -H, -G, -Ç / tā : -S 4 mersūmāt :
merāsımāt G / olduğı : bā'ışden +G / Cenāb-ı
'azīme pūşide degüldür. : -G / Pes : -G

⁵⁴ Şanı yüce olan yüce Allāh.

⁵⁵ Dünyanın bitişine ve zamanın sonuna dek.

⁵⁶ Peygamberlerin Efendisi Hz. Muhammed hürmetine
dualarımız kabul ola.

mübârek-bâdî vü 'özü-ğ^Vâhî ruķ'a-i 'ubūdiyyet ile âdemümüz 'Abdü'l-celâl irsâl olındı ki (6) bu cānibden taķbīle varup tūrâb-ı âsitâne-i ebed-peyvend için ğubâr-ı südde-i Keyvân-ı eyvân ile ilticâ eyleye.

(7) Bâki.

Çün ğaraż 'arż-ı ihlâş-ı 'ubūdiyyet ü beyân-ı ihtisâş-ı rıķkıyyetdür. Bu kadar ile iktifâ olındı. Hemîşe (8) âfitâb-ı saltanat ez-ufķ-ı sa'âdet dirahşân bād ilâ yevmi't-tenâdd. ⁵⁷

Efķarü'l- fuķarâ Mesîhî-i ħāk-i pâ.

12

(9) Tehniye-i vezâret-i vüzerâ.

G 7-a

(10) Her dürr-i devlet ü iķbâl-i hümâyün ki / der-ħazâ'in-i ğayb-ı İlâhî maħzûn-est ve her cevher-i 'izzet ü iclâl-i meymün ki der-ma'âdin-i (11) eltâf-ı Pâdişâhî meknün bûd. ⁵⁸ Hemîşe nişâr-ı sezâ-vâr-ı ân Cenâb-ı mekremet- me'âb u fażâ'il- nişâb (12) maķrûn-ı ħikmet- nümün bād bi'n-nebiyyin ve âlihi'l-

6 eyvân : -Ç (7) 'arż-ı : -H 8 ħāk-i pâ : ħāk-i pâ-yi fuķarâ Ç 9 vüzerâ : -S, -G, -Ç 10 dürr-i : -S, -G / ħazâ'in-i : ħizâne-i H, G, Ç / 'izzet : ü -G / der-ma'âdin-i : der-ma'ârif-i G 11 fażâ'il-nişâb : ħasâ'il-nişâb G

⁵⁷ Saltanatının güneşi, saadet ufkundan kıyamet gününe dek daima parlasın.

⁵⁸ Her kutlu talih ve devlet incisi Tanrı'nın bilinmeyen hazinelerinde saklıdır ve her uğurlu ululuk ve onur mücevheri Tanrı'nın lutuf madenlerinde gizlidir.

- emcād. ⁵⁹ Ba'de takbīli enāmili'l- 'āliyyeti'l- müstecābeti li-'ālī-cenābi şāhibi's- şadri'l- (13) cedīdi'r- refī'i'l- Aşafi fī'l-mülki'l- 'Osmānī ve ğıbb-ı tekmlī'l- eşniyyeti's- sāmıyyeti'l- müstetābeti li-nāşibi'r- rāyāti'l- (14) 'azzi'l- bedī' fī'r-resmi'l- İslāmī. **Ebkāhu'llāhu te'ālā muķārinen bi-'avni'l- vefıyyın ve fazlın İllāhiyyın.** ⁶⁰ 'arza-i (15) fakīr-i haķır-i kalīli'l- miķdār be-'arşa-i Cenāb-ı 'ālī-şān-ı 'Uṭārid- iķtidār oldur ki, hāliyā irādet-i Hāliķ-i (16) zemīn ü zemān ve meşıyyet-i Rāzıķ-ı ins ü cānn iķtizā eyledi ki, bu arz u ğabrāda olan 'ibādı (17) sāye-i 'adālet u sāha-i 'ināyetde
- H 7-a muntazamü'l- hāl / u marziyyü'l- bāl olup, ālā-yı mütetāliyātınuĝ (18) şükrin ve na'mā-yı mütevāli-yātınuĝ ḥamd u zıkrin **bi-ķadri'l-vüs'ı ve'l- iķtidār** ⁶¹ edā ideler ve 'adetü'l- lehde (19) bu intizāma sebeb ḥulefā-yı 'ādilīn ve 'ulemā-yı ehl-i yakīndür ve
- G 7-b vüzerā-yı aşḫāb-ı / firāset-i (20) zevi'l- ārā ve ümerā-yı erbāb-ı kiyāset-i şādıķu'l- velā muķārineti

13 refī'i'l- Aşafī : refīĝi'l- Aşafī H / nāşibi'r- : nāşibeti'r- H, nāhibi'r- G 14 fī'r-resmi'l- İslāmī : fī'r-resmi'l- eslāfī H, Ç / bi-'avni'l- vefıyy ve fazlı'l- İllāhiyy : bi-'avnin vefıyyın ve fazlın İllāhiyyın S 16 zemīn ü zemān : zemīn ü āsumān Ç 18 şükrin : ve -S, -H 19 bu intizāma : bu intizām H, G, Ç 20 erbāb-ı : bāb-ı H

⁵⁹ Hz. Peygamber ve onun yüce soyu hakkı için, o erdem ve cömertlik sahibinin hediyesi hikmet göstermek olsun.

⁶⁰ Yüce Allāh, İllāhī erdemler ve eksiksiz yardımla yakınlaşarak ebedi kılsın.

⁶¹ Büyük güç ve kudretle.

ve anların tedbîr-i müstaşseneleri ile (21) ola gelüp,
 Ç 5-b pes bu 'âdet-i cemîle muḳtezâsınca ki / fî-zemâninâ
 S 5-b hazâ ⁶² bu kemâlât-ı ḥamîde ve firâsât-ı ḥanîde / (1)
 Sulṭānumuḡ zât-ı şerîfinde câmi' ve envâr-ı sa'âdet-i
 lal'at-ı münîresinde lâmi' olduḡı sebebden (2) Bârî-i
 başîr-i aḥvâl-i enâm ve Ḥabîr-i âmâl-i kirâm ber-
 mûcib-i ḳavlihi te'âlâ ⁶³ ünzile 'aleynâ " ⁶⁴
 şadr-ı vezârete min-beyn-i (3) erbâb-ı devlet ihtiyâr
 u ictibâ idüp, " yû' tîhi bi-naşrihi men yeşâ " ⁶⁵
 fehvâsı mûcibince " naşren 'azîzâ " ⁶⁶ ile te'yîd (4)
 eylemiş. Şadr-ı a'lâ-yı vezâret ve serîr-i mu'allâ-yı
 emâret Sulṭānumuḡ vücûd-ı pür- cûd-ı ferḥunde- fâli
 ile müyemmen (5) ü ârâste ve liḳâ-yı pür- kemâli ile

/ müstaşseneleri ile : müstaşsenesi ile H, Ç 21
 ola gelüp : olı gelüp H, Ç / muḳtezâsınca : ki -S, -
 -G, -Ç / bu kemâlât-ı : bu kelimât-ı H 3 ictibâ :
 ictibâr H / bi-naşrihi : bi-naşri'llâhi H, Ç 4
 müyemmen : müteyemmen G

⁶² Bu günümüzde, zamanımızda.

⁶³ Yüce Allâh'ın sözü gereğince.

⁶⁴ Bize indirilen

⁶⁵ Dilediği kişilere yardımını gönderir.

Kur'ân, Sûre III, Âli İmrân, âyet 13. "Allâh, dilediğini yardım ile teyit eder."

Kur'ân, Sûre III, Âli İmrân, âyet 73. "Nimet ve inâyet Allâh'ın elindedir. Allâh, onu dilediğine verir."

⁶⁶ Güçlü bir yardım.

Kur'ân, Sûre XLVIII, El-Fetih, âyet 3. "Sana şanlı şerefli nusret verecek."

müzeyyen ü pîrâste olup, hadîka-i sebze-zâr-ı vezâret ve ravza-i (6) gül-zâr-ı şadâret temâm-ı revnağ u çarâvet bulup, umûr-ı saltanat hüsni-nizâm-ı intizâm ve ahvâl-i memleket (7) 'alâ vefki'l-merâm⁶⁷ temâm-ı iltiyâm buldı. Mâ-dâm ki felek-i refi'û'l-mekân edvâriyetini dâ'ir ve kevâkib-i dıraşsân-ı (8) nûr-feşân burcında sâ'ir ola. Sultânunıñ / devlet-i ebed-i peyvendi sebât u bekâ bulup erbâb-ı fazl u kemâl (9) ve aşhâb-ı 'izz ü iclâl sâye-i 'izzet pâyesinde müreffehü'l-hâl olalar.

Bâki.

Hemîşe âyât-ı şehri-yârî lâmi' (10) ve râyât-ı cihân-dârî merfû' bād.⁶⁸

Bende-i hâk-i râh Mesîhî-i devlet-h'âh.

13

Tehniye-i Tedrîs

/ (11) "Hayrû kelâmin tesirru bi-semâ'is-sevâmî'i ve kelâmü hayrin yesrî menâfi'u ile'l-marâbi'i du'â-hâ-yı cemîl (12) ü şenâ-hâ-yı cezîl li-medîdi'l-

5 müzeyyen : zeyyen H 6 şadâret : sa'âdet Ç / revnağ : u çarâvet -Ç 7 'alâ vefki'l-merâm : 'alâ vefki merâm S, G / edvâriyetini : devvâriyeti G, edvâr. rûtbeti H, Ç 8 nûr-feşân : nûr-efşân G 9 sâye-i 'izzet : sâye vü 'izzet H / âyât-ı : râyât-ı H, Ç 10 râyât : u âyât +G / Tehniye-i : Tehniyet-i -H, Ç

⁶⁷ İsteğe uygun olarak, merama uygun biçimde.

⁶⁸ Daima, padişahlığının nişanları parlak ve hükümdarlığının bayrakları yüksek olsun.

'abdi li-men haşşahu'llāhu te'ālā bi'l- faẓli's-
 seniyyeti ve mezīdi'l- 'izzeti li-men yeminnuhu bi'l-
 merātibi'l- (13) 'aliyyeti" ⁶⁹ a'nī **bihi** ⁷⁰ ba'de
 refi'i's- selām tuhfe-i meclis-i şerīf ve'l-
 mevķifi'l- münif, ma'rūz-ı bende-i lehīf ü nahīf (14)
 oldur ki 'ayn-ı taķdīr-i muķaddir-i aķdār ve ħüsn-i
 refīķ-i muvaffīķ-ı āmāl ve aķtār-ı cenāb-ı me'āsır-
 dişār (15) u mefāĥır- şī'āra mesned-i ifāde-i sāmī ve
 maķarr-ı ifāzā-yı 'ālī-nāmī taĥşīş ü ta'yīn olınup,
 (16) ol maķām-ı maĥmūd-ı sāmī mes'ūd, ya'nī medrese-i
 ħ^vāce cūd-ı laţīf vücūd-ı şerīfūğüz ile zīnet bulup,
 (17) erbāb-ı istiğāl / ⁷¹ envār-ı ma'ārif-i
 G 8-b bī-nihāyeğüz ile müstes'ad / u muķtebes

12 li-men : bi-men G / haşşu'llāhu te'ālā :
 haşşetü'r-rat'a H, G, Ç 13 ba'd-ı refi'ü's- selām :
 ba'de's- selām G / ve'l- mevķifü'l- münif : -H /
 Ma'rūz-ı bende-i lehīf ü nahīf : -H / lehīf : laĥīf Ç
 14 oldur ki : -H / 'ayn-ı : -H / muķaddir-i :
 miķdār-ı H, G / ħüsn-i refīķ : ħüsnü'r- refīķ H, G,
 Ç / āmāl u aķdār : āmāl u aķtār S, G / me'āsır-dişār
 : me'āsır-i āsār H, G, Ç 15 olınup : olınur H 16
 cūd-ı laţīf : nazīf-i cūd H, Ç, cūd-ı nazīf G 17
 bī-nihāyeğüz : bī-nihāyetüğüz H

⁶⁹ Sözlerin hayırlısı, işitenlerin semalarında
 gezer; hayırlı sözler, kalblerin menfaatinedir. Güzel
 medh ü senalar, yüce Allāh'ın yüce mertebeler ve
 faziletlerle has kıldığı kimselere ulaşır.

⁷⁰ Ona.

⁷¹ Ç nüshası buradan başlayarak S 6-b varağı 9.
 satıra kadar eksiktir.

olmuşlar. El-ḥamdü'lî'llâhi ve's-senâ mâ dâmetü'l-arz (18) ve's- semâ ⁷² mübârek ü hümâyün olup hemîse 'izzet ü devlet yevmen fe-yevmen mütezâyid ola. " Âmîn bi-Rûhi'l- emîn." ⁷³ (19) Çün ğaraż 'arz-ı tesyîd-i merâsim-i ihlâş u muvâlât ve ta'zîm-i menâzım-ı ihtîşâş u muşâfâtdur. (20) Bu miqdâr ile iktifâ olındı ki 'unşur-ı laṭîfüğüz ve mizâc-ı şerîfüğüz bu bendeniñ maḥabbeti vü meveddeti ile (21) memzûc idügi ma'lûm idügi mefhûm İn fehvâdur.

Bâki.

Hemîse şems-i fażâ'il ez-ufk-ı fażl-ı celâ'il (22) lâmi' ü ṭâli' bād bi-Rabbi'l- 'ibād. ⁷⁴

Muḥibbükümü'l-müştâk Mesîhî-i mağrûk-ı baḥr-ı firâk. "Lâ-aḥlasahu'llâhu te'âlâ min nâri'l-iştîyâk." ⁷⁵

19 ta'zîm-i : tanzîm-i H, G 20 'unşur-ı laṭîfüğüz : 'unşur-ı luṭfuğuz H 21 memzuc : idügi -G / u : +G / hemîse : -S, -H / şems-i : -H, -G / fażâ'il ez-ufk-ı fażl-ı celâ'il : -H 22 lâmi' ü ṭâli' bād bi-Rabbi'l- 'ibād : -H / mağrûk-ı : ma'rûf-ı H, -G / lâ-aḥlaş Allâhu te'âlâ min nâri'l-iştîyâk : -G Tehniye-i tederîs-i diğeri : Diğeri tehniyet-i tederîs H, Tehniye-i tederîs S

⁷² Yer ve gök devam ettikçe Allâh'a hamd ü sena olsun.

⁷³ Cebrâil (A.S.) hakkı için duğlarımız kabul ola.

⁷⁴ Kulların sahibi (Allâh) hakkı için, fazilet güneşi, daima ululuğun fazilet ufkundan ışıldasın ve parlasın.

⁷⁵ Yüce Allâh aşk ateşinden kurtarmasın.

S 6-a

/ Tehniye-i tadrîs-i diğer

(1) Eşnâf-ı da'vât-ı icâbet-i beyyinât ki vird-i melâ'ik-i erâ'ik-i eflâk ve el'tâf-ı tahıyyât-ı sâmi-derecât ki (2) hâric-i havza-i idrâk ve mücâviz-i 'aql-ı derrâkdur. Kavâfil-i ervâh-ı şerîfetü'r-rubâ'a ve revâhil -i (3) evvelî ecnihatü müsennâ ve selâs u rubâ'a birle muthef ü mühdâ olındukdan sonra 'arz-ı fakîr budur ki (4) çün sâye-i sa'âdet ya'nî vücūd-ı 'âlî hazretlerine 'ayn-ı 'inâyet-i Rabbânî ve kemâl-i fazl-ı Sübhânî / (5) maqrûn u şadır / olup, el'tâf-ı 'aliyye-i Sultânî den refet ü şefkat yetisüp sa'âdet-i (6) maqâm-ı siyâdet ki tadrîs-i semâniyyedür, müyesser olduğununuñ âsar-ı aḥbârı **bi'l-yümnî ve'l-ıkbâl** ⁷⁶ bu muḥibb-i bî-melâl (7) cânibine vâşıl olduğda envâr-ı meserret ḥâşıl olup hezârân şükr ü sipâs ve minnet-i bî-kıyâs (8) inşâ kılınup, levâ'ic-i firâk ve netâ'ic-i iştıyâk birle kalb-i 'alîl-i diğer-gün ve cân-ı ḥâl-i maḥzûn şifâ vü şafâ (9) bulup, behre-i sürür u şad-mânî ve envâr-ı fazl-ı Sübhânî

Tehniye-i tadrîs-i diğer : Diğer tehniyet-i tadrîs H, Tehniye-i tadrîs S 1 sâmi-derecât : sâmi-ref'ât H, G 2 mücâviz-i : muḥâvere-i H, G 4 kemâl : ü +H, +G 5 şadır : müsâ'id H, G 6 âsar-ı aḥbârı : âsar-ı aḥbârı H / bi'l-yümnî ve'l-ıkbâl : -G 7 vâşıl : ve +H, +G / olduğda : -H, -G / olup : oldu ise H, G 8 cân-ı ḥâl-i : ḥâl-i cân-ı G 9 sürür : u -H /

⁷⁶ "Uğur ve mutlulukla."

hâşıl ve dilden renc ü 'anā' zā'il oldı ki (10) zebān ile takrīr ve kalem-i bedī'ü'l- beyān ile tahrīr olınmış degüldür. **Bārī te'ālā 'azze şānuhu ve 'amme ihsānuhu** ⁷⁷ (11) der-gāhından recā-yı vāsıkdur ki evkāt-ı şerīfe vü sâ'āt- ı laṭīfe huşūl-i murādāt u vuşūl-i meserrāt (12) birle yevmen fe-yevmen terakķī ile hıfz-ı āmānda mü'temin-i imsāk olınup serīr-i sūrūrda feraḥ-nāk olup (13) esbāb-ı mülākāt u dā'ī-i müvāşilāt hūb-ter-i vech ü bih-terin tertīb ile müheyyā vü müyesser ola.

Bāki'd-du'ā.

(14) El-fakīr Mesīhī-i muḥibb-i bī-riyā türāb-ı akdām-ı fukarā

15

Tehniyet-i sūr ve i'tirāf-ı kuşūr der-ḥidmet.

G 9-b / (15) Merāsim-i du'ā-yı rüz-efzūnī ve levāzım-ı senā-yı ḥaşmet-i hümāyūnī bi-ḳadri'l- vüs' ve't- ṭāḳati'l- beşeriyye (16) mücedded ü nümehhed

hâşıl : ve -S / oldı ki : olduğı G 10
ihsānuhu : nevāluhu G 12 olınup : -G / olup :
olınup H, G 13 ola : olına H, G 14 Tehniyet-i
sūr ve i'tirāf-ı kuşūr der-ḥidmet : Tehniye-i sūr ve
i'tirāf-ı kuşūr S, Tehniyet-i sūr ve i'tirāf-ı kuşūr
be-hediyye G 15 rüz-efzūnī : rüz-efzūn G

⁷⁷ Yüce yaratıcı (Allāh) onun şanını yüceltsin ve bağışlarını yaysın.

kılmağdan sonra ma'rûz-ı devlet-ı âh-ı bî-ıstibâh budur ki el-hâletü hâzihî nigîn-i hâtem-i devlet (17) ve sipihr-i hümayûn-ı saltânat Şeh-zâde-i cüvân-baht **tavvela'llâhu 'ömrehu** ⁷⁸ Hazretlerinin yümn-i ikbâl u sa'âdet-i iclâl (18) ile emced-i sâ'âtda vü es'ad-ı evkâtda sūr-ı sa'âdet-âyâtına sūrū' olup hayr ile hüsn-i ihtimâm itmâm (19) bulmuş hüceste vü meymün olms ola. / **İnşâ'Allâhu te'âlâ** ⁷⁹ bunun gibi eyyâmdâ hidmetde böyle bulunmak vâcib olmağın (20) 'özü-i takşîr için hidmet itmeğe müşil-i varaka-i 'ubüdiyyet fülân irsâl olındı.

Bâki ve's-selâm.

(21) El-fakîr Mesîhî-i esîr

16

Ta'ziye-nâme

S 6-b / (1) Nakkâs-ı naqs-hâne-i eflâk bu miñnet-âbâd hitta-i hâk şahîfesinde hiç bir zemânda bir serv-i ser-efrâz (2) dikmedi ki anı mâh u sâl 'izz ü nâz u iclâl ile besleyüp âhîr şadme-i havâdis-i

16 kılmağdan : kılınmaduğdan S / budur ki : oldur ki H 18 sâ'âtda : sâ'atde S / ihtimâm : -S 19 beyle : -S 21 esîr : esîrî S / Ta'ziye-nâme : Ta'ziye S 1 bu : bu +G 2 iclâl ile : iclâlde H

⁷⁸ Allâh onun ömrünü uzun etsin.

⁷⁹ Yüce Allâh isterse, yüce Allâh nasib ederse.

rüz-gār (3) ve āsīb-i çarḥ-ı gaddār ile yıķup, ḥāk-i ḥākīre berāber itmemiş ola ve bu sākī-i bī-devrān-ı
 G 10-a āmān (4) bu bezm-gāh-ı / zemānda kime cām-ı 'işreti
 Kevser mişāl şunup cur'a minvāl kanını ḥāke rīzān
 itmeye (5) veyā şarrāf-ı dehr bu vücūd gevherini cihān
 bāzārında imkān şadefinden kime lā'ik gördi ki (6)
 fenā deryāsına ğarḥ idüp helāke virmedi eyle olsa
 ḥāliyā şöyle istimā' olındı ki ol sa'īdü'l- ḥayāt (7)
 ve şehīdü'l- memāt müsāfir-i maķām-ı 'illiyīn ve
 mücāvīr-i gūşe-i ḥuld-ı berīn "bi-ḥökm-i kazā-yı
 Rabbü'l- 'ālemīn" ⁸⁰ merḥūm (8) bendeğüz fülān beg
 "enāra'llāhu kabrehu." ⁸¹ Bu dār-ı ğurūrden "yā
 eyyetühe'n- nefsi'l- müṭma" inne" ⁸² "irci'iy ilā
 Rabbiki rādiyeten (9) mardıyyeh" ⁸³ nidāsı ilerihlet
 itmiş. "Raḥmetu'llāhi 'aleyh" ⁸⁴ "innā li'llāhi / ve
 innā ileyhi rāci'ün." ⁸⁵ Haḳḳ 'alīmdür ki bu ḥaber-i

Ç 6-a

4 'işreti : -G / cur'a minvāl : cur'a mişāl
 H / kanını : kanın S 5 gevherini : gevherin H 6
 eyle olsa : -S, -H 8 beg : big S, Ç 9
 raḥmetu'llāhi 'aleyh : -S

⁸⁰ Alemlerin sahibi Allāh'ın takdir ettiği
 hükümle; hüküm Allāh'ındır.

⁸¹ Allāh, onun kabrini nurlandırısın.

⁸² Kur 'ān, Sūre LXXXIX, El-Fecr, āyet 27.
 "Mü'minlere şöyle denecek : - Ey emīn ve mutma'in
 olan nefis!"

⁸³ Kur 'ān, Sūre LXXXIX, El-Fecr, āyet 28. " Sen
 hoşnut, o da senden hoşnut olarak Rabbine dön."

⁸⁴ Allāh'ın rahmeti onun üzerine olsun.

⁸⁵ Kur 'ān, Sūre II, El-Bakara, āyet 156. "Biz
 Allāh'ın kullarıyız, ancak ona döneriz..."

'pür-süzüq istimâ'ından (10) dîdemüz Ceyhun ve sînemüz pür-ḥün 'aql tîre dil ḥaṭîre cān bedende bî-cān ve dil sînede (11) ḥafakān olmuşdur. Ammā 'ilm-i şerîfe ma'lûmdur ki dünyâ menzil-i riḥlet ü menhel-i miḥnetdür. Ol merḥûm (12) zîr-i türâbda ḡaltān yatdukça ol Rabbü'l- Vehhâb sizlere şabr-ı cemîl ile 'ömr-i bî-ḥisâb rüzî kıla. (13) Âmîn yâ Rabbe'l- 'âlemîn.

El-fakîr-i nâ-tüvân Mesîḥî-i bende-i fermân.

17

H 9-a / İ'lâm-ı vefât-ı ba'zı bî-'aşî.

G 10-b

/ Elḳâb (14) Cenâb-ı 'izzet-me'âb sa'âdet-nişâb Pāsâ-yı kām-yâb " Zeyyena'llāhu te'âlâ mesnedü'l- şadâret bi-vücûdihî'l-kerîm ilâ yevmi'l-ḥisâb." ⁸⁶ (15) Envâ'-ı maḥabbet-i şafâ- gûşâ-yı cevâhir-i iḥlâş-ı bî-iḥtilâl ile musanna' ve eşnâf-ı meveddet-i vefâ-nümâ-yı cevâhir-i (16) iḥtişâş-ı bî-infi'âl ile muraşşa'dur. Muḥibb-i şādık-ı bî-minnet ve vüdd-i vâsık-ı bî-şühbetden (17) şadır u vuḳû'ü'n- nâdir olup rāhile-i zemzeme-i müsebbihân-ı eşcâr-ı ḥub-girdâr ve

10 dil : ü +S 11 menhel : münḥall G 13
El-fakîr-i : Fakîr-i S 'İlâm-ı vefât-ı ba'zı bî-'aşî
: Tesekkür S, -G, -Ç / Elḳâb : -S 16 muraşşa'dur :
muraşşa' S 17 eşcâr-ı : eşhâr-ı G

⁸⁶ Yüce Allāh, sadaret makamını, onun cömert varlığıyla kıyamet gününe dek süslesin.

kāfile-i (18) demdeme-i muḳarrebān-i 'zāz leyl ü nehār
 vefā-ber- dārlik ile tuḥfe-i meclis-i vācibü'l-
 iftiḥār ve hediyye-i maḥfil-i (19) lāzımü'l- i'tibār
 kılınup i'tikād -ı kalb-i ḥālişü'l- fu'ād üzre maḳdūr
 u maḳbül buyurıldıḳdan şonra (20) zamīr-i münīr-i
 Müsterī-tedbīre ki fī'l-ḥaḳīka müdebbir-i taḥlīş-i
 ḥubb-ı ḥāliş ve mükerrem-i taşdıḳ-i vüdd-i şādıḳdur.
 (21) Püşide buyurılmaya ki el-ḥāletü hāzihi kitāb-ı
 müşg-bār u ḥiṭāb-ı 'anber-nişār lāzımü'l- i'tibārıuz
 S 7-a vārid / (1) olup mażmūn-ı govher- nişārında sābıkan
 Trabulus Begi olan ḥaydar-ı nık- maḥzarıñ vefātın ve
 kayd-ı ḥayātından (2) memātın i'lām u ifhām itmışsiz.
 El-ḥükmü li'llāh. ⁸⁷ Bu ḥaber-i ğam-eşerden bimidı ki
 G 11-a cān / bedenden ḥuruc idüp (3) aşlına 'urüc kıla idi.

Bāki ve's-selām.

Mesīḥī-i fakīr bende-i ḥaḳīr.

18 demdeme-i muḳarrebān-ı : demdeme-i muḳırr-
 i'zāz-ı G, Ç : demde-i muḳırr-i'zāz-ı H, / vācibü'l-
 iftiḥār : vācibü'l-iḥtiyār S 19 kılınup : kılınur H,
 G, Ç / ḥālişü'l- fu'ād : ḥālişü'l- vüddād H, G, Ç 20
 taḥlīş-i : taḥlīşden H, G, Ç / ḥubb-ı : -H, -G, -Ç
 1 Trabulus : Trabulīs S, G / Begi : Bigi S 2
 El-ḥükmü li'llāh : El-ḥükmü li'llāhi'l-Vāhidil'ı-Ḳahhār
 Ç / idi : ki -S, -Ç / idüp : -H, -G, -Ç / ve : +H,
 +G, +Ç 3 Bāki : -Ç / Mesīḥī-i fakīr : El-Fakīr Mesīḥī
 S, -G, -Ç / bende-i ḥaḳīr : -S, -G, -Ç

⁸⁷ Allāh'ın istediği olur; hüküm Allāh'ındır.

*Arz ber-sebîl Şefkat-nâme.

(4) Bār-gāh-ı cihān-penāh-ı gerdūn-ı iştibāha
 ādāb-ı tevāzu' u ibtihāl ve etvār-ı terāfu' u iclāl
 ile 'ubūdiyyet (5) çehresin sürmek ve h̄idmet cebhesin
 Ç 6-b urmağdan sonra 'arz-ı zerre-i h̄āk-sār-ı / bî-mikdār
 oldur ki (6) işbu rāfi'-i rikkiyyet Sinān kemīnegüz
 H 9-b h̄idmetinde kemāl-i kifāyet / ve mezīd-i cehd ü emānet
 ile dakīka-i rakīka (7) fevt itmeyüp **dāmen der-miyān**
 88 rüz u şebān pūyāndur. Ne aqvālınden bir dil
 rencide ve ne aqvālınden (8) bir cān remidedür. Belki
 cemi-i ' aqvāli mīzān-ı firāset ile sencide ve bışāli
 kānūn-ı kiyāset üzre (9) pesendidedür. Her ne emre
 mübaşir olsa elinden gelür ve hakkın edā kılar. Her
 vech ile lā'ik-i himmet ve müsteħik-ı (10) 'ināyet
 kimesnedür. Hāliyā elindeki kefāf-ı ma'ās olan
 cihetine ba'zı müfsidān el karmak isterler imiş (11)
 ve h̄idmetindeki baldırın kuruduğı h̄idmet-i pür-
 miñnete h̄ased- bürdān ayak şarmak dilerler imiş. (12)

*Arz ber-sebîl Şefkat-nâme. : Terbiye-nâme ve
 'arzdur S, Terbiyet-nâme G, Ç 6 h̄idmetinde kemāl-i
 kifāyet : h̄idmetde kemāl-i kifāyet Ç, kemāl-i
 h̄idmetinde kifāyet G / cehd : ü -H / rakīka : refīka G
 8 cān : hāl H, G, Ç / remidedür : mermidedür G /
 bışāli : bışāl H, G 9 edā kılar : edā ider kılar G
 10 key : ki H / el karmak : el komak S 11 kuruduğı :
 kuruduğı Ç / h̄ased-bürdān : h̄asidān H, Ç

G 11-b Lā-cerem mesfūr dağı aḥvāl-i / pür-melālinüḡ 'alā mā hüve'l- vāḳi' ⁸⁹ südde-i seniyye-i 'adālet- iyāb ve 'atebe- i 'aliyye-i (13) celālet- me 'āba i 'lāmın taleb itdüḡi eclden ol ki maşdüka-i ḥāl u ḳāldür. Ber-sebīl-i şıdḳ u icmāl (14) türāb-ı siyādet- nişāb u sa'ādet- iktisāba tenbih olındı.

Bāḳi re'y ü fermān rüh- fezāy (15) u müdebbir-i memleket- güşāyuḡdur.

El-faḳīr Mesīḫī.

19

Fī't-talebi'l-ḳudüm

(16) Sol taḫiyyāt-ı şafā-engīz ki ḳıssa-i pür-ḡuşsa-i aḥvāl-i 'āşikān gibi ser-ā-ser derd ü niyāzdur ve ol (17) teslīmāt-ı vefā-āmīz ki ḫikāyet-i bā-şikāyet-i ef'āl-i ma'sūḳān gibi ser-te-ser süz-ı dil ü āzdur. (18) Kavāfil-i ervāḫ-ı şerīf birle ithāf olınduḡdan sonra ma'rūz-ı muḫibbāne oldur ki eger

12 pür-melālinüḡ : melālinüḡ H, Ç / 'alā mā hüve'l- vāḳi' : 'alā hüve'l- vāḳi' S / 'adālet-iyāb : 'adālet-āyāt G, Ç 13 celālet-me 'āba : celālet-me 'āb H / ḥāl ü ḳāldür : ḳāl ü ḥāldür H, Ç 15 müdebbir : tedbīr H, G / El-Faḳīr Mesīḫī : El-Faḳīr Lāmi'ī S, G, Ç / Fī't-talebi'l-ḳudüm : Fī-talebi'l-ḳudüm Ç 17 süz-ı dil ü āzdur : süz-ı dil-zārdur H, süz-ı dil-nüvāzdur G, süz-ı dil-dārdur Ç 18 olınduḡdan : olınduḡdan Ç

⁸⁹ Olduḡu gibi, meydana geldiḡi şekilde.

döstân-ı kadîm (19) ü muhlişân-ı hamîm tarafından
iştikşâ-yı mā fî'l-bāl olunur ise cemî'-i yārân
'ale'l-'umûm muntaẓır-ı kudûm (20) ve temādî-i eyyâm-ı
firâkuğuz ile mağmûm ve tevâlî-i âlâm-ı istiyâkuğuz
ile mehmûm u mahmûm biline.

Bâki ve'd-du'â.

(21) El-fakîr Mesîhîyü'l-hakîr.

20

- S 7-b / 'Arzü'l-hümûm ve'l-gümûm fî'l-İstiyâk.
H 10-a
G 12-a / (1) Kavâfil-i ed'iye-i 'aliyye-i müstecâbe ve
revâhil-i esniye-i seniyye-i müsteṭâbe ki mahẓ-ı ihlâş
Ç 7-a u eşvâk ile maḳrûn (2) ve farṭ-ı ihtişâş / u İstiyâk
birle meşhûn ola. Huzûr-ı mevḫûrû'l-ḫubûra irsâl ü
İşâl kılmakdan sonra (3) inhâ-yı muḫibbî zamîr-i
münîr-i ḫürsîd-müstenîre budur ki eger ber-'âdet-i
ma'rûf⁹⁰ lutf bâbın meṫtûḫ ve kerem ṭarzın (4) meḫşûf
idüp bu bende-i şamîmî vü efgende-i kadîmî cânibinden
tefahhuş-i ahvâl ve teftîş-i mā fî'l-bāl olunur ise
(5) bi-ḫamdî'llâh ve'l-minne⁹¹ yümn-i himmet-i

19 mā fî'l-bāl : mā fî'l-bâb Ç / olunur ise :
olunur ki H 20 eyyâm : âyâ H / mağmûm : mefhûm G /
ve'd-du'â : ed-du'â S Mesîhîyü'l-hakîr : Mesîhî-i
muḫibb-i bî-riyâ S, G / 'Arzü'l-hümûm ve'l-gümûm
fî'l-İstiyâk : 'Arz-ı ğam-ı müfarıkât fî'l-İstiyâk H,
İstiyâk-nâme S 1 'aliyye-i : ṭayyibe-i H, Ç, -G 2
ihtişâş : u -H, -G, -Ç 4 meḫşûf : meṫşûf G / şamîmî :
hamîmî G

⁹⁰ Bilinen âdet üzere.

⁹¹ Allâh'a hamd ve şükür olsun.

'āliyeğüz berekātında müfārikat-ı Şūrī vü muhāceret-i
zarūrīden ğayri (6) **bi-vechin mine'l-vücūh** ⁹² ğam u
endūh yokdur .

Bāki 'd-du'ā.

El-fakīrū'l-ḥakīr Mesīhī-i ūftāde-i bī-dest-gīr.

21

(7) **Şefkat-nāme mine'l-ümerā ilā emīri'l-ümerā.**

Pāşā-yı kām-yāb (8) da'vāt-ı şālihāt-ı
müstecāb-ı āyāt ve teslīmāt-ı ḥālişāt-ı müstetāb-ı
beyyināt ki tuḥfe-i meclis-i maḥmedet maḥrūn ve
hediyye-i (9) mesned-i mekremet meşḥūn kılduğdan sonra
ḥāk-i pāy-ı kīmyā- mişāle ma'rūz-ı bende-i pūr-melāl
oldur ki aşḥāb-ı tīmārdan (10) ve erbāb-ı ḥaste-i
G 12-b vācib-i tīmārdan Hüseyin bendeğüz bu devlet-ḥ^vāh-ı /
dīrīneğüze etemm-i intisāb ile mensūb (11) u maşḥūb
bendeğüz olup bu ḥayr-ḥ^vāh-ı bī-istibāhuğuz ki Cenāb-ı
şerīfüğüzde iltimāsını maḥbūl 'add idüp (12) ḥāmlī-i
ḥamā'il-i senā ve rāsīl-i resā'il-i du'ā oğlı Meḥemmed
bendeğüze

6 Bāki 'd-du'ā : Bāki ve 'd-du'ā G, Ç / ūftāde-i
: -H, -Ç / bī-dest-gīr : dest-gīr G 7 Mine'l- ümerā :
Mine'l- efrād H, -Ç / ile'l- emīri'l- ümerā : ile'l-
ümerā S, ilā emīri'l- ümerā G / Pāşā-yı kām- yāb : -S,
-G / pūr-melāl : pūr-melāle S, Ç 10 ve : -S, -H, -G
/ devlet- ḥ^vāh-ı : ḥayr- ḥ^vāh-ı H / bī-istibāhuğuz ki
Cenāb-ı şerīfüğüze : +H / dīrīneğüze : dīrīneğüz H 12
rāsīl : irsāl G / resā'il-i du'ā : resā'il-i senā S /
şadağa : -S / oğlı : bende-zāde G

⁹² Hiç bir şekilde.

bendeñüze tîmârcük şadağa olinmasın istid'a itmegin
 (13) ruḳ'a-i şenâ ile maḳrûn olup Cenâb-ı serîfûñüz
 H 10-b şuyına yüz sürüyü revâne oldı. Ümîddür ki / 'ämme-i
 (14) 'äleme 'ämm ve şâmil olan eltâf u a'tâfuñuz
 mezbûr bendeñüzün oğlı mezkûr bendeñüz hakkında (15)
 daḳı zuhûr bulup şânınca tîmârcük şadağa buyurılıp bu
 devlet- b'âhuñuzun ri'âyet-i ḫâtırı için (16) ḫâk-i
 pây-i serîfûñüzden ber-murâd 'avdet itdürilüp sâ'ir
 çerâğ-ı efrûḫtelerünñüz zümresinden (17) ma'dûd
 buyurılmasına 'umûm-ı 'inâyetünñüz mebzûl buyurıla ki
 Cenâb-ı serîfûñüze meşûbât-ı 'uzmâ ve bendelerünñüze
 (18) minnet-i lâ-yuḫşâ ḫâşıl ola. **İN ŞÂ'ALLÂHU TE'ÂLÂ.**
 93

Bâki fermân ol zât-ı 'âlî-şânıñdur.
 Ç 7-b Eḫḫârü'z- za'fâ / Mesîḫî-i ḫâk-i pâ.

(19) Fî-ḫalebi'l-mektûb ve'l-ḫaber.

(20) Tuḫaf-ı taḫıyyât-ı şâfiyyât-ı mütetâliyât-ı
 G 13-a maḫabbet-i âyât ve şaḫaf-ı teslîmât-ı / ḫayyibât-ı
 mütevâliyât-ı mevveddet-i ğâyât ki maḫz-ı maḫabbet (21)

12 olinmasın : olunmasın Ç 13 oldı : olındı G
 14 mezbûr bendeñüzün : mezkûr bendeñüzün H, G, Ç /
 mezkûr bendeñüz : mezbûr bendeñüz H, G, Ç 15 şânınca
 : şânına münâsib G / devlet-b'âhuñuzun : devlet-
 b'âhuñuz Ç 16 itdürilüp : idivirilüp H, Ç /
 efrûḫtelerünñüz : efrûḫte G / zümresinden : zümresinde
 Ç 17 'umûm-ı : ma'mûm-ı H, G, Ç / bendelerünñüze :
 bendeñüze S 19 Fî-ḫalebi'l- mektûb ve'l-ḫaber :
 Fî-ḫalebi'l-ḫaber -S, Fî-ḫalebi'l-mektûb Ç

ü 'ayn-ı meveddetden ve müvālāt-ı ravzâtdan fā'iz ü
 lā'ih ü fā'ih olur. Kavāfil-i esvāk u revāhil-i etvāk
 S 8-a / (1) birle muthef ü mühdā kılmakdan şogra te'aṭṭus-ı
 istiyāk ve teşevvuk-ı iftirāk be-mütāla'a-i cemāl-i
 pür- kemāl ve müşāfehe-i (2) liķā-yı ferhunde- fāl
 mekārim-i ahlāk u mehāsin-i eşfākuguz gibi **fevka'l-**
hadd ve'l- 'add⁹⁴ mülāhaza olına. Sevķ-i mülākāt (3)
 ki ehemmi- hācāt u etemm-i murādātdur. Hazret-i
 vāhibü'l- 'aṭāyādan mes'uldür ki eyemni- evān u
 aḥsen-i ezmānda (4) müyesser ü mukadder kılıvire.
 'Amīn yā Rabbe'l- 'ālemīn.

Ba'd-ez-ān ol menba'ü'l- luṭf ve'l- iḥsāndan
 temennā-yı vāsık (5) oldur ki deryā-yı istifsār-ı
 aḥvāl-i dōstān ve 'ummān-ı istiḥbār-ı işgāl-i muḥibbān
 temevvüce getirilüp iḥbār-ı selāmet-i (6) meserret-
 nişān u behcet- feşān ile cānib-i yārānı ve semāt-ı
 iḥvānı şād buyurup ve ol 'ibādı (7) b'āce-i ğamdan
 āzād idesiz.

Bāki'd-du'ā.

El-faķır Mesīḥī-i bende-i ḥaķır.

21 ü fā'ih : -S / Kavāfil-i : Fevākil-i S /
 etvāk : ittifāk G 2 Sevķ-i : Şeref-i H, G, Ç 3 evān
 : emān S 4 menba'ü'l-luṭf : menba'-ı luṭf H 5
 getirilüp : getirüp H, G, Ç 6 buyurup : -H, -G, -Ç
 / ve : -S, -H, -Ç / 'ibādı : 'ibād Ç 7 El-faķır
 Mesīḥī-i bende-i ḥaķır : El-faķırü'l- ḥaķır Mesīḥī-i
 bī-naẓır H

⁹⁴ Sayısız ve sınırsız ölçüde.

İstid'ā-yı ihsān 'ani'l-kuzāt der-haqq-ı ba'zı terbiyet-nāme ve 'arz-nāme.

H 11-a / (Elkâb)

(8) Cenāb-ı ma'ālī-me'āb a'ālī-nişāb-ı kām-bağs u / kām-yāb. Zeyyena'llāhu te'ālā fī-meclisi's-seri'ati's-şerifeti bi-vücūdihi'l-kerīm ilā yevmi'l-hisāb.⁹⁵ (9) Merāsım-i tekrımāt-ı vāfiyāt-ı ihlāş-füzūn ve levāzım-ı ta'zımāt-ı kāfiyāt-ı ihtisās- nümūn ki tuhfe-i maḥfil-i 'ālī (10) ve hediye-i mesned-i ma'ālī kılmakdan sonra inhā-yı bende-i kem-terin ki " **inneḥümün 'ibādike'l-muḥlesin** " ⁹⁶ budur ki ḥāmil-i ḥurūf-ı niyāz (11) ve nākil-i ulūf-ı i'zāz 'Abdü'l-'azīz bendeḡüz **bi-'avni'l-ḡāliki't-temylz** ⁹⁷ ḡidmet-i kimyā- ḡāşşiyet ile müserref ü mulatḡıf (12) olduḡda mezkūr bendeḡüz ḡaqqında ol ki luḡfuḡza **Ç 8-a** sezā-vārdur ne ise zūḡura / getürüp ihsān-ı 'āmm-ı

/ İstid'ā-yı ihsān 'ani'l-kuzāt der-haqq-ı ba'zı : Fī-istid'āyi'l- ihsān S / Terbiyet-nāme ve 'arz-nāme : Ve terbiyet ve şefkat kerdən H, -S, Ç / Elkâb : -S, -G, -Ç 8 kām-bağs u : -H, -G, -Ç / Allāhu te'ālā : -H, -G, -Ç / fī-meclisi's- : meclisi's- S / seri'ati's- : -H / bi-vücūdihi'l-kerīm : bi-vücūdi'l-kerīm H, G 9 maḡfil-i : meclis-i G 10 mesned-i : sened-i Ç 11 bi-'avni'l- : bi-'avni S, G

⁹⁵ Yüce Allāh, temiz ve şerefli olan meclisini, onun kerim olan varlığıyla kıyamet gününe dek süslesin.

⁹⁶ Kur'ān, Sūre 12, Yūsuf, āyet 24. "Çünkü o bizim halis muhlis kullarımızdandır."

⁹⁷ Her şeyi seçtiren Allāh'ın yardımıyla.

(13) belîg dirîg buyurılmaya.

Bâki.

Ziyâde-i imlâl mücib-i melâldür. Cumhür-ı umûr vüfûr-ı keremüğüze mahşûşdur. (14) Bâki lutf u ihsân ol Cenâb-ı 'âlî-şânıdır.

Efkarü'l-huddâm Mesîhî-i pür-iltiyâm.

24

(15) Şefkat-nâme ber-defterdârân ve terbiyet-nâme ve 'arz-nâmedür.

(16) Ğıbbe edâ'î mâ-veceb ⁹⁸ 'Aleynâ mine'l-ed'iyeti'l- vâfire ve'l- eşriyeti'l- mütekâşire. ⁹⁹ Zamîr-i münîre i'lâm-ı bende-i devlet- ^vâh-ı (17) bî-iştibâh oldur ki işbu hâmil-i varâka-i du'â ve nâkil-i vesîka-i senâ Ahmed du'â-güy u devlet-cüyuguz

G 14-a (18) fûnûn-ı / mu'tebere ile ma'rûf kimesnedür. Hâliyâ siddet-i rûz-gâr ve nekbet-i çarç-ı ğaddâr ile medyûn-ı müstağrak-ı bihâr-ı (19) fakr u fâka ve 'adîmü't- tâka düşmişdür. Eyle olsa fülân kitâbet Cenâb-ı mekremet-me'âbdan 'inâyet (20) olunmak recâsı ile du'â-nâme ile ol menba'ü'l-hışâl ve mecma'ü'l-fa'zî ve'l-kemâl suyına

13 umûr ; -G 14 Cenâb-ı ; cânib-i H / Efkarü'l- : El-Fakîrû'l- Ç 15 Şefkat- nâme ber-defterdârân ve terbiyet-nâme ve 'arz-nâmedür ; Şefkat-nâme ber-defterdârân ve terbiyet-nâme ve 'arz-nâme H, Defterdârlara 'arz ve terbiyet-nâme yazmakta G, Ç 17 du'â vü nâkil-i vesîka-i ; -G 18 çarç-ı ; -G 20 olunmak recâsı ile ; olunmak recâsına Ç.

⁹⁸ Gereken eda edildikten sonra.

⁹⁹ Bol övgü ve bol duadan bizim üzerimize olsun.

revāne olındı. Mercüdur ki (21) b̄idemāt-ı 'izzet-iktisāba münhādım olınup Cenāb-ı refī'ü'l-me'ābdan
H 11-b ber-şādān / revān ola.

Bākī fermān Sultānumıdır.

Efkarü'l-verā Mesihī-i himmet-recā.

25

S 8-b

/Der-ırsāl-i ğulām-ı laṭifü'l-i'tidāl ba'de't-
ṭaleb ve's-su'āl.

(1) "Ğıbbe't- tekrım ve't- ta'zım mine'l- muhibbi'l- kadım ilā Cenābi'l- kerım" ¹⁰⁰ "Selāmın ḳavlen min Rabbin raḳım" ¹⁰¹ den fā'ih (2) ü'lā'ih olur. Hayyiz-i ḳabül nık- şümülde vāki' olduğdan sonra i'lām-ı muhibb-i devlet-ḫ'āh oldur ki bundan evvel (3) bu 'abd-ı bī-iştibāh cānibine mektüb-ı merğüb ırsāl idüp ḳalem gibi bedī'ü'l-beyān u faşihü'l-lisān (4) nāme-i rāz-dār serv teg boş-reftār kebğ-ḫıram bir ğulām bulup 'an ḳarīb bī-'avni'l-mucib ¹⁰² işālin

21 b̄idemāt-ı : b̄ādmān-ı H, G, Ç / münhādım : müstaḫdem G / ber-şādān : şādān S / revān : revāne G / Der-ırsāl-i ğulām-ı laṭifü'l-i'tidāl ba'de't-ṭaleb ve's-su'āl : Der-ırsāl-i ğulām ve ğayr ba'de't-ṭaleb S, Der-ırsāl-i ğulām ba'de't-ṭaleb G, Fī-ırsāli'l- ğulām ve sāyire Ç 1 min Rabbin Raḳım : min Rabbi'r- Raḳım H 2 Hayyiz-i : -H / bundan evvel : bundan esbaḳ G 3 bedī'ü'l-beyān : u -S, -G

¹⁰⁰ Cömert, saygı deĝer zatınıza eski dostunuzdan saygı ve ululamadan sonra.

¹⁰¹ Kur 'ān, Sūre XXXVI, Yāsın, āyet 58. "Onlara baĝıslayan Rab tarafından selām gelir."

¹⁰² Yakın zamanda, gereken yardımla.

(5) maqşüd idinmiş idüğüz. Eyle olsa mektüb-ı serîf-i
 G 14-b / vâcibü't- taltîf gelüp vuşül buldukda mazmün-ı (6)
 meymünında meşûr olan umür bi-'inâyeti'l-Meliki'l-
 'allâm ¹⁰³ bir dānā ve hıdmetde tūvānā ğulām bulup
 'Abdü'l-mennān (7) ile Cenāb-ı 'ālī- sāna revāne
 kıldık.

Bāki fermān rāy-ı 'ālem-penāhuğdur.

Ve's-selām.

Ç 8-b

El-fakîr / Mesîhî-i 'abdü'l-Kebîr.

26

(8) Ümerā ve kuzāt ve erkān-ı devlete ba'zı
 kimesneyi kóvlamakda ve şubaşılari beglere
 kóvlamakda yazıla.

(9) Ğıbbe edā'i ed'ıye "'ammet berekātühā

6 hıdmetde : hıdmetinde G / 'Abdü'l-mennān :
 'Abdü'l-ħannān G 7 kıldık : olındı H, Ç / fermān
 rāy-ı 'ālem-penāhuğdur : -S, -H, -Ç / Ve's-selām : -G
 8 Ümerā ve kuzāt ve erkān-ı devlete ba'zı kimesne
 kóvlamakda ve şubaşılari beglere kóvlamakda yazıla :
 Ümerā ve kuzāt erkān-ı devlete ba'zı kimesneyi
 kóvlamakda yaza Ç, Ümerā ve kuzāt erkān-ı devlete
 ba'zı kimesne şubaşılari beglere kóvlamakda dağı buña
 münāsib ne var ise H, Şubaşılardan şikāyetdür S 9
 ğasenetühā : ğannānühā G

¹⁰³ Her şeyi bilen, mülke istediği gibi tasarruf
 eden Allāh'ın yardımıyla.

fî'l- 'ibād ve temmet ḥasenetühā beyne'l- 'ibād."104
 Zāmir-i münîre (10) püşîde olmaya ki ol bî-zahîr ü
 üftāde diyü dest-gîr olduğunuz fülân bende ol hîn
 cenāb-ı reşk-i ḥuld-ı berînüğüzden kim (11) revân olup
 'atā olınan kitābete geldükde dest-i teṭāvüli ḥilāf-ı
 kânûn ve bî-ma'ârif fi'l-i cerîmet-meshûna dırāz idüp
 (12) kanda hemmāz u ḡammāz ve levendān-ı rüz-gār u
 nuḥusendān-ı akṭar var ise dem-sāz olup 'akl
 H 12-a perdesinden (13) bîrûn ef'āl / itmege mübāşir ü
 mübādirdür. Eger bir an ol ef'āl-i 'aşıyān- nişān
 G 15-a üzerine kā'im (14) ü dā'im ola, ol aṭrāf u / eknāfuḡ
 dükeli aḥrār u ulu'l- aḫyār ki eger ricāl ve eger
 nisā-yı pür- melāl (15) ayak üzerine ṭurup şikāyet-i
 ḥāl ü ḥikāyet-i aḫvāl için der-gāh-ı mu'allā vü
 bār-gāh-ı a'lāya (16) sāye-ves sürünü varurlar. Bu
 kavlimüzde dūrüg yokdur.

10 püşîde olmaya : -S / bî-zahîr ü üftāde :
 fakîr ü üftādedür H, fakîr ü üftāde G fakîr-i zahîr ü
 üftāde Ç / bende : -S, -G, -Ç / hîn : -G / reşk : eşk
 G 11 revân : revāne H, G / olınan : olan H, G, Ç /
 geldükde : geldi S / dest-i teṭāvüli : dest-i teṭāvül
 H, G, Ç / ve bî-ma'ârif : ve bî-mu'âf G, Ç, -S 12
 levendān : levendāt H, G / nü-ḥasen-dān : nü-ḥasendāt
 H, G, Ç 13 mübāşir : mübāşeret H 14 aḥrār : u -Ç /
 ulu'l-aḫyār : ulu'l-ebşārı G / ki : -H, -G, -Ç / ricāl
 : ve -H, -Ç 15 ayak : ayaḡ H, Ç 16 sürünü : yüz
 sürüyü G /

104 İnsanlar içinde onun yaptığı hayırlar
 herkese olsun ve kullar arasında onun güzel işleri tam
 olsun.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
 DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Bâki fermân şâhib-re 'y-i bālâ-fikret-güşânıdır .
 (17) El-fakîr-ü'l-ḥakîr Mesîhî-i 'abd-ı bî-zâhir .

27

Sādâta şefkat-nâme yazıldıḡda .

(18) Ğıbb edâ'î ed'îye "yeteveşşuh bi-
 cevâhiri ihlâşühâ ve yetereşşuh min yenâbl'ş- şıdkı
 ihtişâşühâ." ¹⁰⁵ (19) Zâmîr-i münîre ki mir'ât-ı
 ḥakâ'ik-i devlet ve mişkât-ı deġâ'ik-ı 'izzetdür .
 İnhâ-yı muḥıbb-i bî-minnet oldur ki işbu ḥâmil-i (20)
 varâka-i du'â muḥıbb-i ḡayr-ü'l- verâ Mehemmed bin
 Muştafâ efkarüs- sādât ez- ensâl-i şefî'-i yevmü'l-
 'Araşâtıdır . Siz zât-ı (21) melek- şıfâtıḡ erbâb-ı
 kemâle ulüvv-i himmet ve aşḡâb-ı efdâle sumüvv-i
 S 9-a 'inâyeti sâmil ü kâmil idüġin sem' idüp / (1) Cenâb-ı
 refî'ü'l- me 'abuġuzdan ber-murâd olmak ümîdine
 varâka-i du'â vü vesîka-i senâ ile revâne oldı .

Bâki fermân Sultânıdır .

(2) Muḥıbbükümü'l-muḡliş Mesîhî-i müteḡaşşıs .

bālâ-fikret-güşânıdır : bilâ-fikret-güşânıdır
 H, G, Ç 17 El-fakîr-ü'l-ḥakîr : El-fakîr Ç / 'abd-ı
 bî-zâhir : 'abd-ı bî-zuhûr H, 'abd-ı bî-naẓîr Ç /
 Sādâta şefkat-nâme yazıldıḡda : Sādâta şefkat-nâme
 yazmaḡda H, Ç, Sādâta şefkat-nâmedür S 19 Zâmîr-i
 münîre : Zâmîr-i münîr H, G, Ç 21 aşḡâb-ı efdâle :
 aşḡâb-ı fuğâle G, Ç 1 oldı : olındı H, G, Ç

¹⁰⁵ Onun saflıġı sadakat kaynaġından sızmaktadır
 ve onun dostluġu mücevherle süslenmiştir .

G 15-b

28

Ç 9-a

/ Der-i 'lām-ı istikāmet-i ahvāl-i / 'ālim ve erkān-ı devlet ve sâ'ir erbāb-ı devlet ü himmet ve ber-ķarārı-ı işān.

(3) Ğıbbe ref'ı vezā'ifi'd-du'ā ve eſeri 'arżi leṭā'ifi's-ſenā "ilā maķāmi'l-'izz ve'l-mecd ve'l-'ulā" ¹⁰⁶ ma'rūz-ı re'y-i cihān-ārā (4) budur H 12-b ki / ḥavādiſ-i rüz-gār u vāķı'a-i çarḫ-ı ğaddār ve ahvāl-i erkān-ı devlet ü iſtigāl-i a'yān-ı sa'ādetden (5) istifsār u istiḫbār olınmış erbāb-ı sa'ādet ü aſhāb-ı siyādet ḫuzūr u refāhiyyet ve sūrūr u ğıḫtāt (6) üzre olup Pādiſāh-ı encüm-sipāh devletinde cemī' bay u gedā ve pīr ü bernā ve kavī vü za'if ve vazī' (7) ü ſerīf iſtirāḫat üzre iſtināmet iderler. Mülāḫaza olına ve vaķāyi'-i çarḫ-ı buķalemün ve bedāyi'-i (8) rüz-gār-ı diđer-ġün-ı dūndan kimesne bezm-i zemānede nālān degül illā ney ve ber-āferīde ḫūnılık eylemez

Der-i 'lām-ı istikāmet-i ahvāl-i 'ālim ve erkān-ı devlet : Der-istikāmet-i ahvāl-i 'ālim ü erkān-ı devlet G, Der-i 'lām-ı ahvāl-i erkān-ı devlet S / ve sâ'ir erbāb-ı devlet ü himmet : ve sâ'ir erbāb-ı sa'ādet G, ve ḥavādiſ-i rüz-gār S / ber-ķarārı-ı işān : -S 4 vāķı'a-i : vaķāyi'-i H, Ç 5 olınmış : olunmuş Ç / sūrūr : sūrūr H 6 bernā : ve -G 8 eylemez : itmez Ç

¹⁰⁶ Ulu, yüksek ve ſerefli makama

(9) illā moy ve ber-aḥad ıztırāb u inkılābda degül meger sīm ü zer ve evṭanından bir kimesne cüdā degül var ise (10) cevher ü pür-gevherdür. Hudāvendigār-ı felek-ıktidār-ı melek-mikdār Hazret-i Sultān Selīm G 16-a Hazretlerinin / eyyām-ı devlet (11) ü a'vām-ı saltanatında dil remīde ve ḡāṭır rencīde olacaḡ rüz-gār-ı ḡaddārdan nesne zāhir ü şadır olmaz (12) ve olmadı.

Bāki ve's-selām.

El-fakīr-ı ez'afü'l-mücrimīn Mesīḡī-i bende-i dīde-nemgīn.

29

Der-cevāb be-ḡaber-i inhizām-ı Kızılbaş ber-ma'āşır

(13) Rāyāt-ı devlet-i baḡtiyārī ve elviye-i sa'ādet-i kām-kārī bi'l-'avni'r-Rabbānī ve'l-menni's-

9 illā : illā ki Ç, ammā G / ıztırāb : ıztırābda H, G, Ç / inkılābda : inkılābda (?) H / evṭanından : vaṭanından H, G Ç / eyyām-ı devlet ü : eyyām-ı devletinde ve H, Ç 11 olmaz ve olmadı : olmaz oldu H, G, Ç 12 bende-i : -H / Der-cevāb be-ḡaber-i inhizām-ı Kızılbaş ber-ma'āşır : Der-irsāl-i mektüb ba'd-ez-irsāl-i mektüb-ı fütūḡ G, Der-irsāl-i mektüb ba'd-ı irsāl-i muḡbeçe H, Der-irsāl-i mektüb-ı ba'zī ba'd-ez-irsāl-i mektüb-ı fütūḡ-ı ba'zī ez-ekābir Ç

- Subhānī** ¹⁰⁷ ber-vefk-i (14) merām ¹⁰⁸ ale'd-devām ol
 Hazret-i 'adīmü'l- mişāl ü kerīmü'l- hışāl mansūb ve
 be-āyāt-ı "naşrun min Allāhi ve fetħun karīb" ¹⁰⁹
 (15) "mektüb bāsed." ¹¹⁰ Du'āyī ki müseyyed-i kavā'id-i
 devlet ve senāyī ki mesned-i 'izz ü sa'ādetdür ki
 maḥz-ı ḥulūş-ı ṭaviyyet (16) ve etemm-i ḥuşuş-ı
 Ç 9-b maḥabbetden fā'ih ü lā'ih / olur. Kavāfil-i ṭa'zīm ü
 revāhil-i tekrīm birle ithāf-ı şāf olıdukdan soğra
 (17) bu cānibe Çerākise-i mecbül u maḥūr ve maḥzül u
 H 13-a medḥūr / aḥvālin beyān ve sürḥ-ser-i bed-güher
 ifti'ālin 'ayān (18) idüp, i'lām kıluḡ, Sultān Selīm
 Ḥān sellemehu'llāh ¹¹¹ anlaruḡ sür u serrinden ve āşüb
 u zararından āb-ı tīg-ı (19) āteş-tāb ile rü-yı zemīnī
 G 16-b pāk ve yirlerin zīr-i ḥāk itdi diyü buyurılış. / Bu
 iḥbār-ı müzīli'l-ğumūmdan (20) şād olduḡ. Müstedām-ı
 'ömr olup serīr-i kām-rānīde ber-devām olasız. Āmīn
 bi-hurmeti Seyyidi'l-mürselīn. ¹¹²
 (21) El-fakīr Mesīhī.

13 ber-vefk-i : ber-kille-i H, G, Ç 14 ol : -S
 15 kavā'id-i : -G / sa'ādetdür : sa'ādetden H 16 şāf
 : -S / olıdukdan : olıdukdan Ç, olıdukdan G 17
 mecbül : u -S, -G / medḥūr : medḥül H / sürḥ-ser-i :
 serḥ-i sırr-ı H / ifti'ālin : infi'ālin H 18 Ḥān :
 -S, -H, -G / āşüb : u -H, -Ç 19 buyurılış :
 buyurmuşsız Ç 20 kām-rānīde : kām-rānīden H

¹⁰⁷ Yüce Allāh'ın himmeti ve yardımıyla.

¹⁰⁸ İsteğe uygun olarak.

¹⁰⁹ bkz. not 4.

¹¹⁰ "...mektup oldu."

¹¹¹ Allāh selāmet versin.

¹¹² bkz. not 56.

S 9-b / Fī-irsāli ehli'l-'ilm ba'de't-ṭaleb.

(1) Tuḥaf-ı tahıyyāt-ı şāfiyyāt-ı şabā- nūkhet ü vedād- irtisām ve luṭf-ı teslīmāt-ı ṭayyibāt-ı nesrīn- nesemet ü sedād- intizām (2) ki muḥliş-i maḥz-ı ḫulūs-ı ṭaviyyet ü farṭ-ı ḫuşuş-ı hüviyyet şuhufından peydā olup bi's-şıdķı's-şāf ¹¹³ ihdā (3) vü ithāf kılmakdan şopra inhā-yı rāy-ı devlet- āsā lā-zālet maşūneten 'ani'l- be'sā budur ¹¹⁴ ki mektüb irsāl (4) idüp fażl u kemāl ile meşhūr u ma'rūf ve ḫüsn-i fa'āl ile mezkūr u mevşūf erbāb-ı 'ilmden bir şāhib-i ta'līm (5) ü tefhīm 'ālim ü dānā ve fāzıl-ı pür-muḫābā kimesne ṭaleb itmissiz. İşbu ḫāmil-i ḫamā'il-i du'ā vü nākıl-i resā'il-i senā 'Abdu'r-rahman bin Sınān (6) ḫalīfe muḫıbbüñüz nihāyet derece 'ālim ü 'āmil ve ḫalīm ü fāzıl kimesnedür. Cenab-ı refi'ü'l- me'āba du'ā- nāme ile (7) revāne olındı. Ümıddür ki muşāḫabet-i dil-güşā ve münāsebet-i cān-fezāsından

Fī-irsāli ehli'l-'ilm ba'de't-ṭaleb : Der-irsāl-i ehli'l-'ilm ba'de't-ṭaleb H, Der-irsāl-i mu'allim-i maṭlūb S 1 ü vedād-irtisām ve luṭf-ı teslīmāt-ı ṭayyibāt-ı nesrīn-nesemet ü sedād- : -H / sedād-intizām : sedād-irtisām G 2 muḥliş-i : -H, -G, -Ç 5 ḫamā'il-i : -S, -H, -Ç / resā'il-i : -S, -H, Ç 6 derece : derecede Ç / 'ālim : ü -S 7 ki : -H / ve : -H

¹¹³ Katıksız, temiz sadakatle.

¹¹⁴ Allāh, onu zarar ve ziyandan korusun.

muğtenem ü müstes'ad (8) u müstersad olasız.

G 17-a

Bāki / ve'd-du'ā.

El-fakīrū'l-ḥakīr Mesīhī-i bende-i bī-naẓīr.

31

**İ'lām-ı nemmāmī-i ba'zı ki süḥan-āver-i
i'timād ne-künend ü ber-ānend.**

(9) Tuḥaf-ı taḥiyyāt-ı şāfiyyāt-ı 'anber-bār-ı maḥabbet-fezā ve ṭuraf-ı teslīmāt-ı vāfiyyāt-ı güher-nişār-ı meveddet-nümā ki maḥz-ı maḥabbetden ve 'ayn-ı Ç 10-a / (10) meveddetden cārī vü seyelān ve revān u feyezān H 13-b olur. Kavāfil-i vidād u revāhil-i ittiḥād / ile irsāl olup (11) i'lām olınan budur ki bundan aḡdem bu 'abd-ı aḡkar u çāker-i efkardan şikāyet-āmīz ü ḡikāyet-engīz (12) aḡbār-ı ḡam-āsār istimā' itdük diyü mektüb-ı merḡūbuḡuz ḡüsn-i maḡbūbuḡuza vārid ü nāzil olup vürūdından (13) bize meserret ḡaşıl olmış idi ki

8 müstersad : müstercid H, G, Ç / Bāki ve'd-du'ā : Bāki'd-du'ā G, -S / İ'lām-ı nemmāmī-i ba'zı ki süḥan-āver i'timād ne-künend ü ber-ānend : İ'lām-ı nemmāmī-i ba'zı ki süḥan-āver-i i'timād ne-künend G, Der-Tenbīh-i süḥan-çīn-i bed-baḡt ki miyān-ı dōst-dārān ve hüve ḡāhān nemmāmī kerde bāşed tā ki ez-ü i'timād ne-künend ve dōstān be-ez bihem-peyvendend Ç, Şikāyet S 9 güher-nişār : gevhēr-nişār H / maḡabbetden : maḡabbet H / meveddet-nümā : meved-nümā Ç 12 ḡam : -H / itdük : -Ç / maḡbūbuḡuza : maḡabbetüḡuze G

isnād-ı **mā lem yekün** ¹¹⁵ nesnelere ile yād olduk diyü hāliyā bu bendenü (14) yanında rü'ūs-ı muğayyibîn, ser-defter-i muta'aşşibîn ğıybeti vü la'neti Seytān-ı Hāmān sizü (15) envā'-ı türrehāt-ı **mā lā ya'nī** ¹¹⁶ bizden size takrîr ve şahîfe-i kelāma taḥrîr itdüğü nesnelere füzün (16) u bîrün idüp söylemiş idi. Andan ziyāde zebān-ı ğıybeti dırāz ve si'āyet dehānın güşāde (17) eyleyüp / kelimātlar eyledi ki kâbil-i beyān u mā'il-i 'ayān degül idüğü muḥarrerdür. Takrîrinde şadākat ve taḥrîrinde (18) muşādaḳat yok idüğü bu def'a ḥuzūr-ı mevürü'l-ḥubūra vuşül bula. Ammā yine silk-i muḥarribîne münselik ü muntazım (19) eyleyüp nā-sezā sözlerine ve dürer-bār-ı lafz-ı dil-düzlarına şadef- vār güş tutup ḳadīm-i düstānı (20) ve dîrîne-i yārānı anuḡ sözine i'timād idüp iḥbār-ı melāl-āsār ile şikeste-bāl eylemek revā olmaya.

(21) Bāki ve's-selām.

Faḳîr ü efḳar Mesîhî-i bende-i kem-ter.

15 kelāma : -Ç 16 dırāz : ve -Ç / dehānın : dehānını G 17 kelimātlar : kelimāt G / idüğü : -H, -Ç 18 muşādaḳat : muşāfet H, G, Ç / yok idüğü : yokdur H, G, Ç / bu def'a : -S / ki : +H / Ammā : -S, -H, -Ç / yine : -Ç / muḥarribîne : muḥarribiye G 19 tutup : dutup H, Ç / ḳadīm-i : ḳadīmī S 20 revā olmaya : lā'ik degül idi S, -H, -Ç 21 Bāki : -G / Faḳîr : ü -H, -G, -Ç

¹¹⁵ Sözden ibaret.

¹¹⁶ Saçma sapan, anlamsız, boş.

S 10-a

**/ Ümerānuḡ ādemleri ve şubaşıları ve kuḡātun
ādemleri ve sā'ir mübāşirleri küstāhliklerini i'lām
itmekte.**

(1) Serā'if-i taḡiyyāt-ı maḡabbet- āmiz ve
leḡā'if-i seniyyāt-ı meveddet- engiz ki maḡz-ı ḡulūş-ı
ḡubb-ı kadīm ve farḡ-ı ḡuşūş-ı (2) vüdd-i müstakimden
şadır u bāhir olur. Kavāfil-i terciḡ ü revāhil-i
terḡib ile irsāl olinup (3) i'lām olunan budur ki
bunda ḡidmet üzerine naşb olunan Sinān bendeḡüz
H 14-a 'ubūdiyyetinde istiḡāmet (4) ve ḡidmetinde müdāvet /
G 18-a göstermeyüp dil-i bī-ḡarār gibi hevā- / perestlere
hevā-dār olup rü-yı zifir (5) gibi yüze kır gelecek
bī-meliḡ ü kabih işler ider.

Bāki ve's-selām.

El-fakir-i za'if Mesih-i lehif.

Ümerānuḡ ādemleri ve şubaşıları ve kuḡātun
ādemleri ve sā'ir mübāşirleri küstāhliklerini i'lām
itmekte : Ümerā ve kuḡātun ādemleri edebsüzleri
i'lāmında yazıla H, Der-i'lām-ı aḡvāl-i ḡādim-i
saḡim-i ḡayr-ı müstakim S, Ümerānuḡ şubaşıları ve sāyir
mübāşirleri küstāhliklerini i'lām itmekte Ç 1
seniyyāt-ı : teḡannünāt-ı H, G, ḡayyibāt-ı Ç 2 u
bāhir : -G / terciḡ : terḡib S 3 naşb olunan : naşb
olan H, G, Ç / 'ubūdiyyetinde : 'ubūdiyyetde H, Ç 4
ḡidmetinde : ḡidmetde S, Ç hevā-perestlere : hevā-
perestārına G / olup : olur H / rü-yı zifir : rü-yı
zemīn G 5 bī-meliḡ : ü -S, -H, -Ç 5 El-fakir : fakir
S / lehif : nahif G

(6) Şikāyet-nāme ki ümerāya ve kuzāta ve okābire yazalar.

Ç 10-b

/ (7) Ba'd-ez-takbīl-i hāk-i pāy-i şerīf-i sa'adet-dişār ve ğubār-ı pāy-i laţif-i siyādet-si'ār ki tūtiyā-yı 'uyūn-ı (8) erbāb-ı ifdāl ve kuhl-i ebşār-ı aşhāb-ı celāl ü kemāldür. İ'lām-ı bende-i bī-vücūd ilā şāhibi'l-cūd (9) budur ki bu dā'ī-i devlet- b^vāh-ı bī-iştibāh fülān nām-ı siyeh-fām kimesneye āvān-ı vāfir ü zemān-ı mütekāsir bīdmet (10) itdüm. Günde dört aççe 'ulūfe ile rüz u sebān reh-i bīdmetde **dāmen der-miyān** ¹¹⁷ olup bād-ı şabā mişāl pūyān idüm. Bir ān zümre-i 'aşīyān gibi itā'atdan hālī olmadum. Haqq 'alīm ü 'allāmdur ki bir habbe (12) hūkūk-ı sābıka-i vācibü'l- edāmdan virmedü. Yirden göge dek ben fakīre zulmi şariḥ ve hayfı semīhdür.

(13) Bāki fermān Sultānumuğdur.

El-fakīrū'l-ḥakīr Mesīhī-i dil-i münīr.

6 Şikāyet-nāme ki ümerāya ve kuzāta ve okābire yazalar : Der-şikāyet-i mūcib ez-müste'cir ki 'ulūfe ne-mī-rehed S 7 ğubār-ı pāy-ı : pāyi ğubārı S 8 ifdāl : fuḍāl H, Ç bışāl G 9 siyeh-fām : siyeh-ḥām G, siyeh-nām H / vāfir : ü -S 10 dāmen : dāmān S, H 11 'aşīyān : şıbyān S 12 dek : -H, -G, -Ç 13 El-fakīrū'l-ḥakīr Mesīhī-i dil-i münīr : El-fakīr Mesīhī S, -G, -Ç

¹¹⁷ Bkz. not 88.

**Ümerā ve sā'ir erbāb-ı devletüñ hıdmetinden
bir def'a mehcür olup girü hıdmet istid'asında yazıla.**

- G 18-b / (14) Başı 'ubüdlıyet makāmında koyup secdāt-ı bende-gāne vü da'vāt-ı çāker-āne kılup ta'zīm ü tekrīm (15) kılmağdan sonra 'arza-i bī-mıkdār be-'arşa-i zü'l-ıktidār budur ki bunca müddet-i medīd ü 'ahd-i mezīddür ki (16) Sultānumuñ rāh-ı hıdmet-i 'izzet-si'ār-ı devlet-āsārında yel gibi yeler idüm. Hıdmet ile ber-murād olmak diler idüm. (17) Elmās-ı ğayret ile hamıyyet cigerin dūr gibi deler idüm. Hāliyā bī-günāh bāb-ı āşiyāne-i 'izz ü cāhdan dūr (18) ve nazar-ı 'ināyet-eşerden mehcür düşdüm. Reskünden hayātum memāta karīb olup derd ü ğam u miñnet ü elem H 14-b eyle (19) ben hastaya tabīb olmuşlardur / ki derd ile helāk ve yirüm hāk kılalar. Yine bu dā-yı bī-devāya sıfā recā ide (20) Sultānumuñ Cenāb-ı cennet-me'ābına cevāb-ı şāfī için geldüm. Mercüdür ki zümre-i bende-

Ümerā ve sā'ir erbāb-ı devletüñ hıdmetinden bir def'a mehcür olup girü hıdmet istid'asındā yazıla : Ümerā ve sā'ir erbāb-ı devletüñ hıdmetinden bir def'a mehcür olup girü hıdmet istid'asına yazıla H, Ümerā hıdmetinden bir def'a dūr olup tekrār hıdmet için istid'ā yazıla Ç, Tazarru'-nāme S 15 mezīddür : ki -H, -G 16 devlet-āsārında : devlet-dişārında Ç 17 āşiyāne-i : āsitāne-i Ç 18 reskünden : eskünden S / hayātum : hayātumdan S, H, Ç / memāta : memātum S, H, Ç / ğam : u -G / eyle : -S, -G 19 olmuşlardur : olmuşdur S, H, Ç / ve : -S, -G / kılalar : kıla S, H, Ç

gān-ı mülāzımān-ı du'ā-gūyān-ı (21) sa'ādet-nişānından
yazup yirüme bī-zārlik nāmesin virmeyesiz.

Bākī fermān Sultānumuñdur.

El-fakīr Mesīhī-i haķır.

35

S 10-b

**/ Ümenānuñ cerā'imın ifşā itmege giden
kimesnenüñ 'aķabince gönderecek mektübdur.**

Ç 11-a (1) Du'ālar ki zülf-i cānān gibi merġüb / ve
G 19-a senālar ki bū-yı dil-sitān / gibi maħbüb u merġüb ola.
bi-şıdķı's-şāf ¹¹⁸ (2) ihdā vü ithāf olıñduñdan soġra
ma'rüz-ı bende-i kem-ter ilā hużūr-ı nīk-maħzār budur
ki 'ummān-ı eltāf (3) feyezān ve deryā-yı kerem ü
a'tāf seyelān itdürüp bu kaķre-mıķdāra iħsān itdügüñüz
(4) emānete fırķa-i ħıyānetden 'adū-yı 'izz ü kemāl ve
bed-ħıy u zıst-fa'ālden Celāl nām kimesne tālīb (5)

21 virmeyesiz : virmeye H, G, Ç / Mesīhī-i haķır
: Mesīhīyü'l-ħaķır H, Ç / Ümenānuñ cerā'imın ifşā
itmege giden kimesnenüñ 'aķabince gönderecek mektübdur
: Ümenānuñ cerā'imın ifşā itmege giden ādemüñ
'aķabince gönderile G, Ümenānuñ ve küttābuñ cerāyımın
ifşā itmege giden ādemüñ 'aķabince āsitāne-i sa'ādete
kendü ħālin ve istikāmetin i'lām itmekde Ç, Der-
şikāyet S 1 u merġüb : -S / bi-şıdķı's-şāf : bi-şıdķ
ve's-şāf H 2 olıñduñdan : olduñdan H, G, Ç 3 itdürüp
: idüp S / itdügüñüz : itdügüz Ç 4 ħıyānetden -Ç

¹¹⁸ Bkz. not 113.

ve bu fakîri şirret ile mücrim çıkarmağa râğıb olup ma'denü'l-lu'f ve'l-kerem u ma'zenü'l- hulk ve's-şiyem (6) a'nî Sultānum Hazretlerinüğ bāb-ı sa'adet-me'ābına revāne oldu .

Bāki fermān Sultānumuğdur .

El-fakîr-i 'abd-i dîrîne Mesîhî-i kemîne .

36

(7) Der-ıaleb-i mektüb ve haber ve dil-
h^vāhlıkda yazalar .

(8) Bedāyi '-i da'vāt-ı semiyāt-ı şadakat-simāt-ı ma'abbet-nümün ve şanāyi '-i senāyāt-ı şafāvet-şifāt-ı meveddet-füzün (9) ki ma'z-ı müvālāt u muşafāt ravzātından zāhir ü bāhir olur . Kavāfil-i vüdd-i şahih u revāhil-i hubb-ı şarih (10) birle ithāf olinup i'lām kılınur ki hayli zemān u bî-ıadd ezmāndur ki mektüb-ı G 19-b serif ü ahbār-ı la'if ile (11) bu bende-i za'ifi / yād itmedüğüz . Bu mesel meshürdur ki "Her ki ez-dide

5 çıkarmağa : çıkarmasına G 6 Sultānum : Sultānumuğ H, Ç / Hazretlerinüğ : -H, -G, -Ç / bāb-ı : pāy-ı S Der-ıaleb-i mektüb ve haber ve dil-h^vāhlıkda yazalar : Der-ıaleb-i mektüb ve hāber ve dil-h^vāhı kerden H, Der-ıaleb-i mektüb ve haber ve dil-h^vāhı Ç, Der-şikāyet ez-ferāmūş-ı yārān-ı yārān S 8 ma'abbet-nümün : ma'abbet-füzün G / senāyāt-ı : seniyāt-ı S / şifāt-ı : -Ç 9 müvālāt : u -H, -Ç / ravzātından : ravzātından G / olur : olup H, Ç 10 kılınur : olınur H / ezmāndur : evāndur H, Ç

H 15-a **dür ez-dil dür.**"¹¹⁹ Ne var / siz zāt-ı (12) melek-şifāt kadīm-i ħullānın ve dīrīne-i yārānın ferāmūs itdiler ise? Bir sâ'at yokdur ki zebān-ı ħāl ü lisān-ı maḳāl (13) du'ā-yı 'izzet-āsār u senā-yı devlet-si'ārdan ħālī ola.

Bāki ve's-selām.

El-fakīr-i zār Mesīḫī-i bī-ḳarār-ı dil-figār.

37

(14) İzhār-ı maḳbūl şuden-i ḳaşıde ve sâ'ir tuḫfe.

(15) Ğıbbe vaż'i'l-ḫudūd 'alā mevāzı'i'l-sücūd ma'rüz-ı bende-i bī-vücūd bā-Ḥazret-i mehbiṭ-i a'lā-vücūd (16) ebḳāhu'llāhu'l-Meliki'l-vedūd bi'l-'izzi ve'l-fazli'l-mes'ūd ilā yevmi'l-mev'ūd ¹²⁰ budur ki

11 Her ki ez-dīde dür ez dil dür : Her ki ez-dīde dür ez-dil mehcür H, Ç, Her ki ez-dīde dür-est ez-dil mehcür G 12 kadīm-i ħullānın : kadīmī ħullān S / dīrīne-i yārānın : dīrīne-i yārān S / itdiler ise : ide S 13 devlet-si'ārdan : āḫiret-si'ārdan S / ola : olavuz S / dil-figār : -G 14 İzhār-ı maḳbūl şuden ḳaşıde ve sâ'ir tuḫfe : İzhār-ı maḳbūl şuden ḳaşıde ve ḡayr-hā H, İzhār-ı maḳbūl şuden ḳaşıde ve sâyir tuḫaf Ç, Der-i'lām-ı şilā-yı ḳaşıde S 15 Ğıbb-ı : Bâ'd-ı G

¹¹⁹ Gözden irak olan gönülden de irak olur.

¹²⁰ O sevilen, mülke istediği gibi tasarruf eden Allāh, onu mesut fazilet ve şerefle kıyamet gününe dek ebedī kılsın.

Yevmi'l-mev'ūd, Kur'ān, Süre LXXXV, El-Burūc, āyet 2."Vad olunan gün hakkı için."

şadr-ı şafā-rīkū'z- zemān (17) bedr-i 'aṭā-rīkū'd-
 devrān Hazret-i Pīrī Pāsā **yesser Allāhu mā yeşā** ¹²¹
 Hazretlerine bir kaşīde-i pūr- ḥanīde (18) söyleyüp,
 dīvān-ı serīflerinde envā'-ı ādāb u vakār ve eşnāf-ı
 ḥuşū'-ı reziyyet-āsār ile (19) okıyup temām itdükte
 Ç 11-b firāvān / taḥsīn ve bī-pāyān āferīn eyleyüp, ceyb-i
 ma'den-i cevher ü sīm (20) ü zerinden dest-i kerem-
 baḥş u luṭf-naḳş ile rüy-ı 'aşıḳ-ı zāra mümāsīl ve
 eşk-i dil-i bī-ḳarāra (21) müşākil nesnelere ile bu
 dā'īlerin şādān u ḥandān idüp Pādīşāh-ı cihān- penāha
 terbiye idüp (22) 'ināyet-i Rabbü'l-'ālemīn yetişüp
 teraḳḳī itdiler.

G 20-a / Bāki'd-du'ā.

El-faḳīr-i dil-figār Mesīḫī-i 'andelīb-i gül-
 sen-i güftār.

38

S 11-a

/ Der-firistāden-i eş'ār ve ḡayr-hā ba'de't-ṭaleb.

(1) Her devlet-i ebed-peyvend-i rüz-efzūn ki

17 'aṭā-rīkū'd-devrān : 'aṭā-refü'd-devrān G 18
 ādāb : u -H, -Ç 20 u luṭf-ı naḳş : -G / eşk-i dil-i
 bī-ḳarāra : -G 21 müşākil nesnelere ile bu dā'īlerin
 şādān u ḥandān : -G / idüp : olup G 22 Bāki'd-du'ā :
 Bāki ve'd-du'ā G, Ç / gülsen-i : -Ç / güftār : zār S
 / Der- firistāden-i eş'ār ve ḡayr-hā ba'de't-ṭaleb :
 Der- firistāden-i eş'ār ba'de't-ṭaleb H, İrsāl-i eş'ār
 S 1 rüz-efzūn : rüz-efrüz H

¹²¹ Bkz. not 15.

ketebe-i **kār-ḥāne-i kün fe-yekün** ¹²²şemme-i tahrîrinde kâşıründür. (2) Hemîse qarîn-i zât-ı ma'âlî- maqrûn u a'âlî-meşḥûn zülâl-i maḳâl "***aynen yeşrebü bi-he'l-muḳarrebün**" ¹²³ (3) ola. Bi-ḥaḳḳın "**nûn ve'l-ḳalemi ve mâ yeşturüne**" ¹²⁴ Ba'd-ez-tecdîd-i esâs-ı şıḳḳ u i'tikâd ve te'sîs-i (4) bünyân-ı ḥulûş-ı şafâvet-
H 15-b şıfât 'arza-i / dâ'î-i bî-iştibâh be-Cenâb-ı sa'âdet-
penâh lâ-zâlet maqrûneten (5) **bi-ḥimâyeti' ilâhi 'azze ve celle** ¹²⁵ 'arz-ı bendegî budur ki muḳaddemâ cānib-i muḥıbb-i bî-riyâya mektûb-ı maḥabbet- uslûb irsâl idüp (6) lafz-ı dürer- bār -ı güher- nişârdan ḥayâl- engîz eş'âr ve şafâ- âmîz ebyât-ı vefâ- âşâr istemişsiz. Hâliyâ (7) kırk dâne güzîde-i 'aşîḳâne şî'r-i ḥanîde yazup irsâl itdük. Ümîddür ki ḥayyiz-i kabûlde vâḳi' ola.

2 ma'âlî-maqrûn : u -S, -H, -Ç 3 ve te'sîs-i :
-S 5 'azze ve celle : -H, -G, -Ç / bî-riyâya :
bî-zibâya H 6 güher-nişârdan : gevher-nişârdan G /
istemışsiz : işitmişsiz Ç 7 güzîde-i : güzîl-i G

¹²² Kâinat ve kâinattaki her şey. Bkz. not 24.

¹²³ Kur 'ân, Süre LXXXIII, El-Mutaffifîn, âyet 28."Tesnim bir kaynaktır ki ondan Allâh'a yakın olanlar içecekler."

¹²⁴ Kur 'ân, Süre LXVIII, Sûretü'l-kalem, âyet 1. "Nun, Kalem ve yazdıkları şeyler hakkı için."

¹²⁵ Aziz ve celil olan Allâh'ın himayesiyle yakın olsun.

(8) Bāki'd-du'ā.

El-fakīrū'l-bakīr Mesīhī-i 'abd-i batīr.

39

**Der-firistāden-i dīvān ve sā'ir çiz-hā ve tahrīs
nümüden ber-ān-hā ez-cānibīn**

G 20-b

(9) Du'āyī ki müşeyyed-i kavā'id-i / devlet ü 'azamet ve senāyī ki mümehhed-i şevārid-i 'izzet ü hürmetdür. Hem-nefes-i kabūl-i Sübhānī (10) ve karīn-i me'āsir-i Seb'ü'l-meşānī olup bi's-şıdk ve's-şafā¹²⁶ kavāfil-i vefā ile irsāl idüp i'lām olunur ki (11) su'arā-yı eslāf-ı şāhibü'l-eltāf ve fużalā-yı esrāf-ı zü'l-a'tāf kelimātından intihāb u inticāb (12) olunmuş kitāb-ı muntehāb-ı serīfi bu 'abd-ı za'īfden istemişsiz. Bendeğüz 'Abdü'l-kādir ile irsāl kılduğ. (13) Ümīddür ki mü'tala'a-i serīf müte'allik ve murād hāşıl olduğdan sonra bir mu'temed ü müstākīm / u

8 Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā H, Ç / Der-firistāden-i dīvān ve sā'ir çiz-hā ve tahrīs nümüden ber-ān-hā ez-cānibīn ; Der-firistāden-i dīvān ve sā'ir çiz-hā ve tahrīs nümüden ber-ān-hā H, Der-cevāb-ı iltimās-ı kitāb S 9 senāyī : senā H 10 irsāl idüp : -Ç 11 şāhibü'l-eltāf : şāhib-i eltāf H 12 olunmuş : olmuş H, G, Ç / muntehāb-ı serīfi : muntehābü's-serīf H, Ç / 'abd-ı za'īfden : 'abdü'z-za'īfden Ç, bende-i za'īfden G 13 mu'temed : ü -S, -H, -Ç

¹²⁶ Temiz bir gönül ve sadakatle. Bkz. not 113.

halîm kimesne ile (14) İşâl buyurasız. Gâyetde ta'allukumuz vardır. Hâfız-ı 'âfır İrsâl olunmadığından fâtir olasız diyü (15) vürüpdük. Beden-i miskînden cân-ı şîrîni virmek âsândur. Anı virmekden illâ sizler cândan (16) eḥabb u ḥubbuḡuz dilde aḡleb olduğu ḥayṣiyyetden selâm ve dürüd-nâme ile vürüd olındı.

(17) Bâki ve'd-du'â.

El-faḳîr-i pür-enîn Mesîhî-i bende-i kemîn.

40

Der-firistâden-i derc ba'de't- taleb ve 'âciz şüden-i ba'zı der-ân-ı derc.

(18) Merâsim-i ta'zîmât-ı vâfiyât-ı maḥabbet-âyât ve levâzım-ı tekrîmât-ı şâfiyât-ı devlet-ğâyât ki H 16-a maḥz-ı vidād (19) / ve 'ayn-ı ittiḥâddan zâhir / ü G 21-a bâhir olur. Kavâfil-i i'zâz u ikrâm ve revâhil-i iltiyâm u ihtirâm ile (20) ithâf olup i'lâm kılinur ki mektûb-ı müstetâb -ı şîrîn- cevâbuḡuz ile Kibletü'l- küttâb Hazret-i Yâḳûtıḡ (21) derc-i şerîflerini recâ vü taleb kılmıṣsız. Kâtib Muḫyî'd-dîn

14 olunmadığından : olunmadığından Ç / fâtir olasız : fâtir ola H, G, Ç 16 ḥayṣiyyetden : ḥayṣiyyetinden S 17 Bâki'd-du'â : Bâki ve'd-du'â H, G / El-faḳîr-i : Faḳîr-i S / Der-firistâden-i derc ba'de't-taleb ve 'âciz şüden ba'zı der-ân-ı derc : Der-iltimâs-ı derc S 18 şâfiyât-ı : vâfiyât-ı S, G 19 ihtirâm : ile -Ç 20 şîrîn-cevâbuḡuz : şerîf-cevâbuḡuz G 21 şerîflerini : şerîflerin H /

S 11-b ile irsāl itdük . Luṭf idüp intizār-ı / (1) müte'assıbın ve ibşār-ı müfsidinden penāh idüp ta'vīz-i cān gibi hizāne-i dilde nihān kılasız . (2) Zīrā ba'zı kātib-i yārānlardan gelüp seyran itdüklerinde temeyyüz idemeyüp ol 'Azīzün ḥaṭṭ-ı şerīfin (3) fülān kimesnenün ḥaṭṭına tesbīh idüp tenzīh eyleyümediler . Bu bendeğüz ol dercün aḥvāline (4) vākıf olan erbāb-ı ma'ārifden ḥaberin alup dururum ki Seyyid Murtażā ve Esedu'llāh ol derce nazār (5) idüp on biğ akçe dür bunun müjde- gānīsi degül ki buḡā kıymet ola? Hezār dīnār didiler . (6) Merḥūm Şeyḥ- zāde bir sene miḡdārı sūlūs ve muḥaḡḡaḡ Besmelelerin miḡāl idinüp aḡa miḡāl bir ḥarf yazamayup (7) āyine-i ḥāṭırına ḡubār-ı ḡumūm-āḡārī yürindüḡi muḥaḡḡaḡdur ve cemī'-i ḡuṭūṭun ki G 21-b bī-ḡā'ide vü uslūb-ı (8) zā'idelerin neşḡ itdüḡi / muṭlaḡ u muḡarrerdür .

Bāki ve'd-du'ā .

El-faḡīrū'l-ḡaḡīr Mesīḡī-i bende-i bī-ḡaḡīr .

(9) Der-du'ā ve irsāl-i ḡenā ve ser-nāme-hā-yı mektūb-hā .

itdük : idüḡi H 2 yārānlardan : yārāndan G 3 eyleyümediler : idemediler H 4 alup dururum : alup ṭururum G / ki : -S, -H, -Ç 5 didiler : -H, -G, -Ç 7 ḡumūm-āḡārī : ḡumūm-āḡār H, G, Ç / muḥaḡḡaḡdur : ve -Ç 8 muṭlaḡ : -G / u : -H, -G, -Ç / Bāki ve'd-du'ā : Bāki'd-du'ā S / El-faḡīrū'l-ḡaḡīr : Muḡıbbū'd-dā'ī G / bende-i : -H, -Ç / bī-ḡaḡīr : sā'ī G 9 Der-du'ā ve irsāl-i ḡenā ve ser-nāme-hā-yı mektūb-hā : Der-irsāl-i du'ā vü ḡenā G, Ç, -S

- (10) Ba'd-ez-tebliğ-i merāsım-i da'vāt-ı muhlis-
 āne ve maqrūn-ı vezā'if-i hidemāt-ı muhibb-āne tā
 hezār destān-ı zebān (11) ber-büstān-serā-yı dehānū'r-
 Rahman 'allemū'l-Ḳur'ān ḡalaḡū'l-insān 'allemetū'l-
 Ç 12-b beyān mī-ḡāned / ve du'ā-yı devām-ı (12) devlet-i
 rüz-efzūn maḡbūb-ı cān ve binā-yı kıvām-ı kıyām
 H 16-b zīnet-i / hümāyūn ān maḡlūb-ı revān vird-i zebān-ı
 (13) gūşe- nişīnān erbāb-ı bīrūn u derūn ve zıkr-i
 lisān-ı ḡāciyān aşḡāb-ı sūkūn bād bi-Rabbi'l-'ibād.
 Efḡarū'l-'ibād Mesīḡī-i bā-du'ā-yı mu'tād.

(14) Der-ırsāl kerden-i cāsūs-ı girifte.

(15) Be-Cenāb-ı der-gāh-ı āşiyān-devlet ve bār-
 gāh-ı sāye-bān-rif'āt ve āfitāb-ı Sübhānī-saltānat ve
 māh-tāb-ı (16) zemīn-ma'delet. Maḡşūd ḡāliḡ-ı kā'ināt
 ve mevdūd Rāzıḡū'l-arz ve's- semāvātdur. Ol südde-i
 (17) münif ü 'atebe-i laḡıfe 'arz-ı bende-i bī-vücūd
 budur ki dār-ı Ḳoştantīniyyenūḡ iskelesinūḡ
 ma'berinden (18) bir cāsūs-ı ḡaber-ḡīn 'ubūr idüp

10 zebān : -Ç 11 mī-ḡāned : mī-ḡurez (?) S 12
 kıvām-ı : -Ç / zīnet-i : rif'at-ı G / revān : zevān H
 13 bīrūn : u -S, -G / derūn : devrān S, G / sūkūn :
 nīḡūn H / Efḡarū'l-'ibād Mesīḡī-i bā-du'ā-yı mu'tād :
 -S, -G, -Ç 14 Der-ırsāl kerden cāsūs H, 'Arz-ı cāsūs
 S 15 saltānat : -G 16 Maḡşūd : Mutasavver S /
 mevdūd : vücūd H, Ç / Rāzıḡū'l-arz : Rāzıḡ-ı arz H, G,
 Ç 17 laḡıfe : nazıfe H, G, Ç 18 'ubūr : idüp -H, -Ç /

Sürh-ser-i pür-kîn ü kem-terîne sa'y-i bî-fütür idüp
G 22-a gider iken (19) dutilup / ebnâ-yı sipâhiyân-ı der-gâh-
penâh-ı cihândan Sinân Beg ile gönderdük.

Bâki fermân der-gâh-ı mu'allânıdır.

(20) Ez'afü'l-'ibâd Mesîhî-i bende-nihâd.

43

Der-iltimâs-ı emânet ma' kitâbet be-hediyye.

(21) Cevâhir-i da'vât-ı şâfiyyât-ı mütevâliyât-ı
'abher-şemîm ü gevâhir-i tahıyyât-ı vâfiyyât-ı
S 12-a mütetâbi'ât-ı 'anber-nesîm / (1) ki mahz-ı hulûş-ı
vidâd ve 'ayn-ı huşûş-ı ittihâddan fâ'ih ü lâ'ih olur.
Kavâfil-i bād-ı şabâ vü revâhil-i (2) şubh u mesâ
birle fl'l- ğudüvvi ve'l- 'işâ ¹²⁷ muthef ü mühdâ
kılmakdan sonra i'lâm-ı muhibb-âne vü ifhâm-ı döstâne
budur ki (3) kırk re's-i aġnâm ve bir zeyn-i sitâm
ġulâm ile 'Abdü's-selâm bendeġüz Muşafâyı revâne
kılduk. Ümİddür ki (4) emânet-i mezbûrı kitâb-ı mestûr
ile bilâ- intizâm u iltizâm alıvirmek bâbında himmet-i
cemîl ü 'inâyet-i cezîl (5) dirîġ olmaya.

pür-kîn : 'ubür +G 19 dutilup : tutilup G 20
Der-iltimâs-ı emânet ma' kitâbet be hediyye : Der-
iltimâs be-hediyye G, Ç, Recâ-yı emânet ü kitâbet S 2
ve'l-'işâ : ve'l-âşâl H / ifhâm-ı : devlet-âne vü H
3 zeyn-i : zerrîn-i H, G, Ç / 'Abdü's-selâm : 'Abdü's-
selâma G, Ç / Ümİddür : ki -S, -H 4 mezbûrı : mezbûr
H, G, Ç

¹²⁷ Sabah ve akşam.

Bāki'd-du'ā.

Muhibbū'd-dā'ī Mesīhī-i sāmī.

44

H 17-a / Der-iltimās-ı tīmār ve ğayr ğayr-hā.

(6) Du'ā-hā-yı şālih-i müstecāb ve senā-hā-yı fā'ih-i müstetāb farīk-i kavāfil-i tevahhüd ve rahīk-i revāhil-i teveddüd (7) birle ol gül-i gülistān-ı devlet ve gülbün-i büstān-ı 'izzet diyārına muthef ü mühdā kı lınduğdan sonra (8) 'izz-i huzūr-ı / mevfürü'l-ħubūra ma'rüz-ı bende-i bī-fütūr oldur ki bende-zādeğüz 'Abdü'r-rahīm (9) du'ā-nāme ile siz şāhibü'l-meveddet ve'l-kerīme fülān tīmār şadağa olınmağ recāsı ile revāne olındı. (10) Mercüdur ki Ç 13-a üftāde-gān-ı zemāne hakkında / zuhūr bulan mu'avenet ü pür-'ināyetüğüz mezbūr bendeğüze dağı sāmī (11) olup mezra'a-i dünyāda meşūbat-ı 'uzmā hāşıl ola.

Bāki fermān Sultān-ı 'ālī-şānuğdur.

5 Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā H / Muhibbū'd-dā'ī : Tuħfetü'd-dā'ī S, H, Ç / sāmī : -S, -G, Ç / Der-iltimās-ı tīmār ve ğayr ğayr-hā : Der-iltimās-ı tīmār G, Ç, Der-ıaleb-i tīmār S 8 ma'rüz-ı : 'arz-ı G / 'Abdü'r-rahīm : 'Abdu'r-rahman G 9 olınmağ : olunmağ Ç 10 hakkında : -S / pür-'ināyetüğüz : 'ināyetüğüz S, H, Ç 11 Sultān-ı 'ālī-şānuğdur : Sultānumuğdur H

(12) Muhibbekümü'l-muhtliş Mesîhî-i nâ-tüvân u zâr ve bende-i fermân-berdâr .

45

Der-iltimâs-ı emânet ü kitâbet.

(13) Be-ğidmet-i birâder-i cānî ve maḥbûb-ı her dü-cihānî dost-ı şādık u yâr-i muvâfık nûr-ı 'ayn-ı aşḥâb (14) cem'-i cem'-i aḥbâb cāmi'-i fûnûnû'l-âdâbi'l-maḥşûş bi-'inâyetil-Meliki'l-Vehhâb ¹²⁸ edâma'llâhu te'âlâ beḳâ'hu (15) ve rezaḳanâ ḥuşûle likâ'hu. ¹²⁹ Du'â gevherlerin ve senâ cevherlerin kavâfil-i bād-ı şabâ ve revâhil-i şıdk u şafâ birle (16) diyâr-ı yâre nişâr u İşâr itdükden şonra 'arz-ı dâ'î-i devlet ü mâdiḥ-i sevkot budur ki işbu ḥâmil-i

12 Muhibbekümü'l-muhtliş nâ-tüvân u zâr Mesîhî-i bende-i fermân-berdâr : Muhibbekümü'l-muhtliş Mesîhî-i nâ-tüvân u zâr ve bende-i fermân-berdâr S, Muhibbekümü'l-muhtliş Mesîhî-i nâ-tüvân u zâr bende-i fermân-berdâr H, Muhibbekümü'l-muhtlâk nâ-tüvân u zâr ve bende-i fermân-berdâr G / Der-iltimâs-ı emânet ü kitâbet : İltimâs-ı emânet ü kitâbet H, Ç, Reca-yı kitâbet S 13 'ayn-ı aşḥâb : 'aynû'l-aşḥâb H, G 14 cem'-i : aşḥâb-ı +S / te'âlâ : -S, -H, -Ç 15 rezaḳanâ : erzuknâ H, Ç / bād-ı : -S, -H, -Ç 16 nişâr : u -H, -G, -Ç / İşâr : -G

¹²⁸ İhsan sahibi Allâh'ın yardımıyla.

¹²⁹ Yüce Allâh, onun bekasını devam ettirsin ve vuslatıyla rızıklandırınsın.

- (17) nāme-i maḥabbet ve nākil-i ser-nāme-i meveddet kātib 'Abdü'l-vehhāb bendeğüz fūnūn-ı erkām u inşā-yı
- (18) sihr- nişān ve imlā-yı bedī'ü'l- beyānda māhir-i
- G 23-a muḥāsib / ve fikr-i şā'ib ü zihn-i ā'ib kimesnedür .
- (19) Hāliyā fülān kitābeti Cenāb-ı refī'ü'l- me'ābdan **bi-'ināyeti'l- Meliki'l- Vehhāb** ¹³⁰ recā ide, du'ā-nāme-i 'anberīn- (20) ḥāme ile sāye-veş sürünü ḥāk-i pāy-i dil-güşāya müteveccih olındı .
- H 17-b Me'mūldür ki / 'inde'l- vuşul (21) mezbūruğ üzerinden nazar-ı 'ināyet-eşer dūr olmayup bāb- ı merām- baḥşdan
- S 12-b ber-kām revāne olması ile / (1) cānib-i bende-i muḥlişüğe behcet-i firāvān u ğıbtat-ı bī-pāyān bağıslayasız .

Bāki re'y ü fermān Sultānumuğdur .

(2) El-muḥlişü'd-dā'ī Mesīhī .

Be-şükr nüvişte ba'd-ez-āmeden-i reyḥān u gül ü mīve

(3) Ba'd-ez- merāsım-i 'ubūdiyyet maḥabbet güllerinden deste deste meveddet rīsmānı ile beste (4) bād, dem-i ḥuceste birle itḥāf olınup 'arza kılnur ki bāğ-ı meveddetden nesā'im-i maḥabbet ile mütenessim

17 'Abdü'l-vehhāb : 'Abdü'l-vāhib S, 'Abdü'l-vāhid Ç 19 'anberīn- : -H 20 ḥāme : fāme S, Ç, -H / olındı : oldı S 1 fermān : -H, -Ç 2 Be-şükr nüvişte ba'd-ez-āmeden-i reyḥān u gül ü mīve : Ba'd-ez-āmeden-i mīve vü gül be-şükr nüvişte şüde G, Ç, Maḥabbet-nāme mīve irsāl olındukda S

¹³⁰ Bkz. not 128.

(5) olmuş mîve-i âb-dâr ve büstân-ı mahabbetden semâ'im-i vüdd ile müteşemmin olmuş ezhâr u esmâr (6) irsâl buyurmuşuz. Müstedâm-ı 'ömr olup gül-şen-i a'sârda dâ'imâ gül gibi pandân olasız.

(7) Bâki ve's-selâm 'ale'd-devâm.

El-Fakîr Mesîhîyü'l-hakîr.

47

G 23-b

/ Ba'd-ez-ber-niyâmeden-i ümîd-hâ nüvişte şüde.

Ç 13-b

(8) 'Arz-ı bende-i efkar oldur ki / bu çâker-i ahkar u bende-i akdem ve efgende-i kem-ter ü ecrem ve dîde-i pür-nem (9) du'â-gü-yı ser-gerdân ve devâ-cü-yı nâ-tüvân bunca zemândur ki Hudâvendümüñ ğubâr-ı rikâb-ı devlet- (10) bahşısı ile iftihâr ve türâb-ı bâb-ı 'izzet-naşısı ile istibsâr iderdüm ki sâye-i iğbâl ile (11) ercümend ve pây-e-i iclâl ile behre-mend olup serâçe-i sa'âdetinde müreffehü'l- hâl ve südde-i siyâdetinde (12) fâriğü'l- bâl riyâz-ı 'ömrden mültemes ve bâğ-ı ümîdden muktebes olınaydum.

Ba'd-ez-ber-niyâmeden-i ümîd-hâ nüvişte şüde :
Der-recâ ve hîdmet-i ke'l-evvel S 8 ahkar : u -S, -H,
-Ç 9 bunca : -S / ğubâr-ı : -Ç 11 sa'âdetinde :
sa'âdetde Ç / siyâdetinde : siyâdetde Ç 10 devlet-
bahşısı ile : devlet-bahşısı ile G / 'izzet-naşısı ile :
'izzet-naşısı ile H, G 12 olınaydum : olunaydum H, Ç,
olaydum S / ' : -S, -H

Mıṣra¹³¹

Mef 'ū lü / fā 'i lā tü / me fā 'i lü / fā 'i lün

Olmaz imiş zemāne işi iḥtiyār ile

(13) Farağdan tā ḳadem ğam deryāsına ğarḳ ve ser tā ḳadem endüh u elem nārına ḳarḳ olmuşum. Zīrā recā bu idi ki (14) 'atebe-i 'izzet ü sūdde-i mekremetde sâ 'ir ḥidmet-kārlar gibi bende bende-vār **bi-viis'i't-**
 H 18-a **tāḳati** (15) **ve'l- iḳtidār**¹³² şaff-ı / 'ubūdiyyetde istimrār gösterüp maḳām-ı rıḳkıyyetde istikrār ḥāşıl ide idüm. (16) Ammā el 'ān kendümi bu dil-i mecrūḥ-ı nālān ve ciger-i meşrūḥ-ı sūzān dā 'ire-i meveddet ü ḫalḳa-i (17) maḥabbetden bīrūn ve ḫālin diğeri-ğün
 G 24-a görür sebep-i / mezzellet ü mūcib-i ḫaḳāret nidügin bilmez ḫayrān u ser-gerdān olan üftāde gibiyüm.

(18) Bāki fermān Sultānumuğdur.

Eḳkarü'l-ḫalā'ik Mesīḫī-i bende-i muvāfıḳ.

13 farağdan : ayakdan S, H, Ç / ser tā : -H,-G, -Ç / ḳadem : -Ç / endüh u : -S / bu idi : buydı Ç 14 ḥidmet-kārlar : ḥidmet-kār H, G, Ç 15 ide idüm : ideydüm Ç 16 kendümi : kendüyi G / bu : bir H, G / dil-i mecrūḥ-ı nālān : dili mecrūḥ u nālān G / ciger-i meşrūḥ-ı sūzān : ciger-i meşrūḥ-ı sūzān G / meveddet : meveddetden Ç 17 ḫālin : ḫālini G / ḫayrān u ser-gerdān olan üftāde gibiyüm : -S, -H, -Ç 18 fermān : hemān +Ç /

¹³¹ Bkz. not 17.

¹³² Büyük bir güç ve kuvvetle. Bkz.not 61.

Terbiyet-nāme-i erbāb-ı ḥurūf ve sā'ir-hā.

Elkāb (19) Cenāb-ı 'izzet-me'āb sa'ādet-nişāb kām-bīn ü kām-yāb. **Ta'rīf-i du'ā** ebbeda'llāhu devletehu ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-ḥisāb. ¹³³ (20)

Ser-nāme Alāf-ı ed'iyye-i ḥāzıkatü't-takrīr ve eşnāf-ı eşniyye-i fā'ikatü't-tahrīr ki maḥz-ı 'ubūdiyyet-i ezeli ve 'ayn-ı (21) re'fet-i lem-yezeli senden şadır u lā'ih ola. Cenāb-ı devlet-me'āb sa'ādet-nişāb 'izzet-iktisāb / (1) **El-maḥşūşi min Ḥazreti'llāhi'l-Meliki'l-Vehhābi'l-müstağni 'ani't-ta'rifi ve'l-elkāb** ¹³⁴ a'nī fülān Beg veyā a'nī Sultānum dāme (2) 'izzūhu ve kāme 'ulūvvehu ilā yevmi'l-mizān bi-ḥürmeti'l-Kur'ān ¹³⁵

Terbiyet-nāme-i erbāb-ı ḥurūf ve sā'ir-hā :
Terbiyet-nāme-i erbāb-ı ḥarf ve sā'ir-hā G, Ç, Der-terbiye-i üstād u şāni' S / Teşrif-i du'ā : +H / Elkāb : -S, -G 19 kām-bīn : -G / ü : -H, -G, -Ç / Ta'rīf-i du'ā : -S, -H, -G 20 Ser-nāme : -S, -H, -G ḥāzıkatü't-takrīr : 'ā'ikatü't-takrīr S, 'āzıkatü't-takrīr H, Ç 1 veyā a'nī Sultānum : -S, -G

¹³³ Allāh, onun devletini, kıyamet gününe dek ebedi kılsın.

¹³⁴ Tarif ve elkāba ihtiyacı olmayan, her şeyi hibe eden melik, Hazreti Allāh tarafından tahsis edilmiş.

¹³⁵ Kur'ān hürmetine, onun şerefi ve yüceliği, amellerin tartılacağı kıyamet gününe dek devam etsin.

- cānibine **bi's- şıdk ve'l- ihlāş** ¹³⁶ ithāf u ihdā (3) kılınduktan şonra re'y-i 'ālem-ārāya maḥfī vü pūşide olmaya ki hāliyā mūşil-i varāka-i du'ā vü nākil-i vesīka-i senā (4) vü sitāyis-baḥşāyis bendeğüz
- Ç 14-a iftiḥārü'l- münḥarifīn ü muḥtārü'l- munşarifīn / fenninde kāmil ü üstād (5) ve san'atında ḥüb-nijād kimesnedür. Bakıyye-i 'ömrin ḥidmet-i şerīf ü
- G 24-b 'ubūdiyyet-i laṭīfde / şarf itmek (6) efkār u recāsı ḥayyiz-i ḳabül-i nīk- şümülde vāki' olmaḳ istid'āsı olmağın varāka-i nāme-i bendeğī ile revāne (7) olındı.
- Bāki fermān Sultānumuḡdur.
- El-faḳīrü'l-ḥaḳīr ü za'īf Mesīḥī-i ḥāk-i pāy-ı vazī' ü şerīf.

49

Maḥabbet-nāme

Elḳāb-ı Şerīf (8) Hazret-i 'izzet-me'āb devlet-nişāb Sultānum Hazretleri kām-yāb. **Ta'rīf** zāda'llāh nuḳūde 'ömrini ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-ḥisāb. ¹³⁷ (9) */

3 maḥfī ve : -S, -H, -Ç 4 ve sitāyis-: -G / muḥtārü'l-munşarifīn : mümtāzü'l- munşarifīn S, H, Ç / kāmil : ü -S 5 ü 'ubūdiyyet-i laṭīfde şarf itmek : -H 6 efkār u recāsı ḥayyiz-i ḳabül-i nīk- : -H / olmağın : ile S, H, Ç / nāme-i : -S 7 El-faḳīrü'l-ḥaḳīr : Faḳīr ü ḥaḳīr S / Maḥabbet-nāme : Şevḳ-nāme H, G, Ç / Elḳāb-ı şerīf : Elḳāb Ç, -S, -G 8 Ta'rīf : -S, -H, -G / nuḳudu : nüfūzu S / ve'l- ḥisāb : ve'l- cevāb H

¹³⁶ Temiz sevgi ve bağıllıkla. Bkz. not 113.

¹³⁷ Allāh, onun altın gibi değerli ömrünü kiyamet gününe dek artırsın.

* Buradan başlayarak S 13-b v. 19. satıra kadar olan kısım H nüshasında bulunmamaktadır.

Ser-nāme Ed'iyye-i müşg-bār u esniyye-i 'anber-nisār be-Cenāb-ı mekremet-si'ār-ı ma'ālī-āsār İşār kılmakdan sonra (10) ma'rūz-ı devlet-cū vü du'ā-gū budur ki eger bu mahrem-fezā-yı dil-güşā-yı hātır-ı enver-i 'atīrūgūze (11) mütefekkir ve harīm-serāy-ı cān-fezā-yı ezherūgūze mütefekkir nesemāt-ı şafā vü nefehāt-ı mihr ü vefā vezān olup, (12) sevābıķ-ı 'uhūd-ı ezeli ve levāhıķ-ı 'uķūd-ı lem-yezelīden mütefekkir olduğca bu muhibb-i bī-riyā tarafından istifsār-ı (13) hāl olunur ise **bi-'ināyeti' llāhi'l-Meliki'l-Mennān** ¹³⁸ hayr du'āguz evrādına **'an şamimi'l-ķalb ve'l-cān** ¹³⁹ k'emsāl (14) ü'l-lü'lü' ve'l-mercān meşgūl bilesiz. Hemān ārzū-yı dil ü cān sizūg müşāfehe-i cemālūgūzdür. **in şā' Allāhu te'ālā** ¹⁴⁰ / (15) hayrlar ile müyesser ola. **Āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn.**

G 25-a

Bāķi'd-du'ā.

9 Ser-nāme : -S, -H, -G / ma'ālī-āsār : ma'ālī-āsāra S 10 devlet-cū : devlet-cūy G / du'ā-gū : du'ā-gūy / mahrem : mücrim G, Ç 11 mütefekkir : -S, -Ç / nesemāt-ı : nesīmāt-ı Ç 12 'uhūd-ı ezeli : 'ahd-i ezeli Ç 13 Mennān : Kemāl G, Ç 14 sizūg : -G / te'ālā : -S, -Ç 15 Āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn : -S, -G / Bāķi'd-du'ā : Bāķi ve'd-du'ā Ç /

¹³⁸ Güzel seyler veren melik Allāh'ın yardımıyla.

¹³⁹ Can ve gönülden gelen temiz sevgiyle.

¹⁴⁰ Bkz. not 79.

El-fakīr efkarü'l- mücrimīn Mesīhī-i 'abdü'l-
miskīn.

50

Cevāb-ı istifsār-ı hāl.

(16) Ğıbb-ı irsāl-i resā'ilü'd- da'vāti's-
şālihāti'l- 'acizet 'an takrīrihā lisāni'l-aqlām ve
eşer-i (17) irsāl-i letā'ifü'l-ḥidemāti't-ṭayyibāti'l-
kāşir min bölüği nihāyetihā'l- evhām. ¹⁴¹ İlä min hüve
şāhibi'l-meveddet (18) ve'l-kerem ve ma'denü
mekārimi'l-aḥlāk ve's-şiyem. ¹⁴² A'nī lā-zālet şümüsü
devletihi ṭāli'aten min ufki (19) 's-sa'ādeti ve
envāru aḥmāri's-sa'ādeti lāmi'aten min burci's-
siyādet ve'l-celāl. ¹⁴³ Ma'rūz-ı ḥidmet oldur ki (20)

El-fakīr efkarü'l-mücrimīn : Efkar-ı mücrimīn
S / 'abdü'l-miskīn : 'abd-ı miskīn S / Cevāb-ı
istifsār-ı hāl : Vefā-pürsis yeni vāki' şüde G, Ç 16
resā'ilü'd-da'vāti's- : resā'il-i davāti's- G, Ç / 16
şālihāt : şāliḥe G 18 mekārimi'l- : -G / min
ufki's-sa'ādet : min ufki sa'ādet S 19 aḥmāri's-
sa'ādeti : aḥmār-ı sa'ādet S, Ç / ve'l-celāl :
ve'l-iclāl Ç

¹⁴¹ Aklın anlamakta yetersiz kaldığı güzel
latifeler ve kalemin diliyle anlatmaktan aciz olduğu
gönlü temiz kişilerin dua risalelerini gönderdikten
sonra...

¹⁴² O huyu ve yaratılışı cömertlik madeni,
dostluk ve kerem sahibine...

¹⁴³ Saadetinin yıldızları, büyüklük ve efendilik
burcundan parlansın ve devletinin güneşleri, saadet
ufkundan ışılsın.

şahîfe-i müşg-bâr u vesîka-i 'anber-nisâr irsâl idüp
 bu dâ'î-i hıkk-ı devletüñ ve râ'î-i (21) vüsûk-ı
 ni'metüñ ahvâlınden isti'lâm ve işğâlınden istifhâm
 olınmış. El-hâletü hâzihi şahn-ı sıhhat (u) selâmetde
 S 13-b / (1) marâz-ı / cismâniden sâlim ve mesken-i firkatde
 Ç 14-b müfârıkât-ı döstân ile âlim ü müte'ellim ve vâdî-i (2)
 ahzânda zülâl-i muvâşalat-ı dil-güşâya müteşevvik ve
 külbe-i hîmânda hevâ-yı müvâneset-i şafâ-bağşa (3)
 mütezevvik bilüp leyl ü nehâr ol Cenâbuğ istimrâr-ı
 'izzeti ve üstüvâr-ı devleti du'âsına mülâzım u
 G 25-b müdâvim (4) mülâhaza / olına.

Bâki'd-du'â.

El-'Abdü'n-naḥîf Mesîḥî-i lehîf.

Şikâyet ez-faqr u fâka ve der-ṭalebiden-i iḥsân.

(5) Ma'rûz-ı bendegî budur ki eger devletlü
 Sultânüm luṭf idüp bu efkar-ı faḳîr ü ahḳar-ı ḥaḳîr
 kıbelinden (6) istikşâf-ı ḥâl-i bî-mecâl ve istintâk-ı
 mâ fî'l-bâl ider ise telâṭum-ı emvâc-ı biḥâr-ı iftikâr
 (7) ve şiddet-i tezâḥüm-i efvâc-ı 'asâkir-i izṭîrâr ol
 mertebede dükeldür ki vaşşâf-ı kalem-i tehî- şikem-i

21 olınmış : olunmuş Ç / sıhhat : -S. -Ç 1
 vâdî-i : vidâd-ı G 2 muvâşalat-ı dil-güşâya :
 muvâşıl-ı şıla-i dil-güşâya Ç / hîmânda : hîmâtda G 4
 olına : olınavuz Ç / Bâki'd-du'â : Bâki ve'd-du'â Ç /
 El-'Abdü'n-naḥîf : 'Abdü'n-naḥîf G, Ç / Şikâyet ez-
 faqr u fâka ve der-ṭalebiden-i iḥsân : Der-şikâyet
 ez-faqr S 6 istintâk-ı : istibtân-ı Ç 7 efvâc-ı :
 emvâc-ı G / dükeldür : degüldür Ç

(8) müşgîn-ğāme vü 'anberîn-nāme tırs-ı saḥ-ı sîmîn-fāma hezārān sāl taḥrîr ü takrîr ider ise (9) ez-hengām-ı kıllet bir zerre rivāyet ve ez-eyyām-ı meşakḳat bir şemme hikāyet eyidemeye idi. Ol (10) 'ināyet-i kāfiyeden ve merḥamet-i sāfiyeden mütemennî vü mütereccî oldur ki varāka-i du'āya Sultānumuḡ şeref-i (11) mütāla'ası yetişicek ümîddür ki nazār-ı merḥamet bu faḳîrūḡ üzeriden dirîḡ olınmaya.

Bāki'd-du'ā.

(12) El-faḳîr 'abd-ı aḡḳar Mesîḫî-i çāker-i efḳar

52

'Arz-ı iştıyāk der-du'ā vü senā.

(13) "Ba'de iblāḡi'l-ed'iyyeti ve't-taḥiyyāti ve ğıbbe irsāli'l-eşniyyeti / ve's-şalāvāti" ¹⁴⁴ "ilā Cenābi men ḡaşḡahu'llāhi (14) bi'n-nefsi'l-ḳudsiyyeti ve 'arracahu ilā a'lā merātibi's-seniyyeti'l-müteḡallî bi-maḡāsini's-şemā'il ve'l-mütecellî 'ani'l- (15)

8 sîmîn-fāma : sîmîn-ğāme G 9 eyidemeye idi : eyidmeye idi S, idemeye idi Ç 11 olınmaya : olunmaya Ç / Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā Ç 12 El-faḳîr-i : -S / 'Arz-ı iştıyāk der-du'ā vü senā : İştıyāk-nāme S 13 Ba'de : Ba'd-ez G, Ç 14 ve'l- mütecellî : ve'l-müteḡallî S /

¹⁴⁴ Salavat ve övgüler gönderdikten sonra ve iyi dilekler ve dualar ulaştırdıktan sonra

ka**b**ā'ihī ve'r-rezā'il"¹⁴⁵ a'nī fülān veyā Sultānum
 Hazretleri "lā-zālet zılālū re'fetihī 'aleynā
 mütevāliyyeten ve medāricū devletihī 'alā (16) tūli
 zemāne müte'āliyyeten."¹⁴⁶ Eger vüfūr-ı şefkat ile
 mahzūz ve kemāl-i re'fet ile melhūz olup bu muhibb-i
 müstāk (17) ve ğarīk-i bahr-ı firāk cānibinden su'āl
 olunur ise el 'ān bi-**ḥamdi' llāhi'l-Meliki'l-Mennān**
¹⁴⁷ sağ u sālīm şahn-ı selāmetde (18) sākın ve ğüse-i
 'āfiyetde vātın ed'iyye-i devām-ı devlet ve esniyye-i
 H 18-b kıvām-ı sa'ādetde mülāzım (19) u müdāvım /¹⁴⁸ ve
 Ç 15-a der-ğāh-ı **Ḥaḫḫ celle / ve 'alā** ¹⁴⁹ dan müşāhede-i
 cemāl-i şerīf ve müşāfehe-i vişāl-i laṭīf (20)

'ani'l- 15 ka**b**ā'ihī ve'r-rezā'il : 'ani'l-
 kabā'il ve'z-zi-rā'il G, Ç / fülān : -G / veyā : -S,
 -G / Sultānum Hazretleri : -S / medāricū : mütedāricū
 G, Ç 17 sağ u sālīm : sağ sālīm G, Ç / selāmetde :
 şihhatde G 19 laṭīf : laṭīfe G

¹⁴⁵ Allāh'ın kudsi bir nefesle kötülük ve
 çirkinliklerden arındırmış, güzel huylarla donatmış,
 yüksek derecelerin en yücesine çıkarmış olduğu, o
 saygı değer kişiye,

¹⁴⁶ Onun devletinin dereceleri uzun zaman üzere
 yükselsin ve merhametinin gölgesi devamlı üzerimize
 olsun,

¹⁴⁷ Padisahlar padişahı ve kullarına her dem
 nimet bağışlayan Allah'a şükür olsun.

¹⁴⁸ S 13-a v. 8. satırdan başlayarak 13-b v. 19.
 satıra kadar olan kısım H nüshasında bulunmamaktadır.

Bkz. not 137.

¹⁴⁹ Büyük ve yüce olan Allāh.

taḥannününe rāzı bilesiz. Umıddür ki recā-yı dil ü cānı "bi-hürmeti Seyyid-i dü-cihānı" ¹⁵⁰ Hudā-yı cān-āferīn (21) ü āsumān u zemīn ey-men-i evkāt u aḥsen-i sā'ātda müyesser ü muḳadder kılıvire ki sebeb-i şād-mānı (22) vü mücib-i ḥandānıdır.

Bāki'd-du'ā.

El-Fakīr-i 'abd-i pür-iḥtirām Mesīhī-i bende-i ber-devām.

53

G 26-b

Der-muşībet ez-ḥidmet dūr üftāden ve bāz tazarru' / nümüden ve ḥussād-rā ḥavāle kerden be-çarḥ-ı kīne-i ḡaddār.

S 14-a

/ (1) Du'āyī ki müstevcib-i devām-ı de'ā'im-i devlet ü iḳbāl ve senāyī ki müsteclib-i kıvām-ı kavā'im-i cāh u celāldür ki durer-i (2) nūr-ı şıdk ile

20 taḥannününe rāzı bilesiz : arzū-mend ü rācī bilesiz G, taḥiyyatına rācī bilesiz Ç 22 Bāki'd- du'ā : Bāki ve'd-du'ā H, Ç Der-muşībet ez-ḥidmet dūr üftāden ve bāz tazarru' nümüden ve ḥussād-rā ḥavāle kerden be-çarḥ-ı kīne-i ḡaddār : Ez-ḥidmet dūr üftāden ve bāz tazarru' nümüden ve ḥussād-rā ḥavāle kerden be-çarḥ-ı kīne- güzār H, Ç Der-şikāyet ez-'azl-i ḥidmet S 1 de'ā'im-i : devā'im-i Ç / müsteclib-i : müstecāb-ı G / kavā'im-i : -G / celāldür : ki -H, -G, -Ç / durer-i : -G

¹⁵⁰ İki dünyanın (dünya ve ahret) efendisi (Hz. Muhammed) hürmetine.

mücellâ ve gürer- i nür-ı ihlâş ile muhallâ kılınup samîm-i fu'âddan ve mahz-ı ittihâddan şadır olup (3) Cenâb-ı sa'âdet- me'âba ve türâb-ı bâb-ı 'izzet-iktisâba ithâf u ihdâ olınup ümîddür ki karîn-i icâbet (4) vâki' ola. 'Arz-ı bende-i kem-terîn budur ki bu dâ'î-i devlet ü sâ'î-i 'izzeti ol nasb itdüğünüz hizmetden (5) bî-günâh yire merfû' ve ol 'ubüdiyyetden bu bende-i bî-penâhı medfû' kılduğunuza bâ'is nidüğün bilmeyüp (6) ol sebebden rûz u şebân bezm-i hayretde ney gibi nâlânım. **Beyne'l-akrân ve'l-emgâl** ¹⁵¹ hizmet-i iclâl ve sa'âdet (7) ü ikbâl ile boş-hâl olmak recâsından nevmîd vâki' olmak hemân bu bendenün ser-i bî-sa'âdetine (8) vâki' olmamışdur. Bu 'âdet-i kadîme-i çarh-ı gerdün-ı dün-per verdür. Zîrâ **Beyne'n-nâs** ¹⁵² bir mesel (9) vardır. Meşhür-ı ulû'l-ebrârdur. "Nâ-sipâs ni'met-i bi-kıyâş ıssı olur. G 27-a Hizmet-kâr-ı râst-refetâr u (10) dürtüst- / güftâr bend H 19-a ü belâda ve renc ü 'anâdadur." ¹⁵³ / Nazar-ı 'inâyet-i pür- himâyetden cüdâ düşdük ise (11) ne var? Rûz-gâr müntakîmdür. Şikâk u nifâk ile müşâhede-i

5 'ubüdiyyetden : 'ubüdiyyetde H, G / bî-penâh : bî-penâhı Ç, bî-lobâh S 6 gibi : -S 7 hemân : hemânâ Ç 8 vâki' : vâzi' G, Ç / kadîme-i : kadîmedür S 9 Meşhür : -S / râst-refetâr : u -S, -H 10 belâdâ : ve -H, -G

¹⁵¹ (Mevki ve makamı) eşit ve benzer olanlar arasında

¹⁵² Halk arasında, ahali arasında.

¹⁵³ Şükretmeyen nankörler kıyas edilmeyecek nimetlere sahip olur. Özü ve sözü doğru olanlar darlık, sıkıntı, kötülük ve güçlükler içerisinde.

cemāl-i şeref- şî'âr ve buğz u 'adâvet ü (12) fesâd-
fi'l-i bed- nihâd ile müşâfehe-i vişâl-i luţf-
dişârdan bu bende-i zâr u bî-ķarârı dūr (13)
idenlerden dâdumuz alıvire.

Bâki fermân Sultânımuğdur.

Ç 15-b

El-Fakîr / ü'l-'alîl Mesîhî-i 'abdü'l-Celîl.

54

**Akçe teslim kerden be-dest-i firistâde ve
havâle ve sâ'ir-hâ.**

Elķâb ve Ta'rîf. (14) Cenâb-ı 'izzet-me'âb
Mîr-'alem Beg Hazretleri kâm-bîn ü kâm-yâb. **Ta'rîf ve
du'â.** Zâda'llâhu te'lâ 'ömrühu ve devletühu ilâ
yevmi'l-ħaşr ve'l-ħisâb. ¹⁵⁴ (15) **Ser-nâme.** Ulûf-ı
taħiyyât-ı şâfiyyât-ı cân- fezâ-ter ez -na'im-i cinân
ve şunûf-ı teslimât-ı vâfiyât-ı dil- güşâ-ter ez-
nesîm-i Rıdvân (16) ki gül-şen-i maħabbetden fâ'ih ve
büstân-ı meveddetden lâ'ih olur. Bâ-ķavâfil-i zümre-i

11 'adâvet : ü -S, -H, -Ç 12 luţf-dişârdan :
elţâf-dişârdan H, G / Akçe teslim kerden be-dest
firistâde ve havâle ve sâ'ir-hâ : Akçe teslim kerden
be-dest firistâde ve havâle H, Cevâb-ı emr S / Elķâb
ve ta'rîf : elķâb C, -S, -G 14 kâm-bîn ü : -S, -G, -C
/ Ta'rîf ve du'â : -S, -H, -G / te'âlâ : -S, -H 15
Ser-nâme : -S, -H, -G

¹⁵⁴ Yüce Allâh, onun ömrünü ve devletini kıyâmet
gününe dek artırsın.

devrân ve revâhîl-i fırka-i (17) hür u gilmân ol
 çemen- zâr-ı devlet ve semen-zâr-ı şevket diyârına
 ihdâ olınduktan sonra hâliyâ sütte-i (18) mu'allâ vü
 'atebe-i 'ulyâdan hükm-i hümâyün-ı vâcibü'l-etbâ' ve
 emr-i meymün-ı lâzımü'l-iltiyâ' nâzil olup fehvâ-yı
 (19) münîfide ve ma'nâ-yı laţîfide her ne kim fermân
 G 27-b olınmış ise / temâm ber-ihtimâm idüp ber-mücib-i
 hükm-i şerîf (20) ü emr-i münîf zikr olunan dört big
 akçeyi dârende-i nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hizmet-
 kârıuz Sinân (21) ile işâl için hâk-i pây-ı kîmyâ-
 misâle irsâl olındı.

Bâki.

Hemîşe elviye-i devlet ber- âsumân-ı rif'at
 efrâste bād (22) ve şadef-i merâm bā-le 'âlî-i kām
 enbâste bād ilâ yevmi't-tenād, 155

El-fakîr ü hakîr Mesîhî-i 'abd-i bîr-semîr.

55

İştîyâk-nâme be-Sultân-hâ ez-derd-i fûrkat-ı rûz-gâr.

16 devrân : hür-ân H, G 17 hür u : -G /
 diyârına : diyârın Ç / olınduktan : olunduktan Ç 18
 'ulyâdan : a'lâdan S, G 19 olınmış ise : olunmuş ise
 Ç / ber-ihtimâm : ihtimâm S / idüp : -H, -G, -Ç 20
 olunan : olan H, G, Ç 21 bād : -G 22 bā-le 'âlî-i kām
 : bālâ-yı kām G / El-fakîr : fakîr S / Ü : -H, -G /
 İştîyâk-nâme be-Sultân-hâ ez-derd-i fûrkat-ı rûz-gâr :
 İştîyâk-nâme be-Sultân-hâ ez-derd-i firâk-ı nâ-leys H,
 Maḥabbet-nâme S /

155 Kıyamet gününe dek, daima devletinin
 sancakları yüce göklerde yükselsin ve arzuların inci
 kabuğu zevk incileriyle dolsun.

- S 14-b **Elkâb-ı Sultânât** / (1) Mu'azzama-i cihân Sultân
H 19-b Hazretleri "Besat Allāhu 'adlihā ve ihsānihā / ve
ebbede devletihā ve sa'ādetihā ilā inkırazi'z-zemān."
¹⁵⁶ (2) **Ser-nāme.** Be-Cenāb-ı Hazret-i meliketü'l-
melikāt safiyyetü's-şifāt seyyidetü'n-nisāt netice-
tü'l-'ulā ve's-sa'ādāt fātihetü'l- hayr (3) ve'l-
hasenātü'l- meşhūr bi-şehri'd- dīn ve'l- İmān Belkīs-i
devrān Züleyhā-yı zemān Sultānū'l- havātīn təcü'n-
(4) nisā fī'l-'ālemīn şāh-ı hūbān şeh-zāde-i cihān
sürür-ı dilān hūbūr-ı cinān melek- hūy u semen-būy ve
Ç 16-a (5) gonce-dehān bülbul-i gül-istān-ı maḥabbet / ve
tūfī-i büstān-ı meveddet hūrī-i cinān-ı bullet
nev-bāve-i bāğ-ı 'izzet (6) ve gonce-i gannāc-ı gül-
G 28-a zār-ı devlet faḫrū'd-dünyā ve'd-dīn. / El-muḫtaşşatü
bi-'avni 'ināyeti Ḥāliki's-semavāt ve'l-arzīn ¹⁵⁷
"enbeteha (7) 'ilāhu nebāten ḥasenā" ¹⁵⁸ şad- hezārān

Elkâb-ı Sultânât : elkâb Ç, -H, -G 2 Ser-nāme :
-S, -H, -G 4 melek-hūy : u -S, -G, -Ç / semen-būy :
ve -S, -G

¹⁵⁶ Zaman bitinceye dek (kıyamete dek), Allāh onun adaletini ve güzel bağışlarını artırsın, devletini ve mutluluğunu ebedi kılsın.

¹⁵⁷ Yerlerin ve göklerin yaratıcısı Allāh'ın yardımıyla.

¹⁵⁸ Allāh, onu güzel bir soy ile yaşatsın.

Kur'ān, Sūre III, Ali İmrān, āyet 37. "Rabbi kızı hüsnükabul ile kabul etti, pek güzel büyüttü."

tahiyyât u arzû-mendî ve firāvân teħannün-i vâfiyyât-ı niyâz-mendî (8) Cenâb-ı Hazret-i zât-ı kerîme ithâf olup, eger bu muhibb-i kadîm tarafından ol âfitâb-ı tal'at bir zerre (9) keyfiyyet-i hâl u kemiyet-i bâlden su'âl ider ise gūşe-i fūrkat ü hîmânda zâr u nâlân ve bî-ķarâr u nâ-tüvân (10) ve ħasret-i dōstân ile dîde-giryân u miħnet-i devrân ve nekbet-i zemân ile sîne-süzân vâlih ü ħayrân (11) ve mağrûķ-ı 'ummân-ı ħicrân ve mağrûķ-ı âteş-i miħnet ve esîr-i bend ü zindân muķannet-i müttekîn bilesiz.

Bâki'd-du'â.

(12) Hemîşe 'ömr ü devlet dâ'im ü kâ'im bād bi-Rabb'l-'ibād.

El-faķîr-i zâr u nâ-tüvân. Mesîħî-i bî-ķarâr u ser-gerdân.

56

Ta'ziyet-nâme

(13) Maħâmid-i firāvân u taħyâ-yı bî-pâyân be-eşķ-i dîde-i giryân ve süz-ı sîne-i biryân iblâĝ u irsâl kılınuķdan şogra (14) inhâ-yı muhibb-i kadîm ve inbâ-yı muħliş-i 'azîm budur ki el-ħâletü hâzihi 'aceb ħâdişe-i dil-düz u vâķı'a-i cihân-süz (15) mesmû'

7 taħiyyât : u -S 8 zât-ı : -H 9 bâlden : bâl S / nâ-tüvân : -H 10 ve ħasret-i dōstân ile : -H / dîde-giryân : giryân G, -H / u miħnet-i devrân ve : -H 11 bend : ü -S, -G / muķannet-i : -S, -G / müttekîn : müte'ayyin Ç, -S, -G / 12 bād : bulasız Ç / bi-Rabb'l-'ibād : -S, -H, -Ç / zâr : u -H, -Ç / Ta'ziyet-nâme : Ta'ziye-nâme S, Ta'rif-nâme H 13 iblâĝ : u irsâl -S, -H, -G kılınuķdan : kılınuķdan H, G, Ç

olmağın şafā vü şevk ü 'ıys u zevk dilden merfū' oldı
 G 28-b ki süküfe-i / bāğ-ı / ikbāl ve (16) nev-bāve-i
 H 20-a büstān-ı iclāl sümüm-ı hümüm-ı ecelden pejmürde vü
 āzürde olup sākī-i devrān elinden (17) kāsē-i "küllü
 nefsin zā' iktatü'l- mevt" ¹⁵⁹ şerbetin nüş idüp bu
 dārü'l- bevār- ı iğtirārdan meserret- serāy-ı (18)
 ebrāra intikāl eylemiş. El-hükümü li' llāhi' l- Vāhidi' l-
 Kahhār. ¹⁶⁰ "innā li' llāhi ve innā ileyhi rāci' ün" ¹⁶¹
 ve Nahnü li- firāki mütevecci' ün. ¹⁶²

Beyt

Fā 'i lā tün / fā 'i lā tün / fā 'i lā tün / fā 'i lün

Bu cihān dārü'l-fenādur kimse qalmaz cāvidān
 Ger qalaydı qalur idi Fağr-ı 'ālem bī-gümān

15 olmağın : oldı ki S, H, Ç / ikbāl : u -S, -G,
 -Ç 16 iclāl : iclālī H, G, Ç 17 şerbetin : -H, -G, -Ç
 18 ebrāra : evvāra H, G, Ç / eylemiş : itmiş H, Ç /
 li- firāki : bi-firāki S 19 Bu cihān dārü'l-fenādur
 kimse qalmaz cāvidān : Kimdür ol kim bāki qaldı bu
 cihān içre cāvidān S, Kimdür ol kim bāki qaldı cihān
 içre cāvidān H, Kimdür ol ki bāki qaldı cihān içre
 cāvidān Ç / Ger qalaydı qalur idi Fağr-ı 'ālem bī-
 gümān : -H

¹⁵⁹ Kur'ān, Sūre III, Āli İmrān, āyet 185.
 "Herkes ölümü tadacaktır."

¹⁶⁰ Hüküm, yok edici ve tek olan Allāh'ındır.

¹⁶¹ Bkz. not 85.

¹⁶² (Hadis) Biz ayrılıktan dolayı acı çekeriz.

(20) Haqq 'alîmdür ki bu hâdis-e-i hâ'ile vü vâkı'a-i nâzileden şikeste-hâl (ü) dem-beste-mağâl Ç 16-b olduk ki takrîr-i (21) beyân u tahrîr-i 'ayân olur degüldür. Elden ne gelür? "Innemâ yüveffe's-şâbirüne / S 15-a ecrehüm bi-ğayri hisâb" ¹⁶³ / (1) maзмünü ile 'âml olup şabr pâyin cebr dâmenine çekmek gerekdür ki lâ radde li-każâ' ihî ve lâ mâni'a li-ḥükmihi ¹⁶⁴ (2) Haqq celle ve 'alâ ¹⁶⁵ ol sa'îd ü şehîd ekrema'llâhu me'âbehu ve 'attara bi-nesîmi'r-rahmeti türâbehi ¹⁶⁶ Ferâdis-i qudsîn (3) ü ḥazâ'ir-i ünsinde muķim kılıvire ve Cenâb-ı devlet-dişâra ḥulel-i ıstıbâr müyesser eyleyivire ve min ba'd (4) nevâ'ib-i zemân u G 29-a mesâ'ib-i devrândan / ve havâdis-i rûz-gâr u vâkı'a-i çarḫ-ı ḡaddârdan maşûn (5) u me'mûn tuta ve zât-ı

20 Haqq 'alîmdür ki bu hâdis-e-i hâ'ile : -H 1 dâmenine : dâmanına S / gerekdür : gerek S, H, Ç / ki : -S, -G 2 qudsîn : qudsde G, qudsin S 3 ḥazâ'ir-i ünsinde : ḥazâ'ir-i ünsinde S, ḥazâ'ir-i enlisinde H, ḥazâ'ir-i ünsde G / min ba'd : -Ç G, enlisinde S / kılıvire : kılıvirüp G 4 devrândan : devrân S 5 tuta : duta H, Ç /

¹⁶³ Kur 'ân, Süre XXXIX, Ez-Zümer, âyet 10. "Musibete katlananlara, yalnız onlara sayısız mükâfat verilir."

¹⁶⁴ Allâh'ın kazasını reddedilen ve hükmünü engelleyebilen yoktur.

¹⁶⁵ Bkz. not 149.

¹⁶⁶ Allâh, onun döndüğü yere rahmet etsin ve merhametinin hoş esen yeliyle onun toprağını kokulandırsın.

serîfûğuzî vâris-i i'mâr-ı tavîle idüp, ol merhûm taht-ı türâbda âsûde (6) oldukça vücûd-ı zât-ı serîf ü 'unsûr-ı latîfi **favvela'llâhu 'ömreküm** ¹⁶⁷ sâ'ir aşdika ile maqbûl-i murâdât (7) u şümûl-i sa'adât üzre bâki vü pâyende kılıvire, Âmîn yâ Rabbe'l- 'âlemîn ve bi-hürmeti Seyyidi'l- mürselîn, ¹⁶⁸

(8) Bâki.

Hemîse â'dâ-yı devlet maqhûr u perişân ve ehibbâ-yı 'izzet mesrûr u hândân bād bi-Rabbi'l- 'ibād, ¹⁶⁹

El-fakîr-i zâr u hazîn Mesîhî-i bî-karâr u pür-enîn.

57

(9) Müderrisîn erkâna mektûb-ı maḥabbet irsâlinedür.

serîfûğuzî : serîfûğuz H, G, Ç 6 'unsûr-ı latîfi : 'unsûr-ı latîfe S, G 7 Rabbe'l- 'âlemîn : mu'în S, G / ve : -G 8 bād : şûd S, ola H, Ç / bi-Rabbi'l- 'ibād : -S, -H, -Ç / El-fakîr-i zâr : Fakîr ü S / pür-enîn : enîn H 9 Müderrisîn erkâna mektûb-ı maḥabbet irsâlinedür : İrsâl-i mektûb ez-müderrisîn be-erkân-ı devlet G, Ç, Taleb-i mülâkât S

¹⁶⁷ Allâh, sizin ömrünüzü uzatsın.

¹⁶⁸ Bkz. not 11.

¹⁶⁹ Kulların sahibi Allâh hakkı için daima devletinin düşmanları perişân ve yok olsun, yüce değerini bilenler şen ve sevinçli olsun.

(10) Da'vāt-ı müstecābe ki icābet-i kabūl ile
 H 20-b' ma'krūn ola ve tahıyyāt-ı / müste'ābe ki ihlās-ı ma'kbūl
 ile meşhūn ola. Meclis-i ma'ālī (11) a'lā'llāhu te'ālā
 şe'nehu ve şānehu 'ammā şānehu. ¹⁷⁰ Hezār 'acız ü
 iftikār ve mezīd tezelliül ü inkisār ile muthef
 olıdukdan şogra (12) inhā-yı fa'kır oldur ki eger ol
 āsitāneye ihlās ile ibtihācı olan zümre-i muhlisīn
 tezekkür olıdukdā (13) bu çāker-i dīrīne ahvālī
 G 29-b Sultānum Hazretlerinü / hātır-ı 'atırlarına hu'ūr
 ide. 'ilm-i şerīfe pūşide olmaya ki (14) 'ināyet-i
 Hakk karīn-i hālümüz olmağıla sıhhat u selāmet ile
 yaylağa çıkup, hāliyā gāh hıdmet-i tadrīse ve gāh (15)
 hāk-i pāy-i şerīfe mutazammın olan da'vāt-ı takdīse
 mülāzım mülāhaza olınavuz. Der-gāh-ı Hakkdan mercū'dur
 ki (16) raht-ı ikāmeti bu dār-ı fenādan serāy-ı be'kāya
 çekmezden evvel 'avā'ik-ı 'ādī ref' olup mülākāt
 müyesser olmuş ola. (17) İn şā'Allāhu te'ālā. ¹⁷¹

El-fakır / * bende-i kadīm Mesīhī-i muhibb-i
 'azīm.

10 müstecābe : müste'ābe S / ma'kbūl : -S, -H,
 -Ç 11 olıdukdan : olıdukdan S, H, Ç. 12 olıdukdā :
 olıdukdā H, Ç 13 ide : ider ise S / olmaya : ki -S,
 -H, -Ç 14 Hakk : -G / olmağıla : olmağ ile G 15
 mülāhaza : -G / olınavuz : olınavuz Ç 16 ikāmeti :
 ikāmet G

¹⁷⁰ Bkz. not. 19.

¹⁷¹ Bkz. not 79.

* Ç nüshası, Ş nüshasına göre buradan başlayarak
 v. 17-b'de 6. satırın sonuna dek eksiktir.

Ba'd-ez- mektüb mektüb-i diğer firistâden ber-düstân ve dil-cüyî kerden der-ân.

(18) İnhâ olunur ki el-hâletü hâzihi bitâb-ı dil- güşâ vü kitâb-ı rûh- fezâ ya'nî mektüb-ı merğüb-ı maħbüb-ı maħabbet- nümâ (19) vü meveddet- fezâ bende-i muħibb-i bî-riyâ Hasan bin 'Abdu'r-rahmân bendeğüz ile bu za'îf ü naħîfün dilin (20) teskîn için irsâl olup, maẓmün-ı gevher- feşân-ı 'anber- nişânında Hazretüğüz ile bu bî-çäreğüzün (21) 'âlem-i ervâh-i ezeliide olan âsar-ı muħabbet-i kadîmün ve meveddet-i S 15-b 'azîmün beyânı kerrât ile temhîd ve def'aât ile / (1) G 30-a tecdîd / kılinup iħbâr-ı selâmet ü 'âfiyetümüz bilinmemesi ile ħayli zemân münkesirü'l- bâl ü münkasımü'l- hâl olmissız (2) ki hiç aħvâlüğüzden vâkıf ve eşğalüğüzden bir şey kâşif ile şahh haber-dâr olup 'ayân itmedi diyü (3) zıkr olunmuş. Allâh H 21-a zıkrüğüzi ħayr idüp cism-i laṭîfüğüzi âlâm / u

Ba'd-ez-mektüb mektüb-i diğer firistâden ber-düstân ve dil-cüyî kerden der-ân ; Ba'd-ez-mektüb mektüb-ı diğer firistâden ve dil-cüyî kerden H, Cevâb-ı mektüb-ı maħabbet S 18 maħbüb-ı : -S 19 bende-i muħibb-i : -H / bî-riyâ : bî-recâ S, -H / Hasan bin 'Abdu'r-rahmân bendeğüz ile bu : -H / za'îf : ü -S, -H / dilin teskîn için : dil teskîni için H, dil teskîn için G 20 'anber-nişânında : 'anber-nişânından H 21 beyânı : beyân G 1 'âfiyetümüz bilinmemesi ile : 'âfiyetüğüz bilinmesi ile H / ħayli zemân : ħayli bâr H, G 2 ile şahh : -H, -G / olup : olmayup H

esşkândan ve cân-ı sırînüğüzi (4) ol Rabbü'l- 'âlemîn ü cân-âferîn belâ-yı âsumânî vü kazâ-yı nâ-gehâniden me'mûn u maşûn kıla. "Âmîn (5) bi-Rûhî'l- emîn." 172 Vaktâ ki nâme-i 'anberîn- fâmuğuz eymen-i evkât u ahsen-i sâ'âtda vuşûl buldı (6) vürüd-ı mü'tâla'asından âlâf-ı beşâset ü eşnâf-ı heşâset hâşıl olup dilden ğumûm-ı zemân (7) ve cândan hümûm-ı devrân zâ'îl oldı. Eyle olsa Cenâb-ı 'izzet- me'âbuğuzdan mütevakki' u mütehelli'dür ki muvâşala-i (8) zât-ı kerîmü'l- hışâl müyesser olinca sebîl-i mürâselâtı meftûh u mehtûf ve tarîk-ı mükâtebâtı meksûf (9) tutup ahyânâ ihbâr-ı ferâh- fezâ vü terâh- zedâğuz ile bu semti mesrûrû'l- bâl u maħbûrû'l- hâl itmekde (10) ihsân-ı belîğüğüz bî-dirîğ buyurıla.

Bâki'd-du'â.

El-fakîr-i derd-mend Mesîhî-i müstmend.

59

Sefkat-nâme ve 'arz bâ-ibrâm binâ'en li'l- maħabbeti beyne'l-müştekîn ve'l-muħibbîn.

G 30-b / (11) Tuħaf-ı taħiyyât-ı şâfiyyât-ı maħabbet-

5 'anberîn-fâmuğuz : 'abîrîn-fâmuğuz H, 'anberîn- bâmeğuz G 7 u mütehelli'dür : -S / muvâşala-i : evâ- şıl-ı H, müşil-i G 9 itmekde : itmekden H 10 Bâki'd- du'â : Bâki ve'd-du'â H / Sefkat-nâme ve 'arz bâ-ibrâm binâ'en li'l- maħabbeti beyne'l-müştekîn ve'l-muħibbîn : Sefkat-nâme ve 'arz bâ-ibrâm G, Recâ-yı cihet S

172 Bkz. not 73.

mü'sir ve tıraf-ı teslîmât-ı vâfiyyât-ı meveddet-
muzhir çün le 'âlî-i bî-hemtâ (12) vü ra'nâ ki gavvâş-ı
fıkr ü firâset ve zihn ü kiyâset deryâ-yı hubb-ı ezeli
vü kılzüm-i vüdd-i lem-yezelîden (13) istihrâc idüp
güş u gerden-i 'arâ'is-i ittiḥâd u vidâda zîb ü zîver
itmişdür. Kavâfil-i muvâlât (14) u revâhil-i muvâḥât
birle ithâf kılınuḡdan soḡra re'y-i gül-sene ve
zamîr-i rüşene inhâ-yı muḥibbî vü temennâ- yı (15)
düstî budur ki işbu ḥâmil-i du'â İmâm Ḥalîfe mürür-ı
eyyâm u 'ubür-ı a'vâm ile faḡîr-ü'l- ḥâl u ehlü'l-
'ıyâl (16) ve köhne-i pîr-i rûz-gâr u faḡîr-i
bî-mıḡdâr olmuşdur. Sâbıḡân zümre-i zü'l- iḡtidârden

H 21-b bir kimesne imis. Ḥâliyâ (17) / elinden imâmeti daḡı
ref' ve ḡidmetlerinden ve dükeli cihetlerinden def'
olinmış. Ḳüt-ı lâ-yemût ḡadr-i telâḡâ recâ (18) ide,
du'â- nâme ile türâb-ı Cenâb-ı refî'ü'l- me'âba yüz
sürüyü revâne olındı. Me'mûldür ki 'inde'l- vuşûl (19)
bu cānibüḡ ri'âyet-i ḡaḡırını iḡün olsun ḡasenât-ı
Ḥusrev-ânî vü şadaḡât-ı Sultāniyyeden evlād u ezvâc
(20) ile keḡâf idinüp kimesneye muḡtâc u 'arz-ı

G 31-a iḡtiyâc itmeyecek deḡlü zinde- ḡānî / yercüḡezi iḡsân
olına. İn şâ'Allāhu te'âlâ. ¹⁷³ (21) Bundan Sultānum

12 ra'nâ ki : ra'nâdur ki H 13 idüp : olınup
G / ittiḡḡâd : u -G 14 kılınuḡdan : kılduḡdan H /
inhâ-yı : münhâ-yı S / temennâ-yı : mebnâ-yı S, H
15 ehlü'l-'ıyâl : ehl-i 'ıyâl S, H 19 Sultāniyyeden
: Sultāniden H 20 muḡtâc u : -S / te'âlâ : -H, -G

¹⁷³ Bkz. not 79.

Hazretlerine meşubât-ı 'uzmâ vü medhât-ı 'ulyâ hâsıl ola ki nihâyet derece zâr u derd-mend ve dil-figâr u müstemend (22) kimesnedür. Şem'-i tâb-dâruguz serây-ı cihânda bî-şümârdur. Bu dağı anlardan ma'dûd ola.

Bâki fermân Sultânıumdur.

(23) El-fakîr mağrûk-ı bihâr-ı ibtihâl Mesîhî-i mahrûk-ı nâr-ı ibtizâl.

60

S 16-a/ Dügün da'vetine h^Vâcelere yazılan mektûbdur.

(1) Şerefü'l- ekâbir ve'l- kifât melce 'ü'l- ekyâs ve'd- dühât şâhib-i ezyâlü'l- kerem ve'l- elţâf nâşib-i sicâlü'l- cüd (2) ve'l- a'ţâf nür-ı 'aynü'l- a'yân menba'ü'l- mekârim ve'l- ihsân mecma'ü's- semâ'il ve'l- ahlâk mefharü'l- efâbir-i (3) bi-istihkâk merci'-i meşâhirü'l- âfâk a'nî el-maşşûş bi-'inâyeti'l- Meliki'l- Hallâk ¹⁷⁴ Cenâbına tuhaf-ı tahıyyât-ı (4) şâfiyyât ve turaf-ı teslîmât-ı vâfiyyât kavâfil-i iltiyâm u revâhil-i ihtirâm ile ithâf kılındıktan şogra istiyâk-ı (5) dîdâr-ı ferhunde-

21 ola ki : ola kim H / dil-figâr : u -S 23
bihâr-ı : bihâr u H / Dügün da'vetine h^Vâcelere
ser-nâme : Dügün da'vetine h^Vâce yazılan mektûbdur H,
Da'vet-i sūr S 1 ve'd-dühât : ve'z-zihât G 3 Cenâbına
: -H, -G 4 kılındıktan : kıldıktan H

¹⁷⁴ Her şeyi yaratan, mülke istediği gibi tasarruf eden Allâh'ın yardımıyla.

āsarunuz zāt-ı kerīmü's- şān-ı ahlāk-ı hamīde vü pesendīdeğüz gibi firāvān u bī-pāyān (6) mülāhaza olına. Ba'd-ez-ān zamīr-i münīre mestūr vāki' olmayup,
 G 31-b rüşen ü vāzıh / ola ki el-hāletü hāzihi (7) bizüm Ferhād bendeğüzüñ evlād-ı hūb- ni jādıarı yetişüp, edā-yı sünnet-i şerīf için anları sünnet (8) itmekde bir cem'iyet kaşd olınup ol cem'iyet-i 'uzmādan dağı
 H 22-a kām u murād eṭrāf vilāyetde olan (9) aḥbāb-ı / vāfiyü'l- vidād ve aḥşāb-ı kāfiyü'l- ittiḥādıñ mülākāt-ı şerīfleri ile şād-kām u nīk-encām (10) olmağdur ki ol da'vet-i sünnet ile gelüp, birkaç gün zīr-i gerdūnda her birinüñ dīdār-ı şeref- şī'arı ile (11) müşerref olavuz. **Binā-ber-İN ma'nā** ¹⁷⁵ Hazret-i 'āliyyeğüz da'vet için nākıl-i şaḥīfe-i meveddet fülān bendeğüz (12) irsāl olındı. Mercūdur ki bu ḥuşuş için görinen zahmeti rahmet ve nakmeti ni'met bilesiz. Bu muḥıbbüğüñ ḥāṭırı için (13) zahmet-i cibāl-i melāl ve me'ūnet-i tilāl-i i'tilāl iḥtiyār idüp ve hem ri'āyet-i sünnet-i Resül-i Muḥtār için (14) icābet-i da'vet buyurup gelmege himmet ü ikdām idesiz.

Bāki ve's-selām.

El-fakīrū'l- ḥakīr Mesīḥi-i bende-i şağır ü kebīr.

6 münīre : münīr H 7 edā-yı : icrā-yı H, G 8 olınup : idüp G / kām u murād : murād u kām H, G 9 şerīfleri ile : şerīflerine H / şād-kām : şād u kām S 11 fülān : Ahmed G 12 nakmeti : muḥanneti H, G / muḥıbbüğüñ : muḥıbbüğüz H, G 13 melāl : fülān H 14 ü ikdām : -S / Bāki ve's-selām : -H, -G / El-fakīr : -S

¹⁷⁵ Bu mana üzerine, bunun üzerine.

(15) **Şükr-i terbiyet ve irsâl-i bâz ve sâ'ir çiz-hâ.**

- (16) "Ba'd-ez-letâ'if-i du'â-yı devlet ve zemîn-
G 32-a būs-ı hizmet-i Keyvân- menzilet / lâ-zâlet refî'ân
fî'l-akṭâr (17) mâ dâme'l- felekl'd- devvâr." 176
Ma'rûz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki bundan esbak ol
âsitâne-i sa'âdet- âşiyân (18) cānibine ba'zı i'lâmı
vâcib ü me'arib olur. kaẓiyye-i huşûş için müşâvere-
nâme irsâl olunmuş idi. (19) El-hâletü hâzihi ol
cevâb-ı hitâb-ı müsteṭâb için faḥrû'l- ekârim ve'l-
emâcid Çakırcılar Kethüçâsı Yûnus (20) bendeğüz ile
iki cenâh çakır irsâl olındı. Bu cānibde bende-
nüvâzlık u kâr- sâzlıkda şemme (21) takşîr olunmayup
sol ki mevâcib-i a'tâf-ı Pâdisâhî ve levâzım-ı eltâf-ı
S 16-b Şehin-şâhîdür " kemâ-yenbağl " 177 / (1) himmet şudür
bulmuş. Hemîşe serîr-i saltanatda pâyidâr ve şahn-ı
sa'âdetde ber-çarâr u üstüvâr olalar (2) ki bu
H 22-b ma'nînüñ zuhûrından / ol kadar sürür u hubûr hâşıl

15 Şükr-i terbiyet ve irsâl-i bâz ve sâ'ir
çiz-hâ : 'Arz-ı ḥalâş S 17 budur ki : oldur ki G
18 me'arib : me'âdib H 19 ol cevâb-ı hitâb-ı
müsteṭâb için : ol cevâbuñ hitâb-ı müsteṭâbı için H,
G 2 zuhûrından : zuhûrında G

176 Zuhâl yıldızı yüceliğindeki hizmetin, yer
öptükten ve devletinin duasına saygıdan sonra, dönen
gökyüzü devam ettikçe her yerde yükselsin.

177 Gerektiği gibi, layık olduğu şekilde.

oldı ki zimām-ı evhām u hayāl ve 'inān-ı (3) fa'āl takaddür ve tebassuḥ u imtidād bulsa ol luḥfuḡ netā'ici derecesinden fī'l-cümle eser beyān itmeye (4) temāmet-i 'aciz ü kelāl ve zücret ü melālden ḡayrı nesne zuhūra getürmeyeler. Siyemmā bu ihsān-ı bī-girānuḡ (5) vürüdü mücib-i terakḡī-i 'ubüdiyyet daḡı olduḡı sebeḡden ol der-ḡāh-ı 'ālem- / penāha iḡtişāşumuz ve 'arż-ı (6) iḡlāşumuz yevmen fe-yevmen meziyyet ü ziyādet üzre vāki' ola.

Bāki.

Hemīse āfitāb-ı devlet ez-ufk-ı sevket (7) tā rüz-ı kıyāmet dıraḡşān bād bi-Rabbi'l-'ibād. ¹⁷⁸

El-fakīr üftāde-i ḡāk-i ibtizāl Mesīḡī-i dil-dāde-i türāb-ı ibtihāl.

62

İrsāl-i nigün-sārī-i küffār ve i'lām-ı muzaffer şüd şükr-i İslām.

(8) Hazret-i Pāsā-yı kām-yāb edāma'llāhu

3 takaddür : ve -S / imtidād : imtizād H, G / netā'ici : ol laḡifiḡ +H 7 ḡāk-i ibtizāl : -H / dil-dāde-i türāb-ı ibtihāl : dide-i türāb-ı ibtihāl G, muḡibb-i bī-riyā H / İrsāl-i nigün-sārī-i küffār ve i'lām-ı muzaffer şüd şükr-i İslām : İrsāl-i nigün-sārī-i küffār ve muzaffer şüden-i İslām bā-vaḡār G, i'lām ez-zemm-i kefere S

¹⁷⁸ Kulların sahibi Allāh hakkı için devletinin güneşi, kıyamet gününe dek yücelik ufkundan parlasın.

- ıkbālehu ile'l- yevmı'l- hisāb** ¹⁷⁹ (9) Serā'if-i tahıyyāt-ı şāfiyyāt-ı mahabbet- āyāt ve letā'if-i teslīmāt-ı vāfiyyāt-ı meveddet- ğāyāt ki mahz-ı müvālāt (10) u 'ayn-ı muşāfātdan feyezān u seyelān bula. Kavāfil-i kabā'il-i eşvāk u revāhil-i resā'il-i istiyāk (11) birle ithāf kılmakdan sonra zamır-i münir-i āfitāb-ı müstenir ki mir'āt-ı şuver-i takdir ü fihrist-i kitāb-ı tedbirdür. (12) İnhā-yı fakir oldur ki Tuna kenarına küffār-ı hāk-sār gelüp memālik-i İslāmiyyede nehb-i bisyār u ğāret-i (13) bī-şümār ve hasāret-i bī-nihāyet idüp, taht-ı livāda olan ceng-cüy u neheng-ğüy ve tünd (14) ü tiz ü ğün-riz cüvānları cem' idüp, ol melā'īnünğ ileyin alup, tığ-ı āb-dār ile
- G 33-a tebārın kesüp, (15) başlarınuğ / başın alup, süm-i semend-i sa'ādet-i ercümendümüz yerine ğaltān itmek
- H 23-a için Sinān bin 'Abdü'l-mennān (16) / bendeğüz ile revān kılandı.

'Bāki fermān re'y-i ğürşid-leme'ānuğdur.

Fakir ü hākir ü üftāde Mesih-i zār ü miskin ü dil-dāde.

10 resā'il-i : vesā'il-i S, H 11 ithāf kılmakdan sonra : ithāf kılınmakdan sonra H, ithāfdan sonra S / müstenir : müşir G / takdir : takrir G 13 neheng-ğüy : neng-ğüy S 14 ileyin alup : öğin alup H, yolın alup S / alup : süm-i semend-i sa'ādet +H 16 revān : revāne G / Bāki : -H / Fakir ü hākir ü üftāde : El-fakir-i üftāde H, El-fakirü'l- hākir-i üftāde G

¹⁷⁹ Allāh, onun talihinin parlaklığını hesap gününe (kıyamet günü) dek devam ettirsin.

(17) **Sev̄k-nāme**

(18) "Ḡbbe's- selāmi'l- lā'ih bi- levā'ih'l- eltāfi's- Şamediyeti ve eserü's- senāi'l- fā'ih bi- fevā'ih'l- enfāsi'l- Nebeviyyeti" ¹⁸⁰ (19) "ilā men hüve ma'rūfū bi-tekmīli'l- kemālāti'l- beşeriyeti ve mevşūfū bi-evşāfi'l- melekiyyeti" ¹⁸¹ a'nī "lā-zālet (20) devhatū hilmihī muḥḍaraten ve ravzātū luṭfihi müzehhereten." ¹⁸² Ma'rūz-ı rāy-ı enver oldur ki eger bu muhibb-i muḥliş ü dā'ī-i müteḥaşşış (21) kıbelinden isti'lām-ı hāl u istifhām-ı maḳāl olunur ise gārīk-i S 17-a bihār-ı iştıyāk u ḥarīk-ı nār-ı iftirāk ve künc-i / (1) hīmānda zülāl-i vişāl-i dil-güşāyā teşne-zebān ve vādī-i hicrānda müşāhede-i cemāl-i pür-kemāle zār u ser-gordān (2) bilersiz. Hemān Hazret-i Bārīden ki müşilü'l- müştākīndür. Vāşıl-ı vişāl-i düstān u

17 Sev̄k-nāme : İştıyāk-nāme S 18 Şamediyeti : Şamedeti S / Nebeviyyeti : Nübüvveti S 20 müzehhereten : hereten +H 21 olunur ise : olunur ki H 1 pür-kemāle : pür-kemāl G 2 Hazret-i : -H, -G

¹⁸⁰ Peygamberin nefesiyle kokulanmış güzel kokulu övgüler ve Allāh'ın lutfuyla aydınlanmış aydınlık selamlardan sonra

¹⁸¹ Meleklerin vasıflarıyla vasıflanmış ve insanlara özgü bilgilerin en mükemmeliyle bilgilenmiş o saygı değer kişiye

¹⁸² Senin hilminin ulu ağacı yeşile boyansın ve lutfunun bahçesi çiçeklerle donansın.

müşāfih-i cemāl-i (3) ḥullān olavuz. Āmīn yā Rabbe'l-
'ālemīn.

El-fakīr bende-i kem-ter Mesīhī-i 'abd-ı ahkār.

64

Ser-nāme be-erkān-ı devlet ü ümerā.

G 33-b

/ (4) İstilā-yı de'ā'im-i ḥıyām-ı devlet ve
istiḥkām-ı kavā'id-i esās-ı rif'at Hazret-i vāhibü'n-
nevāl der-gāhından (5) bi't-tazarru' ve'l-ibtihāl
su'āl olunur karīn-i icābet vākl' ola. Vezā'if-i
ed'iyye-i şāliḥe vü ḥidemāt-ı (6) esniyye-i fā'iḥe
'ale'l-'ādeti'l- ma'rūfe ve'l- me'lūfe edā olınuḡdan
şoḡra ol Cenāb-ı cennet- me'āb (7) ki nūr-ı dīde-i
ḥadeḡa-i devlet ve nūr-ı ḥadīḡa-i ravza-i emāretdür.
Ma'rūz-ı bendegī budur ki

65

Ümerā-zādelere ve sâ'ir erbāb-ı devlete ve şevkete şevḡ-nāme yazıla.

(8) Tuḡaf-ı taḡıyyāt-ı devlet- füzūn ve tuḡaf-ı

3 Ser-nāme be-erkān-ı devlet ü ümerā : -S 5
olınur : olur H, G / olınur : karīb +G / şāliḥe : vü
-S 6 'ale'l-'ādeti'l- : 'alā 'ādeti'l- H, G 7
bendegī : bende S, H / Ümerā-zādelere ve sâ'ir erbāb-ı
devlete ve şevkete şevḡ-nāme yazıla : Ümerā- zādelere
ve sâ'ir erbāb-ı devlete ve şevkete yazıla H, -S

teslīmāt-ı sovkot- nümün ki maşdar-ı maḥabbetden müstāk ve menşe-i meveddetden (9) münsakk olup, düst zülfi gibi müşgîn ve dil-ber yağağı gibi rengîn ve H 23-b seker- / güftār-ı dil-dār sözi gibi sırîn (10) olup envā'-ı iştiyāk ile muḥallā ve eşnāf-ı eşvāk ile mücellā kılip kavāfil-i bād-ı şabā ve revāhil-i (11) şubḥ (u) mesā birle ithāf u ihdā olındıktan sonra i'lām olunur ki (12) eger bu cānibden su'āl olunur ise kıyām-ı ḥıyām-ı eyyām-ı rif'at ve nizām-ı devām-ı a'lām-ı devlet du'āsına (13) "bi's- şıdk ve'l- iḥlāş" ¹⁸³ u "bi'l- vüdd ve'l- iḥtişāş" ¹⁸⁴ muvāzıb u muvādıb G 34-a / bilinevüz. Huşūl-i mülākāt-ı zāt-ı şerīf ve 'unşur-ı (14) laṭīf ki ehemmi me'ārib ü etemm-i meṭālibdür. 'Alā aḥseni'l-ḥāl u eymenü'l-fāl ber-vech-i ecmel muḥaşşıl bād. ¹⁸⁵

(15) Bāki'd-du'ā.

El-fakīr zār u bī-çāre Mesīḥī-i bī-ķarār u āvāre.

9 müşgîn : miskîn S, H 11 u ihdā : -S, -G / i'lām olunur ki : Ser-nāme-i şevķ-nāme vü maḥabbet-nāme : +H 12 ḥıyām-ı : aḥyām-ı H 13 u muvādıb : -S / bilinevüz : biline S 14 'alā : -S, -H / aḥseni'l-ḥāl u eymenü'l-fāl : aḥsen-i ḥāl u eymen-i fāl S / eymenü'l-fāl : üzre +S / ecmel : ecmelī S 15 El-fakīr zār u bī-çāre : El-fakīr zār-ı bī-cān H / āvāre : nā-tüvān H /

¹⁸³ Temiz sevgi ve sadakatle. Bkz. not 126.

¹⁸⁴ Halis bir sevgi ve dostlukla.

¹⁸⁵ Kutlu talih ve hāllerin en güzeli olarak, güzel bir yüz gibi doğsun.

**Der-İrsāl-i ğulām-ı perī-çehre ma' māderiş
ba'd-ez- taleb ve sipāriş sipār.**

(16) Tuḥaf-ı tabiyyāt-ı şāfiyyāt-ı 'anber- nesīm
ki büy-ı şafā- baḡş-ı dil- güşāsından nesā'im-i bāğ-ı
cinān bir şemme ve ṭaraf-ı teslīmāt-ı (17) vāfiyyāt-ı
'abher- şemīm ki ferūḡ u reyḡān ve Cennet-i na'im
fezā-yı ferah- fezā vü terah- zedāsından bir zerredür.
(18) 'İzz-i ḡuzūr-ı sürūr-ı zemāna kavāfil-i bād-ı
şabā ve revābil-i şıdk u şafā birle ithāfū's- şāf
olınduktan sonra (19) sipāriş olunan ğulām-ı serv-
bırām u kıyāmet-kıyām-ı kāmēt ve dil-firīb ve
'işve-sāz u ğamze- kāz ve ğannāc u ṭannāzı (20) ve
Mısr-ı ḡüsnüḡ Yūsuf-ı Ken'ānı ve vālidesi Belķīs-i
devrānī Mevlānā Sinān Ya'ķüb-zāde ile (21) bu
üftādeḡüz cānibinden irsāl olındı.

Bāki ve's-selām.

Ez'afü'l-'ibād Mesīhī-i nā-murād.

Der-İrsāl-i ğulām-ı perī-çehre ma' māderiş ba'd-
ez-taleb ve sipāriş sipār : İrsāl-i ğulām-ı perī-çehre
ma' māder-i serv-i kāmēt G, Der-İrsāl-i ğulām-ı
dil-firib S 17 ferah-fezā : rūḡ-fezā S / zerredür :
fevhadur H, G 18 ithāfū's-şāf : ithāf S 19 olunan :
olan G / serv-bırām : u -S, -G / kıyāmet-kıyām-ı kāmēt
: kıyāmet-kāmēt S, H / kāmēt : ü -S, -G / işve-sāz :
işve-kār G / işve-sāz : u -S, -G / ğamze-kāz : -G / ve
: -S, -G 21 bu üftādeḡüz : -H / cānibinden : -S, -H

S 17-b

/ Fī-ṭalebi'l-muvāşilat

(1) "Tuḥaf-ı taḥiyyāt-ı ferah-fezā ki ez-reng-i
 G 34-b gül-'izār-ı âteş-nâkeş çırâğ-ı dîde-gân-ı muḳîm-ân-ı /
 ravza-i ḳuds münevver bâşed " 186 (2) ve " ṭuraf-ı
 H 24-a teslîmât-ı / vâfiyyât-ı terah-zedâ ki ez-büy-ı mü-yı
 müşg-bâr-ı 'anber- nâkeş dimâğ-ı zâ'lrân-ı ḥarîm-i
 Ka'be-i (3) üns mu'atṭar bâşed." 187 "Bâ-berîd-i
 şabâ-yı nüvid resân ki aḥbâr-ı müştâḳîn iblâğ u irsâl
 nümûde, ḳarîn-i nesîm (4) ḳabûl (ve) hem-dem-i şemîm
 ḥuşûl bâd bi-Rabbi'l-'ibâd." 188 Mülâḳât-ı ḥubûr râḫat
 u fûrûğ-ı bâl ve sâye-i fûtûḥ (5) ferâğ-ı ḥâldür.
 Müyessiri müyesser idivire. Âmîn.

El-fakîr ğam-ḥ^vâr u zâr Mesîḥî-i nizâr.

Fī-ṭalebi'l- muvāşilat : Fârisî S 1 ferah-
 fezâ : rûḥ-fezâ G 3 bâşed : -H, -G / resân : ki
 -S, -H / müştâḳîn : est +G 5 ğam-ḥ^vâr u zâr :
 ğam-ḥ^vâr H, G

186 Ateşli gül yanağının renginden aydınlanmış
 cennet bahçelerinde oturanların gözlerinin ışığı,
 insanın içini açan ululama armağanları

187 Anberli misk kokuları saçan saçının güzel
 kokusuyla kokulanmış kutsal Kâbe'yi ziyaret edenlerin
 dimağı, sıkıntıyı yok eden dostluğun saygı hediyeleri

188 Kulların sahibi Allâh hakkı için, âşıkların
 haberlerini ulaştırıp yetiştiren müjdecî sabâ yeli
 postacısıyla sabah yelinin güzelkokuları ortaya çıksın
 ve dostluğu kabul olsun.

**İ'lām-ı şihhat-i ehibbā vü yārān u dūstān.
Cevāb-ı mektūb-ı vūzerā ve sā'ir erkān-ı devlet.**

(6) "Hiṭāb-ı şerif-i hümāyūn ve kitāb-ı münif-i meymūn ez-Hazret-i cāmi'ü'l-ma'ālī ve'l-fünūn k'emsāl Ç 17-a / * ü'l-lü'lü' (7) i'l-meknūn be-eltāf-ı Yezdānī meshūn ve be-āsār-ı Sübhānī maḳrūn." ¹⁸⁹ **A'lā'illāhu te'ālā a'lāme devletihī ve afāza (8) 'ale'l-'ālemīne āgāre ma'deletihī.** ¹⁹⁰ "Ez-ufk-ı devlet ü maḳla'-ı sa'ādet vürūd yāft ve der-muḳabele-i ān taḳıyyāt-ı (9) müsteṭābe vü da'vāt-ı müstecābe ez-rāh-ı iḳlās u muḳliş-i iḳtişās ma'rūz u maḳrūn gerḳdānīd." ¹⁹¹ "Be-du'ā-yı (10) devām-ı devlet ü şebāt-ı kıvām-ı

İ'lām-ı şihhat-i ehibbā ve yārān u dūstān,
Cevāb-ı mektūb-ı vūzerā ve sā'ir erkān-ı devlet :
Cevāb-ı mektūb-ı vūzerā ve sā'ir erkān H, Fārisī S

¹⁸⁹ Bilgi ve yüceliğin toplanmış olduğu zatınızdan, ilāhī eserlerle yakın, Allāh'ın lutfuyla dolu, inci gibi dizilmiş uğurlu ulu kitap ve kutlu yüce hitap

¹⁹⁰ Yüce Allāh, onun devletinin bayraklarını yüceltsin ve ālemlerin üstünde adaletinin eserlerini çoğaltsın.

¹⁹¹ Saadet ve devlet ufkundan gelip buldu ve o güzel dualar ve hoş selamlar karşılığında, halis dostluk ve temiz sevgi yoluyla yakın ve arz oldu.

* Ç nüshası, esas alınan S nüshasına göre tekrar buradan başlayarak devam etmektedir.

salṭanat iṣṭiḡāl mī-nümāyid." ¹⁹² "Be-icābet-i Ḥaḡḡ
mülḥaḡ bād." ¹⁹³ İnnahu " Ra'ūfün bi'l-'ibād " ¹⁹⁴

(11) Bāki'd-du'ā.

G 35-a

/ Aḡḡarü'l-muḡaḡḡirîn Mesîḡî-i miskîn.

69

İ'lām-ı şıḡḡat u sırr min eḡıbbā vü yārān ve
düstān u iḡvān.

(12) "Ba'de't- taḡıyyeti's- şāfiyyeti bi-nūri'l-
ezeliyyeti'l- vāfiyyeti" ¹⁹⁵ ma'rūz-ı bende-i devlet-
b'āh- ı bī-iṣṭibāh budur ki el-ḡāletü hāzıhi (13)
eltāf-ı kerīme vü a'tāf-ı cesīmeden pürsiş-i aḡvāl-i
eḡıbbā-yı 'izz ü ikbāl ve istibtān-ı işḡāl-i (14)

11 Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā H / Aḡḡarü'l-
muḡaḡḡirîn : Ez'afü'l-muḡaḡḡirîn H, G, Ç / İ'lām-ı
şıḡḡat ü sırr min eḡıbbā vü yārān ve düstān u iḡvān :
İ'lām-ı şıḡḡat-i eḡıbbā vü yārān u düstān G, Ç,
Maḡabbet-nāme S 13 cesīmeden : cesīmeden H / istibtān-ı
: istintāḡ-ı S

¹⁹² Saltanatınızın gücünün kalıcı olması ve
devletinizin devamına dua etmekle mesḡulüm.

¹⁹³ Allāh, gerektiği gibi yapsın.

¹⁹⁴ Kur'ān, Sūre II, El-Bakara, āyet 207 ve Sūre
III, Āli İmrān, āyet 30. "Allāh, kullarına karşı pek
merhametlidir."

¹⁹⁵ Dostluğun ezeli ışığıyla halis selām ve
saygıdan sonra

aşdikā-yı devlet ü iclāl dirīğ olunmayup su'āl-i
mā-fī'l-bāl icāb olunur ise **bi-ḥamdi' llāhi'l-**
Meliki'l- Müste'ān ¹⁹⁶ (15) cemī'-i ḥullān-ı şafā vü
yārān-ı vefā şağ u sālīm rüz u şebān mülāzım-ı du'ā-yı
H 24-b devlet ve müdāvım-i (16) senā-yı / sa'ādet mülāḥaza
olınalar.

Bāki ve's- selām bād.

Muḥıbbü'l-muḥliş-i zār Mesīḥī-i dil-fiğār.

70

(17) **Cevāb berāy-ı erbāb-ı mīve ki firistādend.**

(18) "Tā nuzzāre-gān-ı mīve-hā-yı ezḥār ez-
derīçe-i çübin-i eşcār berāy-ı gül-geşt-i gül-zār u
Lemāsā- yı (19) belābil-i eşḥār ser-hā-yı ḥod bīrün
künend." ¹⁹⁷ "Hem-vāre şu'be-i devlet ü ikbāl ser-sebz

14 Meliki'l- : -H 15 yārān-ı vefā : yārān-ı bā-
vefā Ç 16 olınalar : oluna Ç / bād : -S, -H, -Ç /
Muḥıbbü'l- muḥliş-i zār : Muḥıbbü'l-muḥliş Ç, Muḥıbb-i
muḥliş S, G / Mesīḥī-i dil-fiğār : Mesīḥī-i zār u dil-
fiğār S, G, Ç 17 Cevāb berāy-ı erbāb-ı mīve ki
firistādend : Cevāb-ı evşāl-i mīve ve şükr-i kudüm-i
mīve H, Şükrān berāy-ı irsāl mīve G, Şükr-i irsāl-i
mīve Ç 18 berāy-ı : gülşen +H 19 Hem-vāre : Hem-rāh H

¹⁹⁶ Kendisinden yardım umulan, mülke istediği
gibi tasarruf aden Allāh'a şükür olsun.

¹⁹⁷ Çiçek bahçelerinin bekçileri, gül bahçesini
gezmek ve seher bülbüllerini seyretmek için ağaç
dallarının kovuğundan başlarını dışarı çıkarmışlar.

ü müsemmer ve devha-i (20) sa'âdet ü iclâl muhaddar
bâd bi-haqqı'n-nün ve's-şād." ¹⁹⁸

71

DİGER Ser-nāme

G 35-b "Ba'd-ez-ṭayarān-ı mürgān-ı du'ā vü taḥiyyāt
be-Cenāb-ı kımmē-i ḳubbe-i mīnā (21) vü tilkā-yı /
zırve-i 'arşü'l-'alā" ¹⁹⁹ zamīr -i münīr-i ḳamer-likā
vü ḥāṭır-ı 'āṭır-ı beyzā-zıyā ve ḥürşīd-senāya
S 18-a teblīg-i / (1) mürāsele oldur ki şimdiki hālde ravza-i
maḥabbet ü bāğçe-i meveddetden muḥibbünüz cānibine
ba'zı esmār-ı (2) āb-dār u fevākih-i şeker-bār irsāl
olınmış ke"l-menne ve's-selvā " ²⁰⁰ vü mā'ide-i

20 bi-haqqı'n-nün ve's-şād : bi-ḥām ve's-şād S,
H, Ç / DİGER Ser-nāme : -S, -H, -Ç / du'ā : vü -S, -H,
-Ç / taḥiyyāt : -S, -Ç / be-Cenāb-ı : -H, -G, -Ç 21
'arşü'l-'alā : 'arş-ı 'alā S / ḳamer-likā : vü -S /
beyzā-zıyā : vü -S / ḥürşīd-senāya : ḥürşīd-likāya G,
ḥür-senāya 2 olınmış : olunmuş Ç

¹⁹⁸ Nün ve sād hakkı için, daima saadetinin ve
büyüklüğünün ulu ağacı yeşil, talihinin ve devletinin
dalları filizli ve meyveli olsun.

¹⁹⁹ Yüce göğün en yüksek noktasına ve gök
kubbenin doruğuna selām ve dua kuşlarını uçurduktan
sonra

²⁰⁰ Kur ān, Sūre II, El-Bakara; āyet 57; Sūre
VII, El-Ā'rāf, āyet 160; Sūre XX, Tā-Hā, āyet 80.
"Siz kudret helvası ile yel ve kuşu indirmiştik."

Hazret-i 'İsā²⁰¹ (3) nāzil olup her dānesi istirāhat-ı kulüb-ı / ahbāb-ı şafā ve her hubūbı rāhat-naķs-ı durūb-ı (4) aşhāb-ı vefā vāķi' oldu .

Ve's-selām bād .

72

Der-firistāden-i hediye ve esmār ve sā'ir çiz-hā ve muṭlak ser-nāme .

Hazret-i uḫuvvet-me'āb . (5) Tuḫaf-ı taḫiyyāt-ı sāfiyyāt-ı tekrīmāt-ı iḫlāş-si'ār ve ṭaraf-ı teslīmāt-ı vāfiyyāt-ı ta'zīmāt-ı iḫtişās-dişār be-Cenāb-ı ān Ḥudāvend-i (6) büzürg-vār u yegāne-i rüz-gār ḫulāşa-i aḫtār pesendide-i ebrār ber-güzide-i aḫyār . El-Maḫşūşu bi-'avni'l- (7) Meliki'l-Cabbār²⁰² "Zeyyena'llāhu riyāzū devletihi bi-elvāni'l-escār ve'l- esmār ve meyāmīnū sa'ādetihi meşḫūneten (8)

4 bād : -S, -H, -Ç / Der-Firistāden hediye ve esmār ve sā'ir çiz-hā ve muṭlak ser-nāme : Der-Firistāden eşcār ber-ekābir H, -S / Hazret-i uḫuvvet-me'āb : Hazret-me'āb H, -S, -G 5 iḫtişās-dişār : iḫtişāsdur H

²⁰¹ Kur'ān, Sūre V, El-Mā'ide, āyet 114. "Meryem oğlu 'İsā dedi ki :-Allāhım! Ey Rabbimiz! Bize bugün gökten bir sofrayı indir de ilkimize de sonra gelenlerimize de bir bayram olsun."

²⁰² Padişahlar padişahı, ululuk ve yücelik sahibi Allāh tarafından seçilmiş .

- bi-zülâli'l- ma'rifeti ilâ yevmi'l- karâr" ²⁰³ ki mahz-ı şafâ-yı şafvelden sârî ve 'ayn-ı vefâ-yı hakikatden cârî (9) olur. Bâ-kavâfil-i nesim-i lutf-âsar ve revâhil-i hoş-hevâ-yı eshâr **fi-ânâyi'l- leyl ve aṭrâfî'n- nehâr** ²⁰⁴ (10) iblâğ u İṣâr-ı Cenâb-ı
- H 25-a zü'l- iktidâr / olundukdan sonra zamîr-i münîr-i
- G 36-a âfitâb- envâr ve ḥatîr-ı ḥatîr-i / (11) 'atṭâr-ı dîger-dâr kessâf-ı rumûz-ı ḥakâ'ik u A'râf-ı künûz-ı dekâ'ikdir. Ma'rûz-ı bende-i bî-mikdâr u zerre-i (12) ḥak-sâr budur ki

73

Berây-ı 'iyâdet

(13) "Lâ-zâle ḥadîkatü'l- ihsân müverrakaten bi-sehâ'ibi cûdihî ve ḥadakatü 'uyûni'l- a'yân münevvereten bi- müsâhedeti (14) vücûdihî." ²⁰⁵ Ba'de

8 hakikatden : 'akikatden Ç 9 lutf : u -S, -H, -Ç 10 iblâğ : u -H, -Ç / olundukdan : olundukdan Ç, oldukdan G / ḥatîr-i : ḥatâ'ir-i H, G, Ç 11 kessâf-ı : iksâf-ı H, G, Ç / A'râf-ı : A'râf-ı S 12 Berây-ı 'iyâdet : -H 'iyâdet için Ç 13 ḥadakatü : ṣadakatü G

²⁰³ Allâh, kıyamet gününe dek saadetinin bereketini marifet pınarıyla dolu , devletinin bahçesini çeşitli meyve ve ağaçlarla süslü kılsın.

²⁰⁴ Gece ve gündüzün bütün zamanlarında.

²⁰⁵ Bağış bahçesi, onun cömertliğinin bulutuyla yapraklansın ve devletin ileri gelenlerinin göz-bebekleri, onun varlığının müşahadesiyle ışılsın.

- 'arż-ı riyāz-ı ed'iyye-i yesfā'l- kulüb-ı nesemāt-ı
 ezhār-hā ve yahyā'l-āb-dān-ı kaṭarāt-ı enhār-hā (15)
 rāy-ı memālik- ārāya ki mir 'āt-ı 'arūs-ı iqbāl ve
 miskāt-ı 'izz ü iclāldür. Püſide olmaya ki sâbıkan
 (16) teşārîf-i eyyām-ı fercâmdan ol hizâne-i ifdāl ü
 nişâne-i âmāl ya'nî zāt-ı melek- şifāta 'arıza-i (17)
 maraz 'arız olup hâşş u 'āmm karîn-i hayret ü
 hem-nişîn-i zücret olmuş idi. El-hāletü hāzihi **bi-**
ḥamdı' llāh (18) ve'l-minneti ²⁰⁶ bu muḥibbünüzüñ
 şubḥ u mesāda du'āya himmetinde ol ḥürsîd- rif'at
 hazîz-i i'tilâlden (19) evc-i i'tidāle yetişüp ve
 mizâc-ı hümayün 'arıza-i marazdan şifā bulduğı
 Ç 18-a şihḥat-i Hudāvendî / ki (20) ārāyiş-i cihān u āsāyiş-i
 cihāniyāndur. Maḥarr-ı aşlına 'avdet itdüğü istimā'
 olındı. Egerçi (21) ol eşnāda şîşe-i ümîdüñüz şeng-i
 havādis-i rüzgārdan şikeste vü beste idi. Ammā bu
 S 18-b ḥaber / (1) mümyāsından şihḥat 'alā'imi belürdüğü
 G 36-b sebebden ḥāme-i miskîn 'imāme ile / secde-i şükre
 varup (2) münācātında ol kadar 'ibārāt dökdi ki
 kaṭresinden bu kelimāt muḥarrer oldı. **El-ḥamdü li'**
llāhi ve'l-ḥamdü min ālā'ihî (3) ve's-şükürü lehu ve's-

14 nesemāt-ı : simāt-ı H / āb-dān-ı : ebrān-ı H
 15 mir 'āt-ı 'arūs-ı iqbāl : 'arūs-ı mir 'āt-ı iqbāl G /
 miskāt-ı : mešküt-ı G 16 melek-şifāta : şifāta H 18
 muḥibbünüzüñ : muḥibbünüz Ç / du'āya himmetinden :
 du'āya himmetinde H, du'ā-yı himmetinde G 20 maḥarr-ı
 aşlına : muḥarrer-i aşlına S / olındı : olundı 21
 şîşe-i ümîdüñüz : şîşe-i âmîzüñüz S 1 'imāme : ile
 -S, -H, -Ç 2 münācātında : münācātında S, H, Ç / 'ibārāt
 : 'iberāt S, H

şükürü min na'mā' ihî ²⁰⁷ Cenāb-ı 'izzetden me'mūldür ki vücūd-ı şerīfūğüz **ilā yevmi'l- haşr ve't- tenādd** ²⁰⁸ sebep-i izdiyād-ı (4) devlet ü mücib-i imtidād-ı 'izzet vāki' ola. **Āmīn yā Mücībe's-sā' ilīn.** ²⁰⁹
El-fakīr Mesīhī.

74

İ'lām resīden ve mektüb talebīden ve diğere mektüb-hā ve haber-hā.

H 25-b / (5) Ğıbb-ı edā-yı bedāyi'-i taḥiyyāt-ı şāfiyyāt ve eser-i irsāl-i şānāyi'-i teslīmāt-ı vāfiyyāt be-Cenāb-ı cennet-me'āb-ı sa'ādet-nişāb (6) "el-müstāğnī 'ani'n-nu'ūt ve'l-elķāb" ²¹⁰ **yudimū'llāhu**

4 yā Mücībe's- sā' ilīn : yā Rabbe'l-'ālemīn G / El-fakīr Mesīhī : -H, -G, -Ç / İlām resīden ü mektüb talebīden ve diğere mektüb-hā vü haber-hā : İ'lām resīden mektüb ve talebīden-i mektüb-hā-yı diğere G, Ç, İltimās-ı mektüb S 6 'ani'n-nu'ūt : 'ani't-ta'rīf G

²⁰⁷ Hamd Allāh'ın nimetlerindedir ve ona mahsusdur; şükür de onun nimetlerindedir ve onundur.

²⁰⁸ İnsanların birbirine bağırdığı ve toplandığı kıyamet gününe dek.

²⁰⁹ Ey sorularlara cevap veren, (dilekleri yerine getiren) Allāh'ım dualarımızı kabul eyle.

²¹⁰ Övücü söz ve ululamalara ihtiyacı olmayan.

ma'âlîehu ilâ yevmi'l- haşr ve'l- hisâb ²¹¹ iblâğ u
ithâf olıdukdan şogra (7) ma'rûz-ı zamîr-i münîr ki
mir ât-ı nüfûs (u) âyîne-i mücerreddür. Püside olmaya
ki el-hâletü hâzihi mektûb-ı şerîf-i (8) vâcibü't-
ta'zîm irsâl olup i'lâm-ı ahvâl u tebyîn-i âmâl
olınmış. Eltaf-ı evkât u eşref-i (9) sâ'âtde gelüp
vuşul buldı. Vürüdından dil ü câna envâ'-ı nûzhet ü
hubûr hâsıl oldı. (10) Nidâ-yı " innî ülkiye ileyye
kitâbün kerîm" ²¹² şadâsı cihâni tutup fehvâ-yı "fe'tû
bi-sûretin min mislihä" ²¹³ hâtıra (11) butûr itdi.

Beyt

Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün / Fe 'ü lün

Hümâyün-nâme-i tû nakş-ı mâ nist

Cevâb-ı ü nüvişten nakş-ı Mâni'st ²¹⁴

haşr ve'l- : -S, -H, -Ç / olıdukdan : olunduk-
dan Ç, kılıdukdan G 7 mücerreddür : mücerrededür G /
olmaya : ki -H 8 olunmış : olunmuş Ç 9 sâ'âtde :
sâ'âtde H 10 tutup : dutup H

²¹¹ Allâh, onun ululuğunu toplanma ve hesap
verme gününe (kıyamet günü) dek sürdürsün.

²¹² Kur 'ân, Sûre XXVII, En-Neml, âyet 29. "Sebe
hükümdarı Belkis kavmine dedi ki : -Ey seçkin
topluluk! Bana çok iyi bir mektup bırakıldı."

²¹³ Kur 'ân, Sûre II, El-Bakara, âyet 23; Sûre
10. âyet 38. "Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur 'ân'dan
şüphede iseniz, haydi siz de onun benzerinden bir süre
getirin.." âyetinden yararlanılmış.

²¹⁴ Siz Hazretin mektubunu biz yazmadık. O
yazılmış cevap, Mâni'nin nakşıdır.

G 37-a / (12) Cenāb-ı mekremet-me 'ābuğuzdan müsted'ā vü mürtecā vü mültemes budur ki min ba'd dağı 'ādet-i kadīm uslūbınca aḥbār-ı (13) sārre-i revā'ih ile cānib-i devlet-ḥ^vāh-ı bī-iştibāh ta'tīr buyurıla.

Bāki'd-du'ā.

Muḥliş-i muḥibb-i bī-riyā Mesīḥī-i devlet ü sa'ādet-recā.

75

(14) Der-nām-zād kerden-i ba'zı be-ba'zı.

Ç 18-b **Elkāb** (15) Ḥulāşatü'l-mestūrāt ve netīcet / ü's-sa'ādāt ve'l-kerāmāt dā'imetü'l-berekāt nāşiretü'l-ḥayrāt 'azīzetü'd- (16) devrān Ḥadīcetü'l-āvān Fātime-tü'l-cihān Zelīhatü'z-zemān **mette'ana'llāhu bi-tūli ḥayātihā ve erzaḳana'llāhu ḥuşūle likā'ihā.** ²¹⁵ (17) A'nī "bihā" ²¹⁶ ba'de 'arzi'l-maḥabbet ve'l-eşvāk i'lām-ı muḥibb-i maḡrūk-ı baḡr-ı firāk budur ki bāḡ-ı zinde-gānī (18) vü büstān-ı rūḥānīden bir nihāl-i tāze ki cūy-bār-ı 'izzet ü celālde bālīde ve be-nihāyet-i

12 mürtecā : mer'ī S 13 sārre-i : sārret-i S, Ç, sādde-i G / devlet : -ü Ç 14 Der-nām-zād kerden ba'zı be-ba'zı : İltimās-ı nā-murād kerden bigl dıben H, Mektüb-ı ḥuṭbe S / Elkāb : -H, -G, -Ç 15 mestūrāt : u -S 16 Zelīhatü'z-zemān : -S / ḥuşūle likā'ihā : ḥuşūle likā'ihī Ç, ḥuşūle ilkā'ihī H 17 maḡrūk-ı : ma'-rūz-ı H 18 be-nihāyet-i kemāl : bī-nihāyet-i kemāl G

²¹⁵ Allāh, onun hayatını uzun olmakla nimetlendirsın ve onun vuslatına ulaşmakla rızıklandırırsın.

²¹⁶ Ona

kemāl (19) resīde olmuş ola. A'nī oğlu İbrāhīm bin
H 26-a Halīl bizüm Fāṭima binti Celīle / nām-zād itmek murād
(20) itdük.

Bāki 'd-du'ā.

Der-'ıyādet-i büzürg-vārān.

(21) "Leṭā'if-i taḥıyyātī ki ez-nesīm-i
gül-zār-ı bevā vü bahār koned" ²¹⁷ ve "vezā'if-i
S 19-a teslīmātī ki ḥaber ez- nesīm-i ḥos-güvār / (1) ve
na'im-i pāyidār u ber- karar şevēd" ²¹⁸ ki maḥz-ı
vidād u 'ayn-ı ittiḥāddan fā'ih ü lā'ih olur.
Kavāfil-i bād-ı şabā (2) ve revāhil-i şıdk u şafā
G 37-b birle / her şubḥ u mesā mutḥef ü mühdā kılındıktan
şogra zamīr-i münīr-i āyīne- nazīr (3) ki ḥāfız-ı
şuver-i levḥ-i maḥfūzdur. Maḥfī ve püsīde olmaya ki
zāt-ı şerīf ü 'unşur-ı laṭīf bundan (4) esbak niçe
eyyām cādde-i i'tidālden cānib-i i'tilāle mā'il olup

19 murād : murādın H, G 20 Bāki 'd-du'ā : Bāki
ve'd-du'ā H / Der-'ıyādet-i büzürg-vārān : Vā
'ıyādet-i büzürg-vār u düstān H, 'ıyādet S 21 koned
ve : -Ç 1 şevēd : şüd H, G, Ç / ittiḥāddan :
ittiḥādın H 2 āyīne- nazīr : āyīne-nazīre G

²¹⁷ Gül bahçesinden esen ılık rüzgārla arzuları
yerine getiren ve havayı bahar kılan saygı ve selamdan
sonra.

²¹⁸ İnsana hayat veren tatlı rüzgārla kararlı ve
sağlam verilen haber gibi yerine getirilen vazifeler-
den sonra.

mizâc-ı mübâreke inhirâf 'arızasının (5) ahbâr-ı nâ-sezâsı istimâ' olındukda Hakk 'alîmdür ki âteş-i ğam mültehib ve leşker-i şabr muhtarib olup (6) rûhî bi-rûhike memzûcün ve muttaşılûn fe-küllî 'arızatıhlî tü 'zîke tü 'zîni" ²¹⁹ muktezâsınca bu cân-ı hazîne (7) bu nev'i ğam ve bu dil-i ğam-ġine bu şıf elem yüz gösterüp perîşân-hâl iken muhabbir-i şâdık-ı sürür-bağs (8) haber-i hayât-efzâ virüp egerçi şâbıkan rûh-ı hayvânî terbiyet-i tenden 'atıl ve kuvâ-yı cismânî (9) tedbîr-i bedenden zâhil olup haylice muzayaka çekmişlerdür. Hâliyâ 'inâyet-i Hakkîm-i ebedî ve el-tâf-ı Tabîb-i (10) sermedî yetişüp dârû-hâne-i "ve nünezzilü mine'l- Kur'ânî mâ hüve şifâün ve rahmetün li'l- mü'minîne" ²²⁰ serbet-i şifâ mîkdârı (11) teşrîf- hâne-i "ve izâ marıdtü / fe-hüve yeşfîn"

Ç 19-a ²²¹ den 'âfiyet müyesser olmışdır diyicek "el-hamdü

4 mübâreke : mübârekine H, mübâreki G 6 memzûc ve : -G / tü 'zîke : yü 'zîke H,G,Ç 8 egerçi : eger H / terbiyet-i : tertîb-i H 9 tedbîr-i bedenden : tedbîrinden S, G / olup : -Ç / 'inâyet-i : -Ç 10 nünezzilü : nünezzü H / şerbet-i : şerîf-i G 11 diyicek : diyicek

²¹⁹ Benim ruhum sizin ruhunuzla kaynaştı ve devamlı olarak hastalıktan çektiğiniz ıstırap beni bütünüyle mustarip kıldı.

²²⁰ Kur 'ân, Süre XVII, El-İsrâ, âyet 82. "Kur 'ân'dan indirdiğimiz şey müminlere şifa ve rahmettir."

²²¹ Kur 'ân, Süre 26, Eş-Su'arâ, âyet 80. "Hastalandığım zaman, bana O (Allâh) şifa verir."

11'illāhi'llezi ezhebe (12) 'anne'l-hazen " ²²² vird-i zebān-ı şükr-güy olup secdāt-ı şükr taqđim kılındı.

Bāki'd-du'ā.

El-fakīr ü zār Mesīhī-i bī-mār.

77

G 38-a

/ (13) **Şevk-nāme-i belîğ**

H 26-b

(14) / Hadīka-i escār-ı uşuvvet ve ravza-i ezhār-ı hullet şem'-i şeb-hā-yı gurbet ve ta'vīz-i tebb-hā-yı kürbet (15) ser-defter-i fünūn-ı mekremet fihrist-i şunūf-ı mahmedet. **rezaķana'llāhu bi'l-hayri likā'hu ve zāde fī'l-'izzī beķā'hu.** ²²³ Kāfile-i (16) ğurer-i du'ā vü miđhat ve rāhile-i dūreri- senā vü hidmet ki ğāyet-i ihlāş ile maķrūn ve nihāyet-i ihtişāş ile meşhūndur. (17) İthāf u ihdā kılınur. Mucibū'd- da'vāt-ı der-ġāhından mes'uldür ki Cenāb-ı uşuvvet- me'āb hakkında hulūş-ı (18) tavıyyet ile ahhābdan şādır olan istid'ā ve şıdk-ı niyyet ile

12 taqđim : kağim G / Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā / El-fakīr ü zār : El-fakīr-i zār G, El-fakīr H 13 Şevk-nāme-i Belîğ : İstiyāk-nāme S 14 gurbet : ü -S 15 Razakana'llāhu : Erzakana'llāhu H, Ç

²²² Kur'ān, Sūre XXXV, Fātir, āyet 34. "Bizi gam ve gussadan kurtaran Allāh'a hamd olsun."

²²³ Allāh, onun vuslatını güzel bir şekilde bize nasip etsin ve onun yüksek makamlarda kalmasını ebedī kilsin.

şıdk-ı aşhābdan vāki' olan temennā (19) karīn-i icābet
 ola. Bi'n- nebiyyi'l- Mahmūd ve ālihi'l- mes'ūd.²²⁴
 Ba'dehu āyīne-i hātır-ı levh-i mahfūz- misāle pūşide
 (20) olmaya ki iştıyāk-ı müşāhede-i tal'at-ı zībā ve
 esvāk-ı müşāfehe-i cemāl-i cān-baḥsā aḫtār-ı emtārdan
 (21) füzün ve evrāk-ı eşcārdan ber-vech ile bīründür
 ki kalem-i 'anberīn- raḫam ile tahrīr ve hātır-ı
 S 19-b ḥayāl-i rengīn ile / (1) taşvīr muşavver degüldür. Ol
 ecden aḫnāb-ı itnāb ḥayy olınup aḫdām-ı iḫdām men'
 olındı.

Beyt

Mef 'ū lū / Me fā 'ī lūn / Mef 'ū lū / Me fā 'ī lūn

(2) Fe-'arāzat 'an zıkr iştıyāki li-ennenī
 'Alīmū bi-enne's-şevke ekserü min zıkrī²²⁵

Bāki'd-du'ā.

El-faḫīr-i 'abd-ı ecem Mesīhī-i bende-i aḫdem.

18 şıdk-ı aşhābdan : şıdk-ı aşhābdan Ç 19
 karīn-i : karīb-i Ç / levh-i mahfūz-misāle :
 levhü'l-mahfūz-misāle Ç, levh-misāle G 20 olmaya : ki
 -Ç / cemāl-i cān-baḥsā : cemāl-baḥsā G 21 hātır-ı
 ḥayāl-i rengīn ile : hātır-ı rengīn kalem ile Ç 1
 Beyt : -S, -G 2 'Alīmū : 'aleyhi Ç / ekseri : eşrefi Ç
 / min : -H, -Ç / Bāki'd-du'ā : -H, -Ç /

²²⁴ Övülmüş peygamber (Hz. Muhammed) ve ümmeti
 hakkı için.

²²⁵ Sen beni o kadar çok özlüyorsun ki beni
 anmaktan vaz geçmişsin.

G 38-b

/ (3) Ulu Begler müderrisleri kazî-'askerlere terbiye idüp şefkat-nâme yazmağda.

- Elkâb-ı Müderrisîn** (4) "Ba'de kibleti zeyli kibleti zümreti'l- 'ulemâ'i'l- 'izâm ve Ka'betü kâffeti'l- fużalâ'i'l- fiḥâm." ²²⁶ "Lâ-zâle kibleten lehüm (5) 'alâ şafaḥati'leyyâm ve mā barihâ Ka'beten lehüm ilâ nihâyetid-dühür ve'l-a'vâm." ²²⁷ 'Arza-i fakîr ũḥakîr ve hevâ-dâr u (6) devlet-ḥ^Vâḥ be-'arşa-i
- Ç 19-b Cenâb-ı Ḥazret-i 'âlî-şân-ı sa'âdet-me'âb-ı / 'izzet-penâh oldur ki iftiḥârü'l-müderrisîn (7) u ihtiyârü'l-muḥakkikîn 'umdet-i erbâb-ârâyü'l- müteḳaddimîn
- H 27-a zübdet-i netâ'icü'l- müte'ahḥirîn fülân medresenüḡ / müderrisi (8) Mevlânâ Nûre'd-dîn **dâmet ma'âlihî** ²²⁸

Elkâb-ı Müderrisîn : -H, -G 3 Ulu Begler müderrisleri kazî-'askerlere terbiye idüp şefkat-nâme yazmağda : Şefkat-nâme dâden be-kazî-'askerân derḥakḳ-ı müderrisân H, Terbiye-i müderris S / Elkâb-ı Müderrisîn : -H, -G -Ç 4 zümreti'l- : -G / faḥâm : faḥâm H 5 dühür : dehr G / fakîr : ü -S, -H, -G / ḥakîr : ve -S, -H, -G / hevâ-dâr-ı : u -S, -G 6 Ḥazret-i : -Ç / 'âlî-şân-ı : 'âlî-câh-ı S 7 'umdet-i : 'umde-i Ç / erbâb-ârâyü'l-müteḳaddimîn : erbâbü'l-müteḳaddimîn G / zübdet-i : zübde-i Ç / fülân medresenüḡ müderrisi : semâniye müderrisi G

²²⁶ Bütün anlayış ve erdem sahibi kimselerin Kâbesinin ve ulu bilginler zümresinin kiblesinin uzun eteğini öptükten sonra.

²²⁷ Günlerin sayfaları üstünde onlara kible olsun; bütün senelerin ve zamanların sonuna dek onlara Kâbe olsun.

²²⁸ Onun yüceliği devam etsin.

h̄idmetleri ki h̄ulāşa-i erbāb-ı fażl u fuḥūl ve cāmi'-i fūrū' u uşūldür. (9) Kemāl-i şuḡl ile meşḡul olup **beyne'l- 'ulemāyi'l- ebrār** ²²⁹ bayli ızhār-ı āsār idüp ve **beyne'l- akrāni'l- aḫyār** ²³⁰ (10) temām-ı imtiyāz bulmuşdur. Ṭullāb-ı 'ulūm bunların ma'ārif-i ma'rūfe-i pesendidesinden müstefīd (11) ve ruḡḡāb-ı fūnūn-ı 'avārif 'ilmiyye-i güzīdesinden müntefi' olup ifāde vü istifāde **mine'l- cānibīn** ²³¹ ḥadd-i kemāldedür (12) ve medrese-i mezbūre bunların isticāb-ı fāzlına nisbet müstaşḡar ve istiḫkāk-ı zātına kıyās müstaḫkardur. (13) Ḥāliyā āsitāne-i murād- baḡş-ı ma'delet- penāha G 39-a müteveccih olup, ḥuşūl-i merāmında maḫzā Sultānumun / erbāb-ı (14) fażl bābında olan eltāf-ı kāmile-i fā'izasına ittikā ve a'tāf-ı şāmilesine ilticā eylemişdür. Ol (15) bāb-ı sa'ādet-me'āb-ı mütezā'id-ü'l-āsārdan ki mercī'-i 'ulemā-yı enām ve mesned-i fużalā-yı kirāmdur. Kemāl-i mürüvvetinden (16) ve vüfūr-ı himmetinden temennā vü istid'ā olunur ki dest-būs-ı şerīfūḡuz ile müşerref olduğda 'ayn-ı 'ināyetūḡuz ile (17) manzūr ve ḥüsn-i 'āṭifetūḡuz ile mesrūr olup kerem-i bī-gerān u ebr-i feyzānuḡuzdan maḫzūz u behre-mend (18) olup muḫārinet-i himmet-i 'ulyā vü muşādıkāt-ı mürüvvet-i 'uzmā ile müreffehü'l-

8 h̄idmetleri ki : h̄idmetleri ile G 9 'ulemāyi'l- ebrār : 'ulemāyi'l- ebrār H 11 'ilmiyye-i : 'aliyye-i S, H, Ç / müntefi' : müteneffi' G 12 müstaşḡar : müstaşḡar G 14 olan : -H 15 mütezā'id-ü'l-āsārdan : mütezeyyidü'l-āsārdan H, Ç 16 temennā vü : -S 17 bī-gerān : bī-pāyān H

²²⁹ Özü sözü doğru bilginler arasında.

²³⁰ Güzel ve yararlı işler yapan olgun kişiler arasında.

²³¹ Her iki taraftan, her taraftan, her yönden.

hāl olup ma'zīyyü'l-merām mürāca'at (19) u mu'āvedet ideler .

Bāki'd-du'ā .

El-fakīr-i nā-tuvān Mesīhī-i bī-dil ü cān .

79

Bir müderris bir fā'ik dānişmendini kendüden a'lā müderrise virdükde yazıla .

(20) "Ba'de tertībü's- senāi'l- muvazzāhi'l- müreşşah bi-terşihī'l- isticābeti" ²³² ve "ğıbbe tezhībü'd- du'āi'l- muşarrahi'l- muvaşşahi (21) bi-tevşihī'l- istitābeti" ²³³ "be-Cenāb-ı efdal-i efāzı-lü'l- 'ulemāi'l- 'izām fī'l-'aşr ve a'zam-ı e'āzi-

Ç 20-a mü'l-fuzalā / i'l- / (1) fiḥām / fī'd-dehr" ²³⁴

S 20-a baḥrū'l- 'ulūmi'd- dīniyyeti ve'l- fażlü'z- zāhiri

H 27-b _____

19 Bāki'd-du'ā : Bāki ve'd-du'ā Ç / El-fakīr-i : Fakīr-i S / Bir müderris bir fā'ik dānişmendini kendüden a'lā müderrise daḥı virdükde yazıla : Bir müderris dānişmendini bir a'lā müderrise daḥı virdükde yazıla H, İrtibāt-ı dānişmend S 20 muvazzāhi'l- müreşşah : muvaşşahi'l- müreşşah S muvazzāḥ G 3 kenz-i : künüz-ı S

²³² Allāh tarafından kabul gören özlü sözlerle damla damla süzülerek oluşturulmuş anlamı açık övgüleri dizdikten sonra .

²³³ Kabul gören süslerle süslenmiş anlamı açık duaları altın yıldızlarla süsledikten sonra .

²³⁴ Dünyada anlayış ve erdem sahibi kimselerin en ulularının ulusu ve zamanın ulu bilginlerinin en erdemlilerinden daha erdemli olan o saygı değer zata .

nehri'1- fütüni'1- yakınlıyeti ve'1- fahrü'1- fâbir mümeħhid-i kavâ'id-i (2) 'ilmü'1- uşul ve'1- fürü' müseyyid-i ma'âkıd-ı mebâni'1- ma'kül ve'1- meşrû' / "hedıyyetu'llâhu te'âlâ fı'1-'âlem" ²³⁵ ve nihâyet-i kemâlât-ı (3) benî Âdem mecma'-ı cemî'-i esrâr-ı Tenzıl kenz-i rümüz-ı etvârü't- te'yîl muhtâr-ı erbâbü'1- fazl u aşhabü't- tebcıl (4) şemsü'1- hüdâ 'allâmetü'1- verâ "El-mü'eyyedü bi-te'yîdâti Ĥâlıkı's- semevâti'1- 'ulâ." ²³⁶ "Lâ-zâl şerefetü şerefihi 'alâ rü'üs (5) i'1-esrâf ve şemeretü eşcârü 'ulümihi müctebâhu mişle şemerâti'1- eslâf." ²³⁷ İnhâ-yı muħıbb-i muħliş-i dâ'î "ilâ'1- Cenâbi'1- ĤaĤiri'1- 'âlî" ²³⁸ (6) oldur ki râfi'-i ruk'a-i şenâ vü dâfi'-i varâka-i du'a fahr-ı erbâbü'1- isti'dâd u zuhr-ı aşhâbü'1- istikâmet (7) ve's- sedâd "zû't- Ĥab'in- nakĤâd ve'z- zihni'1- vakĤâd" ²³⁹ Mevlânâ fülân du'â-güyuğuz ĥilye-i kemâl-i ehliyet (8) ile müteħallî vü ârâste ve ĥulle-i kâbiliyyet-i tämme ile müzeyyen ü pîrâstedür. Ĥayli zemândur ki bu muħlişüğüz Ĥatında

5 i'1-esrâf ve şemeretü eşcârü 'ulümihi müctebâhu mişle şemerâti'1-eslâf : -H / İnhâ-yı muħıbb-i muħliş-i : -H / ilâ'1-Cenâbi'1- : ilâ Cenâbi'1- Ç 6 isti'dâd : u -H, -G

²³⁵ Yüce Allâh'ın dünyaya armağanı.

²³⁶ Yüce gökleri yaratan Allâh'ın tasdikiyle güçlenmiş.

²³⁷ Onun şerefi, ileri gelenlerin başında bulunanların şerefiyle şereflensin ve onun bilgi ağacı, daha öncekilerin vermiş olduğu ürünler gibi meyve versin.

²³⁸ Uluların ulusu o saygı değer zata.

²³⁹ Doğruyu yanlıştan ayıran yaradılış ve parlak zeka sahibi.

(9) olup ba'zı zemān iştiğālin muşāhabetümüz ile imzā eylemiştir. Hāliyā ol Cenāb-ı 'azīmu's- sānuğ (10) ma'ārif-i bī-nihāye-i fā'iza ve 'avārif-i bī-gāye-i fā'izesi ile müstefīd olanlar silkine münselik olmak (11) recāsına ki maqşad aqşā-yı erbāb-ı kemāl ve maḥlab a'lā-yı ehl-i iştiğāldür. Varāka-i meveddet ile türāb-ı (12) aqdām-ı şerīfe irsāl olındı. Pes ol G 40-a Cenāb-ı ke'īm-i sa'ādet- me'ābuğ kemāl-i / luḥfından temennā ve vüfūr-ı mürüvvetinden (13) iştid'ā olunur ki şeref-i dest- būsuguz ile müşerref oldukda 'ağd-i kabülde mürtebit ve 'ıqd-ı şümülde münharıḫ (14) olup mā-yı dirāsetüğüz ile taḥhīr-i karīha ve ziyā-yı firāsetüğüz ile tenvīr-i başīret idüp **'İnd-Allāh** ²⁴⁰ meşübāt-ı (15) lā-te'add ḥāşıl ve bu cānibe mīnen-i lā-yuḥşā vāşıl ola.

H 28-a

/ Bāki du'ā.

Ez'afü'l- 'ibād Mesīhī-i nā-şād.

(16) Ba'd-ez-'arz-ı kādī sefkat-nāme ez-ümerā.

Ç 20-b

/ Hazret-i mekārim-me'āb-ı kām-bīn ü kām-yāb.

(17) "Ğibbe't- tevfīr ve eserü't- tekşīr fī't- tenkīr"
²⁴¹ Ma'rüz-ı ḥakīr-i keşīrüt- taqşīr oldur ki işbu

11 recāsına : ki -Ç 14 meşübāt-ı : meşābāt-ı Ç
 15 Bāki du'ā : -S, -G, -Ç / nā-şād : bā-şād Ç 16
 Ba'd-ez-'arz-ı kādī sefkat-nāme ez-ümerā : Recā-yı
 murād S / Hazret-i mekārim-me'āb-ı : Hazret-i mekārim
 H, -G / kām-bīn ü kām-yāb : -G 17 Ğibbe't-tevfīr :
 fī't-tevkīr +S

²⁴⁰ Allāh'ın katında, yanında.

²⁴¹ Hatalı yazıların çoğalıp artmasından sonra.

- resānende-i (18) risāle-i ihlāş- makāle maḥrūsa-i
 Burusa ḥamāhu'llāhu 'ani'l- be'sāi ²⁴² Efendisi
 Ḥazretlerinden Murādiyye Kitābetine (19) 'arż İrād
 iden 'Alī bendegüz ḥuşūl-i merāmi kabza-i kudretüğüze
 menūṭ u merbūṭ idüğine cāzim olup (20) ve takrİR
 maṭlūbına 'accinden tercemān-ı lisān-ı kalem-i
 şikeste- rakam vesilesi ile ol Cenāb-ı refī'ü'l- me 'āb
 (21) cānibine 'āzim oldu. Lā-büdd ḥarem-i kereme lā'ik
 u sezā-vār ve 'ināyete muvāfık olan **bi-'avni' llāhi'l-**
 S 20-b **Meliki's- şekür** ²⁴³ zuhūr bulsa gerek. / (1) Ziyāde
 başt-ı kelām lāzım degül ki hem-vāre devletdür.
 "Tezāyüd bād bi-Rabbi'l- 'ibād." ²⁴⁴
 G 40-b El-fakİR-i saķım / Mesİhİ-i bende-i kadım.

81

(2) Ta'ziye

Elkāb ve Ta'rif Cenāb-ı 'izzet-me 'āb-ı rif'at-
 nişāb Pāşā-yı kām-bīn ü kām-yāb. **Ta'rif.** Ebbeda'llāhu

18 ḥamāhu'llāhu : maḥāhu'llāhu S 20 maṭlūbına :
 maṭlūba S, Ç 21 sezā-vār : ve -G / 'ināyete : -S, -H,
 -Ç 1 degül : ki -S, / El-fakİR-i saķım : FakİR ü
 ḥakİR S / kadım : muķım Ç 2 Ta'ziye : Ğazā-nāme G,
 Ğazā-nāme-i vūzerā ve sā'ir erbāb-ı düvel ber-sebīl-i
 cemāl H, -Ç / Elkāb ve Ta'rif : Elkāb Ç, -S, -G /
 Cenāb-ı 'izzet- me 'āb-ı rif'at-nişāb Pāşā-yı kām-bīn ü
 kām-yāb : -G / Ta'rif : -S, -H, -G /

²⁴² Allāh, onu felāketten korusun.

²⁴³ Şükredici padişahlar padişahı Allāh'ın
 yardımıyla.

²⁴⁴ Kulların sahibi Allāh ḥakı için daha çok
 olsun.

devletühu bi-hürmeti'l-Ahzāb. ²⁴⁵ (3) Du'ā-yı şāfī ki ğull u ğıssdan müberrā ve senā-yı vāfī ki 'ayb u nağşdan mu'arrādur. Cibrīl-i maḥabbet ü şafā ve Resūl-i meveddet (4) ü vefā birle mutḥef ü mühdā kılındıktan sonra nā-gāh 'Aleml-i ğaybdan bir şadā-yı müzeyyelü's- şafā vü mezīdü'l- 'anā şadır (5) olup a'nī merḥūm ve mağfūr lehu ²⁴⁶ Sınān Beg ṭābe gerāhu ve ca'le'l- cennete mesvāhu ²⁴⁷ dār-ı ğurūrdan serāy-ı sürūra (6) irtihāl ü intikāl itmiş. Haḳkā ki mezkūr ḥadīse-i cān- sūzuğ vuḳū'ından sol derece dehset (7) müstevlī olup rikḳat-ı ḳalb ṭarī oldu ki Ḥudā dānā vü 'alīm ve ḥabīr ü bīnā ve ḥakīm ü başırdür ki / (8) ḳābil-i ta'bir ve müteḥammil-i taḳrīr ü taḥrīr degüldür. **Bi-ḥamdil'lāh** ²⁴⁸ ki 'āḳil ü dānāsız.

Bāki ve's-selām.

El-fakīr-ı zār u za'if Mesīḥī-i dil-figār-ı nahīf.

Ebbeda'llāhu devletühu bi-hürmeti'l-Ahzāb : -G
 3 senā-yı vāfī : senā-yı zī-vāfī H 4 kılındıktan :
 kılından H 5 lehu : -Ç / Beg : Big S, H 6 derece :
 derecede H, G, Ç 8 müteḥammil-i taḳrīr ü taḥrīr :
 müteḥammil-i taḳrīr ü ğarīz H, mümkün-i taḳrīr G /
 degüldür : degül H, Ç / 'āḳil : ü -S / El-fakīr-ı zār
 u za'if : Fakīr ü zār u za'if S

²⁴⁵ Ahzāb hürmetine, Allāh onun devletini ebedī kilsin.

Ahzāb, Kur'ān-ı Kerīm'de 33. sürenin adıdır. Ayrıca Kur'ān-ı Kerīm'de otuz cüzden her birinin dörtte bir kısımlarına da bu ad verilir.

²⁴⁶ Allāh, ona acısın ve günahlarını bağışlasın.

²⁴⁷ Allāh, onun mekânını cennet etsin ve toprağını hoş kilsin.

²⁴⁸ Allāh'a şükrolsun.

(9) Şükr âmeden-i mektüb-ı büzürgân

Elkâb ve Ta'rif (10) Cenâb-ı sa'âdet-nisâb
Efendüm Hazretleri kâm-bîn ü kâm-yâb. Ta'rif. Medda'.
llâhu zillehu memdüden 'aleynâ ve 'alâ kâffeti'l-
Ç 21-a aḥbâb. ²⁴⁹ (11) Du'â-yı derd-mend-âne / vü şenâ-yı
müstmend-âne bezârân ḥuzû vü ḥuşû' birle tekrâr u
tezkâr kılmakdan sonra ma'rûz-ı (12) bendegî budur ki

Ebyât

Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün / Fe 'ü lün

G 41-a

Nesîmî ez-riyâz-ı / mihr-bânî
Şemîmî ez-reyâḥîn-i ma'ânî ²⁵⁰

9 Şükr âmeden-i mektüb-ı büzürgân : Şükr
âmîden-i mektüb be-rekân der-gâyet-i zü-muhyî H,
Maḥabbet-nâme ve tevakkû'-ı mektüb S / elkâb, elkâb :
+H / Elkâb ve Ta'rif : Elkâb Ç, -S, -G 10
sa'âdet-nisâb : sa'âdet-me'âb H, Ç / kâm-bîn ü : -Ç /
Ta'rif : -S, -H, -G 11 ḥuzû' vü ḥuşû' : ḥuşû' vü
ḥuzû' H 12 Ebyât : Beyt S, H, -G /

²⁴⁹ Allâh, onun gölgesini bizim ve bütün
dostların üzerinde uzun kılsın.

²⁵⁰ Sevgi bağından esen o tatlı rüzgâr, mana
reyhanlarından yayılan güzel koku,

Zülālî'z-çeşme-i Tesnîm ü Kevser
(13) Fürûğî ez-su'â-yı mihr-i enver 251

Ber-În mahzûn-ı künc-i beyt-i ahzân
Resânîdend ez-ân deryâ-yı ihsân 252

Zi-Firdevs-i berîn gül-deste beste
Bi-ḥamdi'llâhi k'âmed deste deste 253

Dimâğ-ı cân-ı mâ z-ân süd mu'aṭṭar
Sebistân-ı zamîrem süd münevver 254

(15) Cenâb-ı Ḥazret-i vâhibü'l- 'aṭâyâ cânibin-
den mutazarrı'dur ki ol zât-ı melek- şifât hemîşe
mesned-i sa'âdetde (16) ve makarr-ı siyâdetde ser-
firâz u muḥliş- nûvâz olmaḡdan ḥâlî olmaya. Min ba'd
dahı mütevakki'dur ki muḥliş-i dîrînelerin (17) gûşe-i

Zülālî'z-çeşme-i Tesnîm: Zülâl çeşme-i Tesnîm H,
G, Zülālî çeşme-i Tesnîm Ç 13 Fûrûğî : Fûrû'Î S, G /
mihr-i enver : Beyt +H / künc-i : küncî G / deryâ-yı
ihsân : Beyt +H 14 k'âmed : âmed H / deste deste :
ceste ceste S / mu'aṭṭar : Beyt +H

251 Cennetteki Tesnim ve Kevser pınarlarından
akan o tatlı ve berrak su, aydınlık sevgi ışıklarının
parıltısı,

252 O güzel bağışlar denizinden, bu hüznün
kulübesinin köşesindeki mahzûna hediyeler taşıdılar.

253 Allâh'a şükür olsun ki, cennetin en yüce
bahçelerinden deste deste bağlanmış gül desteleri
gelir.

254 Ondan dolayı, gönül hanem aydınlandı, can
dimağım güzel kokularla kokulandı.

hâşır-ı 'âşır-dan dūr itmeyüp gāh gāhī nāme-i nāmī vü
 şahīfe-i kirāmī birle hākden eflāke (18) ref' itmekte
 'ināyet-i belīğ dirīğ buyurılmaya.

Bāki'd-du'ā.

Bende-i müştāk Mesīhī-i ğarīk-i baħr-ı firāk.

83

(19) **Sancağ Beglerine ağalardan ve vüzerādan ve
 sā'ir erbāb-ı devletden şefkat ve mu'āvenet-nāmedür.
 Cizye cem'inde ve sā'ir hıdmetde Hudāvendigār
 kullarına virür.**

Elkāb. Cenāb-ı sa'ādet-nişāb Beg Hazretleri kām-
 yāb. (20) Dürer-i ğurer-i taħıyyāt-ı şāfiyyāt-ı
 mahabbet- intizām ve cevāhir-i zevāhir-i ta'zīmāt-ı
 sātı'āt-ı meveddet-irtisām ki ecvāf-ı aşdāf-ı (21)
 H 29-a vidād-ı tām ²⁵⁵ (1) / ve hāzā'in-ı / kamağām-ı
 G 41-b i'tikād-ı temāndan feyezān u seyelān ve tābān u

17 dūr : defter H, Ç 19 Sancağ Beglerine
 ağalardan ve vüzerādan ve sā'ir erbāb-ı devletden
 şefkat ve mu'āvenet-nāmedür. Cizye cem'inde ve sā'ir
 hıdmetde Hudāvendigār kullarına virür. : Sancağ Begle-
 rine ağalardan ve vüzerādan ve sāyir erbāb-ı devletden
 şefkat ve mu'āvenet-nāmedür ki cizye cem'inde ve sāyir
 hıdmetde Hünkār kullarına virilür Ç, Sancağ Beglerine
 mu'āvenet-nāme H, Terbiye-i cizye-dār S / Elkāb : -S,
 -G, -Ç / Cenāb-ı sa'ādet-nişāb Beg Hazretleri kām-yāb
 : -G 20 taħıyyāt-ı : -Ç 21 i'tikād-ı temāndan :
 i'tikāddan S, H / seyelān ve : -S

²⁵⁵ Not 256'da belirtildiği gibi S nüshasının
 işaretili yerde sona ermesi nedeniyle buradan
 başlayarak H nüshası esas alındı.

dıraḥşān (2) olup maḥsūd-ı ḥāzinān-ı * / 256 Bihişt-i berīn ve maḥbūz-ı sākinān-ı ḥıṭṭa-ı 'illiyyīn (3) ola. Kavāfil-i kabā'il-i cevheriyān-ı 'ālem-i 'ulvī ve revāhil-i vesā'il-i şayrefiyān-ı (4) zümre-i qudsī ile mutḥof ü mühdā kılınduḡdan şogra zamīr-i münīr-i āfitāb-ı 'ālem-tāb-ı (5) lema'āne ki fī'l-ḥaḳīḳa ḥizāne-i devlet ü iḳbāl ve gencīne-i 'izzet (6) ü Ç 21-b iclāl /dür. Maḥfī ve pūşīde olınmaya ki işbu ḥāmil-i varāka-i du'ā faḥr (7) ü'l- ḥavāş vāfiyyü'l- ihtisāş fülān bendeḡüz livā-yı sa'ādetüḡüzde olan (8) cizye cem'ine müteveccih olındı. Eyle olsa 'inde'l- vuşul şeref-i dest-būs-ı (9) şerīfüḡüz ile müşerref olduḡda ol şān-ı 'ālī- şāndan istid'ā (10) vü iltimās olınan budur ki maḥabbet-i lem-yezelī zuhūra getirüp müşārün ileyh (11) bendeḡüze kefereden cizye cem' itdürmesine ḥüsn-i mu'āvenetüḡüz melṭūf (12) ve bāb-ı iltifātüḡuz meḳşūf olına. Mercüdur ki bu muḥibb-i muḥlişüḡüz ḥāṭırı (13) ri'āyeti için mümā ileyh bendeḡüz sā'ir kimesnelere kıyāş olınmayup (14) üzerinden nazar-ı 'ināyet dirīḡ buyurılmayup cizye cem' olduḡda (15) ol G 42-a Cenāb-ı ni'me'l- me'ābdan varāka-i / dil-güşā ile gırü bu cānibe irsāl (16) olınmasında 'ināyet buyurıla.

Bāki ve'd-du'ā.

El-faḳīrü'l-ḥaḳīr Mesīḥī-i bende-i (17) bī-ḳadīr.

3 vesā'il-i : resā'il-i G 6 olınmaya : olunmaya Ç, olmaya H / ḥāmil-i : ḥāl-i G 8 şeref-i : -H, -Ç 9 şerīfüḡüz ile : şerīf ile H, Ç 12 olına : oluna Ç 13 ri'āyeti : ri'āyet G / bendeḡüz : bendeḡüzi G / olınmayup : olunmayup Ç 16 olınmasında : olunmasında Ç / buyurıla : buyuralar H

256 ş nüshası burada sona ermektedir, daha doğrusu 21-a ve 21-b yüzlerinin beyaz olmasından bu kısmın eksik kaldıḡı anlaşılmaktadır.

'Ulûfe tevakkû' için.

(18) "Ba'de tertîbi mukaddemâti'd- da'vâti'd- dâ'iyyeti ile'd-devleti'l-'âliyyeti"²⁵⁷ (19) ve "ğıbbe tezhîbi mukadderâti't-teslîmâti's-sâlimeti'l- müsted- 'îyeti (20) ilâ şebâti'l-'izzeti's-sâmiyyeti" ²⁵⁸ "be- Hazret-i es'ad-ı erbâbü's-sa'âdeti'l-ğarrâ (21) ve emced-i aşhâbü's-şevketi'l-'ulyâ," ²⁵⁹ **Lâ-zâle şemsü devletihi fâli'aten min ufuk / (1) i'l-e'âlî.** ²⁶⁰ Ma'rûz-ı bendeğî budur ki hâliyâ bir iki bâlîde vü resîde bende-zâde (2) üftâdelerüğüz vardır. 'Ulûfeleri olmaduğı ecden cemî'-i havâyic (3) ü me'ûnetleri fakîr muhîbbüğüz üzerine düşmisdür. Merhûm Beg hizmet-leri (4) zemânında her birinüğü menkûd 'ulûfeleri olmağın biz ekser parçlarından (5) beri idük. Şimdi ma'lûmuğuzdur ki bu değlü cihet ile anları ri'âyet ve sâ'ir (6) levâzıma kifâyet az derd degüldür. Ol sebebden ziyâde hî-ğuzür (7) u mendebürüm. Eyle olsa

17 'Ulûfe tevakkû' için : Tevakkû'-ı 'ulûfe için
Ç, Tevakkû' berây-ı 'ulûfe G 19 müsted'îyeti :
müteda'îyeti G 19 hâliyâ : -G 5 değlü : -H

²⁵⁷ Yüce devlete, duacıların dualarının mukaddimelerini dizdikten sonra

²⁵⁸ Yüce şerefın devamına dilekte bulunan salih kimselerin teslimiyet kaderlerini tezhip ettikten ettikten sonra

²⁵⁹ Ulu heybet sahiplerinin onuru ve parlak saadet sahiplerinin uğuru, o saygıdeğer kişiye.

²⁶⁰ Onun devletinin güneşi yüksek ufuklardan parlansın, yok olmasın.

Ç 22-a / Sulţānumuĝ kemāl-i kereminden recā olunur ki (8) her birinüĝ şānına mülā'im ve hāline münāsib 'ulufe ile ri'āyet itmeĝe (9) himmet olunup 'ināyet olına.
Bāki fermān ol Cenāb-ı sa'ādet-āyātunĝdur.

85

G 42-b

/ (10) Āsitāne-i devlete 'arzlar yazıldıĝda bu ser-nāmeler ile yazıla.

(11) Der-gāh-ı 'ālem-penāh-ı merşüşü'l-esās ve bār-gāh-ı sa'ādet-dest-gāh-ı āsumān-mesās (12) ki harīm-i Ka'be-i cihān-bānī ve haţīm-i kible-i şāhib-kırānīdür. Şunūf-ı (13) tevāzu' ile muĝabbel ü mübeccel olındıĝdan şoĝra

86

Ser-nāme-i dīĝer

Südde-i semlyye-i sa'ādet-nişān (14) ve 'atebe-i 'aliyye-i 'adālet-'unvān ki kible-gāh-ı ins ü cānn ve büse-gāh-ı cihāniyān (15) dur. Fünün-ı ĝuzū' ile muĝabbel ü mübeccel olındıĝdan şoĝra

9 olına : oluna Ç / Bāki fermān ol Cenāb-ı sa'ādet-āyātunĝdur : Bāki fermān Sulţānumuĝdur G, Ç 10 Āsitāne-i devlete 'arzlar yazıldıĝda bu ser-nāmeler ile yazıla : Āsitāne-i sa'ādete 'arzlar yazıldıĝda bu ser-nāmeler ile yazıla Ç, Der-gāh-ı mu'allāya ve bār-gāh-ı mu'allāya yazılacak 'arzlar ve ser-nāmelerdür H 11 sa'ādet-dest-gāh-ı : -H 13 olındıĝdan : olındıĝdan H, Ç / Ser-nāme-i dīĝer : Dīĝer Ç, 'Arz H 15 olındıĝdan : olındıĝdan H, Ç /

87

Diger

'Atebe-i 'aliyye-i (16) āsumān-rif'at ve sūdde-i seniyye-i Keyvān-rütbet ki muḳabbel-i şifāh-ı emācid-i kirām (17) ve mübeccel-i cibāh-ı efāhim-i 'izāmdur. Şunūf-ı ādāb u hużū ve ulūf-ı (18) tevāzu' u huşū' birle rü-yı niyāz nişār olınuḳdan şoḡra

88

Diger

Sūdde-i seniyye-i sa'ādet- kırāna ve 'atebe-i 'aliyye-i 'adālet- 'unvāna lā-zāl 'ulüvvühā ve mā beriḫa sümüvvühā ²⁶¹

89

Diger

Ğubār-ı süm-i (19) semend-i sa'ādet-i ercümend ki mu'ayyin-i 'ayn-ı iḫsān ve mu'ayyin-i dil-fiğārāndur. Rüy (20) nişār olınuḳdan şoḡra

Diger : 'Arz H 16 şifāh-ı : işfāh-ı G, Ç 17 cibāh : ciyāh G / efāhim-i : efāzıl-ı G / ādāb : u -H, -Ç / tevāzu' : u -H, -Ç 18 niyāz : -G, -Ç / olınuḳdan : olınuḳdan Ç, olduḳdan G / Diger : -H / Sūdde-i seniyye-i sa'ādet- kırāna ve 'atebe-i 'aliyye-i 'adālet-'unvāna lā-zāl 'ulüvvühā ve mā beriḫā : -H / Diger : 'Arz H 19 'ayn-ı : -H 20 olınuḳdan : olınuḳdan Ç, olduḳdan G /

²⁶¹ Onun yüceliği sürsün ve ululuğu yok olmasın.

90

Diger

Der-gāh-ı Keyvān-ı eyvān ve bār-gāh-ı (21)
 G 43-a gerdūn-niṣān ki maṭla'-ı envār-ı / iḥsān ve muṭṭali'-ı
 H 30-a aḥvāl-ı / (1) 'ālemi-yāndur. Fünūn-ı darā'at u ṣunūf-ı
 istikānet birle yüz niṣār olduḡdan ṣoġra

91

(2) Diger

Der-gāh-ı a'lā ki kemāl-ı rif'atda gerdūne
 mūmāṣil ve 'uzūbet-ı 'adde (3) sükkere mu'ādıldür.
 Fünūn-ı ibtihāl u ṣunūf-ı ibtizāl birle yüz niṣār (4)
 olıduġdan ṣoġra

92

Diger

Südde-i Sidre-miṣāl u 'atebe-i 'adālet- (5)
 ḫiṣāl ki mevrıd-ı erbāb-ı ilticā vü menhel-ı aṣḫāb-ı

1 yüz niṣār olduġdan ṣonra : Diger : +G /
 Südde-i Sidre-miṣāl u 'atebe-i 'adālet-ḫiṣāl ki
 mevrıd-ı erbāb-ı irticā vü menhel-ı aṣḫāb-ı ilticādur.
 Ālāf-ı tevāzu' u eṣnāf-ı terāfu' birle rüy niṣār
 olduġdan ṣoġra : +G 2 Diger : 'Arz H / kemāl-ı : -H,
 Ç 4 olıduġdan : olduġdan G, Ç / Diger : 'Arz H /
 Südde-i Sidre-miṣāl u 'atebe-i 'adālet- : -G 5
 mevrıd-ı erbāb-ı ilticā : mevrıd-ı erbāb-ı irticā G, Ç
 / menhel-ı aṣḫāb-ı irticādur : menhel-ı aṣḫāb-ı
 ilticādur G, Ç

Ç 22-b irticâdur. Alâf-ı (6) tevâzu' ve eşnâf-ı / terâfu'
birle rüy nişâr olduğdan sonra ²⁶²

93

Diger

(7) Südde-i sa'âdet-âmâl ve 'atebe-i 'adâlet-
bışâl ki (8) der-gâh-ı cihân-penâhuş selâîin-i zemân
der-bânı ve bâr-gâh-ı felek- (9) iştibâhuş esâîin-i
devrân päs-bânıdur. Bî-hadd meskenet (10) ve bî-'add
ma'zeret ile yüz nişâr olduğdan sonra

94

Diger

Der-gâh-ı 'âlem-penâh u bâr-gâh-ı (11) sa'âdet-i
dest-gâh ki kıble-i selâîin-i zemân ve büse-gâh-ı
havâkîin-i devrândur. (12) Ulûf-ı tehellu' u şunûf-ı
tefeccu' birle rüy nişâr olduğdan sonra

6 Diger : 'Arz H / zemân : zemânî Ç 10 ma'zeret
: tazarru'at G / Diger : 'Arz H / u bâr-gâh-ı : -Ç 12
olduğdan : olmağdan G /

²⁶² Bu metinde, H nüshasına göre 92. numarada
yer alan bu ser-nâme, G nüshasında 90 numaralı metinden
sonra gelmektedir.

Diger

Şahn-ı (13) der-gāh-ı devlet-āsār ve sāha-i
bār-gāh-ı 'izzet-nisār ki secde-gāh-ı (14) nevāşī-i
G 43-b hāss u 'āmm ve dād-gāh-ı aksā-yı merām-ı / eyyāmdur.
Hezārān (15) ibtihāl ve bī-gerān ibtizāl birle rüy
nisār olduktan soğra

Diger

(16) Der-gāh-ı a'lā ki mazhar-ı celāl-i Yezdānī
ve mağarr-ı zill-ı Rabbānīdür. Hezārān (17) dil-
bestegī ve bī-pāyān hātır-şikestegī ile rüy nisār
olduktan soğra

Diger

(18) Südde-i sa'adet-ıkbāl ve sāha-i ma'delet-
iclāl ki müstakīm-i (19) şifāh-ı e'āzım-i zemān
'ale'l-'umūmdur. **İlā āhirihi** ²⁶³

Diger : 'Arz H 15 Diger : 'Arz H 17 dil-i
bestegī : ile +H, +Ç / olduktan : kılmakdan G / Diger
i +H 19 ilā āhirihi : -Ç / Ba'de teqrifi : +H

263 Digerleri de böyle; sonuna kadar.

Diğer

(20) "Ba'de tesrîfi's-şifâh bi-takbîli türâbi bâbi'l-'alî ve eseri ta'tîri'l- cibâh (21) bi-ṭîbi hüve't-türâbi'l-ğālî." ²⁶⁴ Ma'rûz-ı fakîr-i üftâde-i bî-zahîr budur ki

/ Diğer

H 30-b

(1) Südde-i sa'âdet-ıkbâl ve sâha-i ma'delet-iclâl ki (2) mültesim-i şifâh-ı erbâb-ı 'izz ü ihtihâl ve müzdehim-i cibâh-ı aşhâb-ı (3) celâldür. Hezârân darâ'at ve bî-pâyân istikânet ile yüz (4) nişâr olduğdan sonra ²⁶⁵

20 cibâh : ciyâh H 21 bî-zahîr : bî-ṭahîr H /
Diğer : 'Arz H 4 olduğdan : kılmakdan H

²⁶⁴ Onun değerli toprağının kokusuyla alınları kokulandıktan, eser ve yüce kapının toprağını öpmekle ağız şereflendikten sonra

²⁶⁵ Ç nüshası burada normal olarak devam etmekte ve bir 'Azâ-nâme ile sona ermektedir. H nüshası ise şu satır ve sözcüklerle sona ermektedir :

Fülân u fülân ve bâki fermân min lehi'l-reddet ve'l-ḳabûlüdür. Temmet Gül-i Şad-berg-i Mevlânâ Mesîhî ber-dest-i ḳaşîrû'l-beyân bende-i Sa'bân. Sene 1015 der-âhîr-i mâh-ı Muharrem-i Harâm der-rûz-ı şenbe fî-mahrûsa-i Sakız. El-mahrûsa hafazana'llâh 'anî'l-beliyye. M.

Ç nüshası da burada şu sözlerle sona ermektedir :

Temmet Gül-i Şad-berg-i Mevlânâ Mesîhî ber-dest-i fakîrû'l-beyân 'Ali bin 'Osmân, eş-şehîr bi'l-Mu'ammâyî fî-beldeti (Krotovo?) Sene 943.

Ç 23-a

(11) / 'Azā-nāme-i belîğ

(12) Elkāb ki der-'azā-nāme nüviştend.

Ebķākūma'llāhu te'ālā fi'd-dāreyni li-ħıfzi'l-
 imān ²⁶⁶ (13) ve yesserekūmu'llāhu te'ālā
 fi'd-dāri'l-āhireti bi-'ale'l-cinān. ²⁶⁷

Ta'rīf ve du'ā.

(14) Ca'la'llāhu te'ālā 'ömrekūm tavīlan
 bi-ħaķķın şerefi'l-Ķur'ān ²⁶⁸ (15) ve men' Allāhu
 şiddeten ve 'uķūbeten bi-ħaķķın 'Osmān. ²⁶⁹

G 44-a

(1) Maħāmid-i firāvān u taħıyyāt-ı bī-pāyān
 bā-dīde-i gıryān u sīne-i bıryān (2) u sūziş-i
 bī-gerān.

Beyt

Mef 'ülü / Mefā'ilün / Mefā'ilü / fa'ül

Der-vāķı'a-i vefāt-ı ān mīve-i cān :

Sāyed ki kūnem (3) zi-dīde ħūn-āb revān ²⁷⁰

11 'Azā-nāme-i belîğ : 'Azā-nāme G. / Elkāb ki
 der-'azā-nāme nüviştend : -Ç 13 Ta'rīf ve du'ā : -G
 1 taħıyyāt-ı : taħyā-yı G 2 Beyt : -G

²⁶⁶ Yüce Allāh, imanı esirgeyerek sizi iki
 dünyada ebedi kılsın.

²⁶⁷ Yüce Allāh, ahrette size cennetlerin en
 yücesini versin.

²⁶⁸ Yüce Allāh, şerefli Kur'ān hakkı için
 ömrünüzü uzun kılsın.

²⁶⁹ Allāh, Hz. Osman hakkı için sizi şiddetten ve
 arkasından gelecek belalardan korusun.

²⁷⁰ Eğer o ölüm vakası, can meyvesini alırsa,
 gözlerimden kanlı göz yaşları akıtırım.

ibläğ kılmaktan sonra ma'lüm ola ki şimdiki (4) hâlde bu haber-i hâ'il ü hâdis-e-i müşkil ve vâkı'a-i ciger-düz u muşibet-i (5) cihân-süz bu muhibbünüz sem'ine söyle irişdi ki merhûm u mağfûr (6) sa'îd ü şehîd müsafir-i makâm-ı 'illiyîn vücûd-ı nâzenîn mahbûbü'l-kulûb (7) ecma'în seyeğfiru'llâhu bi-mâ'i'r-rahmeti serâhu ve ca'le'l-cennete meşvâhu (8) bi-hükmi Rabbi'l-âlemin ²⁷¹ fenâ serâyından bekâ serâyına rihlet idüp fi-mak'adi (9) şıdkın 'inde Melikin muktedir ²⁷² civârında vatan tutmuş. "innâ Allâhu ileyhi (10) râci'ün" ²⁷³ ve "nahnü li-firâkihi mütevecci'ün" ²⁷⁴ "el-hükümü li'llâhi'l-'aliyyi'l-kebir" ²⁷⁵ "ve (11) küllü şey'in 'indehu" ²⁷⁶ zelîl ü hakîr ya'lemu'llâhu te'âlâ ²⁷⁷ bu haberi işidicek

5 ki : kim G 6 sa'îd : ü -Ç 9 tutmuş : dutmuş
Ç 11 zelîl ü hakîr : zelîlün ve hakîr Ç

²⁷¹ Hüküm, âlemlerin sahibi Allâh'ındır. Allâh, onun toprağını rahmetinin suyuyla bağışlayacak ve mekanını cennet edecek.

²⁷² Kur'ân, Sûre LIV, El-Kamer, âyet 55. "Sakınanlar yok mu, onlar uçmaktalarda, ırmaklar kenarında, doğruluk derneğinde, güçlü, kuvvetli olan, mülkü gayet geniş bulunan Tanrı'nın huzurunda bulunacaklar.

²⁷³ Bkz. not 85.

²⁷⁴ Bkz. not 162.

²⁷⁵ Hüküm, yücelerin yücesi Allâh'ındır. Kur'ân, Sûre XL, El-Mü'min, âyet 12. "Bugün hüküm yüce ulu Tanrı'nındır."

²⁷⁶ Kur'ân, Sûre XIII, Er-Ra'd, âyet 8. "Her şey Allâh'ın huzurunda, yanında "

²⁷⁷ Yüce Allâh bilir. Bkz. not 31.

(12) şol kadar te'ellüm ü te'essüf ve taḥassür ü firāk zuhūra geldi ki bī-ḥadd ü bī-'addür. (13) Ammā āḥir ta'aḳkul olındı ki dünyā-yı ḡaddār kimesneye pāyidār olmaḳlıḡa (14) yaramaz ve hīç āferīdeye berāt-ı ḡulūd virüp beḡā-yı cāvīd taḡdīr (15) olmış degüldür ve "küllü nefsin zā' iḡatü'l- mevt " ²⁷⁸dür ve eczā-yı

G 44-b kā'ināt / (1) u deyr-i mevcūdāt ḡıḡta-i ḡākde her ne ki var ise "küllü men 'aleyhā (2) fān" ²⁷⁹ma'nāsı ile mecmū'ı marāz-ı zevālde ve maḡall-i fenāda ve helākeddür (3) ki "küllü şey' in hālīkūn illā vecheh "

Ç 23-b ²⁸⁰ ve eger ceza' u feza' / ve feryād u fiḡān u (4) zār ile ḡazā-yı āsumānī vü belā-yı nā-gehānī redd olunmaḡa imkān var imiş (5) ise idi yaş yirine gözden kan aḡıtmaḡa yarar idi. Lākin fā'ide (6) virmez ki **el-bükā' u lā-yenfa' u şey' en ve lā-tu' idü'l- meyyite ḡayyen.** ²⁸¹ Pes ma'lūm oldu ki (7) ḡā'ide-i cihān sebat- peḡīr degüldür. Her ḡayāt memāta ve her ḡalāvet

12 taḥassür : ü -Ç 13 olındı : olundı Ç / kimesneye : kimseye Ç 15 eczā-yı : iḡdā-yı Ç 4 olunmaḡa : olunmaḡa Ç

²⁷⁸ Kur ān, Sūre III, Āli 'Imrān, āyet 185.

²⁷⁹ Kur ān, Sūre LV, Er-Rahman, āyet 26. "Yeryüzünde her bir şey gelip geçicidir."

²⁸⁰ Kur ān, Sūre XXVIII, El-Kasas, āyet 88. "Allāh'ın vechinden başka her şey yok olur."

²⁸¹ Aḡlamak, yarar sağlamaz ve ölüyü de diriltmez.

(8) merârele elbette mübeddel olur. Takdîr-i ezeli vü kazâ-yı lem-yezeli irişecek (9) bir nefes kimseye âmân vermez ki "izâ câ'e ecelühüm lâ yeste' hırüne (10) sâ'aten ve lâ yestakdimün" ²⁸² dur. Hazretüğüze naşihat itmek ne hâcet (11) ola? Çend-în delâ'il-i kâti'a birle müte'ayyin olupdur ki Kâhbâr Pâdi (12) sâbuq emrine zarûrî münkâd ve kazâsına râzî olmağdan (13) ğayri çâre ve dermân yokdur ki lâ- râdd li- kazâ' ihî ve lâ- mâni' li- hükmihi ²⁸³ dür. (14) Hakk 'alîm ve 'allâmdur ki bu muhibbûğüze lâzım ve vâcib idi ki varup (15) 'azâ şerâ'itin yirine getürüp dil-nüvâzlık itmek. Ammâ havâdis-i rüz-gâr u vakâyi'-i çarḥ-ı sitem-kâr mâni' olmağın kıdemden kalma ihtisâr olunduğına ma'zûr / (1) buyurasız ki el-"özü" inde kirâmi'n-nâsi maḳbülün. ²⁸⁴ Mâ-dâm ki ol merhûm

15 itmek : itmekligi G / Ammâ havâdis-i rüz-gâr u vakâyi'-i çarḥ-ı sitem-kâr mâni' olmağın kıdemden kalma ihtisâr olunduğına : -G /

²⁸² Kur'ân, Sûre VII, El-Â'râf, âyet 34. "Sonu gelince onlar bir saat ne geri kalırlar, ne ileri giderler."

²⁸³ Onun kazası (Tanrı'nın önceden yazdıkları) geri çevrilemez ve onun hükmüne (Tanrının olmasını emrettiği şeylere) engel yoktur.

²⁸⁴ Özür, kerim insanlar tarafından kabul edilir.

tahtü't-türâb mestür ola. Haqq te'älâ sizlere ve ta'allukâta 'ömr-i tavîl ü şabr-ı cemîl ve şabruğuza ecr-i cezîl kılvire. Âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn. ²⁸⁵

Bâki'(2) d-du'â.

El-fakîr-i ğam-ġîn Mesîhî-i dîde-i nem-ġîn.

(3) Temmetü'l-kitâb bi-'avni'llâhi'l-Meliki'l-Vehhâb

(4) 'an yedi'l-fakîr Mehemmedü'l-hakîr.

(5) fî-şehri Rebi'ü'l-evvel

(6) li-seneti

(7) 954

(8) m. ²⁸⁶

Ma-dâm ki ol merhûm tahtü't-türâb mestür ola. Haqq te'älâ sizlere ve ta'allukâta 'ömr-i tavîl ü şabr-ı cemîl ve şabruğuza ecr-i cezîl kılvire. Âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn.: -G / Bâki'd-du'â.: -Ç / El-fakîr-i ğam-ġîn Mesîhî-i dîde-i nem-ġîn. : -Ç

²⁸⁵ Ç nüshasındaki 'azâ-nâme burada bu sözlerle sona ermektedir.

²⁸⁶ Nimetler başıslayıcı, mülke istediği gibi tasarruf eden Allâh'ın yardımıyla 954 senesi rebiyülevvel ayında, bu değersiz, yoksul Mehemmed'in eliyle kitap tamamlandı.

Fā 'i lā tūn / Fā 'i lā tūn / Fā 'i lā tūn

(9) Dāme men vālāhu fī-mecdin behiyyin
 'Aşe men 'adāhu fī-gammin radiyyin ¹

1

Kağiyeden(?)

(10) Sultānum Hazretleri dāme 'uluvvuhu ve zāde
 sūmūvvuhu ² (11) leṭāyif-i 'avāṭif-ı İllāhī ve
 nefāyis-i kerāmāt-ı nā-mütenāhī "hemīşe nişār-ı (12)
 sa'ādet-me 'āb emāret-nişāb bād bi-Rabbi'l-'ibād." ³
 Ba'd- ez-İşār-ı levāzımāt (13) taḥiyyāt-ı seniyye-i
 iḥlāş- sı'ār u vācibāt-ı zekiyye-i iḥtişāş-dişār (14)
 "'ale'l-'ādeti'l-me'lūfeti ve'l-vazīfeti'l-mefrūzati" ⁴
 ma'rūz-ı dā'ī-i bī- (15) iştibāh budur, ki

2

45-b

(1) Ser-nāme-hā-yı maḥlūlāt ki be-bāb-ı sa'ādet
 firistādend.

(2) Hazret-i Sultānum devām-ı devlet-i rüz-
 efzūn u kıvām-ı rütbet-i hümāyūn (3) İstid'āsin

¹ Kim Allāh'ı dost edinirse güzel bir şeref
 içinde yaşar; kim ona düşman olursa kötü bir hüzün
 içinde yaşar.

² Onun ululuğu devam etsin ve yüceliği artsın.

³ Allāh hakkı için, o saadet sahibinin bağısı
 daima beylik olsun.

⁴ Yapılması gerekli görevler ve alışılmış âdet
 üzere.

"bi's-şıdk ve'l ihlâş" ⁵ tecdîd ü temhîd kılmakdan sonra 'arż-ı (4) bendegî budur ki şimdiki hâlde Sultânımız rāy-ı 'âlem-ârāsına maḥfî vü püşîde (5) olmaya ki livā-yı Köstendil'de Evrāniye nāhiyesinde nām kāryede (6) tīmāra mutaşarrıf olan Meḥmed nām sipāhî bir kāfirün evin başup dışın (7) çıkardı diyü Mevlānā Kādi i'lām itdügi sebebden ma'zül kullarımızdan (8) işbu rāfi'-i ruḳ'a-i 'ubūdiyyet Yūsuf kulunuz mezkūrün tīmārına ümîd- (9) vār olup varaka-i du'ā ile yüz sürüyü ḥak-i pāy-ı şerîfe revāne kılındı. (10) Mutaşarrıf'dur ki himmet ü şadaka buyurıla ki maḥall ü müsteḥakk'dur.

Rākî fermān (11) Sultânımız rāy-ı münîrine menûtdur ki "hemîşe zull-ı vücūd memdūd u nā-ma'dūd (12) bād bi-Rabbi'l-'ibād bi'n-nūn ve's-şād." ⁶

3

(13) Secde-gāh-ı kıble-i ihlāşa bās 'ubūdiyyet maḥamında yüz 'acız ü mezellel (14) türābına sürmekden sonra 'arż-ı bendegî budur ki bu mücrim ü ḥazîn (15) keşîrül-seyyi'āt u ḳalîlül-ḥasenāt 'abd-ı aḥḳardan ḥaṭa'yāt-ı bî-nihāye (1) vü sehvāt-ı bî-gāye şadır olup ol ecd için devletlü Sultânımız (2) ayağı toprağından kitāb-ı şerîf-i dürer-bār vārid olup fermān-ı 'ālî- (3) şān mazmūnında 'itāblar emrolunmuş fî'l-vāki' ef'āl-i nā-ma'ḳülümize (4) göre daḫı ziyāde

⁵ Temiz sevgi ve bağlılıkla.

⁶ Allāh ve Nun ve sad hakkı için, daima varlığının gölgesi uzun ve sınırsız olsun.

'itāb belığı 'ikāb vācib ü lāzımdur. Lākin (5) **el-fevtü 'anı'l-ğāfili ve'l-'afvü 'anı'l-'ākili**⁷ muktezāsınca ümīd (6) ol bende-i sa'ādet-türābından budur ki bu bende-i bī-riyādan zühüra gelen (7) sehv ḥaṭā mukābelesinde devletlü Sultānumuḡ ḥüsn-i 'ināyeti dirīḡ buyurılmayıp (8) **kemā yenbaḡi**⁸ 'ayn-ı 'ināyet ile melḥūz ve 'avātıf-ı ḥüsrev-ānuḡuz ile mahzūz u behre-mend (9) olınavuz. Zīrā kadīmden ol Cenāb-ı devlet-me'ābdan recā vü (10) mutāzarı'dur ki **min ba'd**⁹ daḡı ol āsitāne-i sa'ādetüḡ kemter bendelerinden (11) 'addolınup Sultānumuḡ ḥāk-i pāy-ı şerīfide yad bilinmeyevüz. Hakk (12) 'alīmdür ki ol 'Alī-cenābuḡ derinden dūr düsdüḡümüḡ ihtiyār ile (13) olmayup devletlü Sultānumuḡ kadīmī maḡabbetine i'timād u i'tikād idüp (14) bu bendeḡüzi bir kaç gün ḡidmetinden alıḡodılar, fe **emmā**¹⁰ her vech ile (15) Sultānumuḡ kulıyuz. Ol āsitān-ı devletden ḡayrı sey'e penāhumuz 46-b yokdur (1) ve bu bende Sultānumuḡ her vech ile kemer-beste bendesi olduḡum ruḡ'a-i (2) rakam idüp ḡāk-i pāy-ı şerīfe irsāl olındı.

4

Şuleḡāya ser- (3) nāmeyi böyle yazalar.

Faḡrū'ş-şuleḡā muḡtārü'l-fuḡahā zıde ḡadrūhu.¹¹

⁷ Gafilden hata, akıllıdan af. Türkçedeki "Küçükten kusur büyükten af" sözü gibi.

⁸ Gerektiği gibi, lāyık olduḡu şekilde.

⁹ Bundan sonra, bundan böyle, ondan sonra.

¹⁰ Kaldı ki.

¹¹ Kadri artsın, değeri çok olsun.

(4) Ba'de's-selām söyle ma'lūm ola ki

5

Şinā'at ehline böyle yaza.

(5) Faḥrū'ş-şināyi' ve'l-akrān, Ba'de's-selām söyle ma'lūm ola ki

6

(6) Ehl-i ticārete böyle yaza.

İftihārū't-tüccār şāhibū'l-'izzet ve'l-vaḳār (7) fülān **zide ḳadrūhu.** ¹² Ba'de's-selām i'lām u inhā olunur ki

7

Kātiblere (8) ser-nāme.

Ḳıdvet-i aşhāb-ı raḳam u zübdet-i erbāb-ı ḳalem ḥāvī-i fūnūn (9) el-i'zāzi'l-müstecmi' bi-envā'i'l-kemālāt a'nī **bihi zide ḳadrūhu.** ¹³ Ba'de's-selām (10) i'lām-ı muḥibbāne budur ki

8

Ümenāya ser-nāme.

Faḥrū'l-ümenā ve'l-mu'temeddīn (11) "El-Maḫşüşü bi-'avāṭıfi'l-Meliki'l-Mu'īn" ¹⁴

¹² Bkz. not 11.

¹³ Onunla onun kadri artsın, değeri çok olsun.

¹⁴ Mülke istediği gibi tasarruf eden, yardımcı Allāh tarafından seçilmiş.

Ata oğlına ser-nāme.

Be-hidmet-i (12) ferzend-i ercümend nūr-ı dīde
vü sürūr-ı sīne rābat-ı rūh u māye-i fütūh a'nī (13)
bihi tavvela'llāhu bi's-sa'ādeti 'ömrehu ¹⁵

Dostlara ser-nāme.

"Es-selām (14) ü'l-münevver bi-nūri şıdki'l-kalb
ve'l-i^{hl}āş ve tahıyyati'l-mu'a^{tt}tar bi-safā'i'l-kalb
(15) ve'l-i^{ht}işāş." ¹⁶ **Zide 'ömrihu.** ¹⁷ Ba'de's-selām
ma'lūm ola ki

Hācılara yazıla.

47-a

(1) Zeynü'l-Hāc ve'l-Haremeyn zāyirü's-Şafā
ve'l-Merveteyn "El-Ma^şşüşü bi-'avni 'ināyet (2) i'l-
Meliki'l-Kevneyn." ¹⁸ **Edāma'llāhu 'ömrehu ve zāde**
sevketehu. ¹⁹

¹⁵ Allāh, onun ömrünü saadetle uzun kılsın.

¹⁶ Temiz sevgi ve sadık kalp nuruyla aydınlanmış
selam, katıksız sevgi ve gönül sevinciyle kokulanmış
saygı.

¹⁷ 'Ömrü uzun olsun.

¹⁸ İki cihan (dünya ve ahret) Padişahı Allāh'ın
yardımıyla seçilmiş.

¹⁹ Allāh, onun ömrünü devamlı kılsın ve
gücünü artırsın.

12

Ataya ser-nâme.

Ebvâb-ı (3) sa'âdet ü envâr-ı siyâdet felekü'l-
himem melekü's-şiyem şâhibü'l-luṭf (4) ve'l-kerem,
Edâma 'illâh 'ömrehu ve zâde rif'atehu. ²⁰ Ba'de'd-du'â
inhâ olunur ki

13

(5) Ana oğlına.

Ferzend-i 'azîz-i kirâmî ve nihâl-i nîk-i nâmî
melek (6) ü'l-melekât tâcü'l-mestürât ḳurretü'l-'uyûn
semere'tü'l-fu'âd a'nî **bihî** ²¹

14

.....

(7) Ser-i a'lâ ḳaşr-ı mu'allâ Hazret-i Bânû-yı
mu'azzama melekü'l-melekât tâcü'l-mestürât (8)
netîcetü's-sa'âdet ve'l-ḳayrât "fabrû'n-ḳisâ 'ale'l-
'âlemîn." ²² **Dâmet 'işmetühâ.** ²³ (9) Selâm u taḳıyyat
senâ ḳılmaḳdan sonra

15

Pâdişâhdan

(10) **Ḳıdvetü'l-e'âlî ve'l-e'âzım müstecmi'-i**

²⁰ Allâh, onun ömrünü devamlı kilsin ve
yüceliğini artırsın.

²¹ Ona, onunla.

²² Alemdede kadınların onuru.

²³ Onun masumluğu, günahsızlığı sürşün.

cemî'ü'l-ma'ālî ve'l-mefâhîm zû' (11) d-devleti'r-râsiha ve'l-'izzeti'l-bâliğa. "El-Mevşûfû bi-şunûfi le'tâyifi (12) 'avâtîfi'l-Meliki'l-'alî" ²⁴ Muştafâ Pâşâ Dâme ikbâlûhu ²⁵ ve kıdvetü'l-kuzât (13) ve'l-hükkâm zübdetü velâti'l-enâm serây-ı pür-vüdd kâdıları **zîde fazlühüm** ²⁶

16

(14) Ra'de'd-da'vâti's-şâdikât ve't-tahmîdât
 (15) ü'l-hâlişât ki envâ'-ı ta'zîmât u tekrîmât ve
 47-b eser-i tebcîlât u tefhîmât (1) be-ân Cenâb-ı sa'âdet
 nişâb **bi'l-gudüvvi ve'l-âşâl** ²⁷ tebliğ kılmağdan sonra
 (2) inhâ-yı zamîr-i münîr-i hursîd-tenvîr budur ki
el-hâletü hâzîhi ²⁸ râfi'-i ruk'a-i sa'âdet- (3) nümâ
 Yûsuf bendeğüz kadîmden Pâşâ Hazretlerine intisâb iden
 bende (4) ler üğüzden olup bi'l-fi'l dağı bizüm kendü
 hizmetümüzde ve kulluğumuzdadur. (5) Eyle olsa bu
 muqaddemâtdan murâd-ı küllî budur ki mezkûr bendeğüze
 anda (6) livâ-yı sa'âdet-bağşuğuzda tîmârcük şadağa
 olınmağın râfi'-i 'ubüdiyyet (7) mukârin ile hâk-i
 pây-ı 'izzet-güşâğuza yüz sürüyü revâne olındı. (8)
 'inde'l-vuşûl vüfûr-ı el'tâfuğuzdan mercûdur ki bu
 cânibüñ hâtırı ri'â (9) yeti içün mezkûr bendeğüze
 hüsn-i icâzet himmet olınup mektûb tefvîz (10) olan

24 Yüce Allâh'ın sevgisiyle ve çeşitli
 latifelerle sıfatlanmış.

25 Onun saadeti devamlı olsun.

26 Erdemleri artırılsın.

27 Akşam sabah.

28 Şimdi, henüz, halen, bugün, bugünkü durumda.

hidmetde olur isem tımārcüğine zarar u noksān müteretleb olınmamasına (11) sefkat u merhamet olına, **Fevka'l-haddi ve'l-gāye** ²⁹ minnet mā lā-nihāye ³⁰ dūr, Bāki, Hemīşe (12) müstedām u müstahkem bād, ³¹

17

Zamīr-i münīr-i rüşen-tedbīrūğüz ki fī'l-hakīka (13) mir 'āt-ı hakāyık u mişkāt-ı dekāyıkdur, İnhā-yı muhlisāne budur ki

18

(14) Müllākāt-ı zāt-ı şerīf ki ehemmi me 'arib bile etemm-i maķāşiddür, "Ber-vech-i ecmel (15) ü nehc-i eshel muhaşşıl bād bi-Rabbi'l-'ibād," ³²

19

48-a

Pāye-i serīr-i sa'adet ü sāye-i (1) münīr-i belāğat siz zāt-ı kerīmü'l-hışālūğ vücūd-ı pür-cūdı ile müşerref ü müstes'ad (2) olduğınuy istimā'ından kalb-i mahzūnumuza Hakķ 'alīmdür ki bir meşābede beşāşet (3) ü ferah hāşıl oldu ki anuy 'öşr-i āşirini muharrir-i debīr-i melek (4) ber-sīne-i heft-felek

²⁹ Son derecede ve sınırsız sayıda.

³⁰ Sonsuz.

³¹ Daima güçlü ve sürekli olsun.

³² Kulların sahibi Allāh hakķı için, daha kolay ve daha güzel bir şekilde hāsıl olsun.

tahrîr ü ta'bîr itmekte 'âciz ü kâşırdu. Ol Vâhib (5) ü'l-merâm mürtecâ vü müsted'âdur ki "hemîşe dermesned-i 'izzet-i cüvânî ve (6) nüzhet-i 'azamet ü kâm-rânî ebed ü peyvend dâr ilâ yevmi'l-ḥaşr ve'l-karâr." ³³

20

(7) A'lâm-ı 'ulüvv-i nuşret ü aklâm-ı nümüvv-i rif'ât mefḥar-ı kirâmü'z-zemân sürür-ı (8) 'izâm-ı cihân Cemşîd-i serâyir e'âzîm-i ḥurşîd-i münîr ekârim-i pesendîde-i (9) cihân u ber-güzîde-i Yezdân 'azîmü'l-kadr ve's-şân. "El-Muḥtaşü bi-mezîdi 'avâṭif (10) i'l-Meliki'l-Mennân." ³⁴

21

Envâ'-ı şahâyif-i da'vât-ı şâlihât-ı müstecâb- (11) âyât-ı devlet-füzûn u eşnâf-ı letâyif-i ḥidemât-ı ḥâlişât-ı müstetâb- (12) beyyinât-ı 'izzet-nümûn ki hem-nefes-i kabûl-i Sübhânî ve karîn-i Sebû'l-meşânî (13) ola. **Fî'l-gudüvvi ve'l-âşâl** ³⁵ mutḥef ü mühdâ kılınudıdan soḡra

(14) Hâliyâ ruḡ'a-i istisfâ' ile vuşûl bulduḡda Ḥâk-i pây-ı şerîfüḡüz ki (15) tütüiyâ-yı kâffe-i enâmdur. Mercûdur ki

³³ Kıyamet gününe dek, daima mutluluk ve büyüklüğün sevinci ve yiğitliğin yüce mesnedinde ebedi olsun.

³⁴ Padişahlar padişahı ve kullarına her dem ni'met bağışlayan Allâh'ın lutfunun ziyadesiyle seçilmiş.

³⁵ Bkz. not 27.

48-b

(1) Bāki.

Çün ğaraż 'arż-ı maḥabbet ü iḥlās ve kemāl-i mevceddet ü iḥtisāsıdır. (2) Ru mıkḍār ile iktifā olındı ki "hemīşe zıll-ı vücūd memdūd bād bi-Rabbi'l-'ibād." ³⁶

22

(3) Maḥabbet için intizār idene böyle yaza.

Meḥ 'ū lü / Fā 'i lā tū / Me fā 'i lü / Fā 'i lün

(4) Tā çarḥ-i nigüt küned devr ber-medār
'Ömret dirāz baḥt-ı bülend-i tū pāyidār ³⁷

(5) Ulūf-ı ṭayyibāt-ı 'anber-nesīm ve şunūf-ı teslīmāt-ı zākiyyāt-ı 'abher- (6) semīm ki rūḥ u reyḥān u cennet-i na'īm ki **selāmün kavlen min Rabbin raḥīm** ³⁸ den (7) ki ḥubb-ı ezeli ve vüdd-i lem yezeliden feyezān bula. Bā-ḳavāfil-i iḥlās u revāhil-i (8) iḥtisās mutḥef ü mühdā kılınduḳdan şogra zamīr-i münīr-i rüsen-tedbīrügüze (9) fī'l-ḥakīka mir 'āt-ı ḥakāyık u mişkāt-ı deḳāyıkıdır. İnhā-yı muḥlisāne budur ki (10) eger 'ādet-i baḥr-ı 'aḫıfuguz temevvüc idüp bu 'abd-ı dīrīne vü çāker-i kemterīneğüz (11) ṭarafından bāb-ı luḫf meftūḥ buyurılıp istifsār-ı ḫāl ü

³⁶ Kulların sahibi Allāh hakkı için, dālma varlığın gölgesi uzun olsun.

³⁷ Senin güzel göğün, yörüngesinde döndükçe ömrün uzun, yüce talihin sürekli olsun.

³⁸ Kur'an, Sûre XXXVI, Yâsîn, âyet 58. "Onlara bağıslayan Rab tarafından selâm gelir."

istihbār-ı mā fī (12) 'l-bāl olunur ise bi-hamdı'
 11'illāhı'l Melikı'l Mennān ve lehu'l-İmtinān ³⁹
 libās-ı selāmetde (13) müstāk-ı dīdār mülāhaza
 buyurıla. Mülākāt-ı zāt-ı şerīf ki ehemmi me'arib
 (14) bile etemm-i maķāşiddür. "Ber-vech-i ecmel ü
 nehc-i eshel muhaşşıl bād bi-Rabbi'l-'ibād." ⁴⁰ (15)
 Ba'dehu pāye-i serīr-i sa'ādet ve sāye-i münīr-i
 49-a belāğat siz zāt-ı kerīmi'l-ḥişālüg (1) vücūd-ı pür-
 cūdı ile müşerref ü müstes'ad olduğınuy istimā'ından
 kalb-i) (2) maḥzūnumuza Haḳḳ 'alīmdür ki bir meşābede
 besāşet ü ferah ḥāşıl oldu ki (3) anuy 'ösrü 'āşirini
 muharrir-i debīr-i felek ber-sīne-i heft-felek taḥrīr
 ü ta'bīr (4) itmekde 'āciz ü kāşırdur. Ol Vāhibü'l-
 merām 'azze İsmühu ⁴¹ Hazretlerinden (5) mürtecā vü
 müsted'adur ki "hemīşe der-mesned-i 'izzet-i cīvānī vü
 nüzhet-i 'azamet (ü) (6) kām-rānī ebed ü peyvend dār
 ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-ķarār" ⁴² ve ḥāk-i pāy-ı serīfe
 (7) mülākāt mülāhaza olunup, İstānbül'a varılduķda
 nasīb olmayup (8) Midillü'ye gitmiş bulunup kırk sekiz
 gün tarīķ-i intizār ile tūrılup (9) āḫir müyesser
 olmayup, nā-çāker ü rāh-ı intizāra revāne olındı.
 Ümīddür ki (10) girü es'ad-ı sā'ātde mülākāt-ı zāt-ı
 şerīf ḥāk-i pāyı mukadder olunup (11) müşerref ü
 muḡtenem olavuz. "Āmīn yā Mücībe's-sā'ilīn." ⁴³
 Bāķi fermān rāy-ı münīrügüze (12) müfevvezdür.

³⁹ Padışahlar padişahı ve kullarına her dem
 nimet bağıslayan Allāh'a hamd ve şükür olsun.

⁴⁰ Bkz. not 32.

⁴¹ İsmi yüce olsun.

⁴² Bkz. not 33.

⁴³ Ey dilekleri yerine getiren Allāhım duamızı
 kabul eyle.

(11) Fâlik-ı 'ināyet olına dostına irsāl ide.

(12) Matla'-ı tavāli'-i ikbāl mestū'-ı sevāri'-i ifdāl semā-yı simāk-ı sa'ādet (13) evci burūc-ı sa'ādet der-i felek-i kemāl dürr-i şādef-i celāl ma'den-i luḫf-ı (14) eşfāk menba'-ı mekārimi'l-aḫlāk **dāme sümüvvühu.** ⁴⁵ Ahmed Paşa'ya irsāl olındı. (15) Asitāne-i felek-iştibāha 'arż-ı bende-i bî-mikdār u çāker-i ḫāk-sār oldur ki (1) devletlü Sultānum **a' lā' illāhu te' ālā se' nehü ve evzāḫa ' ale' l- ' ālemin bürhānehu** ⁴⁶ (2) Hazretlerinüḡ ḫāşlarında vāki' olan mahlül zabtına gelen Dāvud (3) Voyvoda kuluḡuz gelüp devletlü Sultānumuḡ emr-i serīfi üzre kemāl-i diḡkat ile (4) zabt idüp sābıkan 'arż olınan defteri fakīrden daḫı ziyāde (5) bilüp müfredāt-ı muḫāsebeleri görilüp kīse içinde mühürlenüp (6) bāb-ı murād-baḫşa yüz sürüyü revāne olındı. Ümīddür ki himmet-i (7) Sultānī ile behre-mend olup sāyir rüşen olmuş çirāklar silkine (8) münselik olup **ilā yevmi' l- kıyāme** ⁴⁷ du'ā-yı devlete müdāvim olan (9) ḫullarūḡuzdan olalar.

Bāki fermān Sultānum Hazretlerinüḡdür.

⁴⁵ Onun ululuḡu devamlı olsun.

⁴⁶ Yüce Allāh, onun şanını yüceltsin ve ālemde delilini açık etsin.

⁴⁷ Kıyamet gününe dek.

25

(11) Ser-nāme-i Mükātebe

(12) Gül-i gül-istān-ı du'ā ki rişte-i ihlāş ile beste ve sümbül-i bahār-istān-ı (13) senā ki dest-i iḥtişāş ile deste deste olmuş ola.

26

Diğer

(14) Ulūf-ı şahāyif-i şerāyif-i du'ā ve şunūf-ı vezāyif-i leḫāyif-i senā ke'şceretin tayyibetin (15) aṣlühā ḡābitün ve fer'uhā fl's-semā ⁴⁸

27

Diğer

50-b

Maḥāmid-i firāvān (1) u taḫāyā-yı bī-pāyān bā-dīde-i giryān u sīne-i biryān ve sūzān (2) u giryān

28

Diğer

Ba'd-ez-ızhār-ı merāsım-i maḥabbet ü du'ā ve i'lām-ı (3) ma'ālim-i meveddet ü senā

29

Diğer

Ba'd-ez-da'vāt-ı ruh-porvor çün (4) bül-yı gül ez-nesīm-i 'anber

⁴⁸ Kur'ān, Sūre XIV, İbrāhim, āyet 24. "Hoş bir söz, iyi bir ağaç gibidir ki kökü yerde sağlamdır, dalı ise göğe doğrudur."

30

Diger

Ba'd-ez-ir-sāl-i dūrer-i ğurer-i iḫlās ki (5) çün hilāl-dendān-ı māh-rūyān gevher-rīz ve cevāhir-i zevāhir- (6) iḫtişāş ki çün 'anberīn-i 'āliye-mū-yān 'anber-āmīz ola.

31

Diger

(7) Du'ā-hāyī ki çün 'izār-ı melek-manzarān şafā-baḫş ve senā-hāyī ki (8) çün cāzibe-i perī-peykerān dil-keş ola.

32

Diger

Envā'-ı dūrer-i (9) da'vāt-ı ḫālişāt-ı sa'ādet-āyāt ve eşnāf-ı ğurer-i isti'ārāt-ı (10) siyādet-ġāyāt ki maḫz-ı tavīyyet ü farḫ-ı 'akīdetden fāyız ü cārī (11) olur.

33

Diger

Cevāhir-i da'vāt-ı şāliḫāt-ı maḫabbet-si'ār ve zevāhir-i (12) şeniyyāt-ı vāfiyyāt-ı meveddet-dişār ki maḫz-ı muḫibb-i ezeli ve 'ayn-ı meveddet-i (13) lem yezelīden fāyız ü münba'is olur.

34

Diger

Ulūf-ı şahāyif-i şerāyif-i (14) 'ubūdiyyet ü du'ā ve şunūf-ı vezāyif-i leḫāyif-i ḫuşūşiyet ü senā ki şevāyib-i (15) riyādan müberrā ve zīver-i iḫlās ile mücellā fi 'şubḫ ve'l-mesā ⁴⁹

⁴⁹ Sabah ve akşam.

35

Diger

51-a

(1) Dürer-i envâ'-ı da'vât-ı şâfiyyât-ı müstecâbe-i devlet-füzûn ve gurer-i eşnâf-ı (2) teslimât-ı vâfiyyât-ı mütetâliyât-ı müstetâbe-i 'izzet-nümûn ki mahz-ı (3) hulûş-ı tavîyyet ve 'ayn-ı hulûş-ı 'akîdetden fâyiż ü cârî olur.

36

Diger

(4) Dürer-i gurer-i tahîyyât-ı hâlişât-ı devlet-füzûn ve cevâhir-i zevâhir-i teslimât-ı (5) zâkiyyât-ı rif'at-nümûn ki hâzîne-i Hâlik-ı kevneynde mahzûn (6) ve gencîne-i Râzikü's-sakaleynde meknûn ola. Karîn-i kabûl bâr-gâh-ı ezel (7) ve hem-nisîn-i icâbet lem yezel ola.

37

Diger

"Ba'de fetih-i kelâmi bi-mefâ (8) tihi's-selâm"⁵⁰

38

Diger

Dürer-i gurer-i tahîyyât-ı şâfiyyât ke'ennehünne (9) 'l-yâkütü ve'l-mercân⁵¹ ve cevâhir-i zevâhir-i da'vât-ı vâfiyyât-ı (10) lem yatmişhünne insün

⁵⁰ Selâm anahtarlarıyla sözleri açtıktan sonra.

⁵¹ Kur'an, Süre LV, Er-Rahman, âyet 58. "Onlar (renk ve letafette) sanki yakut ve mercandır.

kablehüm ve lâ cänn ⁵² ki mahz-ı buluş-ı vidād ve farç-ı (11) şafā-yı ittihādden fāyız ü cārī olur.

39

Diger

Da'vāt-ı (12) şālihāt-ı devlet-i dü-cihānī ve tahıyyāt-ı şāfiyyāt-ı sa'ādet-i kām-rānī (13) birle ol 'azīmü'l-ıqadr ü kerīmü's-şān cānibine ithāf u ihdā (14) olındukdan şoğra

40

Diger

51-b Merāsim-i niyāz u şikesteğī ve levāzım-ı (15) ta'alluk u dil-besteğī be-esnāf-ı da'vāt-ı hālişāt-ı ihlāş-si'ār (1) ve ālāf-ı tahıyyāt-ı şālihāt-ı ihtişās-dişār.

41

Diger

(2) Gubār-ı pāy-ı serīf-i şerof-fezāyī ki kīmyā-yı devlet ü tütıyā-yı 'izzetdür. (3) Hezārān sevğ ü şafā birle kuhl-i dīde-i nā-bīnā idüp tezā'uf-ı devlet (4) ü sa'ādet ve tezāyüd-i 'izzet ü celālet ed'ıye-i me'süresi lisān-ı (5) hāl ile ve zebān-ı mağāl ile tecdīd ve tekrār itdükden şoğra

⁵² Kur'ān, Sûre LV, Er-Rahman, āyet 56. "Cennetlerde gözlerini sahiplerine dikmiş, bunlardan evvel insan ve periden hiç bir kimse tarafından dokunulmamış kadınlar vardır."

42

Diger

(6) Gubār-ı 'atebe-i 'aliyye ve türāb-ı südde-i seniyye cevherin tütüyā-yı dide (7) kıllup 'arż-ı bendeğî budur ki

43

Diger

'Atebe-i cennet-menkabet (8) ve südde-i Sidre-menzelele ki Ka'be-i aşhāb hācāt ve kıble-i erbāb murādātudur. (9) 'Arż-ı bende-i bî-minnet budur ki

44

Diger

Kurretü'l-'uyün u semerretü'l-fu'ād (10) a'nî ba'd-ez-feth-i fātiha-i du'ā ve hatm-i hātım-e-i senā inhā-yı muhibb-i bî-riyā (11) oldur ki

45

Diger

Gülistān-ı ihlāşda nühüfte olan du'ā (12) güllerin ve büstān-ı ihtişāşda süküfte olan senā sünbüllerin dest-i (13) mahabbet birle rişte-i meveddete beste kıllınp reyhān-ı Firdevs bād-ı şabā (14) ile hidmetüğüze İsar u nişār kılındukdan sonra

46

Diger

(15) Eşnāf-ı du'ā-yı 'aşıkāne ve ālāf-ı senā-yı şādıkāne

47

Diger

(1) Devām-ı 'izz ü sürür ve bekā-yı kadr ü hubür

ed'iyyesin evkāt-ı hümâyünda (2) tecdîd ü temhîd kılınıduğdan sonra

48

Diger

Âlâf-ı dürer-itahıyyât-ı (3) şâfiyyât-ı devlet-füzûn ve eşnâf-ı ğurer-i teslîmât-ı vâfiyyât-ı 'izzet-nümûn (4) ki hazîne-i Melik-i müte'âlde mahzûn ve gencîne-i Hazret-i Zü'l-celâlde (5) meknûn ola. Karîn-i kabûl luğf-ı Sübhânî ve hem-nişîn icâbet-i Yezdânî (6) ola.

49

Diger

Âlâf-ı ed'iyye-i müstetâbe ve eşnâf-ı esniyye-i müstecâbe ki

50

(Diger)

(7) Şunûf-ı da'vât-ı devlet-füzûn ve ulûf-ı tahıyyât-ı 'izzet- (8) nümûn ki zümre-i muğarreb-e melâ'ik ve ervâh-ı muğaddese-i mütteki 'în 'ale (9) 'l-erâ'ik ⁵³ dür.

51

Diger

Mefharîyü'l-emâsil ve'l-akrân fülân (10) u fülân zîde kadrihümâ ⁵⁴

⁵³ Tahtlar üstünde. Kur'an, Sûre XVIII, El-Kehf, âyet 31; Sûre XXXVI, Yâsîn, âyet 56; Sûre LXXVI, El-İnsân, âyet 13.

⁵⁴ Onların kadri artırılınsın.

52

Diger

Mefāhirü kuzāti'l-müslimîn 'ekābirü (11)
vülāti'l-muvahhidîn ma'ādinü'l-fezāyil ve'l-yakîn.
"El-maḥşüşüne bi-'ināyeti (12) Rabbi'l-'ālemîn." ⁵⁵
El-Hākimün el-'ādilün fülān kādıları **dāmet** (13)
fezāyillühüm ⁵⁶ ve mefāhirü'z-zu'amā ve'l-emācid
şubaşıları **zide** (14) **kadrihüm** ⁵⁷ ve küy ketḥudāları ve
imāmları ba'de's-selām bi'l-taḥiyyāti ve'l-ikrām (15)
ma'lüm ola ki

53

Diger

52-b Akzā kuzāti'l-müslimîn ülā vülāt (1) 'il-
muvahhidîn ma'denü'l-faẓl ve'l-yakîn ḥüccetü'l-ḥalk
'ale'l-ḥalk ecma'in (2) vārisü 'ulūmi'l-enbiyā ve'l-
mürselîn. "El-Muḥtaş bi-mezīdi 'ināyeti'l-Melik (3)
'il-mu'in." ⁵⁸ El-Hākimü bi-mahrusa-i Edrine **zidet**
fezāyillühü ⁵⁹

54

Diger

(4) Selāmī ki ḥuş-bü-ter ez-fevāyih-i gül-i
ḥandān ve senāyī ki zibā-ter ez- (5) revāyih-i sünbül
ü reyḥān ola.

⁵⁵ Alemlerin sahibi Allāh'ın inayetiyle
seçilmiştir.

⁵⁶ Onların erdemleri devamlı olsun.

⁵⁷ Rkz. not 54.

⁵⁸ Kullarına yardım eden, padişahlar padişahı
Allāh'ın yardımının ziyadesiyle seçilmiştir.

⁵⁹ Onun erdemleri artırılsın.

55

Diger

Ba'd-ez-edā-yı du'ā-yı şerif (6) ve İşār-ı nisār-ı pāk-laṭīf ma'rūz-ı bende-i naḥīf budur ki

56

Diger

(7) Du'ā-hā-yı bī-pāyān ve senā-hā-yı firāvān ki hem-nefes kabūl-i Sübhānī (8) ve qarīn me'āsir-i Seb'ü'l-meṣānī ola. Akdām-ı şerīfütüz ve enāmīl-i laṭīfütüz takbīl (9) idüp rüy-ı mezelleti ḥāk-i 'ubūdiyyetde kodukdan sonra

57

Diger

(10) Du'ā-hā-yı şālih ü müstecāb ve senā-hā-yı fāyih ü müstetāb ki

58

Diger

(11) Ba'd-ez-edā-yı vezāyif-i du'ā bi-'icābeti semi'allāhu li-men de'ā. ⁶⁰ Ma'rūz-ı muḥibb-i (12) efkar-ı du'ā-gūy oldur ki

59

Diger

Tabiyyāt-ı sāfiyyāt ki ṭurre-i (13) ṭarrārān ve kākül-i sünbül-i dil-dārān gibi 'anber-āmīz ola ve teslīmāt-ı zākīyyāt (14) āh-ı şeb-gīrān-ı sühte-gān ve nāle-i sīne-i derd-mendān gibi seher-ḥīz ola.

⁶⁰ Allāh, kendisine dua eden iştir.

60

(15) Diğer

53-a Hâk-i pâ-y-i şerîf-i iksîr-misâle ki tütüyâ-yı
a'yen-i (1) erbâb-ı 'izz ü ikbâl ve iksîr-i cevâhir-i
kulüb-ı aşhâb-ı fażl u kemâldür.

61

(2) Diğer

Nür-ı berekât-ı enfâs-ı nefâyis-i du'â-yı
şâlihân-ı bî-riyâ ve (3) nefehât-ı reğâyib-i ğarâyib-i
şâdikân-ı bâ-şafâ ki ez-gencîne-i firâvân-ı (4)
Yezdân-ı kibriyâ ve ğazîne-i bî-girân-ı **Sübhâne'ilezî
esrâ** ⁶¹ bâ-zümre-i (5) aşhâb-ı erbâb-ı vefâ ve gürûh-ı
merdân-ı meydân-ı aşdikâ **fl's-şubh ve'l-mesâ** ⁶² (6)
ithâf u ihdâ kılınıduktan sonra

62

Diğer

'Azîze-i setîre şâliha-i (7) muhsine vü müşfika
seyyidetü'l-muhadderât zekiyetü'n-nisâ fî'l-'âlemîn
Hazret-i (8) Hâtûn **dâmet 'işmetühâ ve re'fetühâ.** ⁶³

⁶¹ Kur'ân, Sûre XVII, El-Esrâ, âyet 1.
"Kendisine kudretimize ait bazı âyetlerimizi göstermek
için kulunu bir gece vakti Mescid-i Haram'dan etrafına
bereket verdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götürün Zat her
ayıptan tamamıyla münezzehtir.

⁶² Akşam ve sabah.

⁶³ Onun merhameti ve masumluğu devamlı olsun.

63

Diger

Setire-i şāliha-i muhsine (9) vü müşfika
 kurretü'l-'uyün ve semerretü'l-fu'ād Hātün **dāmet**
 'işmetühā ve zādet (10) 'iffetühā. ⁶⁴

64

Diger

Du'ā-yı devām-ı devlet ü ikbāl ve senā-yı
 kavvām-ı şevket ü (11) iclāl **fi'l-ğudüvv ve'l-āşāl** ⁶⁵
 müdāvemet ü iştiğāl kılındıktan sonra

65

Diger

(12) Du'ālar ki dil-rübālar cevr ü cefāsi gibi
 firāvān ve senālar ki 'āşık-ı (13) bî-çāreler hicr
 belāsi gibi bî-pāyān ola.

66

Diger

Me fā 'ī lün / Me fā 'ī lün / Fe 'ū lün

(14) Du'ālar k'ola hālūğ gibi müşkīn
 Senālar k'ola eşküm gibi rengīn

67

(15) Diger

53-b Me'ābirü'l-kuzāt ve'l-hükkām ma'ādinü'l-fezāyil
 ve'l-ke'lām (1) fülān u fülān ve fülān kādıları **zide**
 'fezāyillühüm. ⁶⁶

⁶⁴ Onun iffeti artsın ve saflığı devamlı olsun.

⁶⁵ Akşam ve sabah.

⁶⁶ Onun erdemleri artsın.

68

Diger

(2) Da'vāt-ı müstecābe ki sebep-i mezīd-i iqbāl ü devlet ü sa'adet ve tayyibāt-ı (3) müsteṭābe ki bā'is-i irtifā'-ı 'izzet ü ḥaşmetdür.

69

Diger

(4) Ba'de'd-du'āyi'l-cemil ve's-şenāyi'l-cezīl

70

Diger

Ğıbbe takbīli'l-arz (5) ve edāi mā-veceb 'aleynā mine'l-farz ⁶⁷

71

Diger

Ba'de fetḫi ebvābi'd-du'ā bi-mefātīḫ (6) i't-taḫıyyatı ve's-şenā ⁶⁸

72

Diger

Bade 'arzi'l-iştıyāki ve's-selām bi-envā'i'l-'izāzi (7) ve'l-ikrām inhā vü i'lām olınan oldur ki

73

Diger

Ba'de takbīl (8) i'r-rikāb ve vaż'i'l-vechi 'ale't-türāb ⁶⁹

⁶⁷ Üzerimize düşen gerekli görevleri yerine getirdikten ve yeri öptükten sonra

⁶⁸ Övgü ve saygı anahtarlarıyla dua kapılarını açtıktan sonra

⁶⁹ Toprağa yüz sürdükten ve etek öptükten sonra

74

Diger

Tahiyyâtî çün âyine-i (9) dil-i muhibbân-ı maḥabbet-nümâ ve teslîmâtî k'âk'd-i muşâdıkat-ı şâdıķân-ı meveddet- (10) âsâ ki iştîyâķ ile mütenessimdir .

75

Diger

Ba'd-ez-da'vât-ı rûḥ-perver (11) çün büy-ı gül ü nesîm-i 'abher inhâ-yı bende-i efķar u aḥķar oldur ki

76

Diger

(12) Ba'de'l-mülâzemeti 'alâ du'âi devletihi ve eṣeri'l-müdâvemeti 'alâ bekâi 'âlî ḥazretihi ⁷⁰ (13) lâ-zâle 'âliyen ⁷¹ 'arż-ı bende-i du'â-güy oldur ki

77

Diger

(14) İmtidâd-ı sıḥḥat ü selâmet ve izdiyâd-ı rif'at u sa'âdet du'âların (15) tecdîd ve tekrâr kılmakdan şogra ma'rûż-ı bendeğî oldur ki

⁷⁰ Onun yüce ululuğunun sonsuza dek devamı ve devletinin duasına gereken yapıldıktan sonra

⁷¹ Yüce olsun.

(1) 'Arzû'l-İştîyâk

(2) Kıssa-i şabâbet-i İştîyâk ve ğuşsa-i İbrâk-ı İftirâk ol derecede degüldür ki (3) 'uçalâ-yı cihân u fuşahâ-yı devrân takrîr ü tahrîr idebileler.

Beyt

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- (4) Muṭavvel kıssa-i dârem eger h^vâhem beyân kerdên ⁷²
 (5) Be-şad tûmâr u şad defter ne-şâyed serh-i ân kerdên

Nazm

Mef 'ü lü / Me fâ 'i lün / Me fâ 'i lü / Fe 'ül

- (6) Ger hâme hezâr sâl tahrîr koned
 Der-kıssa-i İştîyâk takşîr koned ⁷³

- (7) İn serh be-kâğed ü kalem ne âyed-est
 Dil hōd ber-deret-est takrîr koned ⁷⁴

⁷² Eğer size anlatacak olsam, yüzlerce defter ve kağıt tomarıyla anlatılamayacak kadar uzun hikâyem var.

⁷³ Gerçi kalem yüz yıl yazsa, aşk hikâyesini anlatmakta eksik kalır.

⁷⁴ Bu serh kağıda ve kaleme gelmez. Gönlün kendisi senin kapında yazar.

79

(8) Diğer

Dīdār-ı şerīf-i rāhat-resān ve cemāl-i ferhunde-
feşānuşa (9) ki māye-i nūzhet ü behcet-i cān ve ser-
māye-gıbtat u meserret-revāndur .

Beyt

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

(10) Mācerā-yı ğam-ı şevkat ne çünānist ki halk
Be-zebān-ı kalem-i berzede takrīr koned ⁷⁵

(11) Beyt

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Ni yāyed der-çalem yārā hadīs-i ārzū-mendān ⁷⁶
(12) Eger şad sāl be-nūvīsem büved bāki, dü-şad çendān

80

Diğer

(13) Mu'āyene-i dīdār-ı pür-envār-ı sūrūr-
resān-ı şeref-şi'ār ve müşāhede-i (14) cemāl-i cemāl-i
hubūr-feşān-ı luṭf-dişāruşuz ki māye-i ferah-fezā-yı
hātīr-ı (15) hāzīn-i pür-düddur .

⁷⁵ Senin aşkının gamlı hikāyesi, halkın bir araya getirip kalem diliyle yazmış olduğu gibi değildir.

⁷⁶ Ey dost, aşıkların hikāyesi kaleme gelmez; eğer yüz yıl yazabilsem (tamamlayabilmek için) iki yüz yıldan çok zaman kalır.

81

Dîger

54-b

Serh-i iştîyāk-ı hāk-i pāy-ı serîf (1) ü 'arz-ı iftirāk-ı 'unsur-ı laţîf çün kalem birle tahrîr ve raqam ile takrîr (2) olunmak mümkün ü müyesser degüldür. Lâ-cerem 'adem-i şürû' evlâ görildi.

Beyt

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

(3) Şürû' der-'amelî k'ân be-gāyetî ne-resed
Hezār-bār zi-kerden bih-est nâ-kerden ⁷⁷

Beyt

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün

(4) İştîyākî ki merâ-hest be-dîdâr-ı şümâ
Be-kalem râst niyâyed be-zebân-ı ne-tüvân güft. ⁷⁸

82

(5) Dîger

Kıssa-i iştîyāk-ı devrî ve guşsa-i iftirāk-ı serverî ol (6) mertebede dükeldür ki anuñ teşrîhi ve taşrîhi dest-büs-ı ân Cenâb-ı (7) 'izzetden gayri ile mutaşavver ola.

⁷⁷ Maksada uygun olmayan bir işe başlamaktansa, hiç başlamamak bin kez daha iyidir.

⁷⁸ Yüzünüzün güzelliğine olan aşkım kaleme eksiksiz gelmez ve onu dille anlatmak mümkün değildir.

Beyt

Me f 'ü lü / Me fā 'i lün / Me fā 'i lün / fā'

Ez-gāyet-i teşnegī eger (8) āb hōrem
Der-āb heme hayāl-i rüyet bīnem ⁷⁹

83

Diğer

(9) Müşāhede-i cemāl-i pür-kemāle iştiyāk (u)
ārzū-mendī mekārim-i ahlākūğuz (10) gibi lā-yu'add ve
lā-yuḥṣā ⁸⁰ mülāhaza buyurıla.

Beyt

Fā 'i lā tün / Fā 'i lā tün / Fā 'i lün

(11) 'Aciz ender-şerh-i eşvākat kalem
Kāşır ender-'acz-i hicrānet beyān ⁸¹

84

(12) Der-irsāl-i du'ā.

(13) Bā-kavāfil-i nesīm-i eşhār ve revāhli-i
semīm-i bahār fī-ānāyi'l-leyl ve atrāf (14) ü'n-nehār
⁸² iblāğ u işāl olınduktan sonra

⁷⁹ Eger susuzluğun son derecesinde su içecek
olsam, suda hep senin yüzünün hayalini görürüm.

⁸⁰ Sayısız ve hesaba gelmez.

⁸¹ Kalem, senin sevgini anlatıp açıklamakta
yetersiz kalır. Edebiyat (Anlatma sanatı, belāgat),
senin ayrılığını anlatmakta eksik kalır.

⁸² Gece ve gündüzün bütün zamanlarında.

85

Diger

55-a (15) Bā-ķavāfil-i nesīm-i seher ki ķāre-sāz-ı
derūn-ı bī-dilān ve revāhıl-i semīm-i (1) şabā ki
berīd-i dil-nūvāz u ārzū-mendāndur . Der-her-ān

Nazm

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- (2) Ger tūvānī ey şabā güzereşi der-kūy-ı yār
(3) V'er dilet b'āhed be-ber ez-mā peyāmī sūy-ı ū
(4) Ger dilem bīnī be-gūyeş gū hırāmet bād vaşl
(5) Men çünin mahrūm tū peyveste hem-zānūy-ı ū ⁸³
(6) İthāf u ihdā olınuğdan şoĝra

86

Diger

ķavāfil-i şığk u şafā-yı (7) ķadīm ve revāhıl-i
mıhr ū vefā-yı müstakīm birle ihdā olınuđdan şoĝra

87

Diger

(8) Ķāfile-i iştıyāk-ı ciger-sūz ve ķār-bān-ı
esvāk-ı dil-fürüz ile rūy-ı (9) tazarru'ı pā-māl idüp
İşāl olınuğdan şoĝra

⁸³ Ey sabah yeli, sevgilinin yaşadığı yerlerde dolaşabilirsen; ve eğer gönlün sevgiliye benden bir haber vermek isterse; gerçi gönlüm, senin salınarak ona vardığını görünce şu sözleri söyler: Sen her zaman sevgilinin dizleri dibindesin, bense böyle uzağım.

Nazm

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

(10) (?) İy şabā eger üfted be-küy-ı yār güzār
Niyāz-mendī-i men 'arza dih be-ḥazret-i yār

(11) Be-büy-ı ḥāk-i deres ān-ki er mecāl büved
Selām-ı men be-resān u peyām-ı men be-güzār 84

Beyt

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

(12) Kes niyāred ber-ā vü dem zeden ez-ķışsa-i mā
Megeres bād-ı şabā şubḥ güzārī be-koned 85

Beyt

Mef 'ū lü / Fā 'i lā tü / Me fā 'ī lü / Fā 'i lün

(13) Der-cilve-gāh-ı düst residen ne ḥadd-i māst
Ancā meger şimāl reved yā şabā resed 86

84 Ey sabah yeli, sevgilinin bulunduğu yere uğrayıp geçersen; dilek ve yakarışlarımı o yüce sevgiliye sun. Eğer gücün olursa, o sevgilinin güzel kokulu kapısının toprağına haberimi götür, selāmımı ulaştır.

85 Kimse benim hikāyemden söz edemez, anlatamaz; ama sabahleyin sabah yeli dolaşıp anlatır.

86 Dostun cilvegāhına varmak benim ne haddime; oraya ancak sabah yeli varır ya da kuzey rüzgārı ulaşır.

88

(14) Diğer

Ƙavāfil-i iḥlās-ı 'ubūdiyyet ü revāhil-i iḥtişās u rikḫıyyet (15) birle ithāf u ihdā olınduğdan Őğra

89

Diğer

55-b

(1) Ƙafıle-i naşihat-gırān-ı sebīl-i Őerī'at ve rāhıle-i pend-pezirān-ı ṭarık-ı (2) ḥakīkat ithāf u ihdā olınduğdan Őğra

90

Diğer

Bā-Ƙavāfil-i Şevk u Őafā ve revāhil-i zevk u vefā birle ithāf u ihdā olınduğdan Őğra

91

(4) Diğer

Ƙavāfil-i Ƙabāyil-i āh-ı ser-firāz ve revāhil-i resāyil-i bülend-pervāz (5) ile ithāf u ihdā olınduğdan Őğra

92

Diğer

Ƙavāfil-i muşādıkāt (6) u ta'zīm ve revāhil-i muḥālişat u tekrīm birle ithāf u ihdā olınduğdan Őğra

93

(7) Diğer

Ƙavāfil-i iclāl u ikrām ve revāhil-i i'zāz u ihtirām birle (8) 'arşā-i 'adni'l-cemāl ü sāḥa-i Firdevs-mişāl cānibine ithāf u ihdā (9) olınduğdan Őğra

94

Diger

Ḳavāfil-i ḳabāyil-i devlet ü kām-rānī (10) ve revāhil-i resāyil-i 'izzet ü sād-mānī birle ithāf ü ihdā kılındukdan şogra

95

(11) Diger

Ḳavāfil-i ešk-i ḥün-ālūd ve revāhil-i āh-ı pür-āteş ü dūd birle (12) ithāf u ihdā

96

Diger

Ḳavāfil-i vesāyil-i bād-ı şabā ki peyk-i (13) maḥabbet-i dūstān-ı bī-riyā ve revāhil-i resāyil-i şubḥ u mesā ki berīd-i meveddet-i (14) muḥlişāndur.

97

Diger

Ḳavāfil-i dūstān-ı menāzil ve revāhil-i rūḥāniyān-ı (15) merāhil birle ithāf u ihdā

98

Diger

56-a Ḳavāfil-i evrād-ı şavma'a- (1) nüşīnān-ı melā-yı a'lā ve revāhil-i ezḳār-ı gūşe-gīrān-ı t̄ārem-i 'ulyā (2) bi's-şıdkı's-şāf⁸⁷ ihdā vü ithāf kılındukdan şogra

99

Diger

(3) Ḳavāfil-i mübeşşirān-ı devlet ü ikbāl ve revāhil-i müşīrān-ı 'izzet ü iclāl (4) birle

⁸⁷ Katıksız, temiz sadakatle.

100

Diger

Kavāfil-i eşniyye-i müstetābe ve revāhil-i ed'iyye-i (5) müstecābe birle

101

Diger

Kavāfil-i 'anber-nesīm ve revāhil-i 'abher-šemīm birle (6) itbāf u ihdā olındukdan sonra

102

(7)

(8) Ba'dehu zamīr-i münīr-i āfitāb-ı āyine-girdār u hātır-ı hātır-i mäh-tāb-ı (9) envāruğuza ki keşşāf-ı rümüz-ı hākāyık-ı ilāhī ve hāllāl-ı aşhāb-ı (10) dekāyık-ı nā-mütenāhīdür.

103

Diger

Zamīr-i münīr-i āfitāb-āsār (11) ve hātır-ı hātır-i 'uṭārīd-dişāruğuza ki künüz-ı esrār-ı rümüz-ı büzürg-vār (12) ve mişkāt-ı envār-ı hākāyık-ı dekāyık-ı ulū'l-ebşār dur.

104

Diger

(13) Zamīr-i münīr-i āfitāb-misāl ve hātır-ı hātır-i Müsterī-cemālūğuze ki şahīfe-i (14) hākāyık-ı dekāyık-ı müte'āl ve levha-i 'avārif-i ma'ārif-i Zü'l-celāldür.

105

(15) Diger

56-b Zamīr-i münīr-i āfitāb-ı rahşānuğuza ki miftāh-ı künüz-ı rümüz-ı (1) 'uzmā-yı zemān ve mişbāh-ı nūr-ı sūrūr-ı kübrā-yı cihāndur.

106

Diger

(2) Zamîr-i münîr-i rây-ı dil-ārā ve hâtır-ı hâtır-ı rûh-āsâjuza ki zamâyir- (3) sinâs-ı derûn-ı ehibbâ vü bende-gândur .

107

Diger

Zamîr-i münîr-i âfitâb-ı (4) sūrūr-baḥsujuza ki miftâh-ı gencine-i ma'ârif-i Yezdân ve mişbâh-ı hazîne-i (5) 'avârif-i müştākândur .

108

Diger

Zamîr-i münîr-i bî-nazîrûjuze ki hazîne-i (6) cevâhir-i hikmet ve gencine-i durer-i ma'rifetdür .

109

Diger

Zamîr-i münîre vü hâtır-ı (7) müstenîre ki fî'l-ḥakîka meṭâli'-i ma'ârif-i ilâhî ve mecâmi'-i 'avârif-i (8) nâ-mütenâhîdür .

110

Diger

Zamîr-i münîr-i âfitâb-raḥsân ve hâtır-ı hâtır-ı (9) mâh-tâbujuza ki fî'l-ḥakîka maṭla'-ı envâr-ı ilâhî vü ma'den-i esrâr-ı (10) nâ-mütenâhîdür .

111

Diger

Zamîr-i münîr-i ḡayb-nümâ ve hâtır-ı hâtır-ı (11) müşkil-güşâjuza ki mir'ât-ı ḥakâyık-ı iclâl ve mişkât-ı deḡâyık-ı ikbâldür .

112

(12) Diğer

Zamir-i münir-i pürsîd-nazîre ki fî'l-hakîka menba'-ı envâr-ı devlet (13) ve mazhar-ı âşâr-ı sa'âdetdür .

113

Diğer

Zamir-i münir-i bî-nazîrîñüze ki fî (14) 'l-hakîka miftâh-ı bâb-ı devlet ve müşbâh-ı şabâh-ı sa'âdetdür .

114

57-a

(1)

(2) Ma'rûz-ı bende-i fakîr-i hâk-sâr ve çâker-i za'îf-i bî-mikdâr oldur ki

115

Diğer

(3) Ma'rûz-ı hakîr-i dil-figâr ve dervîş-i dil-rîş-i bende-i ğubâr budur ki

116

(4) Diğer

Ma'rûz-ı bende-i kemter-i nâ-tüvân ve çâker-i kih-ter-i ser-gerdân budur ki

117

(5) Diğer

Ma'rûz-ı bende-i nâ-şâd u çâker-i nâ-murâd budur ki

118

Diğer

(6) Ma'rûz-ı muhibb-i müştâk-ı nâlân ve dâ'î-i pür-eşvâk-ı ser-gerdân budur ki

119

(7) Diğer

Ma'rûz-ı bende-i 'atîk-i sine-biryân ve dâ'i-i nahîf-i esk- (8) feşân budur ki

120

Diğer

Ma'rûz be-refî'ü'l-me'âb ref'a'llâhü'l-Melik (9) l'i-Vehhâb⁸⁸ budur ki

121

Diğer

Ma'rûz-ı bende-i bî-minnet ve inhâ-yı bî-'illet budur ki

122

(10)

(11) Mülâkât-ı cemâl-i cemîl-i nürânî ve müsâbede-i vücûd-ı pür-cûd-ı şâd-mânî ki (12) atleb-i me'tâlib-i dîde-i insân ve atyeb-i me'ârib-i a'yândur. Eysir ü eshel (13) müyesser ü muhâşşal bād bi-Rabbi'l-'ibād.⁸⁹

123

Diğer

Ümîd ez-kerem-i bî-girân-ı (14) rahîm ve luţf-ı bî-pâyân-ı Yezdân-ı kerîm oldur ki

124

Diğer

57-b (15) Dîdâr-ı laţîf-i şâd-mânî ve rûy-ı şerîf-i nürânî ki dil-âsâyîş-i (1) dervîşândur. Be-ğayr u hübî müyesser ü mukadder bād bi-Rabbi'l-'ibād.⁹⁰

⁸⁸ Mülke istediği gibi tasarruf eden, kullarına hediyeler bağışlayan Allâh yüceltsin.

⁸⁹ Kulların sahibi Allâh hakkı için kolay olsun.

⁹⁰ Kulların sahibi Allâh hakkı için iyilik ve güzellikle takdir edilsin ve kolay olsun.

125

DİĞER

(2) Mülākāt-ı dīdār-ı rūḥ-efzā ki ehemmi me'ārib-i a'lā ve etemm-i maḳāşid-i (3) aḳşādur. "Der-aḫsen-i ḫāl ü eymen-i fāl berīn" ⁹¹ "ġarīk-i iftirāk-ı fūrkat (4) u ḫarīk-i nār-iḫtirāk-ı ḫurkat-rā 'an-ḫarīb innebu semī'un mücībun müyesser bād (5) bi'n-nebiyyi efdali'l-'ibād ve ālihi'l-emcād." ⁹²

126

DİĞER

Ėāyet-i me'mūl (6) ü nihāyet-i mes'ūl ol muḫibū'd-da'vāt Hazretinden oldur ki sa'ādet-i (7) mülākāt u şeref-i muvāşalatı müyesser kılup nīş-i firākı nūş-ı vişāle (8) mübeddel kıla. İsticābe hazā'd-du'ā min 'abdike yā Rahīm. ⁹³

127

DİĞER

(9) Şeref-i mülākāt-ı zāt-ı ḫuceste-şifātunuz ki vāşiḫa-i devlet-i dāreyn (10) ve rābiḫa-i sa'ādet-i menzileyndür. Mütevaḫḫi'dür ki ol vāhibū'l-'aḫiyyāt (11) aḫsen-i ḫālāt u eymen-i evḫātde müyesser ü muḫadder kılıvire.

⁹¹ Kutlu talih ve güzel hallerde yüce ola.

⁹² Yarattılmışların en üstünü Hz. Peygamber ve onun yüce ümmeti hakkı için, bu ayrılığa gark olmuş ve yangın ateşlerine yanmış, yakın zamanda işitmek ve cevap vermek uygun görüle.

⁹³ Ey merhamet eden Allāhım, kulunun bu duasını kabul eyle.

128

(12)

(13) Müfāvāza-i münîf-i nūr-efşân ve mülâtafa-i şerîf-i hużûr-resân (14) vârid ü nâzil oldu .

129

Hiţâb-ı ğıbţat u sūrûr-bağs ve (15) kitâb-ı nüzhet ü hubûr-nağs vârid ü nâzil oldu .

130

Dîger

58-a

(1) Müfāvāza-i şerîf-i dürer-bâr u dil-güşâ ve şahîfe-i laţîf-i ğurer-nisâr u (2) rûh-efzâ vuşûl bulup nüzûl kıldı .

Beyt

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün

(3) Müjde ey dil ki zikir-i bād-ı şabā bāz âmed
Hüdhüd-i taraf-ı çemen hoş haber ez bāz âmed ⁹⁴

131

(4) Dîger

Bu dâr-ı ğurbetde elem rûzgârı ile muţtaribü'l-
hâl ve kenâr-ı (5) fûrkatde yârın dârı ile şûride hâl
olan bende-nesli hâţırı için (6) hürz-ı cân gibi
mükâtebe-i laţîf-i rûh-perver ve mülâtafa-i şerîf-i
(7) şafâ-ğüster irsâl buyurulmuş ahsen-i evkâtda vuşûl
buldı .

⁹⁴ Ey gönül müjdeler olsun, Sabah yelinin
anlattıkları dönüp geldi, Yeşil alanların Hüdhüdü
güzel haberler getirdi.

132

Diger

(8) Bu bende-i bî-riyâyı hâkden ref' idüp makâtir-i aklâm-ı dürer-bâr (9) ve mesâtir-i erkâm-ı gevher-nisâr a'nî kitâb-ı 'alî ki şuhuf-ı mükerreme ve hitâb-ı (10) müte'alî (ki) merfû'-ı muḥahhara vârid ü nâzil oldu .

133

Diger

(11) Şemmâme-i gül-zâr-ı kudsî ve gül-doste-i hadâyık-ı düstî ya'nî hitâb-ı (12) müşğîn-nikâb u kitâb-ı 'anberîn-müstetâb vârid oldu .

134

Diger

(13) Dürer-i dürç-i belâgat ve ğurer-i burç-ı feşâhat a'nî kitâb-ı müstetâb-ı (14) ferah-fezây u hitâb-ı müstecâb-ı terah-zedây esref-i evkâtde gelüp vuşûl (15) buldı .

135

Diger

Dürer-i dürç-i ifşâh u mihr-i burç-ı ifrâh (1) ve âyine-i envâr ki mişkâtü fîhâ mişbâh a'nî mükâtebe-i dil-güşâ vü (2) muḥâḫaba-i rûḫ-âsâ irsâl olinup çün nesîm-i Rıdvân u hevâ-yı (3) dârü's-selâm vâşıl u vârid oldu .

136

Diger

Latîf-i hitâb (4) u şerîf-i kitâb ki menşür-ı hayât-ı ebed ve mişâl-i sa'âdet-i sermeddür .

137

(5) Diğer

Kitāb-ı şerīf-i bende-nüvāz ve mufāvaẓa-i laṭīf-i bülend- (6) āvāz vārid olup kalb-i mahzūna envā'-ı beşāset ü şād-mānī (7) ve eşnāf-ı beşāset ü kām-rānī müstevlī olup **beyne'l-emsāl (8) ve'l-aḳrān**⁹⁵ envā'-ı tefāḫür kesb oldu.

138

(9)

(10) Der-eymen-i evkāt u eşref-i sā'āt. vürūd bulup **El-ḥamdü'lillāhi'llezi** (11) **enzele 'alā 'abdihi'l-kitābe**⁹⁶ fehvāsı müşāhede olunup zımn-ı (12) şerīfinde her ne kim mestūr idi mestūr kılmayup mefhūm olındı.

139

(13) Diğer

Maẓmūn-ı meserret-fezāsından āşār-ı envār-ı bulup (14) **k'es-şemsü ve duḫāhā**⁹⁷ **ve'l-kameri izā telāhā**⁹⁸ zāhir ü 'ayān olunup

⁹⁵ Esit ve benzer olanlar arasında.

⁹⁶ Kur'ān, Sūre XVIII, El-Kehf, āyet 1. "Dosdoğru bir kitap indiren Tanrıya hamd olsun."

⁹⁷ Kur'ān, Sūre XCI, Es-Sems, āyet 1. "Güneş ve aydınlığı hakkı için."

⁹⁸ Kur'ān, Sūre XVIII, El-Kehf, āyet 2. "Güneşin ardınca doğan ay hakkı için."

140

(15) Diğer

59-a Fehvā-yı şerifinde kulüb-ı ehibbāya kuvvet ve
 'uyūn-ı eviddāya (1) nūr-ı meserret hāşıl olup
 revāyih-i rūh-ı şıdk u şadākat (2) ve şemāyim-i
 nesāyim-i hulūş u muhāleşet istişmām olındı. Dāyimā
 (3) huşūl-i murādāl u şümūl-i sa'ādāt ile bāki olasız.

Beyt

Fā 'i lā tūn / Me fā 'i lūn / Fā' lūn

(4) Ez-vürüdes cihān mu'aṭṭar şüd
 V'ez-nesīmeş di māğ mu'anber şüd ⁹⁹

Diğer

Fe'ilātūn / Fe'ilātūn / Fe'ilātūn / Fe'ilūn

(5) Dil-i mecrūb merā rāḫat-ı merhem baḫşid
 Cān-ı maḫzūn merā māye-i dermān āverd ¹⁰⁰

Diğer

Me fā 'i lūn / Me fā 'i lūn / Fe 'ū lūn

(6) Mübārek nāme-rā çūn ber-güşādem
 Gehī ber-leb gehī ber-ser nihādem ¹⁰¹

⁹⁹ Onun gelişiyle dünya güzel kokulara büründü
 ve onun tatlı tatlı esen sabah yeli dimağı güzel
 kokularla donattı.

¹⁰⁰ Yaralı gönül, bana rahat ettirici merhem
 verdi. Mahzun can, bana iyileştirici merhem getirdi.

¹⁰¹ Kutlu mektubu açtım; gāh öptüm gāh başıma
 koydum.

Diğer

Me fā 'i lün / Me fā 'i lün / Fe 'ū lün

- (7) Gehî ber-ser nihâdem hem-çü efser
Gehî ber-sîne cā-kordem çü dil-ber 102

141

(8) Diğer

Ahsen-i ezmānda ve eymen-i ahyānda vuşul bulup
(9) mûcib-i tecdîd-i merâsim-i kadîme ve bâ'is-i
temhîd-i kavâ'id-i müstakîme vâki' (10) olup
muharrik-i silsile-i muşâfât ve müceddid-i râbıta-i
mürâ'ât vâki' (11) oldu. Her maḥabbet ü şadâkat ki
huşûl-i meveddetde ol cānibden derc (12) ü ḥarc
olunmuş bu cānibden daḥı ez'âf u âlâf vâki' oldu.

142

(13)

- (14) Elṭâf-ı kerîme vü a'ṭâf-ı 'amîmenüzden
mercû' vü mütevaḳḳi'dür ki aḥbâr-ı (15) sârre-i
meserret-baḥs ve âsâr-ı şafvet-i naḳs-ger ki âsâyiş-i
59-b ḥâtır-ı hazîn (1) ve güşâyiş-i dil-i ḡam-gîndür. Dirîğ
olinmayup 'ale'd-devâm bu efḳar-ı enâm (2) u aḥḳar-ı
ḥuddâma irsâl buyurasız ki vürüdündan dîde-i ma'lûle
(3) nûr ve sîne-i melûle sürür ḥâşıl u mütevâşıl ola.

143

Diğer

- (4) Ba'dehu ki gâh te'yîd-i mebânî-i maḥabbet ve

102 Gâh tac gibi başıma koydum, gâh yar gibi
bağrıma basdım.

teşyîd-i kavâ'id-i meveddet için (5) nâme-i şerîf-i ferhunde-fâl ve şahîfe-i laţîf-i 'anber-bâl ile râhat-resân-ı (6) muhibbân-ı perîşân-hâl ve nûzhet-fesân-ı düstân-ı sikeste-hâldür, Dirîğ (7) olınmaya

Nazm

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

Gerçi dürem me-kün ey düst ferâmûs merâ
(8) Devletâ test ki der-hicr nümâyed yârî

Hest ümîdem ki dihed 'ömr-i emân tâ yâbem
(9) Ez-vişâl-i tû be-ikbâl-i tû ber-ğürdârî ¹⁰³

144

Diger

Müketebât-ı dürer-bâr (10) u mücâvebât-ı gevher-nişâr ile bu devr-i devvâr-ı keş-reftâr ve elem-i silem-i çarh-ı (11) ğaddârdan vilâyet-i hâţır hârâb u ten-i nâ-tüvânî yebâb olan der-vîş-i (12) bî-ğüşî ferâmûs itmeyüp aĥbâr-ı sârre-i selâmet dirîğ buyürmayasız (13) ki revâyiĥ-i merĥamet-fesân u fevâyiĥ-i meveddet-nişânuguzdan âlâm u evhâm (14) rûzgâr ile teng ü târîk olmuş ĥalecâna şafvet ü sürür ve âteş-i (15) süzân-ı hicrân ile giryân u biryân göğüle fûrkat u ĥuzûr ĥâşıl u (1) nâzil ola.

60-a

¹⁰³ Ey dost, gerçi uzak olduğum için beni unutursun, fakat ey devlet sahibi, yarı ayrılıkta bırakan sensin. Ümidim, güvenli bir hayat bulana kadar senin ikbalinle vuslatından berhudar olmaktadır.

Beyt

Mef 'ü lü / Fā 'i lā tū / Me fā 'i lü / Fā 'i lün

Mā-rā çü rüz-gār ferāmüş kerde

(2) Āyā şikāyet ez-tū konem yāz rüz-gār 104

145

DİGER

Tā kelām-ı dūrer-bār (3) u peyām-ı şeker-nişār zevkinden mezāk-ı dil-i bî-mār lezzet-i ebedī vü kuvvet-i (4) sermedī erzānī ola.

Beyt

Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün

Hadîs-i ārzū-mendī be-şad defter ne-mî-günced

(5) Çığūne şerh-i müstākī be-yek tūmār be-nūvîsem 105

146

DİGER

(6) Cenāb-ı mekremet-me 'ābdan mercüdur ki min ba'd dahı 'ādet-i kerîmeğüz (7) üzre aḥbār-ı sārre-i revāyih ile cānib-i muḥlibb-i muḥliş ta'tîr buyurıla.

104 Zamanenin bizi unutması gibi, acaba senden (senin unutmandan) şikayet etsem zamane elimden tutar mı?

105 Arzu sözleri, yüz deftere sığmaz; aşkın, arzuların şerhini ben bir tomar kağıda nasıl yazarım?

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

(8) Mî-konî ağıyar-rā her-dem be-yād hüyeş-i şād
Ki gelî nîz ez-muhibbân-ı kadîmet yād bād ¹⁰⁶

Beyt

Fe 'i lâ tün / Fe 'i lâ tün / Fe 'i lün

(9) Ger beyād ne-konî dil-şādem
Hāga li'llāh ki revî ez-yādem ¹⁰⁷

147

Diger

(10) Mercü vü mütevaqqi'dür ki bu külbe-i
ahzānda mütemekkin olan muhibbūğuzi (11) zāviye-i
Hāviye-i ğamdan āzād idüp aḥbār-ı şıbbat-i zāt-ı
şerîfüğüz (12) ile ber-murād eylemege 'ināyet
buyurasız ki bir miqdār bār-ı ğumūmı (13) taḥfîf idüp
dil-i mecrūha merhem ve sîne-i pür-zahma em hāşıl (14)
ola.

148

Diger

Mütevaqqi' ü mercü ol zāt-ı melek-şıfatuğ
vüfūr-ı (15) mekārımından oldur ki min ba'd dağı
60-b mütevāliyen şeref-i mürāselāt (1) u elṭāf-ı mükātebāt
ile bu cānibi mesrūr u şādān idesiz.

¹⁰⁶ Sen yaradılışınla her zaman başkalarını yad ediyorsun; bazan da eski doslarını hatırla.

¹⁰⁷ Eğer hatırlayıp gönlümü sevindirmezsən, Allāh saklasın, hatırımdan çıkıp gidersin.

149

(2) Diğer

Ahbar-ı selâmetüñüzi ve sâyir makâşid ü maḫālibüñüzi (3) i'lâm itmekden ḫālî olınmaya ki mücib-i envā'-ı şād-mānî ve müstevcib-i (4) eşnâf-ı kām-rānîler ḫāşıl ola.

150

(5)

(6) Bâki.

Hemîşe 'ıyş-ı cüvānî be-esbâb-ı 'unfuvānî bi-'avni Şamedānî müyesser (7) ü muḫadder bād bi-Rabbi'l-'ibād. ¹⁰⁸

151

Diğer

Bâki.

Çün luḫf-ı bî-nihāye vü kerem-i (8) bî-gāye ile mutlaşıfsuz ziyāde ne demek lâzım ki " hemîşe (9) zāt-ı şerîf ez-pürsiş-i ahvâl-i bende-gân ḫālî me-bād bi-Rabbi'l-'ibād." ¹⁰⁹

152

Diğer

(10) Bâki.

"Sāye-i vücūd-ı pür-cüd der-zıll-ı zalîl-i ilāhî ilā yevmi'l-ḫulūd memdūd (11) bād bi-Rabbi'l-'ibād." ¹¹⁰

¹⁰⁸ Kulların sahibi Allāh hakkı için, daima gençlik vesilesiyle gençlik hayatı uygun görüle ve takdir edile.

¹⁰⁹ Kulların sahibi Allāh hakkı için, şerefli zatınız, kullarının halini sormaktan uzak olmaya.

¹¹⁰ Kulların sahibi Allāh hakkı için, cömert varlığınızın gölgesi, kıyamet gününe dek Allāh'ın gölgesinde uzun ola.

153

DİĞER

Bâki .

"Hemîse şems-i devlet ez-ufk-ı (12) sa'âdet tâli'
bâd bi-Rabbi'l-'ibâd" ¹¹¹

154

DİĞER

Bâki .

"Ehvâb-ı devlet (13) ü ikbâl be-mefâtih-i mahdûd
u hulûl gûşâd bâd bi-hurmeti min hüve Ekrem (14) i'l-
'ibâd." ¹¹²

BEYT

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Bâd ikbâlet müdâm u bâd eyyâmet be-kâm
(15) Bâd gerdünet gûlâm u bâd Yezdânet mu'în. ¹¹³

155

DİĞER

61-a

(1) Bâki .

"Murâdât-ı uhrevî vü maşûd-ı dünyevî müyesser ü
muhasşal bâd bi-Rabbi'l-'ibâd." ¹¹⁴

156

(2) DİĞER

Bâki .

¹¹¹ Kulların sahibi Allâh hakkı için, devletinin
güneşi daima saadet ufkundan parlansın.

¹¹² O kulların en cömerti Hz.Peygamber hurmetine
talih ve devlet kapıları tecelli anahtarlarıyla açıla.

¹¹³ Talihin devamlı olsun, günlerin zevkle
dolsun; felek kulun, Allâh yardımcın olsun.

¹¹⁴ Kulların sahibi Allâh hakkı için, dünya ve
ahiretle arzularınıza nail olasınız.

Hemîşe âfiflâh-ı devlet ü ikbâl ez-burc-ı sa'âdet
(3) ü iclâl t'âlî ' ü lâmi ' bād bi-Rabbi 'l-'ibād. ¹¹⁵

157

DİĞER

Bâki.

Cenâb-ı (4) Kādî 'l-hâcâtdan aqşâ-yı murâd oldur
ki hemîşe maşûn-ı kitf-i (5) sa'âdet olup **fl'd-dünyâ
ve'l-âhîreti** ¹¹⁶ makziyyü'l-hâcât olasız.

158

(6) DİĞER

Bâki.

Hemîşe zull-ı vücûd ilâ yevmi 'l-mev'ûd memdûd
bād (7) bi-Rabbi 'l-'ibād bi-Muhammedin ve âlihi 'l-
emâcid. ¹¹⁷

159

DİĞER

Bâki.

Hemîşe (8) eyyâm-ı devlet ü hengâm-ı sa'âdet
ez-ma'la'â-ı irâdet lâmi ' bād. ¹¹⁸

160

(9) DİĞER

Bâki.

Gül-bün-i sa'âdet ü rif'at der-cüy-bâr-ı nâm-

¹¹⁵ Kulların sahibi Allâh hakkı için, talih ve devletinin güneşi, büyüklük ve mutluluk burcundan parlâsın ve ışıldasın.

¹¹⁶ Dünyada ve ahrette.

¹¹⁷ Hz. Muhammed ve onun yüce ümmeti hakkı için, kulların sahibi Allâh hakkı için, varlığının gölgesi, daima (vaat edilmiş gün) kıyamet gününe dek uzasın.

¹¹⁸ Devletinin günleri ve mutluluk anları, daima senin iradenin doğduğu yerden parlâsın.

dārī (10) ve der-enhār-ı büzüng-vārī bād bi-Rabbi'l-
'ibād. ¹¹⁹

161

Dîger

Bāki.

Hemīse (11) emr-i ser' müstedām u müstahkem bād
bi-Rabbi'l-'ibād. ¹²⁰

162

Dîger

(12) Bāki.

Hemīse zālī-ı zālīl-i ma'ālī lā-yezālī bād bi-
Rabbi'l-'ibād. ¹²¹

163

Dîger

(13) Bāki.

Hem-vāre āfītāb-ı fazīlet tālī' ü lāmi' bād bi-
Rabbi'l-'ibād. ¹²²

Beyt

Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ül

(14) Sıphret be-fermān cihānet be-kām

Du'ā-gūy-ı tū ins ü cān bi't-temām ¹²³

¹¹⁹ Kulların sahibi Allah hakkı için, ululuğun ve mutluluğun gül fidanı, büyüklük nehirlerinde ve şöhrət ırmaklarında ola.

¹²⁰ Kulların sahibi Allāh hakkı için, daima şeriatin emri sağlam ve devamlı ola.

¹²¹ Kulların sahibi Allāh hakkı için, daima yüceliğinin koyu gölgesi ebedi olsun.

¹²² Kulların sahibi Allāh hakkı için, fazilet güneşin daima parlasın ve ışılsın.

¹²³ Senin göğünün fermanıyla, senin dünyanın zevkiyle; insanlar ve cinler tamamen senin duacıdır.

164

(15) Diğer

Bâki .

61-b Hemîşe zıll-ı 'âlî ber-kâffe-i edânî vü e'âlî
memdûd (1) bâd bi-Rabbi'l-'ibâd, ¹²⁴

165

Diğer

Bâki .

Ne dînile ki zâ'afa'llâhu hassenâteküm ¹²⁵ (2)
ve beddele bihâ seyy'lâtiküm ¹²⁶

166

Diğer

Bâki .

'Ömr ü şalâh ve fazl u kemâl (3) ber-mezîd bâd
bi-Rabbi'l-'ibâd, ¹²⁷

167

Diğer

Bâki .

Umûr-ı kerem gayr-ı mahşûra (4) müfevvezdir .
Hem-vâre sa'âdet-i dâreyn müyesser ü muqadder bâd

¹²⁴ Kulların sahibi Allâh hakkı için, yüce gölgeniz, bütün alçak ve yücelerin üzerinde uzasın.

¹²⁵ Allâh hayırlarınızı kat kat artırsın.

¹²⁶ Kötü amellerinizi onunla (güzel amellerle) değiştirsin.

Kur'ân, Sûre XXV, El-Furkan, âyet 70. "Tövbe edip iman eden ve iyi amel işleyen kimseler başka. İşte Allâh, bunların kötülüklerini iyiliklerle değiştirir.

¹²⁷ Kulların sahibi Allâh hakkı için, ömür ve sağlığını, erdem ve olgunluğunuz ziyaede olsun.

bi-Rabbi 'l-'ibād. 128

168

(5) Diğer

Bâki.

Hem-vâre kevâkib-i devlet ü ikbâl ve sevâbit-i sevket (6) ü iclâl ez-ma'la'-ı sa'âdet ü kâm-rânî t'âlî' ü lâmi' bād bi-Rabbi 'l-'ibād. 129

169

(7) Diğer

Bâki.

Hemîşe sürâdikât-ı devlet be-evtâd-ı 'inâyet-i (8) Hazret-i 'izzet dâyim ü kâyim bād bi-Rabbi 'l-'ibād. 130

170

Diğer

Bâki.

Hemîşe (9) hürşîd-i devlet ü kâm-kârî ez-ma'la'-ı ikbâl ü bahtiyârî t'âlî' (10) ü tâbende bād bi-Rabbi 'l-'ibād. 131

128 Kulların sahibi Allâh hakkı için, iki dünya (dünya ve ahret) saadeti uygun görüle ve takdir edile.

129 Kulların sahibi Allâh hakkı için, daima talih ve devletin yıldızları, büyüklük ve yüceliğin sabit yıldızları, mutluluk ve saadetin doğduğu yerden parlayıp ışılsın.

130 Kulların sahibi Allâh hakkı için, devletinin otağı, yüce Allâh'ın yardım direkleriyle daima ayakta kalsın ve devamlı olsun.

131 Kulların sahibi Allâh hakkı için, daima mutluluk ve devlet güneşi, bahtiyarlık ve talihin doğduğu yerden parlayıp ışılsın.

171

DİĞER

Bâki.

Çün ğaraż tahrik-i silsile-i (11) maḥabbet ü meveddetdür. Bu miqdâr ile iktifâ olındı.

Bâki.

Hemîşe (12) siyâdet-i dü-cihânî nişâr-ı meclis-i kâm-rânî bād bi-Rabbi'l-'ibād. ¹³²

172

DİĞER

(13) Bâki.

Hemîşe zıll-ı zalîl-i 'alî ber-mefârik-ı muḥlişîn bād bi-Rabbi'l-'ibād. ¹³³

173

(14) DİĞER

62-a Hemîşe gül-zâr-ı sa'âdet bâ-şehâylı-bı emtâr-ı besâret. (15) der-ḥadâyiğ-i 'izz ü rif'at der-ğâyet ṭarâvet bād bi-hürmeti min hüve (1) Ekremi'l-'ibād. ¹³⁴

174

DİĞER

Bâki.

Hemîşe aḡşân-ı 'ömr ü devlet (2) ve kızbân-ı 'izz ü ḥaşmet der-gül-istân-ı çarḥ-ı bükalemün ve der-

¹³² Kulların sahibi Allâh hakkı için, daima mutluluk meclisinin saçığı, iki dünyanın beyliğı ola.

¹³³ Kulların sahibi Allâh hakkı için, ululuğun koyu gölgesi, halis dostluk tepeleri üzerine ola.

¹³⁴ O kulların en cömerti (Hz. Peygamber) hurmetine, mutluluğun gül bahçesi, daima insanlık yağmurunun bulutlarıyla yücelik ve ululuk bahçelerinde gayet taze olsun.

büstân-ı (3) nûn ve'l-ķaleml ve mā yeŗturüne ¹³⁵
 ser-sebz ü ser-firāz u muħaddar u mümtāz bād (4) bi-
 Rabbi'l-'ibād, ¹³⁶

175

Dİger

Bāki .

Hemīşe der-serāyir-i devlet ü ikbāl (5) ve der-
 erā'ik-i 'izzet ü iclāl cāvīd ü muħallid ü müstahkem ü
 mü'ebbed bād (6) bi-Rabbi'l-'ibād, ¹³⁷

176

Dİger

Bāki .

Hemīşe nihāl-i 'ömr ü devlet (7) der-cūybār-ı
 nām-dārī vü sa'ādet ser-sebz ü muħaddar u ser-firāz u
 (8) müsemmer bād bi-Muħammedin ve ālihi'l-emcād, ¹³⁸

¹³⁵ Kur'ān, Sûre LXVIII, El-Kalem, āyet 1. "Nûn, Kalem ve yazdığı şeyler kakki için."

¹³⁶ Kulların sahibi Allāh hakkı için, ömür ve devletinin dalları, ululuk ve büyüklüğünün fidanları, bukalemun gibi değişen feleğin gül bahçesinde ve "nûn ve'l-ķaleml ve mā yeŗturüne" bostanında filizlenmiş, tomurcuklanmış, yeşillenmiş ve seçilmiş olsun.

¹³⁷ Kulların sahibi Allāh hakkı için, daima talibinin ve devletinin sırlarında, büyüklüğünün ve ululuğunun şahane tahtlarında ölümsüz, sürekli, sağlam ve ebedi olsun.

¹³⁸ Hz. Muhammed ve onun yüce ümmeti hakkı için, ömür ve devlet fidanı, daima mutluluk ve şöret ırmağında filizlenmiş, yeşillenmiş, tomurcuklanmış ve meyveli olsun.

177

DİĞER

Hemîşe hüsn-i mezîd (9) ile ber-ķarār ve cemî'-i ħübāndan üstüvār olmadan ħālî olmayup (10) kemāl-i ħüsn ile meşhūr ve cemāl-i bî-mişāl ile mebrūr olasız.

178

DİĞER

(11) "Hem-vāre sāye-i mekārım ü ma'ālî ber-mefāriķ-i ekārım ü e'ālî memdūd (12) bād"¹³⁹ ve "riyāz-ı 'avātıf u ihsān be-füyüz-ı 'ināyeti'l-Melik (13) i'l-Müste'ān ser-sebz ü sîr-āb bād bi'n-nebiyyi ve ālihi'l-emcād,"¹⁴⁰

179

DİĞER

(14) Rāķi.

Luţf u ihsān Sulţānumuĝ 'ulüvv-i sānına rāci'dür. Hemîşe (15) devĥa-i ikbāl bā-ķatarāt-ı ebr-i 'ināyet-i Zü'l-celāl ser-sebz ü ĥandān (1) bād bi-Rabbi'l- 'ibād.¹⁴¹

62-b

¹³⁹ Daima cömertliĝin ve ululuĝun gölgesi, en cömert ve en yüce tepeler üzerine uzasın.

¹⁴⁰ Hz. Peygamber ve onun yüce ümmeti hakkı için, lutuf ve baĝış bahçeleri, kendisinden yardım umulan padişahlar padişahı Allāh'ın yardımının bereketiyle yeşersin ve filizlensin.

¹⁴¹ Kulların sahibi Allāh hakkı için, talihın ulu ağacı, daima büyüklük sahibi Allāh'ın yardım bulutlarının yağmurunun yardımıyla filizlene ve şenlene.

180

Diğer

Hemîşe lâ fîrûzed sem'î ahter (2) çerâğ-ı devlet münevver bâdâ, ¹⁴¹

181

(3)

(4) Fülân bendeğüz bu muhibbügüz cānibine intisāb-ı temām u iptisās-ı tāmī (5) olup fülân kitābet şadaka olup gelüp nehc-i emānet ü tarīk-ı (6) istikāmet üzre edā-yı hıdmet ider iken yircügezi bî-günāh (7) u bilā-sebeb alınıp āhire tevcīh olup kendü ma'zûl vāki' olup (8) ve siz 'ālî cenāb u devlet-me'ābuğ bu cānibe hüsn-i iltifātın istismām (9) idüp ruk'a-i meveddeti huşûl-i merāmına vesīle-i kâfî vü vāsıta-i (10) şāfî mülāhaza idüp tahrīrine muhibbügüzi tahrīş idüp (11) ber-murād olmak ümīdine **meşyen 'ale'l-vech** ¹⁴² huşûr-ı mevürü'l-hubûruğuz (12) cānibine revāne olındı, 'İnde'l-vuşûl mercû vü mütevakki'dür ki üzerinden (13) nazar-ı 'ināyetügüzi dirîğ buyurmayup elinden giden yircügezi himmet ve şadaka idüp muhaşşalü'l-merām olmasına himmet ü 'ināyet idesiz (15) ki be-gāyet fakīrü'l-hāl ü ehl-i 'iyāl kuluguz olup müsteħakk-ı (1) sefkat ve lāyık-ı merhamet bî-çāredür, Mütevakki'dür ki 'avātıf-ı (2) şāmileğüzden mahrûm olmayup behre-mend olup devām-ı devletügüz (3) ed'iyyesine müdāvemet göstere.

63-a

Bâki.

¹⁴¹ Yıldızın mumu yandığı sürece, daima devletinin ışığı parlak olsun.

¹⁴² Yüz sürerek.

182

Diğer

(4) Fahrü's-sādāt ve's-sa'ādāt Seyyid Yahyā du'ā-güyüğüze fülān yircügezi (5) alıvirmesine himmet idesiz, Resül 'a.m. buyurur **men kaḍa ḥācete (6) evlādi evlādi kaḍa'l-Allāhu te'ālā elfe ḥācetin ve ednāhe'l-mağfireti ve ene (7) şefi'ün yevme'l-ḳiyāmeti velev etev bi-zünübü ehli'l-arz** ¹⁴³

183

Diğer

(8) Maḥrūsa-i Burusa'da yasakçılık ḥidmeti için ve sebrüḡ ḥıfz u ḥırāseti (9) için irsāl olınan rāfi'-i ruk'a-i maḥabbet fahrü'l-emāsil ve'l-akrān (10) fülān şubası ve böyle koşulan ḡilmān-ı Sultānī ḥidmet-i me'mūre (11) lerin ber-vech-i şıyānet ü ber-sebīl-i istikāmet edā vü iḳāmet (12) idüp bu bābda sol ki sa'y-ı belīḡ ve ḥüsn-i ihtimāmdur dirīḡ itmeyüp (13) kimesne bunlardan rencide ve sākī olmayup her vech ile rızā ve şükrān (14) gösterürler idi. **El-ḥāletü hāzihi** ¹⁴⁴ ḥidmet-i mezkūre için ḡayrı (15) kimesneler irsāl olınacak bunlar daḡı **bi-esrihim** ¹⁴⁵ varup ḥidmet-i şerīfüḡüze (1) yüz sürmeḡe müteveccih oldılar ḥidemāt-ı mesrūreleri ve mesā'ī-i (2)

63-b

¹⁴³ (Hadis) Yüce Allāh, çocuklarımın çocuklarının ihtiyacını karşılayan kimselerin bin ihtiyacını karşılar ve onların en küçüḡü günahlarını bağışlamaktır. Ve onlar yeryüzünün bütün günahlarıyla gelseler bile, ben kıyamet günü onlara sefaat edeceğim.

¹⁴⁴ Bkz. not 28.

¹⁴⁵ Tamamı, hepsi.

meşküreleri mukābelesinde Hazret-i 'āliyyeğüzden recā vü tevakkū' (3) iderler ki nazār-ı 'ināyetüğüz dirîğ ilmeyesiz, Zîrā mezkûrlardan (4) **min külli 'l-vücüh** ¹⁴⁶ rāzî ve şâkir idük. Ümîddür ki 'ulüvv-i himmetüğüz (5) ve sümüvv-i 'ināyet ü merhametüğüz mebzûl u maşrûf buyurıla.

184

DİĞER

(6) Eltāf u 'ināyāt-ı bî-nihāyeğüzden mercū vü mütevakki'dur ki (7) fülān bendeğüz hakkında nazār-ı merhamet-neserüğüzi dirîğ buyurmayup (8) cümle kevākib-i intizāmuguz 'adādından ma'dūd kılasız.

185

(9) DİĞER

Nākil-i nemika-i niyāz u du'ā Mevlānā fülāne'd-dīn (10) du'ā-güyuguz hilye-i 'ulūm-ı 'akliyye ve zîver-i fūnūn-ı nakliyye ile ārāste (11) olup sevālif-i eyyām u sevābık-ı a'vāmdan bu muhibbūğüze kemāl-i irtibāt (12) ve farḡ-ı ihtisās u ihtilāt ile muhtaşş u mürtebiḡ kimesnedür. (13) 'ilemā-yı 'izām u muvālā-yı kirām huzûrlarına yetişüp 'ulūm-ı (14) mütedāvileyi **'ale't-tertib** ¹⁴⁷ görüp kemāl-i istiḡkākī vü mezīd-i (15) isti'dādī **eḡharu mine'n-nūr** ¹⁴⁸ dur.

64-a Mercūdur ki 'ayn-ı 'ināyet ile (1) ve bāşiret-i merhamet birle melhūz olup şol ki şān-ı 'ālī-şān-ı (2)

¹⁴⁶ Her yönden, her yönüyle.

¹⁴⁷ Sırasıyla, düzenli olarak.

¹⁴⁸ Nurdan daha aşikār, ışıktan daha açık olarak ortada olan.

ma'ālî-nişâne lâytık olan merhametdür. Dirîğ buyurılmayıp insā'(3) Allāh deryā-yı bî-girānda müstağrak konmayıp 'an karibin ¹⁴⁹ dest-gîr (4) olasız.

186

Diger

Taht-ı taşarrufında olan cihet (5) cügi vech-i maîşetine iktifā itmedüğü sebebeden dāhiye-i belā (6) ve hāviye-i ibtilā içre 'azāb-ı iflāsa mübtelā olmuş. Eyle olsa (7) mütevaqqı'dur ki irrahamū men fl'l-arzî yerhamküim men fl's-semā ¹⁵⁰ muktezāsınca (8) müşārün ileyh hüsn-i iltifāt silkinde münselik kılınup 'ayn-ı 'ināyet-i (9) eltāf-ı kadīmeğüz ile melhüz olınmasına himmet olına.

187

(10) Diger

Me'müldür ki 'ayn-ı 'ināyetüğüz ile manzür ve hüsn-i (11) 'ātifetüğüz birle mesrür oldukça kerem-i bî-gerān u ebr-i feyzānuğuz (12) dan mahzüz ve behremend olup muķārenet-i himmet-i 'ulyā ve muşādaķat-ı (13) mürıvvet-i 'uzmā ile müreffehü'l-hāl makzıyyü'l-merām ¹⁵¹ mürāca't ideler.

188

(14) Diger

64-b Faḫr-ü'l-'ulemā ve'l-fuķaha bende-i muḫliş-i bî-riyā (15) Mevlānā fülān ki Maḫrūsa-i Burusa'da nāyib olup ber-vech-i (1) diyānet ü ṭarık-i istikāmet

¹⁴⁹ Yakında.

¹⁵⁰ (Hadis), "Yerdeki kimselere merhamet edin; göktekiler de size rahmet eder."

¹⁵¹ İsteği yerine gelmiş ve rahat bir halde.

icrā-yı ser'î Ahmedî ve a'lā-yı dîn-i (2) Muhammedî
 itmegin **kemā yenbağî** ¹⁵² müciidd ve sâ'î idi. **El-hāletü**
hāzihî ¹⁵³ (3) nāyib hizmetinden ferāğat idüp 'atebe-i
 gerdūn-ı iktidār ve (4) südde-i sa'ādet-nisār gubārına
 yüz sürmege müteveccih oldu. (5) Bu ümīde ki 'avātıf-ı
 ḥustevānīden mezīde-i merḥamet yoluşüp (6) şāhına
 mülāyim ve ma'īşetine vāfî bir dirlicecek himmet olına.
 Memālik-i (7) mahrūsa kādılıklarından her ne olur ise
 aşāleten kādı ve ḥākim (8) olmağa kemāl-i vech ile
 istihkākı vardır. Mercū vü mütevaqqı'dur ki (9)
 himmet-i Sultānî vü ihsān-ı Hākānî rāhiyyīn olup bu
 bende-i (10) ḥāk-sār daḥı sāyır mā-yı mekremet-i
 pādışāhî ile nemā bulan (11) 'ibād-ı muḥlişin
 'adādından ma'dūd olup nazār-ı 'ināyet ile (12) manzūr
 ve ḥisn-i himmet ile mestūr ola.

189

Diğer

(13) Fülān du'ācıguz hilye-i fazīlet ile ārāste
 ve pīrāye-i ehliyyet (14) ile pīrāste maḥall-i
 merḥamet ü sezā-vār-ı 'ātifet vācibūr-re'āyā (15)
 du'ā-gūyuguzdandır. Hāliyā āsitāne-i sa'ādet-
 65-a me'ābuğuzda kemer- (1) beste olan bendelerünjüz silkine
 münselik olmak ümīdinden idinüp (2) ruḳ'a-i istişfā'
 ile **meşyen 'ale'l-vech** ¹⁵⁴ ol cānibe müteveccih (3)
 oldu. İnşā' Allāh sa'ādet-i mülākat ile müstes'ad
 olıcak (4) Hazret-i şadāret-me'ābuğuzdan mercūdur ki

¹⁵² Gerektiği gibi, layıkıyla.

¹⁵³ Bkz. not 28.

¹⁵⁴ Bkz. not 142.

müşārüm ileyh bendegüzüğü (5) hâline münāsib ve şânına mülâyim yincügez şadaka olunması bâbında (6) nazār-ı 'ināyetüğüz ve vüfūr-ı merhametüğüz dirîğ buyurılmayıp elçāf-ı mā lā- (7) nihāyegüzden mahrüm itmeyüp makżiyyü'l-merām buyurması 'ināyet (8) olına.

190

DİĞER

Ümİddür ki nazār-ı kīmyā ile manzūr (9) olup ve ammā es-sāyil fülān nehr mücibince ber-murād olunmasına 'ināyet (10) idesiz ki lāyık-ı merhamet ü şefkat bendelerüğüzdendir. Fe-emmā (11) dem-be-dem nāme-i ibrāmumuzu zamīr-i münīr-i āyine-nazīre nev'an keder virüp (12) maħabbet-i kadīmeye zerre vü semme nokşān virmek ihtimāli var ise (13) lutf idüp işāret olına ki mücibi ile 'amel olına.

191

DİĞER

(14) Kıdvetü'l-'ulemā ve'l-fuzalā Mevlānā Çelebi **zide fażluhu** ¹⁵⁵ ki müsellemin (15) efāzıl-ı zemān olmağıla iştiħārı vardır. Bu cānibe ihtisās-ı tām

192

(1) DİĞER

65-b

İşbu hāmīl-i hāmāyil-i şenā Ahmed de du'acığuz (2) hilye-i 'ilm ile ārāste ve pīrāye-i şalāh ile pīrāste sālīk-i mesālīk-i (3) tarīkat ve nāsīk-i menāsīk-i hakīkat envā'-ı teveccühāt-ı hālişa ile (4)

¹⁵⁵ Fazileti artsın, erdemi çoğalsın.

mütezevvikü'l-bâl ve esnâf-ı telakkiyât-ı sâdıka ile mülesevvikü'l-ahvâl (5) istimdâd-ı du'â idicek vâcibü'r-ri'âye ve lâzımı'l-'ināye du'â-güyuguz (6) olup hâliyâ sevk-i İlâhî ol cānibe sefer iktizâ itmegin bi'z-żarūrî (7) me'ûnet-i sefere irtikâb idüp **inne ma'a'l-'usrî yüsrâ** ¹⁵⁶ mukteżāsınca (8) serref-i iltikâ-yı zât-ı serîfûğüz ile müşerref ü müstes'ad olmak ümîdi ile (9) 'izz-i hużür mevfürü's-sürür mücibü'l-hubûra **meşyen 'ale'l-vech** ¹⁵⁷ revâne (10) olındı, 'inde'l-vuşûl me'müldür ki mûmâ ileyhün muķârinet-i du'â-yı (11) hayrın sebep-i izdiyâd-ı devlet-i dünyevî ve mücib-i imtidâd-ı sa'âdet-i (12) uşrevî mülâhaza idüp nazâr-ı 'ināyet-i merhamet-âsar ve hasen-i iltifât-ı (13) sa'âdet-dişâruguz ile manzûr ve muğtenem itmegile 'inda'llâh müsâb (14) u me'cûr olasız.

Bâki .

193

DİĞER

66-a

Me'müldür ki (15) üzerinden nazâr-ı merhamet- eserüğüz dirîğ buyurılmayup fülân Hazretlerinin (1) hidmetlerinde kelimât-ı tayyibeğüz zuhûra getirüp himmet-i 'alî-nehmetlerine (2) mazhar eylemek bâbında hüsn-i mazâhiretöğüz mebzûl kılıp du'â-yı hayrın (3) sa'âdet-i dâreyn mülâhaza kılasız ki istimdâd-ı du'â idicek kimesnedür .

¹⁵⁶ Kur'ân, Sûre XCIV, El-İnşirah, âyet 6. "Yine derim ki her güçlkle beraber kolaylık vardır."

¹⁵⁷ Bkz. not 142.

(4) Diğer

İşbu resānende-i varaka-i vidād-ı kütübü'l-akṭāb (5) ve'l-evlād merhūm u mağfūr Şeyh El-Buḥārī **'aleyhi rahmetü'l-Bārī** ¹⁵⁸ nūḡ (6) ḫulefāsından kıdvetü'l-kāmilīn Mevlānā Şemse'd-dīn du'ā-gūyuguz kadīmden (7) bu muhibbūḡuze mensūb ve muḫtaṣṣ du'ācılaruguzdandır. Hāliyā fülān da (8) merāsım-i ser'-i mübīn için bir mescid ve melāz-ı fuḡarā-yı şālihīn ve melce'-i (9) ḡurebā-yı sālīkīn için bir ḫān-kāḫ binā idüp itmāmı ḡazā mālı ile (10) olmasın murād idinüp şahīfe-i meveddet ile ol cānibe müteveccih (11) oldılar. Eyle olsa siz Cenāb-ı peleng-pīşe-i cihādug ḫuzūr-ı (12) pūr-ḫubūrına vuşūl bulduḡda mercūdur ki ol **ḫasbeten 11'11āḫ** ¹⁵⁹ vaż' (13) olınan mescid ve ḫān-kāḫug itmāmı bābında sa'y-ı cemīlūḡüz dirīḡ buyurılmaya.

(14) Diğer

'Arz-ı 'abīd-āne oldur ki ser-ḫadd-i memālik-i (15) İslām fülān muḡābelesinde Engürüs-i la'īne tābi' olan (1) fülān ḡal'anug üzerine ḫavāle vāḡi' olan fülān ḡāzīleri ḡullaruguzdan (2) fülān nām ḡuluguz aşl da öle yaḡalı olup ammā ki **faḡḡal (-Allāḫ)** (3) **ü'l-mücāhidīne 'ale'l-ḡā'adīne** cren **'azīmā** ¹⁶⁰ fehvāsı

¹⁵⁸Allāḫ'ın rahmeti onun üzerine olsun.

¹⁵⁹Allāḫ rızası için.

¹⁶⁰Metinde parantez içerisindeki Allāḫ sözcüğü bulunmamaktadır. Kur'ān, Sūre IV, En-Nisā, āyet 95. "Allāḫ, yalnız mücahitleri büyük bir mükāfāt ile oturup kalanlardan ālā kıldı."

mülâhazası ile (4) ve cāhidü fisebīlil'illāhi hakka cihādihī ¹⁶¹ ma'nāsın yād gelürüp ve terk-i (5) diyār u ta'allukāt idüp, bunda gelüp ğazā meydānında 11-vechi'llāhi (6) te'ālā ve merzāti resūlihī ¹⁶² kadem-i şıdk ile ser-bāz olan ğāzilerüg (7) bilesince ğazāya sa'y idüp a'dā-yı dīn ile kavusup ve uruşup (8) Allāhu te'ālānug 'ināyeti ve Hazret-i Resūlüg mu'cizāti berekāti ile (9) ğāzīlere fırsat müyesser oldukça mezbūr kuluğuz şol ki ğayret-i İslām (10) ve kavā'id-i ser-bāzī vü cān-ğüdāzīdür. **Kemā hüve hakkuhu** ¹⁶³ yirine gelürüp def'āl ile (11) niçe küffarı yakup başın kesüp ve diri tutup gereği gibi dilîrlük (12) ve şîr-i merdlik itmışdür. Şeref-i takbîl-i enāmîl-i serîf ile müserref oldukda (13) mercūdur kemāl-i eltāfuğuzdan ki 'ämme-i enāmug itmām-ı merāmına mebzūldür.

196

(14) Diğer

Mezkūr du'ā-güyuguz diyānet ü şalāhiyyet ve emānet (15) ü istikāmet ile **beyne'l-emşāl ve'l-akrān** ¹⁶⁴ fülān dükel dağı (1) ziyāde menāşīb-ı seniyyü'l-merātibe istihkāk u İhyākātı ve İsti'dād u ehliyyeti

¹⁶¹ Allāh yolunda gerektiği gibi cihat ediniz. Kur'ān, Süre XXII, El-Hac, āyet 78. "Allāh hakkında gereği gibi duruşun." Āyetine telmih yapılmış.

¹⁶² Yüce Allāh'ın yolu için ve resulünün rızası için.

¹⁶³ Hakkıyla.

¹⁶⁴ Bkz. not 95.

(2) vardır. Ümīddür ki eser-i terbiyeliğüze mazhar vāki' olup Cenāb-ı sa'adet- (3) nişābuğuzda dağı dünyāda zikr-i cemīl ve uhrāda ecr-i cezīl hāsil ola. (4) İnşā' Allāhu te'ālā. ¹⁶⁵

197

Diğer

Ruk'a-i senāyı vāsiṭa-i (5) huşūl-i merām i'tikād idüp eser-i iltifāt ümīdine ṭalib ü rāğıb (6) olup bu kadar gūstāh-āne ıṭnābuğ tenmīkına iltizām olındı. Mercūdur (7) ki mezkūr hakkında eser-i iltifāt u nazar-ı 'ināyet dirīğ buyurılmayup (8) vaqt-ı mażāyıkada gūşe-i 'ayn-ı 'ināyet ile kenef-i sa'adetüğüzde (9) āsūde-hāl olmak 'ināyet buyurıla.

198

Diğer

Seyyid Mehemed envā'-ı (10) fażl u ma'ārif ile ārāste ve eṣnāf-ı kemālāt u diyānet ile pīrāste (11) vācibūr-ri'āye ve müstahikḳ-i nazar-ı kīmyā-eser du'ā- gūyūğuzdur. Hāliyā anda (12) taht-ı 'adālet-i bī-hemtāğuzda olmak murād idinüp bu muhibb-i devlet-ḫāh-ı (13) bī-iştibāhuğuz cānibinden ḫidmet-i 'āliyēğüze ṣahīfe-i vidād (14) vesīlesi ile rūy-māl ide. Müteveccih ve revāne kılındı. İnşā' Allāh (15) u'l-e'azz ¹⁶⁶ varup şeref-i baş-ı bisāṭ-būsı ile 67-b müstes'ad u muğtenem olduğda (1) mercūdur ki ḫāline münāsib olan cihāt.dan sa'y-ı cemīl-i bī-hemtāğuz (2)

¹⁶⁵ Yüce Allāh nasip ederse.

¹⁶⁶ En aziz olan Allāh isterse. Bkz. not. 166.

mukârineti ile sâni şerîfîyüze lâyıķ u sezâ-vâr olan eltâf-ı vücûda (3) getürüp zuhûr-ı 'inâyetüñüz ile müşârîm ileyh du'â-güyyuzı belve mend ve (4) muhâşşalü'l-merâm idesiz ki Hazretüñüze mesûbat-ı 'uzmâ ve bu muhibbüñüze minen-i (5) lâ-yuhşâ hâşıl ola. İnşâ' Allâhu te'âlâ. ¹⁶⁷

Bâki.

199

DİĞER

(6) Me'mûldür ki üzerînden nâzar-ı 'ayn-ı 'inâyetüñüz mebzûl u vüfur yümn-i ĥimâyetüñüz (7) maķrûn buyurılıp ĥidmet-i laţîfîñüzde mu'azzez ü mükerrem ü mer'î vü muĥterem (8) kılınup sâye-i sa'âdetüñüzde müreffehü'l-hâl u mutayyebü'l-bâl olınmasına (9) 'inâyet-i bî-nihâyetüñüz dirîğ buyurılmaya.

200

DİĞER

(10) Elţâf-ı kâmile-i bî-dirîğ ve a'tâf-ı sâmile-i bî-gerâneñüzden mercûdur ki

201

(11) DİĞER

Mehemmed dâ'îleri ĥayli şâlih ü dîn-dâr ve vüfur-ı merĥamet ü (12) 'âţifete lâyıķ u sezâ-vâr kullarıdır. Hâliyâ deftere müte'allik ba'zı (13) mühimmâtı olup bendeñüze ĥarâbet ve münâsebeti vardır. Mercûdur ki

¹⁶⁷ Bkz. not. 166.

202

(14) Diğer

68-a Müsil-i varaka-i muşafât ve nâkil-i vesîka-i muvâlât (15) fahr-ı erbâbü'l-'ilm ve's-şalâh zuhr-ı aşhâbü'l-fazl ve'l-felâh Mevlânâ (1) Şâlih Efendi du'â-güyünüz envâ'-ı fazâyil ile ma'rûf ve şalâh-ı nefis (2) ü diyânet ü hüsn-i istikâmet ile mevşûf olup icrâ-yı şer' (3) 'ale'l-hakk ¹⁶⁸ itmeye cerî ve nevâhî-i münkirâtdan berî akrânından mümtâz (4) ve emsâlinde müstesnâ vâcibü'r-ri'âye ve lâzımü'l-ihtirâm kuluğuzdur.

203

(5) Diğer

Fülân bendenüz derece-i kemâlde şalâh-ı nefis ile (6) ma'rûf u mevşûf şâlih ü mütedeyyin bendeleri olup mahall-i (7) merhamet ve sezâ-vâr-ı şefkat ü himmet envâ'-ı vücühât ile ri'âyeti (8) vâcib ve lâzım olan du'â-güylar uğuzdandır.

204

Diğer

(9) Esref-i kuzâtü'l- Müslimîn Mevlânâ Efdale'd-dîn du'â-güyünüz envâ'-ı (10) ma'ârif ü kemâlât ile ârâste vü mücellâ ve eşnâf-ı fazâyil ü diyânet (11) ile pîrâste vü muhallâ du'â-güylar uğuzdandır.

205

Diğer

(12) Hüsn-i emânet ü zühd ü takvâ vü diyânet ile

¹⁶⁸ Hakkıyla, doğruluk üzere.

68-a müzeyyen ü mücellā olup (13) mev'ize-i hasene ile mürsid-i Müslimîn ve münebbih-i fıka-i mür'minîn olan (14) 'umdetü's-sâlihîn ü üsvetü'n-nâşihîn Seyh fülân kemâli-i zühd ü taqvā ile (15) meşhür mahall-i ta'zîm ü lekrim kimesnedür. Ümîddür ki hayr du'âsın ganîmet (1) bilüp vech-i ma'îşetine bâ'is olmasına himmet ü 'ināyet olına. (2) İbrāndan ğaraż ve tasdî'den 'ivāz hemān delālet-i ihsāndur (3) ve sebep-i mağfired-i ğufrāndur. İhsān hōd Hazretüğüze şāndur.

206

Diger

(4) Kıdvetü'l-'ulemā ve üsvetü's-sulehā Mevlānā Seyh fülân du'ā-güyuguz dāyimā (5) cāmi'lerde ve mütemekkin olduğı zāviyesinde zümre-i Müslimîne va'z u (6) nasihat idüp niçe Müselmānlar sohbetinden müte'essir olup ve mütenassih (7) olur. Mercüdür ki **hasbeten 11'llāh** ¹⁶⁹ mühiimmātında bezl-i himmet idüp 'atebe-i (8) 'aliyyegüzden mahbūrü'l-hātır u muhassal ü'l-me'āsir 'avdet kılınması himmet (9) ü 'ināyet olına.

207

Diger

Mercüdür ki ziyā-yı āfitāb-ı (10) 'ālem-tāb gibi nūr-ı merhametleri zuhūra getirilüp nazar-ı 'ināyetleri ki (11) kīmyā-yı sa'ādet ve necāt-ı zücret ü mişnetden manzūr u mermük olınmasına (12) 'ināyet olına.

¹⁶⁹ Bkz. not. 159.

208

Diger

(Üzerinden nazar-ı re'fet ü dīde-i (13) sefkatünüz dirīğ buyurılmayup hūsn-i iltifāt u ri'āyetünüz ile maẓziyy (14) ü'l-merām u mesrūrü'l-fu'ād olunmasına himmet ü 'ināyet olına.

209

Diger

(15) 'İnde'l-vuṣūl āfitāb-ı ṣubḥ-ı kabūl ṣeb-i hayretlerine ṭulū' idüp zulemāt-ı (1) felākelden ve küdürāt-ı fakrdan ḥalāṣ bulalar.

210

Diger

(2) Mercūdur ki nazar- 'ināyetünüz mukārineti ile eflāk-i kurbet burcına (3) çıkmak ümīd olunur idi. Dünyānıñ bir ucına çıkdık. 'Ale'l-ḥuṣūṣ (4) bunun gibi eyyām-ı belā vü hengām-ı ſitāda ola.

211

Diger

(5) Recā-yı vāṣıkdur ki nazar-ı iksīr-i 'ināyetünüz ile manẓūr olup (6) isti'dād-ı kāmiline ve istiḥkāk-ı ſāmiline göre 'ulūvv-i sān (7) merḥamet-feṣānuñuza sezā-vār olan eltiāfuñuza maẓhar olup (8) sāyir mā-yı mekremet-i sa'adet-firāz ile neṣv ü nemā bulan (9) 'ibād-ı muḥliṣīn 'adādından ma'dūd u maḥsūn buyurıla.

212

Diger

(10) Min ceml'i'l-ḥihāt ¹⁷⁰ 'ālī himmetüñüze lāyık ve merḥametüñüze maẓhar dūsecek (11) yarar ve ſīr-i merd bendelerüñüzdendir.

¹⁷⁰ Her yönden.

213

Diger

Min küllü'l-vücüh ¹⁷¹ vâcib (12) ü'l-'azl
olmuşdur.

214

Diger

Yarar yigit olmağın 'avâtıf-ı 'aliyye-i (13)
pâdişâhîden

215

Diger

Fülân mevcûdî'l-ism ma'dûm (14) ü'l-cism ¹⁷²
olup yerine 'Alî bendeğüz talib olmuşdur. Hidemât-ı
(15) muhâfazât-ı kal'a-i pâdişâhîye kâdir bendeğüzdür.
69-b Mehmâ emken ¹⁷³ (1) behre-mend ü ber-murâd itmesine
himmet olına.

216

Diger

(2) Me'mûl dür ki 'ayn-ı 'inâyet-i 'âlem-
şümûl üğüz ile manzûr olup (3) sâye-i 'adâletüğüzde
marzıyyü'l-bâl ve müreffehü'l-ğâl ¹⁷⁴ olmasına himmet
(4) olına.

217

Diger

El-Kerîmü izâ 'ahede vefâ ve izâ va'ade 'afâ ¹⁷⁵

¹⁷¹ Bkz. not 146.

¹⁷² İsmi var cismi yok.

¹⁷³ Mümkün olduğu kadar; imkân dahilinde.

¹⁷⁴ Hali rahat ve gönlü hoşnut.

¹⁷⁵ (Hadis), "Kerim, iyi şeyler vaat ettiğinde
yapar; kötü şeyler yapacağını söylediği zaman
bağışlar.

hadîsi (5) mefhûmı ile yarar ve mu'temed kimesnelerden cemm-i ğafîr şehâdetleri ile (6) bu bendeğe 'ilm-i tām̄m hâsıl olmuştur.

218

Diger

Tīmārcuk himmet (7) olunmuş ammā ismi olmayup müsemması olmamağın ber-âhîr tīmār himmet (8) olmak ümîdine

219

Diger

Bendeğüz bu bende-i efgendeğüzi (9) vesîle-i cenâb-ı 'izzet-me'âb ve vâsıta-i sa'âdet-intisâb (10) eylemişdür. Mutażarrı 'dur ki fe-emme's-sâ' ile fe-lâ tenher ¹⁷⁶ hürmetine şemme-i (11) sefkât u resha-i re'fet zühûra götürüp ol yetimî enzâr-ı 'inâyât-ı (12) bî-nihâyetüğüz ile manzûr u muhallâ ve ahsâs-ı ri'âyât-ı bî-ğâyetüğüz (13) ile pür-nûr u mücellâ olan sâwir huddâm encüm-i ihtisâm 'adâdından (14) ma'dûd olup mak'ziyyü'l-merâm âşâr-ı luţf mebzûl buyurıla.

220

Diger

70-n (15) Ümîddür ki hüsn-i iltifâtuğuz ile hâliyâ dâhîl olduğı farkdan (1) halâş olup fülânda şâbit kadem ola. Hemîse devâm-ı devletüğüz (2) du'âsına hüzür-ı kalb ile meşğûl ola, müteveccih ola.

221

Diger

(3) Sultānumuğ şehâb-ı himmeti ve âb-ı terbiyeti ile neşv ü nemâ bulmuşdur. Zeyl-i (4) 'inâyet ü

¹⁷⁶ Kur'ân, Sûre XCIII, Ed-Duhâ, âyet 10. "Sakın dilenen kimseyi azarla kovma."

dāmen-i 'ālifetlerinden ğayrı teşebbüs ve illicā
idecek (5) yirleri yoktur .

222

Dıger

Vaṭan-ı aṣliyyesi fülān yırde (6) olup külliyyen
'alākası ol cānibe olmağıla kaṭ'ā bu diyārda (7)
peyvend müyesser olmayup vaṭandan dūr ve akrabādan
mehcūr olduğundan (8) ğayrı ma'āşı bābında bir
mertebede zarūret ve bir ḥayṣiyyetde kılllet (9)
müstevlī olmuşdur ki kâbil-i taḥrîr ü mütehammil-i
taḥrîr degüldür . Düyün-ı (10) sâbıka tedennî bulıcağ
iken yevmen fe-yevmen terakkîde olup sâ'aten (11) fe-
sâ'aten hümüm u ğumüm mütezāyid olmak üzredür .
Mutazarrı'dur ki (12) bu bende-i dîrîneleri ğüşe-i
ḥâṭır-ı 'âtırdan larḥ itmeyüp kadîm (13) ü'z-zemāndan
ideğeldüğünüz lıf u ihsân mücibince elṭâf-ı (14)
'amîmeleri kulzüminden kaṭre dirîğ buyurılmayup
pertev-i 'avâtırdan (15) ki ḥāssa vü 'amma şāmıldür .
70-b Dirîğ buyurılmaya ki sizden ğayrı (1) melāz u melce'
yokdur .

223

Dıger

Tavḫ-ı 'ubüdiyyet ile muṭavvıḫ (2) çākerüñüzdür
ve pederi daḫı zāviye-i kanā'atda ve ḥāviye-i (3)
meskenetde şuleḥādan olup

224

Dıger

Dā'iyān-ı devlet (4) ü perverde-ġān-ı ni'met
olan bendeler iñüz zümresindendür .

225

Dıger

(5) Mutazarrı'dur (ki) zamîr-i münîr-i iksîr-
nazardan dūr ve ḥâṭır-ı 'âtır-ı deryā- (6) maḳâṭirden

mehcür olmayup hādīmān-ı āsitān-ı sa'adet-āşiyān (7) silkine ma'dūd olavuz.

226

Diger

Bendeñüz vāsıta-i düstān (8) u münāsebet-i hevā-dārān ile bu cānibe maḥşūş u mensüb maḥall-i (9) sefkat u 'āṭifet bendeñüzdür. Enzār-ı 'ināyet-āsārūñuz ile melhūz (10) u maḥzūz olup ber-müñcib-i kânün-ı hümāyün māni'i yoğusa ber-murād (11) u behre-mend itmesine 'ināyet olına.

227

Diger

Mercüdur ki nazar-ı 'ināyetüñüz (12) den ve eşi 'a-i āfitāb-ı himmetden behre-mend ü ber-murād olan fırkanuñ (13) müreffehü'l-ḥāl ü muntazamü'l-bāl ¹⁷⁷ olanlardan ma'dūd ola ki maḥall-i merḥamet (14) bendeler üñüzdendir.

228

Diger

71-a Cenāb-ı devlet-me'ābuñuz ile (15) muḥibbüñüz mā-beyninde tufüliyyet ü reye'ān ve 'ālem-i şabāvet ü (1) 'unfuvān ve ol neşv ü nemāda 'alāka-i cibillī vü maḥabbet-i ḥakīkī olup (2) ekser-i evkāt ile muşahabet ü müvāneset geçüp rābıta-i ihtilāṭuñuz (3) muḥkem ve zābıta-i irtibāṭuñuz müşeyyed ü müstahkem olmuş idi. Ol (4) meveddet-i ihtilāṭa ve maḥabbet-i inbisāṭa mürür-ı eyyām ve küdür-ı sühür (5) u a'vām ile tebdıl ü tağyır olup mensī vü ḥalel-pezīr olmağ (6) ve bu'd-ı mekān u tül-i mesāfe ile noḫşān u za'fa kâbiliyyet-i kilemüñ (7) dāyire-i imkânından ḥāric mülāḥaza olına.

¹⁷⁷ Gönlü düzgün ve hali rahat.

229

Diger

(8) Ma'rüz-ı muhibb-i muhlis-i kadim ve çâker-i sakim ez-firâk-ı elim oldur ki

230

Diger

(9) Ol Hayy ve Vâhid şahiddür ki 'âlem-i dilde bünyân-ı mahabbet ü ihlâş (10) ve erkân-ı 'ubüdiyyet ü ihtilâş ber-vech ile mü'ekked ü müşeyyeddür ki (11) şarşar-ı bu'd-ı firâk bir zerresine tağyîr viremez.

231

Diger

(12) Hemân ol câmi'ü'l-müstâkîn der-gâhından lazarru' u enîn ile istid'â (13) olunan oldur ki muhâvere-i laţîf-i feraḥ-fezâ ve mücâvere-i şerîf-i teraḥ- (14) zedâ ile müserref ü muğtenem olup cemâl-i cemîl ile dîde-i ümîd rûşen (15) ve rûy-ı recâ ḥandân ola. **İnnehü 'alâ külli şey'in kadîr** ¹⁷⁸ ve bi-icâbeti du'â (1) yü'l-mü'minîne cedîr. ¹⁷⁹

71-b

Beyt

Me fâ 'î lün / Me fâ 'î lün / Fe 'ü lün

Olur her lafzı bir luḫf-ı muşavver
(2) Virür yüz biḡ feraḥ her ḫarfi ekser

¹⁷⁸ Kur'ân, Sûre XLI, Fussilet, âyet 39. "O (Allâh), her şeye hakkıyla kâdirdir."

¹⁷⁹ ve müminlerin du'âsını kabul edendir.

232

Diger

Egerçi bu merāmuḡ huşūli ve bu (3) murāduḡ vuşūli bu hī-hāşıl-ı şikeste-dilüḡ miqdārından ziyāde (4) ve i'tibārından mütecāvizdür, fe-emmā ol Cenābuḡ in'āmı 'āmm ve ihsānı (5) temām olmaḡın Hazret-i kerīmu's-sānuḡuzun 'ulüvv-i himmet ü sümüvv-i 'āḡifetinden (6) bu deḡlü luḡf ve re'fet ü merḡamet ve sevket ba'īd deḡüldür.

Beyt

Me fā 'ī lün / Me fā 'ī lün / Fe 'ū lün

(7) Ziyā virürse bu miskīn evine
Ne noḡşān āfitābuḡ pertevine

(8) Yeşerse bir fakīrün geşt-zārı
Ne noḡşān bula bārān-ı bahārı

233

(9) Diger

Cān-ı belā-keş ü dil-i pür-ātes ḡam-ı hicrden maḡzūn (10) ve elem-i zecrden ciger-ḡūn olup ne taḡammüle ḡarār ve ne şabra iḡtiyār (11) vardır. Ammā ümīddür ki ol sāye-i baḡtiyārī vü ser-māye-i kām-kārī (12) bu diyārı müserref ve ābād u ma'mūr ve dil-şād oyleye. **İnnehü ra'ūfün bī'l-'ibād.** ¹⁸⁰

¹⁸⁰ Kur'ān, Sūre III, Āli İmrān, āyet 30. "O (Allāh), kullarını esirger.

(13) Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Kıssa-i hicrān muṭavveldür ne taṭvīl idelüm
Kim yazılsa (14) muṭaşar sorḫi olur yüz bin kitāb

(Beyt)

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

Ĝam-ı fürkatde eger ṭağlara bir şemme disem
(15) Gözlerinden ṭaş ol demde hemān āb-ı revān

234

Diğer

Me fā 'ī lün / Me fā 'ī lün / Fe 'ū lün

72-a

(1) Dirīgā der-fürakat mände-em āh
Hemī güyem hemī nālem seher-gāh

(2) Ne-dānem hiç güne tüşe-i rāh
Be-cüz "lā taḫnetū min rahmeti 'illāh" ¹⁸¹

¹⁸¹ Eyvahlar olsun, senin ayrılığında kaldım; seher vakti ah edip, ağlıyorum. "lā taḫnetū min rahmeti 'illāh" āyet parçasından başka ağızım yok.

Kur'ān, Sūre XXXIX, Ez-Zümer, āyet 53. "Allāh'ın rahmetinden ümidi kesmeyiniz."

235

(3) Diğer

Eger bu 'aciz-i sikeste-bāl u dermān-de-i
şūrīde-hāl (4) cānibinden fī'l-cümle

236

Diğer

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

Dāyim du'ā-yı devletidür vird-i şubḥ u sām
(5) 'İyd u na'īm ni'metidür zikr-i ḥāşş u 'āmm

Devründe şād-kām cihān ḥalkı luṭfile
(6) Olsun ṭapuṭ hemİşe cihān içre şād-kām

237

Diğer

Ma'rūz-ı muḥibb-i müstāk (7) ve ğarīķ-i baḥr-ı
istiyāk ellezī lā yataşavveru tahrīruhu bi'l-kalem
'ale'l-evrāk¹⁸² (8) oldur ki eger luṭf-ı 'amīm ü
ḥulķ-ı 'azīm muķtezāsınca bende-nüvāzlık (9) olup
fī'l-cümle bu du'ā-gūy muḥibblügüz tarafından ḥātır-ı
ḥātīre ḥūtīr (10) vāķi' olur ise

238

Diğer

Eger de'b-i şerīf muķtezāsınca bende- (11)
nüvāzlık idüp bu dā'ī-i bī ve efķar-ı aḥķar-ı pāy-māl
cānibinden fī'l-cümle

239

(12) Diğer

Bende-nüvāzlık idüp gāḥ gāḥ teşrīḥ-i dil-bende

¹⁸² Kağıtlar üzerine kalemle yazılması tasavvur edilemez.

vü (11) Terzih-i hatır-ı ef'ende kılması idi. Ho kenâr-ı bekâde yafak ve ne bu seydeda (14) tamak kalur idi. Eger ol Cenâb-ı kerîm ve maẓhar-ı lutf-ı 'amîm **ve innehu** (15) **le'alâ hulukın 'azîm** ¹⁸³ cânibinden deriâ-yı re'fet-i kadîm ve merhamet temevvüc idüp

240

72 b

(1) Diğer

Buyrulur ise **bi-hamdî 'lî 'llâhî 'l-Meliki 'l-enâmi cemî'** ¹⁸⁴ mesken-i sükûnda (2) ve me'men-i emânda olup leyl ü nehâr irtifâ'-ı 'izzetüñüz du'âlarınınuñ (3) icâbeti Hâzret-i mücîbü'd-da'vâdan tazarru'olınur. **İnşâ' Allâhü 'l-Kerîm** ¹⁸⁵ (4) ol Rahîm'inâyet idüp cemî'-i murâdât-ı dünyeviyye vü uhreviyye hâşıl (5) olup cemî'-i ma'tâlib ü ma'kâşîd müyesser ü muhâşşal ola.

241

Diğer

(6) Elden ne gelür? Kâr-ı cihân-ı bâzîçe-i zemân budur ki muhibleri her dem (7) âtes-i hicrân-ı süzân ve vâdî-i hasretde giriyân ve şahrâ-yı fûrkatde (8) ser-gerdân ve beyâbân-ı hayretde hayrân-ı nâ-çâr her cefâsına münkâd (9) ve her belâsına inkiyâd itmekden özge dermân görünmez.

¹⁸³ O, ahlâk bakımından en yüce derecededir.

Kur'an, Sûre LXVIII, El-Kalem, âyet 4. "Şüphe yok ki sen ahlakça en yüksek mertebededesin." âyetine telmih yapılmıştır.

¹⁸⁴ Cümle yaratılmışların meliki Allâh'a hamd olsun.

¹⁸⁵ Kerim, cömert olan Allâh isterse, uygun görürse.

242

Diger

(10) Bu zāviye-i ğurbetde ğam-ġin ve ğuŝe-i fūrkatde miskīn. āvāre vü bī-ĉārenüĝ (11) ahvāl-i diĝer-ĝünündan fī'l-cümle

243

Diger

Eĝer bihār-ı elĉāf-ı 'amīmenjüz (12) mütemevvic olup dūr-mānde-ĝān-ı ğuŝe-i hicret ve dermān-de-ĝān-ı (13) künc-i fūrkat olanlardan tefahhuŝ buyurılır ise du'ā-yı ŝerīfe meŝĝül ve (14) müdāvim mülāhaza olup müteŝevvik-i dīdār-ı behcet-ŝi'ār ve müte'aŝŝ-ı zülāl-i (15) zinde-ĝāne-āŝār buyurıla. Hemān akŝā-yı 73-a murādāt müŝābede-i mülākātdur. (1) Müyessir müyesser koned ¹⁸⁶ İnnehü ra'üfün bi'l-'ibād. ¹⁸⁷

244

Diger

Eĝer bu münzevī (2) beytü'l-ahzān cānibinden istintāk buyurılır ise el-ĥamdü li'llāh ¹⁸⁸ fülānda (3) olan şiddet ü miĥneti geĉürüp sālīmīn ve ĝānimīn fülāna dāhil olduk. (4) Hemān ol der-ĝāh-ı Semī'ü'l-münācātdan ve bār-ĝāh-ı Kādi'l-ĥācātdan (5) me'müldür ki bu dīde-i elem-dīde-i biryān ve dil-i sitem-keŝide-i hicrān (6) miskāt-ı viŝālügüz ile pür-nür u mücellā ve mir'āt-ı cemālügüz birle manzür (7) u muĥallā olavuz. Āmīn bi-ĥakkın men ka'ne Seyyide'l-mürselīn. ¹⁸⁹

¹⁸⁶ Kolay yapan, kolay kılsın.

¹⁸⁷ Kur'ān, Sūre III, Āli İmrān, āyet 30. "Allāh kullarını esirger."

¹⁸⁸ Allāh'a hamd olsun.

¹⁸⁹ O, peygamberlerin efendisi hakkı için dualarımız kabul ola.

245

Diger

(8) Takdîr-i ezelîde bu muhibb ile Cenâb-ı fazîlet-me'âb beyninde nukûş-ı (9) mahabbet merķûm ve rûsûm-ı meveddet mersûmdur .

246

Diger

(10) İstiyâk ol mertebede deġıldür ki münşiyân-ı çarĥ-ı bukalemün ve debîrân-ı (11) kâr-ĥâne-i kün fe-yekûn ¹⁹⁰ yûlicü'l-leyle fî'n-nehâri ve yûlicü'n-nehâri fî (12) 'l-leylli ¹⁹¹ erkâmı ile evrâk-ı zemâne lahrîr idebileler .

247

Diger

(13) Buyurılır ise **bi-ĥandî'llâh** ¹⁹² künc-i istiġnâda ĥ^vânende-i ĥasbi'llâh ve künc-i (14) kanâ'atda cüyende-i rıdvânu'llâh mülâhaza olına .

248

Diger

73-b (15) Buyurılır ise leyl ü nehârda enîs-i ĥayâlûġüz ile me'nûs (1) u celîs recâ-yı vişâlûġüz ile

¹⁹⁰ 1. Allâh'ın kün demesiyle varlıkların meydana gelmesi . 2. Olan oldu . 3. Kur'ân, Sûre II, El-Bakara, âyet 117; Sûre III, Âli İmrân, âyet 47, 59; Sûre VI, El-En'âm, âyet 73; Sûre XVI, En-Nahl, âyet 40; Sûre XIX, Meryem, âyet 30; Sûre XXXVI, Yâsîn, âyet 82; Sûre 40; El-Mü'min (Gâfir), âyet 68.

¹⁹¹ Kur'ân, Sûre LVII, "Görmüyor musun ki, Allâh, geceyi gündüze gündüzü de geceye katar."

¹⁹² Allâh'a hamd olsun. Bkz. not 188.

me 'lül' olmuştur .

249

Diger

(2) Egerçi müfârikat-ı şüret ile dil-i şürîde mütezecir ü muştacirdür ammâ (3) muvâneset-i rühâniyye ile mütesellî ve muştabir mülâhaza buyurıla.

Beyt

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

(4) Mî-nâlem ez-cüdâ-yı tû dem-be-dem çü ney
V'în şurfa-ter ki ez-tû niyem yek- nefes cüdâ 193

250

(5) Diger

Fî'l-leyli ve'n-nehâr ¹⁹⁴ bi'l-'aşıyyi ve'l-
ibkâr ¹⁹⁵ hayr du'âğuza (6) meşgûl bilâsiz ve cemî'
kim var ise şihhatde olup hemân mübârek (7) cemâlügüzi
görmekdür . Yessera'llâhu lenâ ve leküm ¹⁹⁶ Âmîn yâ
Rabbe'l-'âlemîn.

251

Diger

(8) Eger bu mahabbet âtesinüñ biryânı ve fûrkat şahrâsinüñ hayrânı cânibinden (9) istifisâr-ı hâl-i perişân u istiğbâr-ı makâl-i dil-rişân olınur ise (10)

¹⁹³ Senin ayrılığınla daima ney gibi inliyorum;
bu ne güzel bir şeydir ki senden bir an bile ayrı
değilim.

¹⁹⁴ Gece ve gündüz.

¹⁹⁵ Kur'an, Sûre III, Âli İmrân, âyet 41.
"Rabbini çok an. O'nu sabah akşam tesbih et.

¹⁹⁶ Allâh, size ve bize kolay kılsın.

leyl ü nehārda zārī ve efġān-ı dil-i nālānuma hem-dem
ü nāle vü enīn (11) cān-ı hazīnūme mahrem olmuşdur .

Beyt

Me fā 'ī lün / Me fā 'ī lün / Fe 'ü lün

Eğer bāki kalursa böyle fūrkat

(12) Yağar bu cism ü cānı nār-ı hasret

74-a Ammā ol Ĥudā-yı kerīm ü Kird-gār-ı (13) rahīm
tažarru' olınan oldur ki dil-i ġam-ġini nesīm-i vişāl
ile şādān (14) dīde-i nem-ġini ezhār-ı mülākāt ile
handān idüp dil bülbüline (15) gül-şen-i cemālünüz
me 'vā ve lūlī-i cāna bāġ-ı ruḡuz cā naşib ola, (1)
Amīn yā cāmi 'ü'l-müştākīn.

252

Dıger

Buyurılır ise el-ḥamdü li'llāhi'llezi ¹⁹⁷ (2)
ḫalaka'l-insāne min ṭīn ¹⁹⁸ himem-i 'āliyünüz
berekātında şāhn-ı şıḫhalde (3) olup

253

Dıger

Buyurılır ise izdiyād-ı 'ömr ü devlet ve
teżā'uf-ı (4) ikbāl u şevket du'ālarına muvāzıb
mülāḫaza buyurıla, Ammā tažaccur-ı (5) firāk u

¹⁹⁷ Allāh'a hamd olsun.

¹⁹⁸ Kur'ān, Sūre XCVI, 'Alak, āyet 2. "O, insanı
kan pıhtısından yarattı," ve Kur'ān, Sūre XXXVIII,
Sād, āyet 71. "Hani Rabbin meleklerle -Ben balçıkta
bir insan yaratacağım..." āyetlerine telmih yapılmıs.

tekessür-i şüret-i istiyāk ol mertebede degüldür ki
 tahrîr-i hâme (6) birle beyân ve takrîr-nâme ile 'ayân
 ola.

254

Diger

(7) Tezâ'uf-ı 'ömr ü devlet ve tezâyüd-i 'izz ü
 haşmet.

255

Diger

Devâm-ı (8) devlet ü mezîd-i rif'at du'âlarına
 müdâvim olup müzâdât-ı (9) tayyibede dahı hayr du'â
 iletürmişüzdür.

256

Diger

Fülân ve fülân (10) ve fülân Hazretlerinin
 mezâr-ı şerîflerinde **ravvaḥa'llâhu ervâhehüm ve**
kaddese (11) **esrârehüm** ¹⁹⁹ dünyâ ve âbîretüñüz ma'mûr
 olmak niyyetine du'âlar iletürmişüzdür.

257

(12) Diger

Buyrulur ise güse-i hasretde ve küçe-i mihnetde
 (13) zâr u sor-gerdân ğam u ğuşşaya hem-dom rüz u şob
 dîdâr-ı şerîfüñüz (14) ârzüsında dîde-i ğam-dîde ğarâb
 u yebâb olup hâlümüz bu nev' ile (15) gûzerândur.
 Hemân câmi'ü'l-müstâķîn der-ġahından tazarru' ve
 74-b ibtihâl (1) olan mülâķât-ı zât-ı şerîfüñüzdür. Ümîddür
 ki ħarîn-i icâbet (2) vâķi' olup **'an ħarîbi'z-zemân**
²⁰⁰ müyesser ola. Âmin yâ mücîbe's-sâ'ilîn.

¹⁹⁹ Allâh, onların ruhlarını ferahlatsın ve
 sırlarını temiz kilsin.

²⁰⁰ Yakın zamanda.

258

(3) Dîger

Eger bu şādık-ı ihlâşuñ çeşm-i sitem-kârıñ gibi
hâj-i (4) nâ-lüvânından ve zülf-i müşevveşüñ gibi
rüz-gâr-ı perîşânından istifsâr (5) buyurılır ise

Beyt

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

Hikâyet-i ğam-ı hicrân-ı yârı mı diyelüm
(6) Şikâyet-i sitem-i rüz-gârı mı diyelüm

Yahûd bu şîşe-i nâzûk-mizâc göğlümüze
(7) O seng-i dilden iren inkisârı mı diyelüm

Zâviye-i fûrkatde ve gûşe-i (8) istiyâkda
mu'tekif olup renc ü belâ ile ve derd ü 'anâ ile (9)
ġarîk-i bahr-ı firâk ve ġarîk-i miñnet ü istiyâk

Beyt

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(10) Şehr berây fûrkatinden beytü'l-ahzândur başa
Bir gül-i ra'nâ ğamından bâğ zindândur banâ

(11) Derd-i istiyâkdan gözüm giryân ve miñnet ü
firâkdan cigerüm kan (12) olmuşdur ,

259

Dîger

Bu cism-i ħākī ki ħâmil-i bâr-ı maħabbet ve
müteħammil-i (13) belâ vü miñnetdür , Ten ü tenhâ koyup

āvāz-ı niyāz Hazret-i bî-niyāza bülend (14) idüp oydür
ki **leyse'l-farķu beyne'l-meveddeti ve'l-firākı**. Küllü
hayyın yemütü (15) 'inde'l-firāk. ²⁰¹

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Rüz-ı mā-rā sāhtı şeb-tire ān māh ez-firāk
75-a (1) Çend büdüm ez-firāk āh ez-firāk āh ez-firāk ²⁰²

260

Diger

(2) Recā olunur ki bu miqdār iftirāk ictimā'a
mübeddel olup şeref-i (3) muşāhabetüñüz ile müşerref
olup her rüz u şeb Ka'be-i vişālüñüz (4) tavāf olunup
bu ciğer-i süñtemüzi Zemzem-i hayātuñuz ile ter ü (5)
tāze ola.

261

Diger

Şeref-i dest-büs-ı şeref-bağşuñuz ki fī'l-hakīka
(6) ser-māye-i devlet-i dü-cihānī ve pīrāye-i 'izzet ü
kām-rānīdür. **İnsā' Allāh** (7) ü'r-Rahman ²⁰³ 'an

²⁰¹ Sevgi ile ayrılık arasında fark yoktur.
Bütün canlılar ayrılık vaktinde ölecektir.

²⁰² O ay, ayrılıkla günümü zindan etti. Ah
ayrılık, ah ayrılık, ayrılıktan noldum ben?

²⁰³ Her şeye merhamet eden Allāh uygun görürse.

Bkz. not 166.

karîbi'z-zemân ²⁰⁴ ale's-sebîlî'l-merâm ve'l-makşüd
²⁰⁵ müyesser (8) ola.

262

Diger

Eger deryâ-yı luğf u kerem temevvüc idüp (9) bu
 ğarîk-i bahr-ı firāk tarafından istifsâr olunur ise
 siddet-i iftirāk (10) u derece-i iştiyāk ol mertebede
 dükeldür ki kâbil-i beyân u mütehammil-i 'ayân (11)
 olmamağın **es-sükünü vaşfün fî-hakkihâ** ²⁰⁶ mażmûnı ile
 'amel olunup terk (12) olındı.

Beyt

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

İn kâlib-i fersüde-ger ez-küy-ı tû dūr-est
 (13) El-kalbü 'alā-hâbıke leylen ve nehâren ²⁰⁷

263

Diger

Buyurılur ise **bi-hamdî'lî'llâh** (14) i'l-
Meliki'l-Bârî ²⁰⁸ yümn-i himmet-i 'alî birle feżâ-yı

²⁰⁴ Bkz. not 200.

²⁰⁵ Maksad ve meram yolunda; amaç ve isteğe
 uygun olarak.

²⁰⁶ Sükün, onun hakkında bir sıfattır.

²⁰⁷ Bu yorgun vücut, senin bulunduğun yerden
 uzaktadır; ama bu kalb, gece ve gündüz senin
 kapındadır.

²⁰⁸ Yaratıcı, mülke istediği gibi tasarruf eden
 Allâh'a hamd olsun.

75-b şıhhatde mütemekkin ve şahrā-yı (15) selāmetde mülevattın olup **bi'l-ğudüvv ve'l-āşāl** ²⁰⁹ bi't-lazarru' ve'l-ibtihāl (1) du'ā-yı devām-ı devlet ü şenā-yı sebāt-ı rif'ata müdāvim ü mülāzım (2) mülāhaza olına, Ammā kışşa-i iştıyāk u lev'a-i iftirāk bir (3) hayıyyetdedür ki kalem-i ser-tiz tahririnde ve hātır-ı hayāl-engiz takririnde (4) 'ācizdür, Cenāb-ı Hakkdan **celle ve 'alā** ²¹⁰ me'mül ü mes'uldür ki mezāk-ı (5) cānda vāki' olan merāret-i fūrkatı halāvet-i vuşlata mübeddel kılvire, (6) Amīn yā Rabbe'l-'ālemīn.

264

Diger

Evān-ı 'āfiyetde ve zemān-ı (7) refāhiyyetde olmağuz ed'iyyesine müdāvim ü mülāzım mülāhaza (8) buyurıla.

265

Diger

Buyurılır ise şahn-ı şıhhatde olup devām-ı (9) devlet-i kām-rānī du'ālarına ve sa'adet-i dü-cihānī senālarına meşğül (10) ve mülāzım mülāhaza buyurıla.

266

Diger

Rüz u seb evrād-ı tül-ı beğāğuz (11) du'ālarına müdāvim ü mülāzım mülāhaza buyurıla.

267

Diger

(12) Buyurılır ise istimrār-ı devām-ı 'ömr ü devlet ve istikrār-ı kıyām-ı bıyām-ı (13) 'izzet

²⁰⁹ Bkz. not 27.

²¹⁰ Aziz ve celil olan (Allāh).

du'alarına ez-derün-ı dil ü cān istiğāl üzre mülāhaza
(14) idesiz.

268

Diger

Hāliyā sıhhatde olup esref-i sâ'âtda (15) ve
atıyeb-i ezmānda mezār-ı evliyāda ve hācet-gāh-ı
76-a etkıyāda devām-ı (1) devlet ve sıhhat ü selāmetde
şād-mānī ve sūrūrda sāl-hā-yı (2) nā-mütenāhī bāki ve
pāyende olmak du'alarına müdāvim mülāhaza olına.

269

(3) Diger

Tefahuş buyurılır ise **bi-fazlı'l-Meliki'l-**
kadīm ²¹¹ gūse-i (4) 'āfiyetde mukīm ve küçe-i
sıhhatde müstedīm ve müşāhede-i dīdār-ı (5) ferah-
fezā vü ğam-zidāya müstāk-ı 'azīm mülāhaza buyurıla.

270

Diger

(6) Tefahuş-ı ahvāl-i ğarībān ve tecessūs-i
āmāl-i derd-mendān olunur ise

271

Diger

(7) Bu şedāyid-i müfārikat nihāyet bulup
lezāyız-i müşāhabet-i ferah-fezā (8) ruza mübeddel ola.
Tā ki zücret-i muhāceret-i māziyye meserret-i (9)
muvāşalat ile mükāfāt vāki' olup ālām-ı güzeste-gān
ke'en lem (10) **yekün şey'en** ²¹² kabīlinden ola.

272

Diger

Ma'rūz-ı harīk-i nīrān-ı (11) istiyāk ve

²¹¹ Öncesi bilinmeyen, mülke istediği gibi
tasarruf eden Allāh'ın faziletiyle.

²¹² Sanki hiç bir şey olmamış gibi.

tenhâ-yı ğarîk-i bihâr-ı iftirāk oldur ki eger bu
mahrûr-ı (12) nâr-ı hevâ ve mecrûh-ı tîr-i hevâ
tarafından şemme-i sâyibe-i isti'lâm-ı. (13) hâl ve
zirve-i lâyiha-i istiğbâr-ı mâ fî'l-bâl olunur ise
el-ḥamdü li'llâh (14) **i'l-Mennân**²¹³ yümn-i himmetüñüz
ile hâliyâ şahn-ı şıbbatde mütemekkin olup fî (15) **'I-**
leyli izâ 'as'ase ve's-şubḥı izâ teneffese²¹⁴ devâm-ı

76-b

'ömr ü izdiyâd-ı kâdî (1) du'âsına mülâzım biline,
Hemân murâd-ı küllî vü maşşûd-ı aslî (2) müşâhede-i
likâ-yı münifüñüzdür. Ümîddür ki müyesserü'l-âmâl
müyesser ide (3) **bi-mennihi ve cüdihi**.²¹⁵ Ammâ ol
vaḳtdan berü ki ol zâl-ı melek ḫışâl (4) muşâhabet-i
dil-güşâsından ve muvâneset-i cân-fezâsından
müfârekat-ı (5) kâtil ü mübâ'adet-i hâyil vâki' oldı.
Nâr-ı iştıyâk-ı tenevvür-i dilde (6) cigerümüz kebâb
ve âlâm-ı iftirāk-ı vâdî-i ğamda 'aklumuz ḫarâb ve
leşker-i ğam (7) göyül mülkini ğâret ü yebâb idüp
fezâ-yı ḫasretde vâlih ü ḫayrân (8) ve marîz-i
bî-dermân ney gibi zâr u nizâr ve çeng gibi maḫzûn u
(9) bî-ḫarâr olup zülâl-i vişâl-i müşâhede-i cemâl ki
fırkat derdinüñ (10) devâsı ve ḫasret marâzınüñ
dârûsıdur. Güşe-i miñnet-i fırkatde (11) ve künc-i
zillot-i iftirâkda âb-ı çeşmi revâne kıllup

²¹³ İhsanı bol Allâh'a şükür olsun.

²¹⁴ Kur'ân, Süre LXXXI, Et-Tekvîr, âyet 17, 18.

"...kararmaya başlayan geceye, ağaran tan yerine andım
olsun ki..."

²¹⁵ İyilikleri ve cömertliğiyle.

Beyt

Fā'ilālün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

(12) Basa toprak koymak istedi bu gâmdan çarç-ı tîr

(13) Göz yaşından bulmadı yaş olmaduk bir kuru yir

(14) Ol sebebden niyâzü'n-nev Hazret-i 'izzet der-gâhına götürüp ol (15) maḥlab-ı cânug ve rûh-ı revânug ki ğumûm-ı şiddet-i firâkı ve hümûm-ı hiddet-i

77-a

(1) iştiyâkı bu rûh-ı hazîn-i vürû'-ı enîn üzre ki zulemât-ı ba'zuhâ-i fevk-i (2) ba'zduz. Ref' idüp muşâhabet-i şafâ-bahsâ ve mecâleset-i rûh-âsâ (3) müyesser ide diyü tazarru' olunur. Ümîddür ki ol Kaği'l-hâcât (4) bu bihâr-ı ğumûm-ı fûrkatî nehâr-ı sürûr-ı vuşlata kalb idüp nâr-ı (5) hicret ile peydâ olan ğaleyân-ı kalbi ve seyelân-ı âb-ı çeşmi muvâtat ile (6) teskîn ide. Âmin yâ Rabbe'l-'âlemîn.

Beyt

Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

Şerh itmedüğüm şevkümi nâmemde budur kim

(7) Bundan ağa yanar odı kâğıd nice iltür

273

Diger

(8) İstiyâk u ârzû-mendî cemâl-i pür-kemâl ü dîdâr-ı ferhunde-fâle ol (9) derecede degüldür ki tahrîr-i muharrir ile muharrer ve takrîr-i muqarrir ile muqarrer (10) olmak hayyiz-i imkânda ola.

274

Diger

Ümîddür ki rü'yet-i dîdâr-ı (11) fâyizü'n-nür-ı vâhi büs-sürûruğuz hayr ile müyesser ola.

275

Diğer

(12) Buyrulur ise **ānā' e'l-leylū ve aṭrāfe'n-nehār** ²¹⁶ vādī-i hicrānda ḥazīn (13) ve lüccē-i istiyākda enīn olup rūy-ı münīr-i meserret-nümā ve likā-yı (14) neyyir-i behcet-fezāğuz müşāhedeinde mütesevvik mülāhaza buyurıla.

276

Diğer

77-b (15) Bu dil-i pür-sevk dīdār-ı ferḥunde- fālūğuzden dūr düşüp ve şohbet-i (1) nüzhet-fezāğuzdan mehcūr olalı **nev'ü mine'l-envā'** ²¹⁷ cāna ḥubūr (2) ve cenāna sürūr ḥāğıl olmağ degüldür .

277

Diğer

Recā-yı vāşıkdur ki (3) müşāhede-i comāl-i cemīl-i cihān-ārā ve müvācebe-i dīdār-ı serīf ki māye-i (4) meserret-i dil-i ḡam-ḡīn ü ser-māye-i ḡıbtat-ı cān-ı ḥazīndür. "An ḡarībın ²¹⁸ (5) bu zār-ı ḡurbet-i dil-ḥastaya **vallāhü zü'l-fadlı'l-'azīm** ²¹⁹ ve **hüve'l-fettāh** (6) ü'l-'alīm ²²⁰ müyesser kılup tefriḥ-i cān u tevzīḥ-i revān kıla **bī-mennihi ve**

²¹⁶ Gün ortası ve gece yarıları.

²¹⁷ Nev'ilerden bir nevi; çeşitlerden bir çeşit.

²¹⁸ Yakında.

²¹⁹ Kur'ān, Sūre II, El-Bakara, āyet 64; Sūre III, Āli İmrān, āyet 74; Sūre VIII, El-Enfāl, āyet 29; Sūre LXII, El-Cum'a, āyet 4; Sūre LVII, El-Hadīd, āyet 21, 29. "Allāh, büyük bir ināyet sahibidir."

²²⁰ Kur'ān, Sūre XXXIV, Sebe', āyet 26. "O müşkil işlerde hākim-i ādil, hakkıyla ālimdir."

keremihî ²²¹

278

Diger

(7) Eger bu künc-i muhâceret ü firâkda münzevî ve peyğüle-i mübâ'adet (8) ü istiyâkda mu'tekif olan du'â-güiyî pâlır-ı 'âlır-ı deryâ-yı maqâlıra (9) götürüp isti'lâm-ı erzânî buyurılır ise **leylen ve nehâren** ²²² izdiyâd-ı (10) devlet ü ikbâl ve irtifâ'-ı haşmet ü iclâl du'âlarına müdâvim mülâhaza (11) buyurıla.

279

Diger

Esmâr-ı eşcâr-ı devlet ve serv-i 'ar'ar-hâ-yı 'izzet (12) ve gonce-hâ-yı gül-istân-ı sa'âdet mahdüm-zâdeğüz fülân ve fülân (13) Hazretlerine

280

Diger

O! gül-bün-i gül-istân-ı sahâvet ve mîve-i büstân-ı (14) 'adâlet fülâna selâm-hâ-yı firâvân irsâl olunur

281

Diger

(15) O! gül-i gül-istân-ı letâfet ve mîve-i büstân-ı tarâvet fülân Bege

282

(1) Diger

O! nihâl-i çemen-i cüvânî ve mîve-i bâğ-ı cinânî ve gül-bün-i (2) çemen-i devlet ve şükûfe-i ravza-i rif'at fülân Hazretlerine da'vât-ı (3) fâyhât-ı

78-a

²²¹ İyilikleri ve cömertliğiyle. Bkz. not 215.

²²² Gece ve gündüz.

sāmīye ve lāyihāt-ı nāmīye irsāl olunur .

283

Diger

(4) Ve ol şükûfe-i büstân-ı kām-rânî ve gonce-i
gül-istân-ı zinde-gânî

284

(5) Diger

Ol mîve-i hadâyık-ı insî ve şükûfe-i gül-zâr-ı
kudsî (6) ol nûr-ı dîde-i sürûr-ı sîne

285

Diger

Ol gevher-i dürc-i sa'âdet (7) ve ahter-i burc-ı
lelâfet

286

Diger

Ve ol gâvvâş-ı bihâr-ı ma'rifet-i vahdet (8) ve
şarrâf-ı dükân-ı ma'rifet

287

Diger

Ol râh-nümâ-yı aşhâb-ı zevk ü (9) şafâ ve
güzide-i ahbâb-ı vefâ ve yâr-ı güzide-i lâ-übâlî
fülâna

288

Diger

(10) Mîr-i şadr-ı bezm-i vuşlat ve mahrem-i
dem-i sîne-i sa'âdet fülânı (11) şeker leblerin zevk
ü şevk ile tatlu tatlu öpüp âyîn-i vefâ (12)
selâmların kavâfil-i nesâyim-i mihr ü mahabbet ile
irsâl

289

Diger

(13) Ve lâle-i nev-bâve-i gül-şen-i hûbî ve

dürr-i yek-dâne -i şadef-i maḥbūbī (14) fülāna 'ūd-ı
'anberīn gibi müşgīn du'ālar ve şehd-i şeker gibi
şīrīn (15) şenālar irsāl olunur.

290

Diğer

78-b

Ve ol sâḥ-ı şimşād-ı bāğ-ı tarāvet (1) ve serv-i
āzād-ı sidre-i melāhat fülāna selāmlar irsāl

291

Diğer

(2) Yār-ı şādık ve ḡam-ḥ^vār-ı muvāfık
fülāna selāmlar irsāl olunur.

292

Diğer

Fā 'i lā tūn / Fā 'i lā tūn / Fā 'i lūn

(3) Cān içinde cānuma benden selām
Şol benüm Sultānuma benden selām

(4) Gözlerüm nūrına göğlüm şem'ine
Ol meh-i tābānuma benden selām

(5) Lāle-veş bağrumı tolu kan iden
Lebleri mercānuma benden selām

(6) Sevdüğüm yolına kurbān olduğum
Gamzesi fettānuma benden selām

293

(7)

(8) İnhā-yı şerîf-i 'âlem-ârâ budur ki el-hâletü hâzihi meşiyet-i Ahadî (9) vü irâdet-i kudret-i Şamedî böyle vâki' oldu ki işbu mâh-ı şevvâlün (10) tokuzuncu gün merhûm ve mağfûrün leh sa'îd ü şehîd Sultân (11) Selîm Hân **ṭayyeba'llâhu şerâhu ve ca'le'l-cennetü meşvâhu** ²²³ dâr-ı dünyâdan (12) serây-ı bâkiye intikâl ve irtihâl oylayüp Sultân-ı vilâyet-i uhrevî (13) oldu. El-**hükmi'lillâhî'l-'alîyyi'l-Cebbâr** ²²⁴ ve **innâ lillâhî ve innâ ileyhi râci'ün.** ²²⁵ (14) Hâliyâ mâh-ı mezbûrun on yedinci günü yümn-i ikbâl ve sa'âdet ü (15) iclâl ile Sultânü'l-berreyn ü Hâkânü'l-bahreyn **zıllu'llâhu te'âlâ** (1) **'ale'l-'âlemîn** ²²⁶ Sultân Süleymân **lâ-zâle kıyamü saltanatıhi illâ âhîr** (2) **l'z-zemân** ²²⁷ Hazretleri atası yerine cülüs eyledi. Mübarek olup (3) devlet ü ikbâl ber-mezîd ola. Âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn. Hazret-i (4) Vâhibü'l-merâmün 'inâyeti ve sizlerün yümn-i himmeti ile bu mâ-beynde hiç âferîde be-vech-i mâ-rencîde olmayup belki envâ'-ı sürûr-ı şafâ (6) ile sâye-i sa'âdetlerinde müreffehü'l-hâl ü âsûde-i ahvâl oldılar. (7) İmdi

²²³ Allâh, onun makamını cennet kılsın ve toprağını hoş etsin.

²²⁴ Hüküm, istediğini yapmaya muktedir yüce Allâh'ındır.

²²⁵ Kur'an, Sûre II, El-Bakara, âyet 156. "Biz Allâh'ın kullarıyız ve ancak ona döneriz."

²²⁶ Âlemde yüce Allâh'ın gölgesi.

²²⁷ Onun salanâtı kıyamet gününe dek kalıcı olsun.

zamîr-imünîr-i hürşîd-i tenvîre mahfî olmaya ki merhûm u mağfûrûn (8) ileyhûn Cenâb-ı sa'âdet-me'âbuğuza hayli mahabbeti ve 'alâkası var idi. (9) Fe-ammâ şimdi devletlü Pâdisâh-ı 'âlem-penâh Hazretlerinûn 'inâyetleri (10) ve meveddetleri anlar gibi dükөл ma' ziyâdedür. Allâh ma'lûmdur ki (11) bir mertebede Hazretünîz hakkında mahabbet ve 'inâyet müşâhede eylerüm ki (12) kâbîl-i tavşîf degüldür. Eyle olsa Cenâb-ı sa'âdet-nişâb-ı (13) devlet-me'âbuğuzdan me'mûl ve mercûdur ki sizler dağı evvelki (14) ihlâş u ihtisâşuğuza taz'îf idüp ol cevânibûn hıfz (15) u hürâsetinde cibillî himmetüğüzi dirîğ buyurmayup kemâl-i ikdâm (1) u temâm-ı ihtimâmuğuza bezl itmege 'inâyet olına ve bi'l-cümle sol ki (2) âyîn-i ihlâş u kânûn-ı ihtisâşdur, yirine getürmekde siz (3) lere nesne demek hâcet degüldür ki her vech ile 'ilm-i serîfüngüz muhîtdür. (4) Mes'ûldür ki eylece olına ve sol nesne ki hâtır-ı deryâ-yı maqâtır (5) dur, mektûb-ı merğûbuğuz birle işâret olına. Bunda cümlesi maqbûl ve mesmû'dur. Bir dürlü fehm olınmaya. Bu muhibbûğüze münâsibün bi'l- (7) vâcib böyle gelür ki bu husûş için ol cânibden bir yarar âdemüğüz (8) gönderesiz ki mâ-beynde olan ihlâş mütezâyid olup semerâtı (9) müşâhede olına.

294

Dîger

Hâliyâ ebvâb-ı mülâtafat-ı (10) 'amîmî ve mükâtebet-i şerîfî meftûh tutulup kalb-i harîkümüzde olan (11) harâret-i nâr-ı istiyâkî def' ü ref' itmek için bir niçe haml-i selc-i (12) bârid irsâli sezâ buyurılmış. Eymen-i evkâtda ve eşref-i sâ'âtda gelüp

(13) vâsıl olup devletlü Hudâvendigâr-ı gerdün-ı
iktidâr Hazretlerinin (14) bunda olan Begleri
karındaşlarımız **dâme ' izzühüm** ²²⁸ ve ağaları (15) **zîde**
kadrühüm ²²⁹ ile k'emsâl-i âb-ı zülâl nûş idüp kalb-i

80-a (1) maẖzûnlara sürür u hubûr u dil-güşâ ol derecede
taḥşîl olmuşdur ki (2) kalem-i efşahû'l-lisân u
emlahû'l-beyân zerresin ve semmesin takrîr ü tahrîr
(3) ide, Vâcibû'l-vücûd der-gâhından bi't-tazarru'
ve'l-ibtihâl niyâzumuz (4) budur ki hemîşe
muhibb-nüvâz-ı ḥâliş ü muḥlişüñüzüñ ḥarâret-i kalb-i
(5) iştîyâkların bunıñ gibi âb-ı ḥayât-baḥş ile âsüde
buyurmanızdan (6) ḥâlî olmayasız ve şâniyen bu
ḥidmet-i tehniyenüñ edâsı içün (7) irsâl buyurduñuz
işbu ḥâmil-i varâka-i du'â fülân bendeñüz (8) âdâb
üzerine gelüp şol ki şerâyiṭ-i erkân-ı beşâret ü dil-
nüvâz-ı (9) risâletdür, Bi't-temâm edâ idüp yine
ḥidmet-i mübârek-baḥş (10) cânibine rüy-mâl ide
müteveccih ve revâne kılındı, **Ba'de zâlik** ²³⁰ (11) ol
refî'ü's-şânıñ a'tâf-ı eltâf-ı mâ lâ-nihâyelerinden
(12) me'mûl ü mes'ûldür ki ebvâb-ı mükâtebât u
mürâselât meftûḥ (13) tutılıp dâyimü'l-evkât bu
sa'âdet ü rif'at-ḥ'âh-ı bî-riyânuz (14) cânibine irsâl
buyurılıp müserref ve mesrûrû'l-ḥâl olmamız erzânî
(15) buyurıla ki dil-i müstâka nüzûlinden envâ'-ı
80-b sürür-ı şâd-mânî (1) ḥâşıl ola,

Bâki.

295

Emr-i şerîfünüz ne ise ol (2) Cenâb-ı 'âliden bu
bendelerine bir ednâ işâret buyurıla **mesyen 'ale** (3)

²²⁸ Ululukları sürekli olsun.

²²⁹ Değerleri artırılsın.

²³⁰ Bundan sonra.

'l- vech ²³¹ bi's-sürür ve'l-ḥubür 'alā kadri'l-ımkān fermān-ber bilinüp (4) Sultānum Hazretlerinin ḥāk-i pāy-ı şerīfleri ile müşerref olmağa (5) müştāk-ı 'azīm tuhfetü'l-fakīrī irsāl olındı. Ma'zūr buyurıla ki (6)

Fe 'i lā tün / Me fā 'i lün / Fe 'i lün

(6) İhde'n-nemlū min ḥulūşi vedād
Li-Süleymāne nişfü ricli cerād

(7) Kā'ilen zāke münthā cehdī
V'inne'l-hedāyā bi-kadri men yühdī ²³²

(8) "El-'özü 'inde kirāmi'n-nāsi maḳbülün" ²³³
ve kelimāt-ı şeker-bāruğuz (9) sevğine ve hem ḥadīs-i şerīf mücibince ki **el-mü' minü ḥulvün yuḥıbb** (10) ü'l-ḥulve ²³⁴ Hazretüğüze bir miḳdār şeker gönderildi. Ma'zūr buyurıla. (11) **İnne'l-hedāyā 'alā kadri mühdihā** ²³⁵ muḳtezāsınca 'izzet-i ḥidmet-i sa'adet- (12) menzeletleri niyyetine berātcuğuz ihzār olınmışdur. Ma'zūr (13) buyurıla. Fülān gönderildi. **Ke-ennehu** ²³⁶

²³¹ Bkz. not 142.

²³² Karınca, Süleyman Peygambere içinden gelen saf bir sevgiyle, bir çegirge bacağıının yarısını hediye etti. "Hediye, verene göredir." hadisinde belirtildiği gibi, bu da benim en son gücümün yettiğidir, dedi.

²³³ Özü, kerim insanlar tarafından kabul edilir.

²³⁴ (Hadis) Mümin tatlıdır, tatlıyı da sever.

²³⁵ Hediye, hediye verene göredir.

²³⁶ Sanki, güya, gibi.

Fā 'i lā tūn / Fā 'i lā tūn / Fā 'i lūn

Nemletūn cā 'et bi-riclin min cerād
(14) Tū Süleymānī kün ey 'ālī nihād ²³⁷

81-a Kıdvetü'l-emāşil ve'l-mukarribīn (15) fülān
bendeñüz ile t̄āyir-i meymūn-fāl ü hümā-yı hümāyūn-bāl
a'nī (1) müfāvaża-i vahy-i girdār ve mükātebe-i
ilhām-ı āşār envā'-ı tuhaf-ı āşār (2) ve hedāyā-yı
a'lā-yı bī-mikdār ile "ke-ennehūn el-yākūt ve (3)
'l-mercān" ²³⁸ eymen-i evkāt u es'ad-ı sā'ātda per vāza
āğāz eyloyüp (4) vāşıl oldu. **Tekabbeltühā gümme
kabbeltühā ve bi'l-ḥamdı ve's-şükri kâbeletühā** ²³⁹

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün
(5) Ez-nāme-i nāmiyet āmān yaft çü dilem. ²⁴⁰

Hakk 'alīm ve 'allāmdur ki (6) bu nāme-i
meserret- baḥşuñ vukū' u kudūminden bir mertebede ve
bir derecede (7) sürūr u şād-mānī vü hubūr-ı cāvidānī
hāşıl oldu ki müstevfiyān-ı (8) gerdūn ve debīrān-ı
nun ve'l-ḳalemi ve mā yeşturüne ²⁴¹ bā-midād-ı erkām u

²³⁷ Ey yüce yaradılışlı, sen Süleymāna bir
karınca bir çekirge bacağı getirdi.

²³⁸ Yakut ve mercan gibi.

²³⁹ Hamd ve şükürle karşılık verdikten ve kabul
olunduktan sonra kabul ettim.

²⁴⁰ Gönlüm, senin hayat veren mektubundan aman
buldu.

²⁴¹ Kur'ān, Sūre LXVIII, El-Kalem, āyet 1. "Nun.
Kalem ve yazdıkları şeyler hakkı için."

(9) imdād-ı efhām ve vāsıta-i vāsıtī-i boş-bırrām ve **lev enne mā fī** (10) 'l-ardı min şeceret in aklāmün ²⁴² taḥrīr ü taḥrīr idemeyeler. **Haḫḫ celle** (11) **şānūhu ve 'amme iḫsānūhu** ²⁴³ dan me'mūldür ki ol gül-i gül-istān-ı devlet (12) ki şecere-i ṭayyibe-i re'fet ve semere-i devḫa-i sa'ādetdür. Hemīşe serīr-i (13) 'ulyāda rif'at-ı mü'ebbed ü ḫaşmet-i müḫalled ü şevket-i müşeyyed ile (14) āfitāb-ı 'ālem-tāb gibi tābān u dırāḫşān olup eḫibbā-nüvāz (15) u aşdıkā-efrāz
81-b olmaḫdan ḫālī olmayalar ve bendeñüz şol ki (1) serāyiṭ-i risālet ve levāzım-ı seniyye-i ḫidmetdür. Evzāḫ-ı lisān u emlaḫ-ı (2) beyān ile **kemā yenbağī** ²⁴⁴ edā eylediler. Yüzi aḫ olup ber-ḫürdār-ı 'ömr (3) olalar ve mezkūr bendeñüz re'fet-i 'amīme-i mütekāşire ve şefkat-ı (4) kerīme-i mütevāfireye lāyık u sezā-vār ḫuluḫuzdur. Ümīddür ki eltāf-ı (5) 'ināyet-āşāruñuz ile manzūr ve behre-mend olalar.
(6) Erbāb-ı ḫacāt der-gāh-ı mu'allāñuzda bī-ḡam u ber-murād ve aşḫāb-ı (7) münācāt bār-gāh-ı a'lāñuzda ḫurrem ü dil-şād. Her kese (8) in'āmñuz 'āmm ve her saḫşa iḫsānuñuz tamm. 'İzz-i ḫuzūruñuza ḡam-nāk (9) giren ferāḫ-nāk çıkar ve meclis-i mevfūrü's-sürūruñuza bī-ḫuzūr-ı revān (10) pür-sürūr' gelür. 'Avn-i 'amīmüñüz 'amme-i 'āleme sārī ve luṭf-ı cemīlüñüz (11) kāffe-i benī ādeme cārīdür. Eyle olsa bu bende-i bī-miḫdār ve zerre-i (12) ḫāk-sār şılāya gitmek lāzım olup nazar-ı 'ināyetüñüz ile müreffeh (13) ü'l-ḫāl olmaḫ recā olunur.

²⁴² Kur'an, Süre XXXI, Lokmān, āyet 27. "Eğer yerdeki ağaçlar birer kalem olsa,"

²⁴³ Sanı yüce ve ihsanı herkese olan Allāh,

²⁴⁴ Bkz. not 8.

Bâki luṭf rāy-ı 'ālem-ārāḡuza menūṭ (14) u merbūṭdur .

296

82-a

(1) Ma'lūm ola ki Hakk sübhāne ve te'ālāya (2) tevekkül ve Seyyid-i Kāyinātuḡ 'a.m. mu'cizātına tevessül idüp a'lām-ı zafer- (3) nigār u elviye-i sa'adet-şi'ār ve 'asākır-i ceng-cüy u şā'ika-i (4) hāy u hüy āhen-ḡāy u şaşt-ḡüsāy ve tazī-süvār u (5) ḡaşm-sikār ile Şām'dan kalkup 'azīmet-i hidāyet-i fercām (6) ve teveccüh-i sa'adet-i encāmum Mısr cānibine munşarif ü mün'aṭıf (7) kılup ve anda Sultān naşb itdükleri Tomanbay Şam melik (8) ü'l-ümerāsı ta'yin itdüḡi Cānberdi Ğazālī nām kimesne Ğazze cānibine (9) irsāl itmış imiş. Ol ṭarafa gelicek kıdvetü'l-vüzerāyi'l-'izām (10) 'umdetü'l-küberāyi'l-fiḡām el-**ḡazī fī-sebīli'llāhi el-müccāhid li-vechi'llāh**²⁴⁵ (11) vezīrüm Sinān Pāşā anda bulunup anlaruḡ ol Ğazze cānibine (12) gelen 'askerlerinüḡ üzerine yürüyüp ceng ü cidāl idüp (13) Sinān Pāşā ḡālib ve anlar maḡlūb olup ba'zı kılıçdan geçüp (14) ve ba'zı daḡı mezkūr Cānberdi ile kaçup varup Mışırdā olan (15) 'askerlerine vāşıl olup ben daḡı sa'adet ile yürüyüp

82-b Ğazze'de (1) müşārtün ileyh Sinān Pāşā ile olan leşker-i cerrāruma mülākī (2) olup menāzil-i ba'ide vü merāḡil-i şedīde ṭümār-ı i'mār-ı ḡubār gibi (3) ṭayy eyleyüp anlar bu ḡāleti göricek cānlarına dermān mülāḡazası ile (4) seyfīden ve bâki begler kullarından ve sāyır A'rābdan biḡ mikkārī (5) leşker cem' idüp evvelde şehrdē olan ṭopların ihzār (6) idüp şehri

245 Allāh yolunda gazi, Allāh uğrunda mücahit.

Mısr'ıñ öñinde Rindāniye nām maħalde kırup ve ħandekler (7) kázup ve metersler idüp Fireng-istāndan tūfengciler getürdüp (8) ve sāyır ālāt-ı ħarblerin müheyyā idüp tārīħ-i risālet menziline (9) sene işnā ve 'işrīn ve tis'a-mi'e Zī'l-ħiccesinüñ 922 ²⁴⁶ günü ki (10) yevmü'l-ħamīsdür. Kusluk vaktinde ben ferr ü şevket ile Mısr'a nüzül (11) idocogüm eşnāda ol tertīb itdükleri ħandekleri öñinde şahrāda (12) alayların yaşıyup sağ ve şol cevānibin ārāste kılup (13) cümlesi āhene olup gelüp mukābil olıcak 'asker-i zafer-i me'āsirüm (14) daħı fevc fevc mānend-i 'ummān mevc mevc cūs u ħurūs idüp (15) sağ kolda Vezīr-i a'zam Sinān Pāşā ve şol kolda destūr-ı mükerrem (1) müşīr-i mufahħam peleng-i kulle-i veġā neheng-i lücce-i heycā vezīrüm Yūnus (2) Pāşā durup cevānibeynden toplar ve tūfengler atılup ceng ü (3) āşüb ulaşıp prangı ve tūfengler anlara len **yenfe'akümü'l-firārü** (4) **in ferertüm mine'l-mevt** ²⁴⁷ haberin inbā idüp ve şemşirler fi'l-i ātes-(5) nihād-ı ħāk-nijād-ı āb-sekl **ve enzelne'l-ħadīde fihı be'sün sedīdün** ²⁴⁸ (6) āyetini inhā kılup leşker-i cerrār-ı fetħ-āşārüm anlaruñ topına tūfenglerine (7) ve sāyır edevāt-ı ħarblerine mültefit olmayup kimi ħüsām-ı ħun-āşām (8) ve kimi sinān-ı su'bān-nişān-ı ātes-feşān

²⁴⁶ (١٤٩)

²⁴⁷ Kur'ān, Sūre XXXIII, El-Ahzāb, āyet 16. "Onlara de ki: -Ölümden veya öldürülmeden kaçarsanız size bir fayda vermez."

²⁴⁸ Kur'ān, Sūre LVII, āyet 25. "Biz demiri, şiddetli bir kavga olmak, insanlar hakkında başka menfaatlerde bulunmak üzere indirdik."

ile üzerlerine (9) bārān gibi yağup toplarun dūdı
 'ayyuka şu'ūd idüp (10) ve gerd-i ma'reke gerdün-ı
 gerdendīye irişüp ħurūş-ı cüyüşdan (11) tıyūr-ı
 vuĥuşuĥ ħūsı gidüp yemīn ü yesārda nāyire-i (12) ħarb
 u kıtāl iştigāl bulup kuşama ve döndürişme olup (13)
 merĥūm Sinān Pāşā sağ kolda üzerine gelen cumĥūrı (14)
 cibilletinde olan celādet ve merdāneliĥi zūĥūra
 getürüp şıyup (15) ve döndürüp ħāk ile yek-sān
 83-b itdükten şonra kendüye daĥı (1) ol ešnāda zaĥm-ı seh-
 nāk irişüp ve mūmā ileyh Yūnus (2) Pāşā daĥı şol kolda
 yürüyüp şīr-āne vü merd-āne ħamle idüp (3) ol ħarafa
 mütēveccih olan 'askerlerini kırup ve beglerin (4) ve
 a'yānından kimini diri ve kimisinüĥ başın getürüp
 ve'l-ĥāşıl (5) her ħarafda beyne's-şalāteyne degin
 'azīm ceng olup āĥirü'l-emr ²⁴⁹ (6) ber-muktezā-yı
 fermüde illā inne ĥızba'llāĥi ĥümü'l-ĥālibün ²⁵⁰
 'asker-i zafer-reh-berüm ĥālib ü mansūr ve anlarun
 'askeri maĥlūb u maĥĥūr (8) olup eyne'l-meferr ²⁵¹
 güyān çār u nā-çār firār iĥtiyār eyleyüp (9) ekşerī
 kılıçdan geçüp ve niçe begleri ve ser-dārları ve biĥ-
 (10) başıları ve sāyir a'yānı düşüp övvölden kaçup
 gidenleri (11) daĥı yol bulamayup 'asker-i zafer-
 reh-berüm ta'ķīb idüp 'alemlerin (12) ma'kūs ve ba'zı
 be-nāmların muĥayyed ü maĥbūs ĥuzūr-ı lāmi'ü'n-nūra
 (13) getürüp hedef-i tīr ü 'alef-i şemşir idüp at ve
 ādem güşte (14) lerinden pūşteler olup ve zikr olan
 menzilde üç dōrt gün (15) sa'ādet ile ikāmet idüp

²⁴⁹ Sonunda.

²⁵⁰ Kur'an, Süre V, El-Mā'ide, āyet 56. "çünkü galib olanlar Allāh bölüğüdür."

²⁵¹ Sığınacak yer yok mu ?

- 84-a andan kalkup Mısr'a muttasıl Nıl (1) kenârında
 Cozîre-i Bulâk dimegile ma'rûf mevzî'de şeref ü iclâl
 (2) ve nüzül ile müşerref olduqdan şogra kılıçdan
 halâş bulup (3) kaçan Çerkes ve Cündî t̄ayifesi anlaruğ
 kulları ve nökerleri (4) ve ba'zı on binden ²⁵² ziyâde
 âdem cem' idüp Sullânları Toman (5) bay ile sene-i
 şülûs ve 'ısrîn ve tis'a-mi'e Muharremiñüñ ikinci günü
 ki yevm (6) ü's-şülâsâ gicesidür. Hafiyyen gelüp bir
 güşeden şehri-i Mısr'un (7) içine girüp esvâkda
 handekler ve melersler yaşayup şehri (8) hisâr idinüp
 şa'b olan ve düşvâr mahallelerde ibkâ idüp (9) cenge
 mübâşeret itmek isteyücek 'ale's-şabâh 'asker-i
 mansûrumuğ (10) bir miqdârı varup ba'zı yirlerin ihâta
 eyleyüp yıkup ceng (11) eyleyüp yarındası ve dahı beri
 gün ki mâh-ı mezbûruğ sekizinci (12) günü yevmü'l-
 cum'adur. Yümn-i devlet ber-yemîn ve yüsr-i nuşret
 ber-yesârîn (13) 'izzet ü iclâl ile varup kapum halkı
 ve yeji-çeri kullarum ile belde-i (14) mezkûreyi ihâta
 eyleyüp ve beyle olan Rum-ili ve Anaçolı (15)
 'askerleri anlaruğ giriz-gâhların kuşadup nâle-i nây-ı
 84-b rüyîn (1) ve şadâ-yı kûs-ı Keykâvus-ı enîninden
 dimâğ-ı felek pür-şantana-i (2) şanîn olup 'asker-i
 cerrârüm her tarafda kimi piyâde ve kimi süvâr yürüyüp
 (3) anlaruğ hisâr idindüğü evlerüñ sağı üzerine çıkup
 tîr ü tûfeng (4) havâle kılup ve sâyir esbâb-ı huşûmât
 u edevât ve harb ü (5) kitâl ile hücum idüp bārân-ı
 nîşâl ve sihâm-ı nîrân-ı kahr-ı intikâm (6) anlara
 yevme yağşahümü'l-'azâbü min fevkihîm ve min tahtı

ercülihîm ²⁵³ fehvâsın (7) mu'âyene gösterüp ve günü
yevme yefirrü'l-mer'ümin ehiyyı ve ümmihı ve ebiyhı
²⁵⁴ ol (8) hâletde niķāb-ı pür-neġā yüzlerinden
 götürmiş idi. Yaşadıkları (9) meterslerüñ ve ilticā
 itdükleri evlerüñ ba'zı ihrāk idüp Çerkes (10) ve
 Cündî t̄âyifesinden içinde bulunanlar 'azāb-ı elīm
 çeküp (11) kaçup gitmek isteyenler yol bulamayup Nîl'e
 dökülüp Al-i Fir'avn (12) gibi belā-yı ġarka mübtelā
 olup ve kimi bu hâleti göricek āmān (13) t̄aleb eyleyüp
 kaķ'ā ve aślā iltifāt olunmayup 'asker-i zafer-
 me āsirüm (14) hemān kıtāle meşġül olup üç gün 'ale't-
 tevālî ġurre-i ġarrā-yı (15) şabāhdan turre-i
 muţarrā-yı revāha dek ceng olup Hakkıñ 'ināyeti ile
 85-a (1) ne kadar Çerkes ve Cündî ve anlaruñ ile cenge
 mübāşeret ider A'rāb (2) var ise cümlesi kılıçdan
 geçüp her birisi pāy-māl ve şehrüñ (3) esvākı ve
 eţrafı başları ve leşleri ile māl-ā-māl ve beglerinüñ
 tu'me-i mūr u mār (5) olup Sultānları olan Tomanbay'ıñ
 hayātı ve memātı (6) ma'lüm olmayup anlaruñ serr ü
 şürürı 'acze ve mesākīn-i müslimīn (7) üzerinden def'
 ü ref' olup şehri-i Mısrıñ tevābi'i ve levāhıkı
 muhaşşalan (8) cümle-i memālik-i 'Arab bi-'ināyeti
 'illāhi'l-Meliki'r-Rab ²⁵⁵ meftūh ve musabbar olup (9)

²⁵³ Kur'ān, Sûre XXIX, El-'Ankebût, āyet 55.
 "Azap, onları üstlerinden, ayakları altından saracağı
 gün biz de işlediklerinin cezasını tağın diyeceġiz."

²⁵⁴ Kur'ān, Sûre LXXX, Abese, āyet 34, 35. "O
 gün, kişi kardeşinden, anasından, babasından kaçacak."

²⁵⁵ Her şeyin sahibi, mülke istediġi gibi
 tasarruf eden Allāh'ın yardımıyla.

muzâfât-ı memâlik-i mahrûsa ve ilhâkât-ı ekâlîm-i mahmiyemden vâki' (10) el-**hamdü li'llâhi'llezi hedânâ li-hâzâ.** ²⁵⁶ Hemîşe a'dâ-yı dîn maḫrûr ve evliyâ-yı (11) 'izz ü şevket mesrûr ilâ yevmü'n-neşûr menşûr ola. Âmîn yâ mu'în. (12) Eyle olsa bu fütûhât-ı 'uzmâ vü havâdiş-i 'umûmâ sâkinân-ı hıttâ-i (13) memâlik-i mahrûsa huşûşâ tenbîh itmek lâzım olmağın size (14) daḫı i'lâm olındı. Gerekdür ki hükûm-i şerîfüm varıcak senlikler ve (15) sâdlıklar eyleyüp etrâf u cevânibe

85-b

bu meserret haberin ifşâ (1) idüp benüm devâm-ı devletüm du'âsına istiğâl gösteresiz söyle (2) bilersiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahîren fî-evâyili Muharrem (3) ü'l-ḫarâm sene sülûs ve 'işrîn ve tis'a-mi'e.

297

(4) Ve yir yir toplar kurulup düd u duḫâni (5) obr-ı şâ'ika-bâr olup göklere ağıdı her taraftan ceng ü (6) âşup ulaşıp nâvek-i çarḫ-ı zenberek hişâr içine yağmur gibi (7) yağdı **ve emṫarnâ 'aleyhim maṫarâ fenṫur keyfe kâne 'âkıbetü'l-mücrimîn.** ²⁵⁷ (8) Dört gün bu minvâl üzre ceng ü cidâl ve ḫarb ü kitâl olup (9) beşinci gün taşra hişârı alındı. Devlet-i mâ-râ

²⁵⁶ Kur'ân, Sûre VII, El-A'râf, âyet 43. "Allâh'a hamd u senâ olsun ki bizi buna erîştirdi.

²⁵⁷ Kur'ân, Sûre VII, El-A'râf, âyet 84. "Üzerlerine yağış gibi taş yağdırdık. Günahkarların sonu ne oldu? Görüyorsunuz ya.

musahhar sūd bi-teyīd-i (10) Hudāy. ²⁵⁸ Bu feth-i hümāyūn 'akabinca donanma gemilerüm ki **el-cevāhiri'l-münşe'ätü** (11) **fī'l-baħri ke'l-a'lām** ²⁵⁹ hasb-ı hālleridür. Her birisi bir dilīrān-ı (12) **rezm-āzmā ve cereyne bihim biriyħın tayyibetin** ²⁶⁰ ve fī-cevābihādur. Deryā yüzinden (13) zuhūr idüp cevānib-i bahreyn daħı üç yüz miqdārı sefīne-i (14) gerdün-ı peyker kamer-i lenger sehāb-ı bād-bān şihāb-ı rīsmān gelüp (15) ihāta eylediler. Gāzīler ki **enne lehüm kademe şiddiħin 'inde Rabbiħim** ²⁶¹ (1) baħr u berr ve 86-a busk u lerdən muhārebeye āgāz kılup her laħza pranġı (2) ve tūfengler küffār-ı bed-girdāra **len yenfe'akümü'l-firārü** ²⁶² peyāmın (3) iltūp ve pey-ā-pey peykān-ı sihām ehālī-i kal'aya **eyne mā tekünü** (4) **yüdrikkümü'l-**

²⁵⁸ Allāh'ın yardımıyla devletimi ele geçirdim.

²⁵⁹ Kur'an, Süre LV, Er-Rahman, āyet 24. "Denizde uzun dağlar gibi yükselen (veya yapılmış olan) gemiler de O'nundur."

²⁶⁰ Kur'an, Süre X, Yünus, āyet 22. "Gemiler latif bir hava ile yolcuları götürür."

²⁶¹ Kur'an, Süre X, Yünus, āyet 2. "Mümin olanlara, Rablerinin yanındaki yüksek mevkileri müjdelesin..."

²⁶² Kur'an, Süre XXXIII, El-Ahzāb, āyet 16. "Ölümden veya öldürülmeden kaçarsanız size bir fayda vermez."

mevtü ve lev küntüm fı-burüc in müşeyyede²⁶³ peyâmın
ilettiler. (5) Bu esnâda kâfir gemleri dağı gelüp
kal'aya karîb yirde sefâyin-i (6) ehl-i İslâm ile
muķâbil olup cānibeynden harb u kitāl olup (7) āhîr
nesîm-i feth-i pîrüzî lekad naşarakümü'llāhü fı-
mevâfîne keğîretin²⁶⁴ mehebbinden (8) nesîm idüp iki
mavnalari mükemmel âdemleri ile ve müretteb (9)
esbâbları ile alınup bir iki mavnalari dağı batdı.
(10) muhaşşalü'l-kelem cehennemîlerden ba'zı 'azâb-ı
elîm-i harķa ve ba'zıları (11) âl-i fir'avn gibi
belâ-yı ğarķa mübtelâ olup bir miķdârı hedef-i tîr
(12) ü 'alef-i şemşîr ve bir miķdârı dağı ğiriftâr u
esîr düşüp (13) ve mâ baķl minhüm²⁶⁵ men necâ bi-
re'sihi fakad rabiha²⁶⁶ (?) mefhümü ile 'âmil olup
(14) firâr ihtiyâr itdiler.

Mısra'

Mefûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

Ez-bād-ı hevâ âmed ü ber-bād-ı hevâ reft²⁶⁷

²⁶³ Kur'ân, Sûre IV, En-Nisâ, âyet 78. "Nerede bulunursanız bulunun yüce sağlam burçlarda bulunsanız bile ölüm size gelir çatar."

²⁶⁴ Kur'ân, Sûre IX, Et-Tevbe, âyet 25. "Allâh bir çok yerlerde (savaş yerlerinde) çok olmanızın hoşuna gittiği Hüneyn gününde size yardım etmiştir."

²⁶⁵ Onlardan kalan, artan.

²⁶⁶ Başını kurtaran kârlı çıkmıştır.

²⁶⁷ Havadan geldi ve havaya gitti.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM HURCU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

86-b (15) Bu feth-i meserret-fezā müyesser olduktan sonra bir niçe gün geçüp (1) rüyîn-ten ü leşker-şiken seng-dil kavî-heykel menâr-kâmet (2) ü pür-şalâbet ve âteş-bâr u şâ'ika-girdâr hâşm-şikâr u nusret- (3) nigâr zafer-rehber ü ejdehâ-peyker toplar ile der ü dîvârı zir ü (4) zeber kılınup hâdeğ-i tavil ü 'arîz ki efkâr-ı 'uçalâdan 'amîkdür. (5) Hâşâk ü hâk ve escâr u ahcâr ile saht-ı zâhirî 'arza-i zemîne (6) degin müstevlî kılınmak şadedinde iken ikindü vaktinde dört biş (7) kadırğa hevâ muvâfaqatı ve rûz-gâr mu'âveneti ile gelüp kal'aya (8) dâhil oldılar. Egerçi ki kemâ hüve'l-maqsûd²⁶⁸ yakılmış ve hâdeği dağı (9) temâm-ı murâdca tolmış degül idi ki yürimege kâbil ola idi. Fe-ammâ (10) bu kazıyyenüñ vukû'ından gayret-i İslâm u hamıyyet-i dîn-i Seyyid (11) ü'l-enâm 'a.s. idüp hem-în ol sâ'atde cevânbden yürimege fermân-ı (12) kazâ cereyân olup sâkinân-ı melâ-yı a'lâ âvâze-i kâtilühüm yü'azzibhüm (13) u'llâhü bi-eydiküm ve yuħzihim ve yansurküm ('aleyhim) ve yesfî şudüre hüñ kavmin mü'minîn²⁶⁹ (14) der vâze-i mesâmi'-i cünüd-ı muvâhhidîn pür kıldı. Hemân-dem 'alemler çözülp (15) tabl ve naqqâreler dökülüp dil-âverlere 'adü-bend-i kisver-güşây (1) her güşeden "Bi'smillâhi'r-raħmani'r-

87-a

²⁶⁸ Maksada uygun şekilde, istenildiği gibi.

²⁶⁹ "'aleyhim" sözcüğü metinde bulunmamakta, fakat âyet içerisinde yer almaktadır.

Kur'ân, Süre IX, Et-Tevbe, âyet 14. "Onlarla mukatele edin ki Allâh onları ellerinizle tâzip etsin, rüsvay etsin, onlara karşı size yardım etsin, onlardan cefa gören mü'minlerin sadırlarına şifa, kalbine ferah versin.

rahīm" ²⁷⁰ diyüp 'azm-i rezm (2) eyleyüp cā-be-cā
 harbeler lisān-ı hāl ile şadr-ı sīne-i 'adū-yı (3)
 maḥzūllere **elem neşrah leke şadrek** ²⁷¹ āyeti tilāvet
 idüp ve (4) zaḥm-ı semsīr ü tīr ḥaşm silāhın
 bıraḳdurup **ve veḳa'nā 'anke** ²⁷² (5) hālın hikāyet
 eyledi ve gürz-i gāv-peyker mūhre-i pūst-i a'dāyı (6)
 şıyup fehvā-yı **ellezī enḳada zahrek** ²⁷³ zāhir kıldı ve
 cüyüş-ı (7) Müslimānden dūrūd-ı şalāvāt 'ayyūka çıkup
 sırr-ı **ve refa'nā leke** (8) **zikrek** ²⁷⁴ gün gibi tālī'
 vü lāmi' oldı. Tarafeynden gürüb-ı (9) āfitāb-ı 'ālem-
 tāba deḡin muḳātele olup 'ākıbet **fe-inne ma'a'l-'usri**
 (10) **yüsrēn** ²⁷⁵ ve **inne ma'a'l-'usri yüsrā** ²⁷⁶
 muḳteżāsınca belde-i mezkūre alınıp (11) ber-ḥaseb-i

²⁷⁰ Rahman ve rahīm olan Allāh'ın adıyla.

²⁷¹ Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 1.
 "Senin göğsünü geniş kılmadık mı?"

²⁷² Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 2. "Biz,
 üzerinden kaldırdık."

²⁷³ Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 3. "Biz,
 belini büken ağırlığı kaldırdık."

²⁷⁴ Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 4.
 "Namını yükselttik."

²⁷⁵ Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 5. "Her
 güçlkle beraber kolaylık vardır."

²⁷⁶ Kur'an, Sūre XCIV, El-İnşirāh, āyet 6. "Yine
 derim ki her güçlkle beraber kolaylık vardır."

naşş-ı Kerim fe-izā ferağte fensab ²⁷⁷ ve ilā rabbike fergab ²⁷⁸ kullerinden (12) rāyāt-ı feth-āyāt naşb olunup Bārī te'ālā cānibine şükr ü (13) sipās ve müstevcib hamd-i bī-kiyās vāki' oldu, Ber-mücib-i (14) **innemā cezā'ü'l-lezīne yuhāribūna' illāhe ve resūlehü ve yes'avne fi'l-ardı** (15) **fesāden en yūḫattelū** ²⁷⁹ keferesinüḡ zükürü maḡtül ve ināsı maḡlül (1) ve 87-b eḡfāl-i şaḡāyiri yetāmī ve evlād-ı kebāyiri isārī olup (2) ma'ābid-i dehāyin mesācid-i mücāhidīn ve zevāyā-yı kenāyisi şavāmi' vü cevāmi' (3) oldu ve āyīn-i bāḡıl-ı küffārdan bezl-i ecri olan ḡavānin-i şerāyi'-i (4) Ahmedi ve āvāze-i nāḡūs yirine istimā' olunan zemzeme-i penç-nevbet-i (5) Muḡammedidür ve fülān ḡal'anuḡ ḡalkı daḡı kemāl-i itā'at gösterüp (6) miftāḡ gönderdiler. Bu ḡitāl-i meserret-i enbā ve bişāret-i selvet- (7) fezānuḡ ittilā'ından cemāhīr-i ümmet-i Muḡammed a.m. 'āmmeten ve sākinān-ı (8) ḡıḡḡa-i vilāyet-i maḡmiyyede ḡāşşeten mesrūr ve sādān olmaḡın i'lām (9) olındı.

²⁷⁷ Kur'an, Sûre XCIV, El-İnsirâh, âyet 7. "Seni yolunu şaşırması gördü de doğru yola götürmedi mi?"

²⁷⁸ Kur'an, Sûre XCIV, El-İnsirâh, âyet 8. "Seni fakir buldu da zengin kılmadı mı?"

²⁷⁹ Kur'an, Sûre V, El-Mā'ide, âyet 33. "Allâh ile, peygamberi ile muharebe edip yer yüzünde fesat için uğraşanların cezası ancak öldürülmeleridir."

Fülân kal'a ki gerdün-ı dūnda sāmın-i (10) Seb'ün sidād olup **lem yuḥlaḵ miḡlūhā fī'l-bilād** ²⁸⁰ anuḡ şıfat-ı (11) kāşıfesidür. Anda daḡı ihyā-yı merāsım-i şerī'at-ı ġarrā ve a'lā-yı (12) kelimetu' llāhi'l-'ulyā için 'asākır-i kūh-efvāc u deryā-emvāc ile nüzül-i (13) iclālüm zıkr olınan hişārı her cānıbden **kerden ke-ihāḡat** (14) **i'l-eḡvāḡı bi'l-a'nāḡ** ²⁸¹ kuşadup ḡondılar. Toplar atıldıḡınca (15) gökler ḡürleyüp yirler ditreyüp bu heybetden ol berk (1) **88-a** hişārıḡ bedenleri lertzān olup berg-i ḡazān gibi olırdı (2) ve hevāyī topları daḡı ejder-i āteş-dem gibi dem-ā-dem āsumāna (3) çekilüp falāḡ-ı bāmdan şafaḡ-ı şāma gelince gök yüzinden (4) küffārıḡ başına taş yaḡardı. Bi'z-zarūrī maḡām-ı tazarru' u (5) tezelliüle gelüp erkān-ı devlet ü a'yān saltanatıḡıḡ dāmen-i şefā (6) 'atlarına tevessül ü teşebbüs idüp recā-yı luḡf u iḡsān ve fer'-i (7) bāb-ı istīmān eyleyüp ḡal'anıḡ miftāḡların teslīm eyleyüp (8) **men necā bi-nefsihi faḡad rabiḡa** ²⁸² mefhūmı ile 'āmil olup cānları ile (9) ḡalāşa rāzı olmaḡın fehvā-yı fermūde-i **el-'afvii zekātü'z-zafer** ²⁸³ (10) mülāḡaza olınup ve ḡükm-i ḡükümet-i Murtaḡavī ki **izā ḡaderte** (11) **'alā'advüike**

²⁸⁰ Kur'ān, Süre LXXXIX, El-Fecr, āyet 8. "Şehirler arasında onun bir misli (İrem Şehri) yaratılmamıştı."

²⁸¹ Boyunları saran halkalar gibi.

²⁸² Bkz. not 266.

²⁸³ Af, zaferin zekātıdır.

fec'ali'l-'afve sükrân li'l-ğudreti ²⁸⁴ muktezâsınca
 ceng-i (12) cengden halâş bulan kefere-i bâkıye-i
 hâyi' mekârim-i cemîle-i (13) şah-âne ve 'ayn-ı
 'inâyet-i husrev-ânem ile melhûz u mahzûz olup (14)
 muktedâları olanları melâbîs-i ikrâm u hal'-i
 ihtirâmum ile (15) müstes'ad u muğtenem kılınup hatt-ı
 88-b âmân-ı şerîfüm ile mümtâz u ser-firâz (1) oldılar.

Coys-i buğâl fûrûca burûca fevc fevc to olup (2)
 'asâkir-i pülâd-püşuğ cüşından zemîn ü zemân hurûsa
 (3) gelüp **âhîrû'l-emr** ²⁸⁵ laşamuy birine od virilüp
zelzelet (4) **e's-sâ'ati sey'ün 'azîm** ²⁸⁶ mücibince
 kal'anuğ burclarını berg-i kâh (5) gibi bî-ğarâr
 kılup rûz-ı rûste-hîz **ve tekünü'l-cibâlû ke'** (6) l-
 'ihni'l-menfûs ²⁸⁷ mişâli hemân küh mânende bir
 kullesi (7) yıkılup tārümâr olup içinde olan kefere bu
 hâleti görüp (8) her biri neheng-i cüy-bâr-ı kâr-zâr
 iken sūsmâre, bölügi mâr (9) iken mûr-ı bî-mikdâra
 dönüp dest-i sitîzede kâr-zâra (10) kudret ve pây-ı
 girîzede ve firâra dağı kaç'â kudret ü (11) tâkât
 getüremediler. Ecnâs-ı encâs-ı müşrikînden ki (12)

²⁸⁴ Düşmanlarını mağlûp eden kudret için,
 şükrederek bağışlayıcı ol.

²⁸⁵ En sonunda, en sonra.

²⁸⁶ Kur'ân, Sûre XXII, âyet 1. "kıyamet
 sarsıntısı müthiş bir şeydir."

²⁸⁷ Kur'ân, Sûre CI, El-Kâri'a, âyet 5. "Dağlar,
 atılmış renkli yün (veya pamuk) gibi olacak."

Inneme'l-müşriküne necesün ²⁸⁸ kal'anuñ içi tanzîf ü taḥhîr (13) kılınup **innemâ ya'mürü mesâcidi'llâhi men âmene bi'llâhi** ²⁸⁹ müci bince (14) kenâyisi ve şavâmi'i mesâcid ve cevâmi' oldı.

299

89-a

(1) 'Arz-ı bende-i bî miqdâr oldur ki bundan aḳdem Sultânüm Hazretlerinüñ (2) evsâf-ı hamîdeleri mündesi-i âfâk olup güc ü lûka (3) yusûl bulıcak 'andelîb-i cân kafes-i tende bî-ķarâr olup ba'zı (4) taḥşîl-i merâm için **meşyen 'ale'r-re's** ²⁹⁰ der-gâh-ı sîmyâ bâr-gâhuñ (5) âsâr-ı meserret-baḥş-ı ğubârına teveccüh gösterildi. **El-ḥamdü'lli'llâhi** ²⁹¹ **alâ** (6) **hâzihi'l-'aḫıyyeti** ²⁹² ki Sultânumuñ nazâr-ı kîmyâ-yı ḥâşşlarından envâ'-ı (7) meṭâlib ü me'târib ḥâşıl oldı. Lâkin ol Hazret-i Kerîm (8) ü's-şanuñ ve vasîd-i zemânüñ himem-i 'âliyelerine muķârin olup (9) ka'r-ı ḥâkden evc-i eflâke 'urüc idüp bu kadar zemân ki (10) ta'lîm-i etfâl itmekte iken tıfl-ı ebced-ḫân maķâmına tenzîl (11) idüp elfden ve bîden başlatdılar. Sâbıķan

²⁸⁸ Kur'ân, Sûre IX, Et-Tevbe, âyet 28.
"Müşrikler necasetten ibârettir."

²⁸⁹ Kur'ân, Sûre IX, Et-Tevbe, âyet 18.
"Allâh'ın mescitlerini yalnız Allâh'a ...imân edenler mamûr kılar."

²⁹⁰ Baş üstüne yürüyerek.

²⁹¹ Allâh'a hamd olsun.

²⁹² Bu hediyelerden dolayı.

akrân u emşâlümüz (12) olan ehl-i kalem kullarunuza hâllü hâlince envâ'-ı inâyetler (13) ve ri'âyetler olup bende-i bî-vücûd dağı 'âlî himmetlere ve (14) ri'âyetlere muntazır iken 'aksi vâki' olduğuna her bār ki (15) sebep mülâhaza olındı. Nuḥūset-i ṭālî'den 89-b gayrı 'ayb ve (1) nokşân bulunmadı. Hâliyâ istilâ-yı fakr u fākadan mükedder (2) ü'l-hâl ü münkesirü'l-bâl vâki' olup ne ḥattadan elde bir zerre (3) fer ve ne ma'rifetden dilde bir kaṭre eser kalmısdur. Pes bu maraḫūḡ (4) devâsı Sultānumuḡ ednâ işâreti ile şifâ-pezîr olup (5) ḥâşâ ki kâffe-i enâma ve 'amma-i 'amma şâmil olan fâyide-i (6) 'atıfetlerinden bu çâker-i kemîne ḥaḡḡında dirîḡ buyurımayup bende-i (7) ḥaḡîrlerin maḡrûm u nâ-murâd ideler ki Sultānumuḡ sâye-i sa'â (8) detinden gayrı melce'm yokdur. Umîddür ki bende-i bî-riyâ (9) ecnebîler zümresinden 'addolınmayup ḥâlûme münâsib ve şânuma (10) mülâyim ḥidmet buyurılmaḡıle saḡâmet-i ṭab' yine istikâmet (11) bulup bi-ḡadri'l-viis' ve't-ṭâka²⁹³ edâ-yı ḥidmet olına.

Mesîḡiyü'l-faḡîr.

300

(12) Bu bende-i efḡar **yetîmen zâ maḡrebetin**²⁹⁴
ve (13) dermân-de-i aḡḡar **miskîne zâ metrebeh**²⁹⁵

²⁹³ Güç ve kuvvet ile.

²⁹⁴ Kur'ân, Sûre XC, El-Beled, âyet 15.
"Hısımlardan bir yetimi."

²⁹⁵ Kur'ân, Sûre XC, El-Beled, âyet 16. "Yahut yerde sürünen bir yoksulu doyurmak."

90-a küstâh-âne 'arz itdüği (14) budur ki âsitâne-i gerdün-
 misâle ki 'uzübet-i 'adlde şükre (15) mümäsildür.
 Hizmet iden erbâb-ı kalem ü eşhâb-ı rakam silkine (1)
 münselik olup hayli zemân u âvândur ki şäkirdlik
 hizmetin (2) idüp kavânin-i defter her vech ile
 ma'lûmum ve kavâ'id-i hisâb (3) her huşuş ile mefhûmum
 olmuşdur. lâkin bir şâhib-i devlet ü (4) 'âlî mercl'üm
 olmamağıla hâk-i mezelletde yek-sân olup her (5)
 silsilede nevmid ü hirmân üzre olmuşum. Hâliyâ
 Sultânım (6) Hazretlerinin himem-i 'aliyye-i bî-gerân
 ve kerem-i seniyye-i firâvân (7) larından umulur ki bu
 üftâde kulını dağı kemend-i himâyetleri (8) ile çâh-ı
 zilletden halâş idüp semend-i ümidini tâziyâne-i (9)
 'inâyetleri ile şavb-ı maşşûda ve menzil-i mes'ûda
 yetiştürüp (10) âfitâb-ı himmetlerinden bir zerre
 zuhûra ve deryâ-yı şefkatlerinden (11) bir kaatre
 hurûşa gelmek ile fülânı himmet ü 'inâyet itmege (12)
 'ulüvv-i himmet ü sümüvv-i 'inâyet dirîğ buyurılmayup
 ebedü'l-âbâd ²⁹⁶ (13) çerâğ-ı efrûptelerüğüzden
 olavuz.

Beyt

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(14) Dest-girî mî-konî üftâde-râ
 Dest-girî tû Hudây-ı reh-nümâ ²⁹⁷

Mesihîyü'l-fakîr.

²⁹⁶ Daimi, ebedi.

²⁹⁷ Sen güçsüzlere yardım ediyorsun; senin
 yardımcın yol gösterici Allâh'tır.

90-b

(1)

(2) Hazretü'l-âhî's-şefîk **eyydehu'llâhu te'âlâ**
bi-cündi't-tevfîk (3) ve **eğarra 'ayne kalbihi**
bi-nûri't-tahkîk. ²⁹⁸ Ğıbbe ed'iyyeti lâ-şekk fî- (4)
icâbetihâ mislü nidâyi'l-mahremîn mine'l-Mîkât ve
eşere esniyyeti lâ-reyb (5) fî-kabûliyyetihâ ke-
bükâyi'l-mücrimîn fî'l-'Arafât ²⁹⁹ eger bu muhibb-i
mecâz (6) u muhlis-i hem-râz müsâfir-i tarîk-i Hicâz
ve säyir-i mahremân-ı Mîkât-ı (7) Cuhfe ve Yelemem ve
hüccâc-ı lebbeyk-zenân güyâ ve ebkem ve tayifân-ı (8)
Ka'be-i mu'azzam ve 'âkifân-ı harîm-i Beytül-muhamrem
ve müsellimân-ı Hacer (9) ü'l-Esvedü'l-esham ve
sâribân-ı mâyi'z-Zemzem ve râki'ân-ı makâm-ı (10)
İbrâhîmü'l-Halîli'l-mükerrem ve sâcidân-ı Hacerül-
İsma'îli'z-zebîhi'l-müselleme (11) ve müteşebbisân-ı
kisvetül-Beyti'l-'atîki'l-mufahham ve mütemessikân-ı
bi-ruka' (12) i'l-bâbi'llezî hüve mahallü't-tevbe
ve'l-kadem ve 'âbidân-ı (13) ma'âbidü'n-nebiyyi'l-
eşrefi'l-Ekrem ve sâ'iyân-ı miyân-ı mürüvvet (14) ü'l-
muhterem ve zârî-künân-gârât-ı ebî kabîs ve cebelül-
Hirâ (15) yi'l-münevver ve'l-müselleme ve râfi'ân-ı
91-a mevki'î-i Müzdelife vü 'Arefe-i a'zam (1) ve zâbihân-ı
dahâyâü'l-mesnûneti'l-makbûle fî'l-Minâ eş-şerîfül-
müressem (2) tarafından istifsâr-ı cüyân-ı ahvâl

²⁹⁸ Yüce Allâh, tevfiik ordusuyla onu güçlendirsın ve hakikat nuruyla onun kalp gözünü aydınlatsın.

²⁹⁹ Mîkât'ta ihrama giren hacıların nidaları gibi kesin kabul edilen dualardan sonra ve Arafat'ta günahkârların göz yaşları gibi kabul edilen senalardan sonra.

olunur ise mesken-i me'lûf (3) den bu diyâr-ı ğurbet-
 âsar-ı kürbet-ünse 'azm-i sefer idelden (4) berr ü
 bahruğ ve 'abd u hurrug ol kadar şedâyidin ve
 mekâyidin (5) müşâhede itdük ki eger mikdâr-ı 'aded-i
 rimâl-i beriyye aqlâm (6) olup ve cemî'-i berâyâ
 muharrir-i erkam olsa vâki' olan (7) beliyyâtug biğde
 birin taħrîr ü beyân ve taħrîr-i 'ayân idemeyeler (8)
 idi. Def'âl ile bu seferi müşâhede iden hüccâc ve
 tüccâr-ı (9) ğayr-ı füccâr söyle rivâyet iderler ki bu
 def'a bu seferde (10) vâki' olan meşakkat **min**
evveli'z-zemân ilâ hâzihi'l-ân ³⁰⁰ (11) görilmis
 degüldür. Ğalibâ Server-i kâynâtug **şallâ'llâhu**
'aleyhi (12) **ve sellem** ³⁰¹ **ceħhid akbele en**
lâ-tüceħhidü ³⁰² diyü buyurduğı (13) hadîstüñ zemân-ı
 deroce-i hadde yetmişdür. Hattâ beriyye içinde (14)
 'Arab u 'Arbâ ve kabâyil ü eħibbâ var ise fî'l-cümle
 fellâhı ve mellâhı (15) Sultân-ı Mışra ızhâr-ı 'işyân
 91-b itdükleri sebebden (1) beriyye yolları munkať olup
hüccâcü maħlûfîne bi-'icâc (2) **i'l-'icâc** ³⁰³ tarîk-i
 baħr-ı ücâc olup bi'z-zarûre-vâr karadan (3) ya'nî
 Mışr'dan 'azm-i râh idüp Hazret-i Kelîmu'llâh'a (4)
 ħâcât-gâh ve Mûsâ Nebîyu'llâh'a münâcât-gâh olan (5)
 Tûr şehrine gelindi. Ol Tûr şehridür ki Hazret-i (6)
 ibni 'İmrân **'aleyhi şalavâtü'r-Rahman** ³⁰⁴ etvâr-ı

³⁰⁰ Eski zamandan günümüze dek.

³⁰¹ Allâh'ın salât ve selâmı üzerine olsun.

³⁰² İnkâr etmeden evvel onu kabul et.

³⁰³ Toz ve duman bulutuyla karışmış hacılar.

³⁰⁴ Rahmeti bol Allâh'ın selâmı onun üzerine
 olsun.

nübüvvetde **ve kelle** (7) **a'llāhü Mūsā teklinā** ³⁰⁵ beşāreti ile anda müşerref ü mükerrrem (8) **ve mā tilke biyemlynike yā Mūsā** ³⁰⁶ işāreti ile anda mu'azzez (9) olup **ve ahraca yedekē min ceybike** ³⁰⁷ sa'ādeti ile anda (10) mümtāz u mu'ayyen vāki' olmuşdur. Maḥallü'l-celī ve'n-nūr ve menzil (11) ü'l-vahī ve't-tevriyetü'l-mestürdür. Mā-ḥaşal ol mevzi'-ı (12) şerifden rākib-i sūfün-i maḥall-i miḥen olup müddet-i medīd deryā (13) yüzinde hezār cidd ile Cidde şehrine gelindi ki muḳābil-i deryā-yı (14) Sidredür ki hübüt-ı Ademü Ebü'l-beşeri'l-maḳbūti's-sa'īdi'l-mes'ūd (15) dur ve vālid-i küll-i vālid ü mevlūd ya'nī Ḥalīfetü'llāhi'l-maḥsūd (1) **'aleyhi şalavāti'r-Rabbi'l-Vedūd** ³⁰⁸ dur ve nefsi Cidde ki cilve-gāh-ı (2) Zātiyetihi'l-belvā ve ravza-gāh-ı nāriketihi'l-ehvā ümmü'l-benāt (3) ve'l-enbāzü nebtihī'l-cenneti'l-'ulyā ya'nī Havvā-yı maḡbūtihi'l-ḥavrā (4) dur. Anda ḥāric-i

³⁰⁵ Kur'ān, Sūre IV, En-Nisā, āyet 164. "ve Allāh Musa ile söz söylemiştir."

³⁰⁶ Kur'ān, Sūre XX, Tā-Hā, āyet 17. "Musa! Sağ elinde ne var?"

³⁰⁷ Kur'ān, Sūre XX, Tā-Hā, āyet 22; Sūre XXVII, En-Neml, āyet 12; Sūre XXVIII, El-Kasas, āyet 32. "Elini koltuğunun altına sok ki elin başka bir mucize olarak ayıpsız bembeyaz çıksın." Ayetlerine telmih yapılmış.

³⁰⁸ Şefkatli Allāh'ın selāmi onun üzerine olsun.

bahr-ı toyyār ve hāliş-i kahr-ı bihār olup havf-ı (5)
 kavm-i şerār birle nāka süvār olup leyl ü nehār sürüp
 (6) **yevmen mine'l-eyyām** ³⁰⁹ o seddü'l-belā ve'l-kibār
 ve eşref (7) ü'l-medāyin ve'l-emşār ubüdü'l-libās
 maḵbūletü'l-istinās (8) ḳalbü'l-üss mevlidü Seyyidi'l-
 mürselîn ve maḳarrü İmām (9) i'l-müttekîni'l-
 mufavvazü'l-mevfūr fî-arzi'l-baḥḥā mine'l-Beyt (10)
 i'l-ma'mûri's-şerîf fî's-semā meskenü aşhâbi
 Resûlu'llāh (11) mevtinü aḥbâbi Habîbi'llāh bünyânü
 İbrāhîmi'l-Halîli'llezî (12) sinnü'l-ḳurāyi'l-mecûci'
 l-müsemmā fî'l-Ḳur'āni bi-ümmi'l-ḳurā ḥayrû (13)
 arzi'llāhi'l-laḥîf ya'nî Ka'betu'llāhi's-şerîf yetişüp
 (14) ḥüccâc-ı mahremîn zevvâ-yı Müslimîn ile ser ü pâ
 bürehne **lebbeyk** (15) **Allāhümme lebbeyk** ³¹⁰ nidāsın
 ḫāk-ı 'ayyūka çıkarup **inne'l-ḥayrāti** (1) **küllehā**
bi-yedik ³¹¹ senāsın çağırup eşrefü'l-leyālî leyl (2)

92-b

ü't-Terviye "bi'l-bükā ve't-tazarru' ma'ü'l-beliyye"
³¹² Beytu'llāh-ı (3) ḥarāmı ḫavāf idüp ve Hacerü'l-
 Esvedü'l-esmed isti'lām (4) ḳılınup Haḫîm ile Maḳāmda
 ve Mültezim ile Zemzemde zārîler (5) ve tazarru'lar
 olup ve Şafā ile Merve arasında sa'ylar (6) olınup ve
 ba'dehu cebel-i 'Arafāt-ı ḡarrāda ve maḳām-ı Müzdelife
 ve (7) Minā'da aḫkām-ı vuḳûf ve cereyân-ı 'iberāt ve
 menāsik-i (8) eḫācî ve remy-i ḥacerāt-ı yebürüte
 gelinüp "bade'l-ferāḡ (9) min aḫkām'l-ḥac ve'l-
 menāsik elleti yecihu 'alā küllü kâ'idin (10) ve

³⁰⁹ Günlerden bir gün, günün birinde.

³¹⁰ Emret Allāh'ım emir senindir.

³¹¹ Bütün hayırlı şeyler senin elindedir.

³¹² Üzüntüyle, yalvarıp göz yaşı dökerek.

sālik" ³¹³ tavāf ve vedā' olup Cidde şehrine teveccüh (11) olındı. Medīne-i mezbūrede bir niçe eyyām mevāsım a'vām (12) riyāh-ı Cenübī ki sâbıkū's-süfün ve dāfi'ü'l-mihendür, intizār (13) çekildi. **Āhırü'l-emr** ³¹⁴ riyāh-ı takdīr gestī-i tedbīrümüzi şavb-ı (14) maşşuda sürmeyüp ve mellāh-ı tevfiķ sefīne-i ümīd (15) ümüzi sâhil-i maṭlūba yetiştürmeyüp

93-a ziyāde te'ḥīr ü (1) terāḫı göricek girü Cidde şehrinten mäh-ı Muḫarremü'l-ḫarām (2) dan sülāsā Beytü'l-ḫarām'a müteveccih olup ḫacca isnā (3) 'aşer Zī'l-ḫicce'sinde vāki' olan tavāf-ı ziyāndan (4) gayrı bir daḫı tavāf ve ziyāret müyesser olup ḫüccāc (5) ü'l-miskīn be-gāyet şeref-i mücāveret-i Beytu'llāh ile müserref (6) olup şehir-i bedī'ada mevlūd Seyyidü's-sefī' Zü'l-kadr (7) i'r-refī' dūr. Yine Cidde'ye gelüp muntazır-ı nefehāt-ı Cenüb-ı (8) ma'deletü'l-hübüb iken **yevmen mine'l-eyyām** ³¹⁵ riyāh-ı 'ināyāt-ı (9) Rabbānī mehebb-i murāddan tenessüm ve nesāyim-i ḫimāyāt-ı Sübhānī (10) müneffeḫ-i maşşuddan teheyvüh idicek ḫüccāc-ı zu'afā-yı (11) zīkü'l-ḫicāc rākibü'l-merākib olup günlerde bir gün (12) sefīne-i necāt-ı encāmları sâhil-i sa'adet-i murāda yetişiüp (13) Tür şehrine geldiler. **İnşā' Allāhü'l-e'azz** ³¹⁶ Mısr'dan (14) çıkup ecelden āmān olur ise ve Ḥakk sübhāne ve te'ālā (15) mevāni'den saḫlar ise zemān-ı karībde

³¹³ O hem yürüyene hem oturana vacip olan hac hükümlerini, kanun ve usulüne uygun olarak yerine getirip istirahat ettikten sonra.

³¹⁴ En sonunda, en sonra.

³¹⁵ Bkz. not 309.

³¹⁶ Yücelerin yücesi Alāh uygun görürse.

93-b likā-yı cemīlūñüz ile (1) muğtenem olavuz. Bizüm göñüle ve dile gelicek sizden ğayrı (2) kimesnemüz yoğ imiş. Ömüddür ki riyā ve ħillāfa ħaml olınmaya (3) ve tahzīrān 'an riyā mā zekertü fī-varakati'd-du'ā ellezi vaqa (4) fi'l-makāmāti's-şerīfeti mine's-senā ğaraseti'l-ħubbe ğarsan fī-fū'ādī ³¹⁷ (5) fe-lā eşkü ilā yevmi't-tenādī. ³¹⁸

302

Diğer

(6) Cenāb-ı 'ārifet-me 'āb-ı kām-yāb edāma'llāhu te'ālā 'ömrehu (7) ve 'izzehu ilā yevmi'l-ħisāb. ³¹⁹
 Ğıbbe'd-da'vātiş-şālihāt (8) i'l-makrūne bi-icābeti'l-Meliki'l-'Alīm ve eşere't-taħiyyāti'z-zākiyyāt (9) i'l-merhūne bi-enfāsi'n-Nebiyi'l-Kerīm. ³²⁰ Ma'rūz-ı du'ā-gūy u (10) muħliş-i kadīm budur ki el-ħāletü hāzihi mübeşşirān-ı beşāret-baħş (11) u muħabbirān-ı sa'ādet-naķş nidā-yı meserret-fezā-yı cān-āsā (12) ve şadā-yı mekremet-nümā-yı dil-güşā ile 'andelībān-ı

³¹⁷ Riyadan korunmak için zikrettiğim, o şerefli makamlarda meydana gelmiş dua yaprakları, kalbimde sevgi ağacını dikti.

³¹⁸ Artık kıyamet gününe dek şikāyet olmeyeceğim.

³¹⁹ Yüce Allāh, onun ömrünü ve ululuğunu kıyamet gününe dek devam ettirsin.

³²⁰ Cömert Allāh'ın Peygamberinin nefesiyle rehin edilmiş güzel kokulu selāmlardan sonra ve her şeyi bilen padişahlar padişahı Allāh'ın kabulüyle yakınlaşmış gönlü temiz kişilerin dualarından sonra

94-a seherî-i (13) gül-berg-i tarrâ 'arz-ı cemâl-i ferhunde-fâl eyledügi (14) bahâr-ı hümâyün pey-mâl-i eyyâmında nağme-i Dāvudî ile (15) çinûğ ve hâlî şükrânesi içün hezâr destân serh ü beyân (1) ve 'ışk Zebûrınun rümûzın keşf ü 'ayân idüp derûn-ı (2) dilden terennümler ve zemzemeler virdükleri gibi şöyle haber (3) virdiler ki ol zât-ı şerîf-i melek-hışâl ü seyyid- (4) bâl **ve enne'l-fağle bi-yedi'llâhi yü'tihimen yeşâ vallâhü zü** (5) 'l-fağli'l-'azîm ³²¹ mücibince hacc-ı mebrûr u sa'y-ı meşkûr ile (6) sefer-i Hicâz'dan 'avdet idüp şahlı ü sâlim muhtemim ü şânim (7) vağan-ı me'lûfına gelüp düstân-ı bî-rîyâ vü hullân-ı bâ-vefâ (8) dîdâr-ı şerîf-i sürûr-bağsları ile pür-nür ve muqaddem-i hümâyünları (9) kudümü ile ma'mûr olmuştur. **Ya'lema'llâh** ³²² ki bu ahhâr-ı sa'âdet- (10) nümâ bu du'â-güy-ı dîrîne-i hâk-sârüğüze ve senâ-ğ'ân-ı (11) kemîne-i bî-ğarârığüze kand ve nebâtdan lezîz-ter ve cüllâb-ı (12) terden şîrin-ter vâkı' olup **el-hamdü'lil'llâhi'llezî hedânâ** (13) **li-hâzâ** ³²³ âyetini vird-i lisân-ı cân u zıkr-ı zebân-ı cinân kırup (14) hezârân şevğ ü zevğ ile rüy-ı hâk-âlüdü âsumâna (15) tutup aña böyle su'âl olındı.

³²¹ Kur'ân, Sûre LVII, El-Hadîd, âyet 29.
" İnâyet Allâhın elindedir. Onu dilediğine verir, Allâh büyük bir inâyet sahibidir."

³²² Allâh bilir.

³²³ Kur'ân, Sûre VII, El-A'râf, âyet 43.
"Allâh'a hamd ü senâ olsun ki bizi buna eristirdi."

Beyt

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'İlü / Fe'ülün

94-b

(1) İnşāf bire İy felek-i mīnā-yı fām

Tā zīn dü güdām hūb-ter-i gerd hīrām

(2) Hürşīd-i cihān-tāb-ı tū ez-cānib-i şark

Yā māh-ı cihān-gerd-i men ez-cānib-i şām ³²⁴

(3) Bār-gāh-ı Sübhān-ı çāre-sāz ve der-gāh-ı
Sultān-ı bende-nüvāzdan (4) seb ü rüz temennāmuz budur
ki behre-mend ü mes'ūd olup (5) seferlerden sıhhat u
'āfiyyet ile devlet-hāneğüze vuşul (6) bulmağdan hālī
olmayasız ve Ka'be-i hakīkīnün ziyāretinden (7) ya'nī
şınık ve yıkık gönüllerün ta'mīrinden 'ādet-i
kerīmeğüz (8) muktezāsınca dūr u mehcūr olmayasız.
Āmin yā Mu'īn bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselīn. ³²⁵

303

Diğer

(10) Cenāb-ı uşuvvet-me'āb Hazret-i kām-bīn ü
kām-yāb

³²⁴ İnşaf et, ey mavi gökyüzü! Bu ikisinden
hangisi daha güzel gezip dolaşarak salınır : Senin
doğudan doğup dünyayı aydınlatan güneşin mi? Yoksa
benim batıdan çıkıp dünyayı dolaşan ayım mı?

³²⁵ Ey yarattıklarına yardım eden Allāh'ım,
Peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed hürmetine
dualarımızı kabul eyle.

Mef'ülü / Mefā'ilün / Mefā'ılün / Fā'
 Mef'ülü / Mefā'ılün / Mef'ülün / Fā'

(11) Cüz-nağş-ı tū der-nażar neyāmed mā-rā
 Cüz-gūy-ı tū reh-gūzer neyāmed mā-rā

(12) H^vāb erçi hoş āyed heme der-'uhdet
 Haqqā ki be-çeşm der-neyāmed mā-rā 326

(13) Levāyih-i esrār-ı 'ubūdiyyet-i ihlās ve
 levāmi'-i envār-ı rıkkıyyet-i (14) ihtisās zuhūra
 gelüp tecdīd-i merāsım-i du'ā-yı devlet (15) ve
 temhīd-i mebānī-i vezāyif-i hizmet kılındıktan sonra
 95-a inhā-yı (1) kemīne-i dīrīne oldur ki eger ribka-i
 ta'alluk-ı bī-temellukī gerden-i (2) cāna meftül idüp
 muhlis bendeleriniz hātıra (3) huşūr itdükde bu
 devlet-b^vāh-ı bī-iştibāh cānibinden (4) istintāk
 buyurılır ise devletünüzde hāliyā esās-ı (5) binā-yı
 muhkem ü esbāb-ı huşūr-ı hātıra ferāhem hemān maqşūd-ı
 (6) küll sebēb-i 'izzetümüz olan şeref-i dest-būsunuz
 devletī (7) el virmekdür, Cenāb-ı Haqq'dan mes'uldür
 ki bu zıkr (8) olan me'mülümüz huşūle mevşūl olmagıla
 dīde-i ümīdümüz (9) bīdār ola.

326 Senin nakşın bizim gözümüze görünmedi; senin
 güyun bize bir yol ulaşmadı. Gerçi senin sözün üstüne
 uyku hoş gelir; ama doğrusu bizim gözümüze gelemedi.

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Hem be-ḥudā k'ez-Ḥudā cüz-tü ne-miknem taleb
 (10) Rüy-ı niyâz ber-zemîn dest-i du'â ber-âsumân ³²⁷

Ve lutf idüp (11) mektüb-ı sa'âdet-i uslûbuñuz
 ile hâdiş-e-i dehrî bu cânibe (12) i'lâm itmege sa'y-i
 cemîlünğüz dirîğ buyurmayasız. Çün ğaraż (13) mahzâ
 'arż-ı 'ubüdiyyet ü iḥlâşdur. Ziyâde tafşîl-i makâl
 (14) münâsib hâl görilmeyüp tayy olındı.

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

(15) Gerçi rüzî çend dūr ez-Ka'be-i küy-ı tüvem
 95-b (1) Her kücâ hestem men-i miskîn du'â-güy-ı tüvem ³²⁸

Beyt

Mefā'îlün / Mefā'îlün / Fe'ülün

(2) Ğamuñla kanda isem âşinâyem
 Beni şanma şakın senden cüdâyem

³²⁷ Yere yüz sürüp yalvararak ve elleri havaya kaldırıp dua ederek; doğrusu, senden bir şey istemiyorum, isteğim Allâh'tandır.

³²⁸ Gerçi kismet ne kadar uzak olsa, senin bulunduğun yerin Ka'besindeyim; her nerede olsam, ben miskin senin duacınım.

(3) Diğer

Ba'd-ez-feth-i fātiha-i du'ā ve hatm-i hātıme-i
 senā şeref-i huzūr-ı mevfürü'l-hübūra arz-ı bende-i
 (5) kem-ter ü çäker-i kih-ter oldur ki vāzi'-i envā'-ı
 evzā' vü (6) ecnās ve mübdi'-i ervāh u enās ibtidā-yı
 bilkatde (7) ve mebde'-i fıtratda her şeyde bir
 māhiyyet ve her vücüdda (8) bir keyfiyyet vāz itdügi
 vakt bu bende-i şermondöğüzüñ (9) ten-i şam-ı
 fersüdesini menzil-i kavāfil-i kabāyil-i mahabbet ve
 merba'-ı (10) revāhil-i vesāyil-i meveddet idüp
 çeşmümüzi hey'āt-ı cemāle (11) seyyāl ü Ceyhün ve
 göçlümüzi şive-i kemāle meyyāl ü meftün (12) eylemiş
 fe-lā-cerem ber-fehvā-yı taqdır-i vācibü'l-vücüd ve
 muktozā-yı (13) meşiyet-i mufizü'l-cüd iklim-i hüsn
 içre esk-i yetimüm dem-ā-dem (14) cüst u cü vü talebde
 ve dil-i sakimüm icthād u (15) ta'abda idi. Lākin hiç
 96-a bir anda ve bir zemānda hātırdan (1) hutūr iden hūba
 ve göçülde melhūz olan mahbūba (2) mülākī olmuş degül
 idüm. Tā şol vakte degin ki hın-i (3) gurüb-ı āfitābda
 sen mäh-tābı Sultān Cāmi'inüñ kapu (4) sında gördüm ki
 göçül gibi şadr-nişin göz gibi 'ālem- (5) bın olup
 oturur idüñ eyle taşavvur itdüm ki ol (6) mescid-i
 şerif ü ma'bed-i la'lıf Ka'betu'llāh'dur. Ol siz (7)
 oturduğunuz kapu bāb-ı şafā vü sürür ve cebhe vü ruç-
 sārıñ (8) nūr 'alā-nürdur. Hacc vaktinde a'dād-ı
 hüccāc-ı ehemm yetmiş biñden (9) kem gele, melekler
 ilhāk olunup beyle tavāf iderler diyü (10) işidür
 idük. Sizi ol mescidde göricek bu ma'nāya (11)
 mā-şadağ düşdi. Ol mesci-i Haremeynüñ tavāfını
 Ka'be'ye (12) berāber tutup ol sā'atı bir 'ömre hisāb
 itdüm ve hayāl-i (13) halka-i zülfüñ i'tişām idüp
 hācet diledüm.

Nazm

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

(14) Hâcı-i Ka'be-i cemâl oldum
Ne için yağa beni fûrkat odı

(15) Dilde 'ıŝkuŝ 'aceb binâ yapıdı
Anı ger yakmaz ise hasret odı

96-b

(1) Hâzret-i Semî'ü'l-münâcât ve Kâdiyyü'l-Hâcât
ve Mücibü'd-da'vât (2) **izâ de'ân'**³²⁹ mücibince
sihâm-ı du'âyı nişâne-i murâda karîp (3) eyleye,
İnnehu semî'un³³⁰ **mücib**³³¹

305

Sûret-i mektûb-ı Mesîhî be-Mevlânâ Süzeni

(4) Du'âyî ki be-sinân-ı süzen-i Mesîh-i âsumân-
güzâr ve senâyî ki (5) mânend-i faşîh-i müselsel ü
âb-dâr ola. Bâ-kâfile-i müsebbihân-ı (6) eşhâr ve

³²⁹ Kur'ân, Sûre II, El-Bakara, âyet 186. "dua
edecek kimse, bana dua ettiği zaman duasını kabul
ederim."

³³⁰ Kur'ân, Sûre XXXIV, Es-Sebe, âyet 50. "O
(Allâh) niyazları işitir."

³³¹ Kur'ân, Sûre XI, Hüd, âyet 61. "(Allâh)
duayı kabul eder."

rāhile-i hamāme-i āh-ı tāb-dār muthef ü mühdā (7) kılınduktan sonra şiddet-i keşret-i āz ve şavt-ı lev'at-ı (8) niyāz ol derecede dükeldür ki engüst-i kilik-i suhen-sāz (9) isti'āre-i hakikat ve mecāz ile tahrir idebile. Mü'tāla'a-i (10) mir 'āt-likā ki sebep-i taşliye-i hālimü'l-enbiyādur. "An karīb (11) müyesser ü muşavver bād bi'n-nün ve's-şād " ³³² ve ba'dehu kemiyyet-i hāl (12) u keyfiyyet-i ahvālümüzden istiqlā' olunur ise işbu vādī-i (13) vahşet ü bevādī-i hasretde muķim zāviye-i hāviye-i 'anā ve sakin-i (14) emākin-i endüh u belā olup ümīd-i istişhāb-ı eşhāb-ı - (15) vefā ve recā-yı iltikā-yı erbāb-ı şafā bu bende-i

97-a bī-miķdāra (1) mūnis ü ğam-ğūsār ve **şānly esneyni iz hümā fī'l-ġāri** ³³³ olmuşdur. (2) Egerçi ki bi-hükmi zarūret bu sene dağı Bosna'da turmak (3) var idi, ammā cennet olduğı takdīrce ādem bunda eğlenmez. (4) Zīrā bu kenārda olan kaffe-i re'āyā vü 'amme-i berāyānuğ (- 5) dili şarf-ı serf olup ve kimesne Türkiyi Türkiye aşmayup (6) her kankısına ki ādem diyü selām viresin ol sağa buğday (7) diyü cevāb virür. Bu eclden niçe zemāndur ki bülbül-i (8) zebān kafes-i dehānda sākıt ü şāmit olup ruğ-sāre-i (9) 'arūs-ı tabī'at nāĥun-ı belā vü miĥnet ile hırāşide ve şahife-i (10) 'ulūm u 'irfān tīğ-ı tuğyān u nisyān ile tırāşide olmağa (11) yüz tutmuşdur.

³³² Yakında, nun ve sad hakkı için kolay ve düşünülmiş ola.

³³³ Kur'an, Süre IX, Et-Tevbe, āyet 40. "çünkü kâfir olanlar onu ikiden biri olarak Mekke'den çıkardıkları, her ikisi mağarada buldukları, arkadaşına..."

Beyt

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

Fütāde-em be-gürühî ki gāh-ı bezm-i şarāb
(12) Müderriseş ne-şināsed kitāb-rā zi-kebāb ³³⁴

Ümİddür zalām-ı (13) tebā'üd-i şūrî ve perde-i müfārekat u dürî dīde-i kevkebe-i (14) vişāl-i yārān ve şa'sa-i şümüs-ı ittişāl-i ihvān ile mürtefi' ü (15) mużmahill ola. **İnşā' Allāhu te'lā.** ³³⁵ Mizāc-ı
97-b mersümü'z-zücāc (1) bu cānibüg āb (u) hevāsı ile imtizāc idemeyüp müddet-i (2) medīd çeşm-i gāzālān gibi hasta ve 'ahd-i maḥbübān gibi şikeste (3) düşüp az kalmış idi ki revāk-ı vücūd-ı bī-miknet ve çār- (4) tāk-ı 'unşur-ı ṭabī'at tünd-bād-ı āfet ü saḳāmet ile ḥāk-sār (5) ola ve şeyḥ-i ecel zāviye-i ḡurbetde ferlüt karar ide. İttifāka (6) sekerāt-ı mevte bir 'İsā-dem 'ibādete gelüp ve ol 'ibādet (7) yerine geçüp **fī'l-ḥāl** ³³⁶ kalkınup **el-ḥamdü'li'llāhi'llezi** (8) **iḥyāna li-ba'de mā emvātī ve reddü ilā rūḥi.** ³³⁷ du'āsın tezekkür ve (9) tekrār eyledüm. **El-ḥamdü'li'llāh 'ale's-selāmi, ba'de zālik** ³³⁸ iki def'a (10) aḳına varup aḳını yakın şandım. Ne yakın niçe yayakın

³³⁴ İçki meclisi zamanı, bir gün uha düştüm ki; o meclisin ālimi kitabı kebaptan ayıramaz.

³³⁵ Yüce Allāh uygun görürse. Bkz. not

³³⁶ Hemen, çarçabuk, derhal, aniden.

³³⁷ Ölümünden sonra diriltlen ve ruhumu iade eden o Allāh'a hamd olsun.

³³⁸ Allāh'a hamd ve selam olsun. Bundan sonra

(11) geçüp ve konup ve göçüp ve taşlar ve dereler aşup
 (12) ve küffār ile ceng ü āşup idüp ve hayli esbābım
 kılup (13) ve bir yahşi atımı ayaktarı sakal olup ve
 gelür iken şehīd (14) olup kendiyi zāğ u kilāğa
 ısmarladı .

Beyt

Fā'ilālün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

98-a (15) Doyum olmağa varup ümīd ipin berk eylerüm
 (1) Hāzırından dağı çıkdım atımı terk eylerüm

(2) Nice idelüm varsun merhum u mağfūr Necātī'
 nin kara kılını (3) ile muşahabet idüp sebze-zār-ı
 'ademde beylece seyrān (4) eylesünler . Ba'de-mā bizüm
 Mevlānā Muharrem'e ve 'Alī Çelebi'ye ve Kātib (5) Memī
 Çelebi'ye tefhīm-i tāmm ve ta'zīm ü ikrām ile du'ālar
 iderüz . (6) Qabül buyuralar ve emlahū's-su'arā kulağı
 katı Mevlānā (7) Zālī'ye dağı du'ālar iderüz . İnşā'
 Allāh qarīn-i icābet vāki' (8) ola .

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Āferīn ol 'ārifüy şabrına kim gāh-ı bittāb
 (9) Katı söz işitdügince virür āheste cevāb

(10) Mercūdur ki ittifāk-ı telāka degin gūşe-i
 qalbede qalup (11) nesyen mensiyya ³³⁹ kıbelinden

³³⁹ Unutulmuş, tamamen unutulmuş.

olmayavuz. Çün ğaraż 'arż-ı hullet (12) ü ızhār-ı meveddet būd, ³⁴⁰ Ziyāde-i berīn-i meşābīh-i vidād der-zalām-ı (13) rengī-i sevād-ı midād-ı zefer ve hatīm ü dībā-yı kelām be-sūzen-i ser- (14) tīz-i aklām ber-kāmet-i ibrām ne-dūhtīm, ³⁴¹ Hem-vāre şūret-i (15) me'mūl der-āyine-i huşūl melhūz bād ³⁴² ve ceyb-i 98-b hıl'at-ı bekā (1) ez-teḡāvül-i dest-i fenā mahzūz bād bi-Rabbi'l-'ibād, ³⁴³

Beyt

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'lün

- (2) Göz karasın hall kılup ol ayağa yazdum nāmeyi
(3) Bāri bu tezvīr ilen gör key gözüm ruḡ-sārını

306

(4) Şūret-i mektüb-ı Sūzenī be-Mevlānā Mesīhī

- (5) Cenāb-ı uḡuvvet-me'āb Mesīhī Beg kām-yāb,
(6) Du'āyī ki çün mencūk-ı sancak-ı ğāziyān-ı
her-sūy-ı āsumān (7) ve senāyī ki çün gül-bāng-i Allāh

³⁴⁰ Çünkü maksat dostluğu arz etmek ve sevgiyi göstermek idi.

³⁴¹ Dostluk kandillerinin en yücresi, hatim ve söz ipeğini, fena kokulu mürekkebin kara renkli gocelerinde kalemlerin sıvrı uçlu iğnesiyle ısrarın (Sözü gereksiz yere uzatmanın) boyuna göre dikmedim.

³⁴² Daima, umulan suret husul aynasında mülahaza olunsun.

³⁴³ Allāh hakkı için beka elbisesinin cebi, yokluk elinin uzanmasından hoşnut ola.

Allāh-ı mücāhidān maḳbūl-i (8) Hazret-i Melikü'l-Müste'ān ola, Bā-ḳavāfil-i evrād-ı şeb-zinde-(9) dārān ve revāhil-i āh-ı niyāz-mendān mutḥef ü mühdā kılınıduḳdan (10) şoḡra reşehāt-ı ḡarāyib-bār ve nefesāt-ı ḡāme-i mu'ciz-nümāy-ı (11) reḡāyib-i nigār ya'nī mişāl-i bī-mişāl ve ḡitāb-ı şerīf (12) ü'l-maḳāl ki mücib-i āsāyiş-i cān ve muḳtezā-yı ārāyiş-i rūḡ-ı (13) revāndur, bisān-ı şuhuf-ı İlāhī-ver ney-i Rabbānī ufḳ-ı iḳbālden tārīk-i (14) muḡibbāna mānend-i tāc-ı sa'ādet nüzūl gösterdi ve dil-i tārīk (15) ü tenge çün sirāc-ı beşāret-i nūr u sürūr baḡışladı.

Boyt

Mef'ülü / Mefā'ilün / Fe'ülün

99-a

(1) Būsīdem ber-dü-dīde sūdem

İn būd zi-'ömr-i ḡ^viş sūdem 344

(2) Nazm

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

Ne luḡf idi ki mini nāme birle yād itding
(3) Ne nāme irdi ki ḡam-ḡīn köḡülni sād itdüḡ

(4) Tilim ḳalem tili tik şükrdin irür 'āciz
(5) Bu nāme birle ki nā-tüvān dilimni yād itding

344 İki gözü öptüm; kendi ömründen kârım bu oldu.

(6) Güyâ bir maḥbûb-ı sîm-endâm mu'tedilü'l-kâme idi ki (7) saḥḥa-i zobâna kâdir yâ bir sebîke-i nukre-i ḥâm ki iflâs-ı ğamda (8) dil-i müflise ğanîmot-i temâm düşe yâ bir ravza-i dil-sitândî (9) ki her mışra'ı bir serv-i mevzûn ve her bir saḥrı bir naḥl-i (10) mîve-dâr ki fevâkih-i âb-dâr ile mîve-dâr ola. Nümâyişinden (11) gözlere nûr ve gönüllere sürür ḥâşıl oldu. Ve'l-ḥâşıl (12) maẓmûn-ı hümayûnında ba'zı şikâyet-i ğam-ı hicrân ve ba'zı hikâyet-i (13) iştîyâk-ı yârân vâki' olmuş. Haḳḳâ ki bu bende-i za'îf der- (14) firâk ve çâker-i kavîyyü'l-iştîyâk daḥı ümîd-i müşâhede-i cemâl-i (15) feraḥ-fâl ve recâ-yı iltikâ-yı vişâl-i pür-zülâle ol dereceden (1) mütecâvizdür ki taḳrîr ü taḥrîr ile taşvîr olunması mir 'ât-ı (2) vehm ü idrâkde melḥûz olup dîde-i 'aql u dâniş ile bîniş (3) müyesser ola. Lâ-cerem şerḥ-i ḥadîş-i şevk niyâyed be-güft ü gûvân (4) bihi ez-taşannu' u taşdî' bü-güzerîm. ³⁴⁵ Hemân bâ-himmet-i merdân ez-der-gâh-ı (5) Melikü'l-Mennân me'mûl u mes'ûl olınan "'an karîbi'z-zemân (6) müyesser bād" ³⁴⁶ ve **innehu latîfün bi'l-'ibād.** ³⁴⁷ Bادهu bizüm aḥvâl ü ef'âlümüzden (7) istifsâr buyurulmuş.

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

Ḥayâl-i Ḥazretügle ḥâlümüz ḥoş
(8) Du'âlar eylerüz a'mâlümüz ḥoş

³⁴⁵ Kuşkusuz dedikodu, boş laf ile aşk hadisi şerh olmaz, onun için sözü gereksiz yere uzatıp can sıkmaktan kaçtık.

³⁴⁶ Yakın zamanda kolaylıkla ola.

³⁴⁷ O, kulları için lutufkârdır.

Ve iki def'a akına varup (9) akını yakın sandum,
 Ne yakın yakına sızamaz nice yayakın asup (10) auce
 aşub u âfet görüp hazır esbâbum gildükden gayrı (11)
 ber-bād-ı pā reh-vār u tiz-reftār semendümüy ayakları
 saķat (12) olup gazādan gelür iken şehid oldu
 dinilmiş. 'Älemde ħar-ı Mesih (13) sağ olsun. Hemān
 varlık vücūd-ı şerifügüzdür. Cihāndur bu (14) at ve
 katır gidüp öküze binmeler vāki' olur ve bu diyāruğ
 (15) i'tidāli olmaduğı eçlden mizāc-ı mu'tedilü'l-ħāle
 100-a inħırāf-ı (1) tām̄m u sikest-i temām vāki' oldu. Hāsā
 melik-i ecel māl̄ik (2) olmak kuvve-i karibe gelmiş
 iken bir Ħızr-ķadem ü 'İsā-dem cüvān (3) enfās-ı
 ħayāt-baĥş ile 'iyādet idüp bāz ihyā eyledi. (4) El ān
 şihħaldehyüz diyü ketb olunms. Ba'd-ez-în

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

(5) Ten-et niyāz-ı tabībān niyāz-mend me-bād
 Vücūd-ı nāzik-et āzürde-i gezend me-bād 348

((6) Mahremi ve Kātib Memi Çelebi selāmlar ve
 du'ālar idüp müstāk (7) geçerler ve Zātī daĥı selām
 idüp ol beyt ħuşuşında (8) şöylece buyurdılar.

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

Ey nükte ile Zātī'ye ta'n eyleyen işit
 (9) Ol dem ki sözi koymaz olupdur kulağına

348 Senin bedeninin tabiblerin niyazı gibi
 yalvarıcı olmasın; senin nazik vücudun belalardan
 incinmesin.

(10) Bâki .

'Alem-i rif'at ez-eflāk-i 'izz ü devlet güzērān
bād. ³⁴⁹ İnnahu ra'ūfün (11) bi'l-'ibād. ³⁵⁰

Eḳallü'l-'ibādi'l-efḳar Sūzeni-i bende-i ahḳar .

³⁴⁹ Yüce bayrağın ululuk ve mutluluk göğünden
geçsin.

³⁵⁰ Kur'ān, Sūre II, El-Bakara, āyet 207; Sūre
III, Ali İmrān, āyet 30. "O, kullarına karşı pek
merhametlidir .

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**